

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

ЗБІРНИК ТЕЗ
Міжнародної науково-практичної конференції

19 травня 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра кримінальних розслідувань

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

ЗБІРНИК ТЕЗ
Міжнародної науково-практичної конференції

(19 травня 2023 року)

Ірпінь
2023

УДК 343.1:336 (100+477) (06)
ББК 67.311 я431
Ф 59

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 12 від 25 травня 2023 р.)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Калганова О. А., канд. юрид. наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи

Заступники голови організаційного комітету:

Колосовський Є. Ю., канд. юрид. наук, завідувач кафедри кримінальних розслідувань; **Яцик Т. П.,** канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри кримінальних розслідувань

Члени організаційного комітету:

Мулявка Д. Г., д-р юрид. наук, професор, професор кафедри кримінальних розслідувань; **Тильчик О. В.,** д-р юрид. наук, професор, професор кафедри кримінальних розслідувань; **Винниченко-Кумкова Л. О.,** канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри кримінальних розслідувань; **Чигрина Г. Л.,** канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри кримінальних розслідувань; **Амеліна А. С.,** канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри кримінальних розслідувань; **Гриценко В. В.,** канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри кримінальних розслідувань; **Мілімко Л. В.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінальних розслідувань; **Рудая М. І.,** канд. екон. наук, доцент, с.н.с., доцент кафедри кримінальних розслідувань; **Полуніна Л. В.,** канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінальних розслідувань; **Супруненко А. М.,** старший викладач кафедри кримінальних розслідувань.

Ф 59 **Фінансові розслідування: імплементація світового досвіду в Україні :** збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції, 19 травня 2023 року / відп. за вип. Є. Ю. Колосовський. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – 368 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний депозитарій.

ISBN 978-966-337-693-6

До збірника увійшли тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Фінансові розслідування: імплементація світового досвіду в Україні».

Публікації відображають результати наукових пошуків авторів, присвячені висвітленню актуальних питань, пов'язаних з кримінальним процесуальним забезпеченням фінансових розслідувань; судово-експертним забезпеченням фінансових розслідувань; інформаційно-аналітичним забезпеченням фінансових розслідувань; міжнародним співробітництвом під час фінансових розслідувань.

Видання розраховане на широке коло читачів, які цікавляться окресленою проблематикою

Тези подаються в авторській редакції.
Організатори конференції не несуть відповідальності за зміст поданих матеріалів.

УДК 343.1:336 (100+477) (06)
ББК 67.311 я431

ISBN 978-966-337-693-6

©Державний податковий університет, 2023

Щиро вітаю учасників конференції!

Шановні колеги!

Незважаючи на важкі випробування, через які щоденно проходить братський народ України, наші друзі об'єднали нас для участі у Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові розслідування: імплементація світового досвіду в Україні».

Для всіх нас вкрай важливим є обговорення комплексу питань, пов'язаних із протидією фінансовій злочинності, фінансовими правопорушеннями, зокрема їх розкриттям та розслідуванням. Зі свого боку, впевнений, що учасники конференції збагатять теорію та практику в цій галузі своїми науковими дослідженнями.

Не менш важливим є і той факт, що сьогодні ми - закордонні учасники Міжнародної науково-практичної конференції - маємо можливість ще раз висловити свою підтримку, солідарність з українськими колегами, українським народом у боротьбі за свої права та свободу!

Шановні колеги! Перепрошую за, можливо, недосконалу українську мову, але маю бажання звертатися до вас лише українською.

З вашого дозволу я не зачитуватиму свій виступ, з ним можна буде ознайомитися у збірнику наукових праць. До того ж я, як кримінолог, не торкаюся проблематики фінансових розслідувань.

Водночас хочу зазначити, з огляду на сумний досвід Молдови у питанні крадіжки мільярда євро (*для України, можливо, мільярд це не так суттєво*), та акцентувати вашу увагу на такий актуальний аспект, як забезпечення кримінологічної безпеки фінансової системи держави, а також заходи попередження фінансових правопорушень. Повірте, проаналізувавши кращі практики, можна констатувати, що навіть найефективніші розслідування фінансових злочинів тривають роками, вони є досить витратними для держави та платників податків, а відсоток повернення викрадених коштів є доволі незначним.

Беззаперечним є той факт, що заходи профілактики більш ефективні. Однак їх реалізація потребує створення дієвої системи забезпечення фінансової безпеки, підготовки фахівців із кримінологічним мисленням, і, зазвичай, безперервності у боротьбі з корупцією, тіньовою економікою та організованою злочинністю.

А найголовніше, що не викликає жодного сумніву чи заперечення, нам потрібен стабільний мир для забезпечення сталого розвитку. Усі інші нагальні проблеми можливо подолати у співпраці з іншими демократичними країнами світу.

Шановні колеги-науковці, бажаю усім вам творчої наснаги, добробуту, миру та міцного здоров'я від молдавських колег!

Успіхів!

Слава Україні!!!

Валерий БУЖОР

доктор права, професор,

президент Незалежної Кримінологічної Асоціації Республіки Молдова,

ректор Інституту кримінального права та прикладної кримінології

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Olena Kalhanova, Yevgen Kotukh
Processing capacity of use electronic (digital)
evidence during investigation of criminal offenses
in the sphere of economic activity 15

Бірук О. М., Ведмеденко А. С.
Вивчення проблем регулювання та нагляду
в галузі фінансового моніторингу та боротьби
з фінансовою злочинністю.....18

Букин О. В.
Процесуальні джерела при розслідуванні кримінальних
правопорушень у сфері господарської діяльності.....21

Василькевич Я. І.
Процесуальні аспекти відшкодування матеріальної шкоди,
завданої російською агресією російської федерації проти України 24

Владовська М. М., Плисюк К. О.
Фінансові розслідування як важливий фактор
забезпечення економічної безпеки держави 30

Глушко Т. О.
Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів
у розрізі ефективного виявлення та розкриття
правопорушень в умовах воєнного стану.....33

Глушко Т. О.
Огляд документів під час фінансових розслідувань 36

Глушко Т. О.
Проблематика застосування тимчасового доступу
до речей та документів під час фінансових розслідувань.....39

Гриценко В. В., Почтар А. В.
Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.....43

Дерій О. В.
Доказування кримінальних правопорушень, вчинених в умовах військового стану, у сфері волонтерської діяльності.....47

Заріцька А. О.
Сутність кримінального процесуального забезпечення фінансових розслідувань.....53

Ільченко І. П.
Кримінальне процесуальне забезпечення фінансових розслідувань.....56

Калюжна А. О., Матвієнко О. А.
Особливості застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань.....59

Колеснік І. Л.
Взаємодія державних органів під час здійснення фінансових розслідувань.....63

Костенко Р. С.
Забезпечення дотримання прав людини в превентивній діяльності поліції під час розслідування фінансових злочинів крізь призму сьогодення.....67

Костенко Р. С., Лісовик А. А.
Особливості фіксації доказів про вчинення воєнних злочинів в умовах сьогодення.....72

Крамаренко М. Р.
Особливості участі прокурора у кримінальному провадженні.....75

Крилач О. В.
Особливості захисту прав на володіння
майном осіб, які підозрюються у вчиненні
легалізації (відмивання) доходів, одержаних
злочинним шляхом, від незаконної конфіскації майна 80

Круць Е. М.
Кримінальне процесуальне забезпечення
економіки держави в сучасних умовах 84

Крушеницький А. В.
Оптимізація збирання доказів у кримінальних
провадженнях про злочини у сфері господарської та
службової діяльності: актуальні проблеми 88

Луковець О. В.
Здійснення фінансових розслідувань
у сфері обігу віртуальних активів 92

Мар'ян М. М.
Характеристика криміналізації
кредитно-фінансової системи України 95

Мілімко Л. В.
Податкова накладна як допустимий доказ
у фінансових розслідуваннях 99

Нецька Л. С.
Окремі аспекти протидії рейдерському захопленню
активів юридичної особи.....104

Почтар А. В.
Особливості проведення обшуку під час
розслідування кримінальних правопорушень
у сфері господарської діяльності.....107

Прасюк В. М.
Кримінальний аналіз неструктурованих даних та його сучасна роль у розслідуванні злочинів, що посягають на економіку держави 110

Прохоров К. О.
Проблеми діяльності Бюро економічної безпеки України 113

Умаров А. В.
Особливості проведення обшуків під час розслідування кримінальних правопорушень у господарській діяльності 116

Чигрина Г. Л.
Особливості фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану.....119

Щербань К. С.
Взаємодія органів оперативно-розшукової діяльності з іншими органами у фінансових розслідуваннях 124

Яцик Т. П., Gasimov Z. A.
Електронні (цифрові) докази у кримінальному провадженні 127

СЕКЦІЯ 2. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Бартащук М. О.
Застосування фізичних методів криміналістики в розслідуванні злочинів 130

Богданова В. А.
Перспективи методико-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування 133

Бойко Є. М.
Методи та прийоми криміналістичного аналізу фінансових документів.....136

Борисенко Д. А.
Використання криміналістичних методів
у фінансових розслідуваннях.....140

Васильченко Р. В.
Криміналістичне дослідження документів.....144

Волошина С. О.
Використання віртуальної реальності
для навчання криміналістів: переваги та обмеження.....147

Глушко А. О.
Використання відкритих джерел для отримання
інформації у кримінальному провадженні.....151

Глушко А. О., Дмитерко А. С.
Електронна інформація як елемент сучасної криміналістики.....155

Грень В. П.
Окремі аспекти криміналістичної характеристики
злочинів, що полягають у використанні мобільного
зв'язку для шахрайства з фінансовими ресурсами.....158

Гриценко В. В.
Протидія корупції – запорука економічній безпеці України.....162

Гриценко В. В., Трещук А. С.
Роль новітніх технологій у сучасних методах розслідування.....166

Дробенко Д. Ф.
Криміналістичне забезпечення фінансових розслідувань:
актуальні проблеми.....169

Дузяк К. В.
Тенденції розвитку криміналістики у розрізі
організації судових експертиз.....173

Кисельов А. О.
Криптовалюта українських посадовців (чи є у держави механізми фінансового контролю віртуальних валют).....176

Кубарєв І. В., Барган С. С.
Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики морської контрабанди.....180

Літкевич В. С.
Кримінальна відповідальність юридичних осіб – pro et contra 184

Мацюк А. М.
Актуальні питання щодо складу кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від відбування військової служби в особливий період 188

Нігачова В. В.
Складності проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану.....191

Олійничук Р. П.
Загальна характеристика економічної злочинності.....195

Полуніна Л. В.
Сучасні підходи до організації розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 197

Рибченко М. С.
Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.....201

Семак С. В.
Матеріальна залежність особи як кваліфікаційна ознака доведення до самогубства 204

Сєчка Є. В.
Особливості криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань 207

Тіліченко Я. О.
Поняття та зміст криміналістичного забезпечення
розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами.....211

Фролов О. П.
Слідчий як суб'єкт обшуку у формі спеціальної операції.....214

Шаповалов М. О.
Фінансове шахрайство.....218

СЕКЦІЯ 3. СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Амеліна А. С.
Участь спеціаліста у проведенні огляду документів
при розслідуванні кримінальних правопорушень
у сфері господарської діяльності.....222

Бартащук М. О.
Суб'єкти використання спеціальних знань
під час фінансових розслідувань 225

Бондарчук В. В., Босак І. А.
Використання спеціальних знань під час розслідування
кримінальних правопорушень у сфері обігу шкідливих
для здоров'я підакцизних товарів 229

Гриценко В. В., Середня А. І.
Щодо судово-експертного забезпечення розслідування
правопорушень у фінансовій сфері.....233

Крива С. М., Доценко А. І.
Сутність проведення технічної експертизи документів
під час фінансових розслідувань 236

Лукова О. С.
Облік фінансових інструментів та їх експертна верифікація.....239

Паращенко К. М.
Судово-економічна експертиза під час розслідування
кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 242

Рудая М. І., Татарнікова О. О.
Методи і прийоми в економічній експертизі 246

Токар І. І.
Організація та проведення судової експертизи
у фінансових розслідуваннях.....251

Шевчук О. О., Моргун Н. С., Марчевський С. В.
Інституційні засади здійснення
фінансового моніторингу в Україні 254

СЕКЦІЯ 4. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Адамовська А. І.
Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних
підрозділів у протидії злочинності у сфері економіки.....258

Бондаренко І. А.
Необхідність ефективного інформаційно-аналітичного
забезпечення фінансових розслідувань 262

Бреславець В. В.
Виявлення та аналіз фінансових кримінальних
правопорушень в Україні.....266

Жидовцев Я. В., Тютюнник Р. С.
Створення сучасної ІТ-інфраструктури як запорука
якісного та швидкого здійснення фінансових розслідувань:
імплементація світового досвіду в Україні 269

Калініченко З. Д.
Фінансові розслідування як спосіб аналізу
фінансової інформації за особливою методикою 273

Ковач І. М.
Інформаційно-аналітичне забезпечення
фінансових розслідувань у сфері медицини.....277

Колесник А. С.
Інформаційно-аналітичне забезпечення
фінансового контролінгу в діяльності підприємств 280

Колосовський Є. Ю.
Особливості інформаційно-аналітичного
забезпечення фінансових розслідувань в Україні 284

Лемеш Д. Л.
Правові аспекти порушення правил перетину кордону України.....288

Мельник С. С.
Рольова модель недобросовісної фінансової діяльності.....290

Окрушко М. О.
Інформаційно-аналітичне забезпечення як важливий
елемент ефективного фінансового розслідування.....294

Садиков М. А.
Аналіз соціально-економічного стану економіки.....298

Чехута В. С.
Сутність процесу інформаційно-аналітичного
забезпечення фінансових розслідувань 301

Яненко К. Ю.
Роль інформаційно-аналітичного забезпечення
у фінансових розслідуваннях.....303

СЕКЦІЯ 5. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Андрієнко І. В.
Проблеми імплементації Україною міжнародних стандартів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму 307

Божко В. В.
Організаційні аспекти фінансових розслідувань економічної злочинності з урахуванням міжнародної практики.....313

Гоменюк А. М.
Міжнародний досвід протидії організованій злочинності у сфері фінансів.....316

Дмитерко А. С., Глушко А. О.
Значення міжнародного співробітництва під час фінансових розслідувань в умовах сучасної практики.....320

Захарчук Р. П.
Міжнародне співробітництво під час розслідувань кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 323

Ігнатенко Є. В.
Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансових розслідувань.....326

Капітонов О. О.
Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань 330

Кащук К. В.
Актуальні питання щодо транснаціональних кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 333

Круць Е. М.
Значення міжнародних документів під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.....337

Лелеко А. М.
Правовий та дипломатичний захист
державою громадян за кордоном 341

Лисеюк А. М
Міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях.....346

Писаренко М. В.
Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань 351

Проскурня В. А.
Фінансові розслідування: деякі питання
міжнародного співробітництва.....356

Ревуцький В. Д.
Міжнародне співробітництво як важливий елемент
у розвитку вітчизняної системи фінансових розслідувань 359

Сухачов Є. Р.
Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань 362

Тильчик О. В.
Фінансові розслідування в Іспанії.....365

СЕКЦІЯ 1
КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Olena Kalhanova,
Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent, Director of the Educational and Scientific Institute of the Economic Security and Customs Affairs;
Yevgen Kotukh,
Doctor of Science in Public Administration, Candidate of Technical Sciences (Ph. D.), Associate Professor of the Department of Computer and Information Technologies and Systems,
State Tax University
(Irpin, Ukraine)

PROCESSING CAPACITY OF USE ELECTRONIC (DIGITAL) EVIDENCE DURING INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY

New information and digital, as well as communication technologies, are now actively used in all spheres of human life. The modern world is almost impossible to imagine without mobile communication, e-mail, messengers, Internet banking, «smart things», databases, and other useful resources that are used every day both in everyday life and in professional activities. Digital progress has not bypassed the sphere of criminal procedural relations – cyberspace is becoming more and more often the place or means of committing criminal offenses, more and more information, which has orientational or evidential value for the disclosure and investigation of criminal offenses, is stored in electronic and digital form. This trend makes it possible to talk about the fact that in the future electronic evidence will become the basis of the evidence base in criminal proceedings [1, p. 418].

The use of electronic (digital) evidence in foreign countries is not a new phenomenon. For many of them, the process of its creation has become quite progressive, it has saved pre-trial investigation bodies from performing unnecessary paperwork and allowed the use of the latest technologies in the process of proof. Many countries of the world are comprehensively developing the use of electronic (digital) evidence when proving criminal offenses, in particular in the sphere of economic activity.

In Ukraine, electronic evidence was introduced as a legal category in 2017 in the Civil Procedure Code of Ukraine, the Economic Procedure Code of Ukraine, and the Code of Administrative Procedure of Ukraine. So far, a certain judicial practice of their use has been accumulated [2, p. 5, 6].

The Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine) does not define the concept of «electronic (digital) evidence». But given that electronic data is much easier to alter or falsify than traditional forms of evidence, law enforcement officials need to follow data-handling rules that allow the evidence to be admissible.

Procedural sources of evidence are testimony, physical evidence, documents, and expert opinions.

Clause 1 of part 2 of Article 99 of the CPC of Ukraine defines that:

«Documents, provided they contain the information provided for in the first part of this article, may include:

1) materials of photography, sound recording, video recording, and other media (in particular, electronic)» [3].

Electronic (digital) evidence is evidence in criminal proceedings that can be obtained in electronic (digital) form. Electronic (digital) evidence is obtained with the help of electronic devices, computer media, as well as computer networks, in particular through the Internet. They become available for human perception after processing using computer equipment.

Together with the concept of «electronic evidence» often use the concept of «digital evidence». Since these concepts have not yet been defined at the legislative level, they are used in parallel.

The concept of electronic evidence in the science of criminal procedure is ambiguously defined. Some scientists understand this type of evidence as «digital» evidence. However, most scientists believe that it is appropriate to call the considered type of evidence «electronic», which is due to the improvement of computer (digital) technology.

As for criminal offenses in the sphere of economic activity and their proof, we can state that they are a complex and latent type of illegal act, the proof of which requires a carefully thought-out investigation plan, and collection of the evidence base.

The process of investigating criminal offenses in the sphere of economic activity can be complicated by the following aspects: 1) they are usually committed not by one person, but by several; 2) there may be several episodes of illegal activity; 3) the presence of predicate criminal proceedings.

Physical evidence and documents occupy a special place in the hierarchy of evidence in the investigation of relevant criminal offenses, since they are, as a rule, the subject of research for this category of criminal proceedings.

Taking into account that the conduct of economic activity at the current stage of the development of society is usually carried out in electronic form using electronic media, on which documentation related to the activities of business entities is usually stored, establishing at the legislative level the concept of «electronic (digital) evidence», determination of their types, as well as the order of their storage, solving the issue of special confiscation and use in criminal proceedings is extremely relevant [4, p. 60, 61].

Also, taking into account the peculiarities of the nature and essence of electronic (digital) information during the investigation of criminal offenses in the sphere of economic activity, factual data recorded in such a form, along with «traditional» evidence, must meet the conditions of propriety and admissibility to establish the presence or absence of facts and circumstances, that are important for criminal proceedings, and this, in turn, necessitates procedural certainty of both the procedural place of such information and the procedure for its collection, evaluation, and verification.

REFERENCES

1. Козицька О.Г. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2020. С. 418-421.

2. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях [Текст]: метод. реком. / М.В. Гуцалюк, В.Д. Гавловський, В.Г. Хахановський та ін.; за заг. ред. О.В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. К. : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.05.2023).

4. Калганова О.А., Яцик Т.П. Використання електронних (цифрових) доказів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Митна безпека*. 2021. Випуск 5. С. 59-65.

Бірук О. М.,
Ведмеденко А. С.,
студентки групи ПМПФ 20-1
ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Мулявка Д. Г.,
д-р юрид. наук, професор,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В ГАЛУЗІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА БОРОТЬБИ З ФІНАНСОВОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Фінансовий моніторинг та боротьба з фінансовою злочинністю є актуальними проблемами в сучасному світі. Фінансові злочини, такі як відмивання грошей, фінансування тероризму, корупція та інші, можуть створювати серйозні загрози для фінансової стабільності, національної безпеки та економічного розвитку [1, с. 195]. У зв'язку з цим, регулювання та нагляд в галузі фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю є важливим завданням для урядів та фінансових установ у багатьох країнах світу. Законодавча база, що регулює цю галузь, зазвичай містить вимоги щодо збору, аналізу та обміну інформацією між різними установами, встановлення процедур перевірки клієнтів та здійснення ідентифікації, а також вимоги до повідомлення про підозрілі транзакції [2, с. 46].

Українські дослідники та вчені також вивчають питання регулювання та нагляду в галузі фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю, такі як: С. Черниш, І. Паливода, О. Бондаренко, М. Руденко, І. Палацкий.

В Україні регулювання та нагляд в галузі фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю регулюється законодавством, зокрема, Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансовій та економічній злочинності" та іншими законами та нормативними актами [3, с. 293].

Незважаючи на наявність законів та нормативних актів, українська система фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю має деякі проблеми, які потребують розв'язання:

- недостатня координація між органами влади, які займаються боротьбою з фінансовою злочинністю, що може призвести до недостатньої ефективності заходів боротьби;

- недостатня кваліфікація фахівців у сфері фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю, що ускладнює виявлення та розслідування випадків відмивання грошей та інших порушень;

- недостатня фінансова підтримка та ресурси, необхідні для ефективного здійснення фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю;

- недостатня ефективність системи ризик-орієнтованого підходу до фінансового моніторингу, що може призвести до надмірного тиску на законопослушних громадян та підприємства;

- недостатня прозорість та відкритість процесів, пов'язаних з фінансовим моніторингом та боротьбою з фінансовою злочинністю, що ускладнює оцінку ефективності заходів та зменшує довіру до системи;

- недостатня співпраця з приватним сектором та громадськістю, що може призвести до пропусків та недостатньої ефективності заходів боротьби з фінансовою злочинністю. Ці проблеми потребують комплексного підходу та вирішення на державному рівні.

Підсумовуючи з вищевикладеного, можна сказати, що регулювання та нагляд в галузі фінансового моніторингу та боротьби з фінансовою злочинністю є дуже важливими питаннями, які актуальні для всіх країн світу, включаючи Україну. Фінансова злочинність становить значну загрозу фінансовій стабільності, безпеці держави та суспільству в цілому. Тому, ефективне регулювання та нагляд в цій галузі є ключовим фактором у запобіганні фінансової злочинності та збереженні фінансової стабільності.

Дослідники та вчені активно займаються вивченням цих питань, щоб розробити нові технології та методи боротьби з фінансовою злочинністю та поліпшити систему регулювання та нагляду. Українські дослідники та вчені також приділяють цим питанням значну увагу та активно допомагають у вирішенні цих проблем. Це свідчить про те, що Україна віддана своїм зусиллям у боротьбі з фінансовою злочинністю та збереженні фінансової стабільності в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Першин В. Г. Роль фінансового моніторингу в межах протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 4 (88). 257 с.

2. Романченко Ю. О. Фінансовий моніторинг як інструмент запобігання легалізації злочинних доходів. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 1 (57). 360 с.

3. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. 295 с.

Букин О. В.,
здобувач освіти першого (бакалаврського) рівня, студент 4 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожен в Україні має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, згідно з Конституцією України. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності та захищає права споживачів, проводить контроль за якістю та безпекою продукції, а також всіх видів робіт і послуг.

Унаслідок переходу до ринкової економіки в системі господарювання з'явилися нові форми суспільно небезпечної поведінки, що потребували введення кримінально-правових заборон.

Кримінальні правопорушення, які вчиняються в господарській сфері, становлять значну загрозу для економіки будь-якої держави, оскільки їх відзначає складність, підступність, латентність, поширеність та різноманітні форми прояву [1, с. 18].

Джерела доказів в кримінальному процесу є різні форми, які використовуються для отримання, фіксації, збереження, передачі та залучення фактичних даних про події, які мають юридичне значення і визначені законодавчо відповідними суб'єктами та процедурами.

Фактичні дані, які є доказами, використовуються слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом для встановлення наявності або відсутності фактів та обставин, які є важливими для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

До процесуальних джерел доказів відносяться показання свідків, речові докази, документи та висновки експертів [2, с. 44].

Метою доказування є встановлення процесуальної істини у кримінальному провадженні. На стадії досудового розслідування – формування доказової бази, на стадії судового розгляду – формування внутрішнього переконання на основі зібраної доказової бази та можливості надати оцінку винним особам.

У розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності існують особливості у збиранні доказів:

1) здійснення дій для збору доказової інформації, таких як тимчасовий доступ до речей та документів на підставі ухвали слідчого судді, проведення судово-економічних експертиз;

2) документи фінансової діяльності є важливим процесуальним доказом, проте можуть бути знищені суб'єктом господарювання;

3) необхідно встановити злочинний умисел;

4) слід відстежувати рух грошових коштів, оскільки злочин має майновий характер;

5) важливо визначити повноваження службових осіб [3, с. 102].

Для успішного збирання процесуальних доказів у кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності, слідчий або прокурор, які здійснюють досудове розслідування, повинні мати знання у галузі економіки. Під час розслідування велику увагу приділяють комплексу дій, спрямованих на збирання доказів, таких як слідчі (розшукові) та негласні слідчі дії, тимчасовий доступ до речей та документів, проведення експертиз тощо.

Отож, розслідування кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності являє собою складний поетапний процесуальний механізм притягнення осіб до відповідальності, виконуючи основні завдання кримінального процесуального законодавства. При цьому, важливе значення має збір саме процесуальних доказів, таких як речових доказів, документів та показань.

Відтак, кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності є складним і детальним процесом, що вимагає від правоохоронних органів багато уваги та зусиль.

Один із основних етапів розслідування - це збір доказів, що становлять основу для прийняття рішення щодо притягнення підозрюваних або обвинувачених до відповідальності за вчинені кримінальні дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волобуєв А. Ф. Особливості відкриття кримінальних проваджень щодо економічних злочинів. *Актуальні проблеми кримінального та процесу :* матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кривий Ріг, 16 червня 2017 р. С. 18–19.

2. Кримінальний процес : підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

3. Кримінальний процес : підруч. / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін. ; за заг. ред. Письменного Д. П., Удалової Л. Д., Погорецького М. А., Чернявського С. С. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 780 с.

Василькевич Я. І.,
канд. юрид. наук, доцент,
заслужений юрист України,
ДФТГ м. Київ «Мрія»
(м. Київ)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російська армія, починаючи з 24 лютого 2022 року повномасштабного військового вторгнення на територію України, продовжує бомбардування, обстріли житлових кварталів, знищує цивільну інфраструктуру, лікарні школи, історичні пам'ятки, знищує цілі населенні пункти.

Безумовно, що росія як агресор має понести повну і невідворотню відповідальність за всі свої злочинні діяння та відшкодувати всі збитки державі , бізнесу та громадянам України.

Можна багато говорити хто має розслідувати та притягати до відповідальності російського агресора, конкретних російських злочинців за вчинені воєнні злочини в Україні: Міжнародний кримінальний суд чи для цього потрібно буде створити спеціальний трибунал. Маємо бути свідомими того, що покарання може не настати, якщо наша національна система правоохоронних та судових органів не буде працювати злагоджено, професійно і ефективно по документуванню та збору необхідних доказів вчинення російськими окупантами воєнних злочинів під час нічим неспровокованої агресії проти України.

Маємо бути свідомими того, що:

- по-перше, майже всі воєнні злочини, вчинені російськими військовими на території України, доведеться розслідувати нашим органам досудового розслідування. До таких викликів мають бути готовими й наші українські суди, які будуть оцінювати проведену органами досудового розслідування роботу чи розглядати позовні заяви фізичних осіб в цивільному процесі та юридичних осіб в господарському процесі;

- по-друге, для отримання компенсації за завдані збитки в результаті російської агресії проти України, постраждалим (як фізичним

так і юридичним особам) вже зараз, не очікуючи нашої перемоги над російським агресором:

1) звертатися до правоохоронних органів з заявами про злочин з боку російського агресора (це потрібно навіть для реєстрації злочинів вчинених російським окупантом);

2) збирати всі можливі докази, фіксувати зруйноване чи пошкоджене майно. 26.03.2022 було затверджено Порядок надання інформації про знищення чи пошкодження нерухомого майна: інформація подається через застосунок «Дія», адміністратора ЦНАПу або нотаріуса (на сайті УАРОР з питань територіальної оборони ми розмістили (спеціально підготовлену юристами штабу з процесуальної діяльності у сфері відшкодування збитків завданим територіальним громадам) методичку «Алгоритм дій з фіксації зруйнованого чи пошкодженого майна»);

3) подавати до українських судів позови до рф про стягнення збитків.

Щодо заяв до правоохоронних органів про злочини. На жаль, в КК України відсутнє поняття «Воєнні злочини», але умовно до цієї категорії злочинів можна віднести статті 436-447 розділу «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного порядку», кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки та правопорушення проти громадської безпеки, які мають деякі ознаки воєнного злочину (стст. 110, 113, 258, 258-1 – 258-5).

За даними Генеральної прокуратури в 2022 році було зареєстровано **72 966** воєнних злочинів (62128 - злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; 10551 - посягання на територіальну цілісність і недоторканість України та диверсії; 287 - злочини пов’язані з тероризмом).

До речі, добровольцями ДФТГ м.Києва «Мрія» в березні-квітні 2022 року з виїздом в Київську, Сумську та Чернігівську області надано допомогу в підготовці та поданні до Генеральної прокуратури заяв про воєнні злочини від понад 1700 мешканців цих областей.

Достатньо сказати, що із 72966 зареєстрованих (облікованих) воєнних злочинів лише у 1157 кримінальних провадженнях конкретним особам повідомлено про підозру, з яких лише у 831 випадках до суду направлено обвинувальні акти чи клопотання про застосування примусових заходів. Отже, очікувати на відшкодування потерпілим від російської агресії матеріального відшкодування в кримінальному процесі — в найближчій перспективі не варто.

Отже, є нагальна потреба діяти паралельно з кримінальним процесом, адже життя вимагає відшкодування матеріальної шкоди завданої російською агресією вже сьогодні, адже серед потерпілих від воєнних злочинів є багато таких, що залишилися без засобів для існування.

З **23 травня 2023 року** набере чинності Закон України № 2923-IX від 23.02.2023 - запроваджується так званий адміністративний механізм компенсації за пошкодження та знищення майна, який не передбачає рішення суду. Є думка, що при визначенні розміру відшкодування судові рішення з цих питань не будуть братись до уваги. Звісно це питання дискусійне і, поки в цій частині не врегульовано. Відповідно до цього Закону в Україні запроваджується Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок російської агресії.

Враховуючи що від російської агресії постраждали мільйони українців, стає зрозуміло, що процес компенсації збитків в адміністративному порядку також буде не простим і, очевидно затяжним.

Отже, потрібно шукати ще й міжнародні правові механізми.

По-перше, це позови українців проти росії до Європейського Суду з прав людини. Зважаючи на те, що росію з 16.09.2022 виключили з Ради Європи, можна вважати, що відповідатиме вона лише за те, що відбулося до 16.09.2022. Але, як би там не було є сподівання, що з часом росія виявить бажання приєднатися до цивілізованого світу і повернеться до Ради Європи. В цьому випадку, одним із зобов'язань росії може бути обов'язкове виконання виконувати рішення ЄСПЛ після 16.09.2022.

У випадку звернення до ЄСПЛ найважливішим є те, що рішення буде і буде встановлено справедливість. Практика розгляду таких справ в ЄСПЛ показує, що такі рішення, м'ягко кажучи, приймаються не в короткий термін і відшкодування також відразу не буде.

По-друге, це звернення потерпілих від збройної агресії росії до Комітету з прав людини ООН, який схожий в прийнятті рішень на ЄСПЛ, за винятком того, що питання грошової компенсації не передбачено, але якщо рішення ЄСПЛ діє в межах Ради Європи, то рішення цього Комітету є, якщо можна так висловитись глобальним- поширюється на весь світ. Отримуючи рішення Комітету ООН позивач добивається не тільки справедливості, але й встановлення правосуддя визнаного цілим світом.

До речі, корисним може бути досвід запровадження Радою безпеки ООН механізму виплат зазавдану шкоду під час військового вторгнення Іраку в Кувейт у 1990 році: була створена Компенсаційна комісія ООН, що розглядала вимоги від громадян та юридичних осіб Кувейту і Держави Кувейт.

Протягом 30 років Ірак спрямовував 35 % від своїх нафтових доходів у спеціально створений ООН компенсаційний фонд. Останній платіж за репараціями Кувейту за свою агресію та нанесені збитки Ірак зробив у 2021 році, виплативши постраждалим у цій війні 52,4 млрд доларів. Відтак, прецедент існує. Необхідно працювати над створенням такого механізму як передача Україні відсотків з продажу російських нафти та газу.

Масштаб шкоди завданої агресією росії нашій державі, бізнесу та громадянам України в десятки разів перевищує збитки, які були завдані Кувейту.

На сьогодні маємо резолюцію Генеральної асамблеї ООН (листопад 2022 року) «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України». В Резолюції засуджується факт агресії росії проти України, передбачається розроблення спільно з Україною механізму виплат репарацій та створення Реєстру завданих збитків як майнового, так і немайнового характеру.

За даними Мінюсту України в Євросоюзі заморожено понад 350 млрд євро російських активів, але навіть цих коштів недостатньо щоб компенсувати збитки завдані Україні, бізнесу і громадянам України. Отже, досвід виплати Іраку на користь Кувейту цілком може пригодитись.

Відтак громадяни України та юридичні особи, яким завдані збитки російською агресією звернувшись до національного суду в порядку цивільного судочинства, отримавши рішення суду, яке набрало законної сили і підлягає виконанню в Україні, можуть розраховувати на виконання цього рішення в країнах ЄС. Але й цей механізм є складним, а його реалізація - довготривала.

Громадянам, України, які прагнуть у майбутньому отримати компенсацію за завдані їм збитки, мають особисто визначитися яким шляхом рухатися. Однозначно починати потрібно з фіксації фактів завданої російською агресією майнової шкоди, збирати всі необхідні докази для розрахунку її розміру, а на підставі цього – звертатися до суду з позовом до рф про стягнення збитків. Україна як і країни антипутінської коаліції працюють над пошуком варіантів створення механізму

відшкодування збитків, завданих російською агресією. Наприклад, 10 травня цього року в Україні стартувала програма «єВідновлення», спрямована на виплату коштів на відновлення пошкодженого через війну житла громадян України. Максимальна сума відшкодування – 200 тис. грн.

Отже, звертаю Вашу увагу на тому, що в умовах пошуку країнами антипутінської коаліції шляхів для відшкодування завданих агресором збитків українцям вітчизняні органи досудового розслідування злочинів, вчинених у фінансовій сфері, не повинні лишатися осторонь. Особливо слід приділити увагу розслідуванню злочинів, вчинених промислово-фінансовими групами, які належать українським, російським олігархам. Вважаю, що саме вони колаборували з ворогом: сприяли і продовжують сприяти окупації росією Криму, Донбасу у 2014 році та продовженню широкомасштабного наступу рф на Україну починаючи з 24 лютого 2022 року.

Звісно їх активи на окупованих територіях також зазнали руйнувань та розкрадання. Саме тому вказані особи намагаються через вплив на органи законодавчої та виконавчої влади впливати на першочергове відшкодування завданих російською агресією їм збитків, обґрунтовуючи це тим, що саме вони відновлять виробництво та створять робочі місця для українців для відновлення зруйнованої економіки України. Разом з тим, маємо усвідомлювати, що вся їх попередня діяльність була спрямована на пограбування громадян України, і в першу чергу тих, хто проживав на окупованих територіях Донецької та Луганської області, а сьогодні більшість із них є біженцями, позбавлених засобів до існування. А тому їх активи, які перебувають за межами України, мають бути спрямовані на відшкодування збитків, завданих громадянам України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23 лютого 2023 року № 2923-IX.

2. Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв’язку з агресією проти України : резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14 листопада 2022 року ES-11/5.

3. Конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах від 2 липня 2019 року.

4. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 року № 380.

Владовська М. М.,
Плисюк К. О.,
здобувачки вищої освіти,
навчальної групи ПМПФ-20-3
Науковий керівник:
Фролов О. П.,
старший викладач кафедри
кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасні умови діяльності правоохоронних органів свідчать про те, що ефективна протидія злочинності неможлива без активного використання економічних знань. Практична дієвість механізму виявлення та розслідування злочинів у сфері господарської діяльності певною мірою залежить від ретельного дослідження фінансової інформації, що характеризує злочинну діяльність.

Передумовою ефективного фінансового розслідування є позбавлення правопорушників прагнення вчиняти корисливі фінансові правопорушення. В центрі уваги правоохоронних органів повинно бути не тільки покарання винних, а й виявлення і розшук доходів, одержаних злочинним шляхом, а тому, основним напрямком діяльності органів, що спеціалізуються на фінансових розслідуваннях є пошук можливостей повернути незаконно одержані активи [1, с. 10].

Як вважає О.Ю. Ніпіаліді, під фінансовими розслідуваннями, як процесуальною діяльністю варто розуміти збір, закріплення, всебічний розгляд, вивчення істотних умов, що мають значення для справи, обставин вчиненого порушення, пов’язаного з посяганням на відносини щодо формування, розподілу, перерозподілу та використання фондів грошових коштів (фінансових ресурсів) суб’єктів економічних відносин [2, с. 166].

На думку Д.В. Долбнєвої, під фінансовими розслідуваннями як процесуальною діяльністю потрібно розуміти збір, всебічний розгляд, вивчення істотних обставин вчиненого порушення в сфері грошових

відносин, що виникають в процесі розподілу і перерозподілу вартості валового суспільного продукту і частини національного багатства в зв'язку з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів [3, с. 24].

Визначення «фінансові розслідування» вживають і міжнародні організації, утворені для боротьби з відмиванням коштів, серед яких FATF, CFATF тощо. До цього ж, в розвинених країнах звичайною практикою є обов'язкове проведення фінансового розслідування паралельно, як приклад, з документуванням діяльності злочинних угруповань зі збуту наркотичних засобів (наприклад, у США) [4, с. 7].

Варто наголосити, що нині фінансові розслідування можуть проводитися як уповноваженими державними органами, так й приватними організаціями. Іншими словами суб'єктами фінансових розслідувань є, як представники органів державної влади, так і суб'єкти приватного сектору економіки, зокрема консалтингові компанії [2, с. 167].

Існує безліч аспектів, які роблять фінансові розслідування важливим фактором у забезпеченні економічної безпеки. Окреслимо декілька:

1) виявлення фінансових злочинів – фінансові розслідування можуть допомогти виявляти різноманітні фінансові злочини, такі як відмивання грошей, корупція, шахрайство, використання фіктивних компаній та інші. Це важливо для запобігання фінансовим злочинам, виявлення порушників і притягнення їх до відповідальності, що сприяє зміцненню економічної безпеки країни;

2) захист державних фінансових ресурсів – фінансові розслідування можуть допомогти захищати державні фінансові ресурси від зловживань, викрадення або незаконного використання. Це може включати розслідування випадків ухилення від сплати податків, використання підроблених документів, фінансових махінацій та інших дій, що можуть завдати шкоди державному бюджету. Захист державних фінансових ресурсів є важливим аспектом економічної безпеки країни, оскільки від цього залежить ефективність функціонування бюджетної системи та реалізація соціальних та економічних програм.

Отже, можемо стверджувати, що основними завданнями фінансових розслідувань є саме виявлення, вивчення і фіксація ознак загроз економічній безпеці, а також встановлення причино-наслідкового зв'язку серед факторів, які їх спричинили. Тому, в умовах сьогодення фінансові розслідування дійсно виступають як важливий фактор забезпечення економічної безпеки в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чернявський С. С. Визначення місця та ролі служби фінансових розслідувань в Україні. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ.* 2016. № 2 (99). С. 5–18.

2. Ніпіаліді О. Ю. Перспективи створення служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 3. С. 165–170.

3. Долбнєва Д. В. Шляхи трансформації системи боротьби з економічними злочинами в Україні з урахуванням досвіду країн європейського союзу. *ScientificJournal «ScienceRise»*. 2019. № 2–3 (55–56). С. 21–28.

4. Василинчук В. І., Вязмікін С. А. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні. *Методичні рекомендації.* Київ. 2017. С. 5–17.

Глушко Т. О.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти, групи ПММП-22-1
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ І ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У РОЗРІЗІ ЕФЕКТИВНОГО ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах керівництво держави прикладає неабияких зусиль щодо пришвидшення завершення бойових дій, налагодження нормальних умов життєдіяльності та встановлення правопорядку в межах території держави, вступу України до Європейського співтовариства та інтегрування до НАТО.

У зв'язку з цим особливе місце приділяється протидії злочинності. Відповідність форм спільної діяльності слідчих й оперативних підрозділів у ході виявлення та розкриття правопорушень виступає важливою запорукою високих результатів цього виду суспільної діяльності. Одними із найбільш поширених форм такої спільної діяльності наразі є саме взаємодія.

Слушно зазначає К. О. Чаплинський, що вчасна та якісна взаємодія слідчих і оперативних підрозділів забезпечує найбільш ефективне розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Системна й узгоджена діяльність працівників різних підрозділів дозволяє проводити окремі слідчі (розшукові) дії швидко та раціонально, отримувати необхідний обсяг доказової інформації [1, с. 247].

Звернемося до думки В.В. Топчія, який зазначає, що всі існуючі визначення взаємодії об'єднує єдина думка, що взаємодія – це перш за все взаємний зв'язок між двома (або більше) суб'єктами, які здійснюють вплив один на одного. Усі суб'єкти взаємодії є складовими елементами певної системи. Так, взаємодія суб'єктів виникає не в

результаті здійснення впливу один на одного, а з усвідомлення необхідності здійснення спільних дій, спрямованих на досягнення спільної мети. Під час взаємодії суб'єкти впливають на якісні характеристики один одного [2, с. 166].

Заслуговує на увагу й думка І. І. Кравчука та М. В. Андрушка, які під взаємодією органів досудового розслідування та оперативних підрозділів убачають співробітництво не підлеглих один одному органів, що ґрунтується на законі, за якому вони діють узгоджено, цілеспрямовано, поєднуючи застосовувані ними засоби і способи з метою профілактики й розкриття правопорушень, притягнення до кримінальної відповідальності винних, розшуку обвинувачуваних і забезпечення відшкодування збитків, заподіяних правопорушеннями [3, с. 82].

При взаємодії важливу роль відіграє організовуючий чинник. Так, С.Є. Абламський, О.О. Юхно та Ю.В. Лук'яненко зазначають, що взаємодія є однією з функцій управлінської діяльності, вона забезпечує поділ праці та узгодженість дій, дозволяє економити сили, гроші, час. За допомогою взаємодії реалізуються завдання, які не можна вирішити розрізненими і роз'єднаними діями. Управління взаємодією в боротьбі зі злочинністю передбачає наявність певного режиму цієї взаємодії, підтримка цього режиму в заданому стані, постійне його вдосконалення з метою забезпечення дедалі більшої ефективності правоохоронної діяльності – усе це дозволяє зробити висновок, що одним із найважливіших шляхів активізації та оптимізації взаємодії у сфері кримінальної політики є саме система управління боротьбою зі злочинністю [4, с. 52–54]. З даного визначення тітко вбачається, що взаємодія – це не лише злагоджені дії, але і управлінська діяльність.

В умовах воєнного стану, коли є потреба в діяльності органів досудового розслідування в максимально короткі терміни, з максимальною концентрацією зусиль на досягненні поставленої мети – злагоджені і чітко скоординовані, ефективно керовані їх дії набувають особливої актуальності. Тому такі основні підстави взаємодії оперативних і слідчих підрозділів як: однакова юридична сила процесуальних актів слідчого та працівників оперативних підрозділів; спільність мети й завдань оперативних працівників і слідчого (адже при об'єднанні зусиль органи досудового розслідування й оперативні підрозділи зможуть ефективно виконати свої задачі); необхідність використання можливостей оперативного підрозділу та слідчого [1, с. 250] набувають пріоритетного значення.

Відповідно до вищенаведеного, можна вказати, що взаємодія слідчих і оперативних підрозділів при виявленні та розкритті правопорушень в умовах воєнного стану полягає в комплексі узгоджених, чітко координованих процесуальних й оперативно-розшукових дій, що спрямовані на розкриття, розслідування і запобігання кримінальним правопорушенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2022. Випуск 4 (100). С. 247–258.

2. Топчій В. В. Взаємодія та координація в діяльності органів внутрішніх справ з виявлення та розкриття злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. *Серія Право.* 2015. Випуск 30, том 2. С. 165–169.

3. Кравчук І. І., Андрушко М. В. Поняття та принципи взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в кримінальному провадженні. *Знання європейського права*. 2021. Випуск 5. С. 80–84.

4. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навчальний посібник. Харків, 2017. 152 с.

Глушко Т. О.,
здобувач вищої освіти групи ПММП-22-1
ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

В умовах сучасного технологічного та інформаційного розвитку економічна злочинність продовжує зростати. Виявлення та фінансове розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, стає актуальною проблемою в роботі правоохоронних органів. Так, С. С. Єфимчук та Н. С. Моргун слушно зазначають, що сучасні кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності характеризуються складними та особливими способами й методами їх вчинення [1, с. 174].

Варто одразу наголосити, що у розрізі вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності одним із джерел доказів можуть виступати: 1) документи щодо державної реєстрації та діяльності суб'єктів господарювання; 2) документи щодо діяльності державних установ (закладів, організацій) сфери управління органу державної виконавчої влади; 3) документи, що визначають статус та компетенцію правопорушника; 4) документи бухгалтерського обліку та фінансової звітності; 5) документи, що подаються до установ сфери управління органу державної виконавчої влади з метою отримання фінансової підтримки за рахунок бюджетних коштів [2, с. 427]. Слід підкреслити, що вище окреслені документи зазвичай вилучаються під час проведення таких першочергових слідчих (розшукових) дій як огляд та обшук. У своєму дослідженні А. С. Амеліна наголошує, що саме огляд є однією з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій [3, с. 18]. Доречним є зауваження Н. А. Потомської та В. П. Бобіка, що без проведення огляду документи не можуть мати статусу речових доказів у матеріалах кримінального провадження [4, с. 117].

Зазначимо, що у ході провадження відповідної слідчої (розшукової) дії, слідчий має негайно оглянути вилучені документи, опечатати їх належним чином із завіренням підписами всіх осіб, які брали участь під час проведення огляду, обшуку. Однак, трапляються випадки, коли із-за значного обсягу документів останньому не вдається їх детально оглянути, у зв'язку з чим вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування (ч. 7 ст. 236, ч. 5 ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України) [5]. У більшості випадків огляд документів, який здійснюється безпосередньо під час проведення зазначених слідчих (розшукових) дій, несе виключно засвідчувальний характер (тип документу, його назва, формат, кількість тощо). При цьому А. С. Амеліна підкреслює, що важливу роль відіграє проведення ретельного огляду та вивчення вилучених документів, з метою їх систематизації, визначення ознак підробки тощо [3, с. 18].

Д. В. Шахрай та Н. С. Моргун доречно зауважують на тому, що усвідомлення слідчим особливостей планування та організації розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності найчастіше полягає у своєчасній підготовці до окремих слідчих (розшукових) дій, розрахунку можливої поведінки учасників таких дій, вибір першочергових процесуальних дій тощо. Саме ці обставини визначають ефективність та результативність процесу розслідування кримінальних правопорушень такого роду, а тому потребують подальшого розвитку для задоволення потреб попереднього розслідування [2, с. 428].

Так, В. В. Лисенко, О. С. Задорожний та О. П. Дзісяк зазначають, що у ході слідчого огляду документів необхідно особливу увагу звертати на встановлення: 1) зовнішніх ознак (реквізитів), особливостей виготовлення документа; 2) ознак інтелектуальної і матеріальної підробки (з цього приводу існують спеціальні наукові дослідження); 3) ознак, що характеризують автора і виконавця документів [6, с. 197]. При цьому В. В. Лисенко наголошує, що слідчий огляд документів має спрямування на встановлення: зовнішніх ознак (реквізитів) змісту документів, особливостей механізму його виготовлення; ознак інтелектуальної та матеріальної підробки документів; ознак, які характеризують особу автора чи виконавця документа; переліку документів, які підлягають вилученню; необхідних матеріалів для проведення експертних досліджень [7, с. 202–203].

Отже, можемо стверджувати, що саме огляд документів є найбільш поширеним видом слідчої (розшукової) дії у ході розслідувань кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Проте, в умовах практичної діяльності важливим залишається своєчасно та в повному обсязі провести огляд та вилучення документів. Адже, самі ці фактори відіграють важливе значення в ефективності розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфимчук С. С., Моргун Н. С. Особливості розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки. *Збірник наукових праць НАВС України*. 2022. С. 174–177.

2. Шахрай Д. В., Моргун Н. С. Огляд документів під час огляду й обшуку у процесі розслідування кримінальних правопорушень економічної спрямованості. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*. Київ : НАВС України, 2021. С. 425–428.

3. Амеліна А. С. Огляд документів при розслідуванні злочинів у сфері оподаткування. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування*. Харків, 2019. С. 18–20.

4. Потомська Н. А., Бобік В. П. Поняття і види слідчого дослідження документів у справах про злочини у сфері оподаткування. *Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії*. 2011. № 1. С. 114–120.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 05.02.2023 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 11.04.2023).

6. Лисенко В. В., Задорожний О. С., Дзісяк О. П. Ухилення від сплати податків: виявлення та розслідування : монографія. Київ : Істина, 2008. 216 с.

7. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика) : монографія. Київ : Логос, 2004. 324 с.

Глушко Т. О.,
здобувачка вищої освіти групи ПММП-22-1
Науковий керівник:
Фролов О. П.,
старший викладач кафедри кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Використання тимчасового доступу до речей та документів може бути важливим інструментом під час фінансових розслідувань, оскільки це дозволяє досліджувати можливі порушення безпеки фінансової системи та виявляти фінансові злочини. Однак, ця практика також може породжувати деякі проблеми та ризики. Однією з умов застосування тимчасового доступу до речей і документів як засобу кримінального процесуального доказування є відповідність потреб досудового розслідування необхідному ступеню втручання у права і свободи особи (правило пропорційності втручання) [1, с. 104].

В розумінні Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) тимчасовий доступ до речей і документів є заходом кримінально-процесуального примусу, пов'язаного із втручанням у права і свободи особи щодо права власності, що обумовлено потребами досудового розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 159 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, здійснюється шляхом взяття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. КПК України встановлює перелік речей і документів, до яких заборонено доступ (ст. 161), та тих, які містять охоронювану законом таємницю (ч. 1 ст. 162) [2].

Як зауважує І.В. Гловюк та С.В. Андрусенко, можливість витребування предметів і документів без застосування процедури тимчасового доступу пов'язується із добровільним наданням володільцем, а також відсутністю підстав вважати, що володілець речей і документів намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи після отримання запиту. Для звернення із клопотанням до слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів достатньо розумної підозри про можливість зміни або знищення речей чи документів особою, у володінні якої вони знаходяться [3, с. 294]. Такої думки притримується і Б.М. Куспись [4, с. 251].

Варто звернути увагу на питання, що саме можна вважати річчю та документом, до яких можливе застосування тимчасового доступу до речей і документів. З'ясування цього питання має практичне підґрунтя, адже, як зазначає О.А. Подковський, слідчі не повністю розуміють поняття документів та речових доказів, а тому не розмежовують з приводу чого подається клопотання щодо тимчасового доступу до речей чи до документів [5, с. 60].

Ініціатор клопотання, а також слідчі судді повинні брати до уваги, що вирішення цього питання поєднує у собі два види нормативного регулювання – визначення поняття речей і документів, по-перше, через призму норм КПК України, що стосуються видів доказів та, по-друге, через призму норм іншого галузевого законодавства.

Наголосимо, що КПК України надає можливість оскарження лише рішення (ухвали) щодо тимчасового доступу до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність. Фактично законодавець даною нормою звузив предмет оскарження. У контексті цього такими документами можуть бути установчі документи юридичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності. Так, до установчих належать такі документи: 1) статут; 2) модельний статут; 3) засновницький договір. Фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності діють не на підставі установчих документів, а на підставі свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності [6, с. 117].

Так, можемо виокремити декілька проблем застосування тимчасового доступу до речей та документів під час фінансових розслідувань, зокрема:

– порушення приватності людей та бізнесів, які не мають відношення до розслідування. Використання тимчасового доступу до їх речей та документів може призвести до неправомірного збору інформації та порушення їх прав на приватність;

– недостатньо детальний аналіз отриманої інформації, що може призвести до неправильних висновків і незаслуженої негативної репутації. Крім того, може бути складно відрізнити реальні порушення від помилок або незначних порушень, що не мають значення для розслідування;

– збереження конфіденційної інформації та захисту від несанкціонованого доступу до неї. Тимчасовий доступ до речей та документів може призвести до витоку конфіденційної інформації, що може завдати шкоди розслідуванню та призвести до юридичних наслідків.

Отже, використання тимчасового доступу до речей та документів може бути ефективним інструментом у фінансових розслідуваннях, але такий засіб забезпечення кримінального провадження повинен застосовуватись з дотримання відповідних норм КПК України та з дотриманням усіх вимог щодо захисту приватності та конфіденційності інформації, з обов'язковим врахуванням можливих ризиків і проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисаченко Є. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у світлі практики європейського суду з прав людини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* 2020. Том 31 (70), ч. 3, № 2. С. 104–107.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 28.04.2023 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 02.05.2023).

3. Гловюк І. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 293–297.

4. Куспись Б. М. Загальні ознаки тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження. *Decembrie*. 2014. С. 248–252.

5. Музиченко Т. О. Тимчасовий доступ до речей і документів: проблеми теорії та практики. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України* 2017. № 12. С. 115–123.

6. Подковський О. Тимчасовий доступ до речей і документів за новим КПК. Проблеми і шляхи їх вирішення. *Слово національної школи суддів України.* 2013. № 3 (4). С. 58–63.

Гриценко В. В.,
канд. юрид. наук, доцент;
Почтар А. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня знань,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Більшість науковців підтримує точку зору про необхідність відрізняти обставини, встановлені у кримінальному процесі, від криміналістичної характеристики. Досліджуючи питання удосконалення методики розслідування окремих видів злочинів, серед інших, до її структури можна віднести криміналістичну характеристику злочинів та обставини, які визначаються як два самостійних, але взаємопов'язаних елемента [2, с. 126].

Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо переходу права власності та управління на підприємства, установи та організації, визначені Кримінальним процесуальним кодексом України. Мета, характер, розмір шкоди, заподіяної злочином, а також причинний зв'язок між діянням і наслідком теж підлягають доказуванню[3, с. 171].

При розслідуванні кримінальної справи про привласнення або розтрату чужого майна необхідно з'ясувати: а) коли, де і ким були вчинені дії, пов'язані з використанням або розтратою чужого майна; б) кому і як буде завдано шкоди; в) обставини, що характеризують особу злочинця, його стосунки зі свідком, потерпілим, а також з особами, в інтересах яких має бути вчинена крадіжка; г) які обставини спонукали до вчинення зазначеного злочину; д) тривалість зазначених дій; е) кількість епізодів (фактів) за визначений період часу [4, с. 74].

Враховуючи викладені теорії, на нашу думку, виявлені під час розслідування кримінального процесу ситуації, пов'язані з привласненням, придбанням або розтратою майна службовою особою з

використанням свого матеріального становища, доцільно згрупувати в три блоки:

1) Обставини, пов'язані з самим інцидентом. Ця категорія повинна включати:

- інформацію про час і місце;

- відомості про спосіб вчинення злочину, що включає спосіб підготовки вчинення, безпосереднього вчинення та приховування злочину; в даному випадку суть способу полягає в незаконній передачі чужого майна задля власного інтересу або на користь інтересів іншої особи, використання службового становища на користь третіх осіб; а також відомості про інструменти ;

- відомості про сліди злочину;

- відомості про предмет злочину (його кількісні та якісні характеристики), які мають бути представлені майном, яке на законних підставах належить потерпілому; розпоряджатися, управляти, доставляти або зберігати таке майно. Такі повноваження можуть бути обумовлені службовими обов'язками, договірними відносинами чи особливим дорученням. Крім того, предметом злочину може бути майно, яке безпосередньо не ввірено злочинцеві або не знаходиться під його опікою, а це майно, передане злочинцеві за посадою, яку він займає (постійно чи тимчасово), управляти чи розпоряджатися майном через інших осіб. Іншими словами, він має певні повноваження впливати на людей, яким це майно довірено або під їхнім контролем.

2) Обставини, пов'язані з особою потерпілого і злочинця:

- відомості про особу потерпілого (потерпілих); жертвами даного злочину часто стають люди, які жертвують до благодійного фонду, необхідно визначити їх кількість;

- відомості про особу злочинця, ознаки суб'єкта злочину: індивідуальна, осудна, вік, ознаки спеціального суб'єкта; кваліфікація, пов'язана з предметом. Ознаки складу злочину: суб'єктом привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання особою своїм службовим становищем (частина друга статті 191 КК України) може бути лише службова особа. Представниками уповноваженого органу можуть бути лише особи, які виконують обов'язки представників уповноваженого органу на постійній, тимчасовій чи спеціальній основі. Обіймає посади, пов’язані з виконанням постійних або тимчасових організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій в органах державної влади чи органах місцевого

самоврядування, а також державних чи комунальних підприємствах, установах чи організаціях або виконує такі функції. Кваліфікуючими ознаками суб'єкта є група осіб та дії організованої групи осіб.

3) причинні обставини:

- наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками; визначити причини та умови, що сприяють вчиненню злочину, заходи щодо їх усунення; Інформація про наявність відносин «потерпілий-правопорушник»; Чи є причинно-наслідковий зв'язок.

4) інші ситуації:

- вид і розмір шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням; кваліфікація розміру шкоди, заподіяної злочином; за ознаками досліджуваного складу злочину: у великому розмірі - на суму, яка в двісті п’ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення, а в особливо великому розмірі - на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення; (ст. 185 КК України);

- обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання (статті 66, 67 КК України);

- обставини, що скасовують кримінальну відповідальність, є підстави для закриття кримінальної справи чи ні;

- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, а також обставини, що спростовують вчинення підозрюваним іншого злочину.

Серед обставин, що впливають на ступінь тяжкості злочину, та обставин, що пом’якшують відповідальність, слід зазначити визнання вини, щире каяття чи активне сприяння розкриттю злочину, а також добровільне відшкодування завданої шкоди або відшкодування збитків (внаслідок чого може бути підставою для укладення мирової угоди); вчинення злочину вагітною жінкою; вчинення злочину внаслідок збігу складних особистих, сімейних чи інших обставин; вчинення злочину щодо малолітнього, похилого віку, малозабезпеченої особи; вчинення злочину під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність; вчинення злочину поза крайньою необхідністю.

Отже, такий елемент криміналістичної методики, як обставини, які встановлюються при дослідженні фактів привласнення, заволодіння чи розтрати майном, дозволяє більш цілеспрямовано та з меншими

витратами зусиль і часу визначити коло інформації, що підлягає встановленню, вивчення необхідних матеріалів, оцінка їх законності та достатності з метою визначення напряму подальшого пошуку та прийняття процесуальних рішень на окремих стадіях кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Охрімчук Т. В. Криміналістична характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами та основні напрями розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2019. 162 с.

3. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів. К. : НВК «Правник». 242 с.

4. Галаган В. І. Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України) : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2015. 39 с.

Дерій О. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Тильчик О. В.,
д-р юрид. наук, професор,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ДОКАЗУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ, У СФЕРІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Значення волонтерської діяльності на сьогодні важко переоцінити. Оскільки саме волонтери в нашій державі та за її межами досить ефективно, продуктивно та предметно вирішують різноманітні проблеми, що виникають в осіб, які приймають участь у відповідних військових формуваннях, та у потерпілих внаслідок військової агресії російської федерації. Без сумніву, основним покликанням суб'єктів, які здійснюють вказану гуманітарну місію як в нашій державі, так і в цілому в світі, є надання різнобічної та змістовної допомоги у життєзабезпеченні тих чи інших її споживачів (військовослужбовців, тимчасово переселених осіб, потерпілих від військової агресії, які проживають на окупованих або звільнених територіях України, тощо) – саме таким чином реалізується на практиці принцип гуманізму – один із пріоритетних у міжнародному праві та забезпечується у певній мірі відповідний рівень воєнної безпеки у світлі сучасних викликів і загроз.

Окремі аспекти відповідальності за незаконне використання волонтерської діяльності та гуманітарної допомоги досліджували О.Боднарук, П.Гарасим, О.Гумін, О.Колб, В.Киричко, О.Кришевич, О.Литвиненко, Є. Ободець, А. Шевчук та інші.

Звертаючись до проблематики доказування кримінальних правопорушень, слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [1]. Розкриваючи проблематику доказування слід звернути увагу на хід збирання, перевірку та оцінку доказів, адже саме ці процеси відображають сутність доказування.

Досліджуючи питання доказування кримінальних правопорушень вчинених у сфері волонтерської діяльності, слід зазначити, що ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» передбачено, що волонтерською є добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги та є формою благодійності [2]. Проте деякі намагаються отримати певну матеріальну вигоду, здійснюючи продаж предметів гуманітарної допомоги, використовуючи благодійні пожертви чи безоплатну допомогу, укладаючи інші правочини щодо розпорядження таким майном з метою отримання прибутку.

Вище вказані правопорушення, можуть вчинятися у різний спосіб, зокрема, безпосередніми видами правопорушень відповідно до Кримінального кодексу України, які можуть вчинятися окремими волонтерами, на думку О. Г. Колб є: ст. 190: шахрайство; ст. 191: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; ст. 192: заподіяння майнової шкоди через обман, зловживання довірою; ст. 193: незаконне привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилось у неї; ст. 200: незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення; протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації; ст. 212: ухилення від сплати податків, зборів, платежів; ст. 212-1: ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; ст. 209: легалізація (або ж «відмивання») майна, одержаного злочинним шляхом; ст. 358: підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут чи використання; ст. 201-2: незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [3, с. 105]. Сфера волонтерської діяльності досить широка і може проявлятися в багатьох незаконних діяннях, що мають особливості доказування.

Перш за все слід підкреслити труднощі в доведенні вчиненого правопорушення. Так, доведення факту шахрайства, розкрадання, привласнення гуманітарної допомоги може бути вкрай складним, оскільки часто недостатньо матеріальних доказів. Більшість гуманітарної допомоги передається безпосередньо населенню, або розділяється між різними фондами чи територіальними громадами і вже

потім потрапляє до населення, це ускладнює контроль за її розподілом та використанням. Адже відомо про не поодинокі випадки, коли такого роду допомога так і не доходила до пункту призначення. Крім того, слід зазначити, що ті, хто розкрадають гуманітарну допомогу, можуть приховувати свої дії, здійснюючи підробку документів, звітності.

Важливо зазначити, що існує так звана «правова проблема». У країнах, що перебувають у стані війни або конфлікту, зокрема і в Україні, можуть існувати правові складнощі з доказуванням кримінальних правопорушень. Це спровоковано тим, що волонтерський рух набув широкого поширення відносно недавно, і відсутній механізм пошуку, збору доказів, а кількість правопорушень в цій сфері значно зросла [4, с. 318].

Доцільно зазначити, що нерідко благодійні організації, та й просто небайдужі громадяни, під виглядом гуманітарних вантажів везуть на митну територію товари, які звільняються від оподаткування митними платежами та надалі продаються без жодної бухгалтерської та податкової звітності, хоча фактично організація отримує з цього непоганий дохід. В таких випадках вантаж декларується як гуманітарна допомога і його проходження через український кордон відбувається швидко, без митних зборів та часто без перевірки фактичного вантажу [5].

Проте слід зауважити, що здійснювати таку діяльність без відома причетних осіб не можливо, від так породжуються корупційні схеми. Адже, такі явища, як хабарі або використання зв'язків для уникнення відповідальності є досить частими, і відповідно правопорушникам набагато легше вчиняти протиправні дії, і в той же час такі дії ускладнюють доказування правопорушень та притягнення винних до відповідальності [6].

Також нерідко невідповідність документації проявляється у невідповідності фактичного отримувача допомоги і реального, навіть за умов наявності декларації. Від так довести такого роду правопорушення досить складно, адже сама допомога досить швидко поширюється, а фактично закуплений товар може бути значно відрізнятися від того, що зазначається в документації.

Досить часто непричетні до волонтерської діяльності особи (тобто такі, що не здійснюють добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, у формі благодійності), здійснюють грошовий збір, начеб то на ту чи іншу амуніцію або інший вид допомоги,

без створення відповідного статусу, а просто користуючись банківським рахунком фізичної особи, привласнюючи зібрані кошти. В даному випадку найскладнішим буде встановити таку особу, особливо у випадку збирання нею невеликої суми, оскільки якщо сума не перевищує ризиковий мінімум, то фінансовий моніторинг цих коштів може і не здійснюватися. Від так, в більшості випадків вчинення правопорушення залишаються не доведеними [7].

На підтвердження вище вказаному, можна навести відкрите кримінальне правопорушення кваліфіковане за ч. 3 ст. 201-2 Кримінального кодексу України. Двом «волонтерам» повідомлено про підозру у використанні благодійних пожертв громадян на потреби Збройних Сил України для особистого збагачення під час воєнного стану. Слідчими встановлено, що підозрювані за зібрані на підтримку ЗСУ добровільні пожертви громадян придбали для особистого використання автомобілі Land Rover - Range Rover та Audi - Q5, а також мобільні телефони Apple IPhone 13 Pro Max та інші матеріальні цінності на загальну суму понад 2 мільйони гривень. За версією слідства, на початку війни 2 брати – уродженці Тернопільщини звернулись до громадян із закликами про збір коштів на автомобілі, які згодом обіцяли передати ЗСУ. За цей час було зібрано мільйони гривень, за які зловмисники придбали іноземну валюту, автомобілі преміум класу, мобільні телефони останніх моделей. При цьому псевдо волонтери регулярно робили у соціальних мережах відео звіти про передачу на території активних військових дій автомобілів та інших речей військовослужбовцям. Придбані за пожертви 2 авто зловмисники привласнили, зареєструвавши одне з них на своє ім’я, а іншим користувались за довіреністю. Нехтуючи усіма нормами моралі, підозрювані, за оперативною інформацією, намагались отримати для одного автомобіля «особливі» номери. Під час обшуків виявлено і вилучено незаконно придбані автомобілі, мобільні телефони, понад 200 тисяч гривень готівкових коштів, 37 тисяч доларів США, більше 2 тисяч фунтів стерлінгів та майже 7 тисяч євро. На даний час вирішується питання щодо обрання підозрюваним запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та накладення арешту на вилучене під час обшуків майно [8].

В Україні спостерігається «бум» реєстрацій доброчинних організацій. Лише у квітні 2022 року в Україні було зареєстровано 1199 благодійних організацій. Серед них також є 93 міжнародних благодійних організації. У порівнянні з квітнем 2021 року в Україні

зареєструвалося лише 94 нових благодійні організації. Тобто показник 2022 року перевищує показник 2021 року у 12 разів [9]. Таке різке збільшення благодійних організацій демонструє виняткову активність у питанні підтримки армії, держави та вразливих груп населення, проте слід додати, що разом з тим збільшується кількість псевдо благодійних організацій, які здійснюють різного роду кримінальні правопорушення.

У сфері волонтерської діяльності в умовах військового стану можуть виникати різноманітні проблеми з доказуванням кримінальних правопорушень. Однією з найбільш важливих проблем є визначення меж між волонтерською та благодійною діяльністю та злочинною діяльністю. Крім того проблеми з доказуванням кримінальних правопорушень через відсутність відповідних доказів, а також через недостатню співпрацю з правоохоронними органами та відсутність відповідної правової бази, яка б дозволяла ефективно діяти у ситуаціях, пов'язаних з правопорушеннями у сфері волонтерської діяльності. Враховуючи всі ці проблеми, важливо розробляти відповідні стратегії та механізми для забезпечення ефективної співпраці між волонтерськими організаціями та правоохоронними органами, а також розвивати відповідну правову базу, яка б дозволяла ефективно діяти у ситуаціях, пов'язаних з волонтерською діяльністю в умовах військового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI: станом на 3 верес. 2022 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text

3. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела / Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2022. Вип. 2 (98). С. 99–115.

4. Колб О. Г. Про деякі кримінально-правові заходи запобігання розкраданням майна, отриманого волонтерськими організаціями України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 4. С. 317–319.

5. Муравська Н. Як покарати тих, хто використовує гуманітарну допомогу та благодійні пожертви не за призначенням. URL : https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/yak-pokarati-tihhto-vikoristovue-gumanitarnu-dopomogu-ta-blagodiyni-pozhertvi-ne-za priznachennyam.html

6. Фурман В. Відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги. Що передбачено новим Законом. URL : : https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/210328_vdpovdalnst-za-netslove-vikoristannya-gumantarnodopomogi-shcho-peredbacheno-novim-zakonom

7. Хавронюк М. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність / вебсайт Центру політико-правових реформ. 2022. 29 квітня. URL : https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonnevykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/

8. Використали понад 2 млн грн пожертв на Збройні Сили України для власного збагачення – підозрюють двох псевдоволонтерів на Тернопільщині / офіційний сайт Тернопільської обласної прокуратури. 2022. 11 травня. URL : https://tern.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=313336

9. Динаміка реєстрацій благодійних організацій під час війни: дослідження Vkursi та Zagoriy Foundation. *Vkursi*. URL : https://vkursi.pro/news/content/splesk-reiestratsiy-blahodiynykh-orhanizatsiy-doslidzhennia-vkursi-ta-zagoriy-foundation-234986.

Заріцька А. О.,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державного податкового університету
(*м. Ірпінь*)

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Однією із визначальних передумов сталого розвитку України є забезпечення економічної безпеки нашої країни й створення умов, при яких рівень економічного розвитку та добробуту населення відповідає природному, науково-технічному, аграрно-промисловому потенціалу держави та освітньому рівню населення, соціально-історичним і культурним традиціям українського народу. За таких умов забезпечується підвищення якості життя населення і досягнення економічної, соціальної та екологічної збалансованості розвитку нашої держави [1, с. 115].

Науковим підґрунтям цього дослідження є праці відомих учених-криміналістів, таких як: К. Є. Поджаренка, Ю. М. Чорноуса, В. М. Шевчука тощо.

Так, наприклад, Ю. М. Чорноус вказує на те, що досліджувану наукову категорію необхідно розглядати як систему впровадження у практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб та органів внутрішніх справ з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю знань, що втілені в уміннях працівників органів внутрішніх справ використовувати наукові, методичні та тактичні рекомендації, технічні засоби та технології їх застосування, з метою попередження, розкриття та розслідування злочинів [2, с. 154]. Так, К. Є. Поджаренко під таким криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування розуміє комплексну діяльність, спрямовану на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування злочинів [3, с. 6].

Звернемо увагу саме на криміналістичне забезпечення фінансових розслідувань. Так, сутність криміналістичного забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки в Україні (далі – БЕБ України), на погляд В. М. Шевчука, слід розглядати у двох напрямках: 1) як діяльність зі створення умов для ефективного застосування криміналістичних знань і засобів та збиранню і дослідженню доказової інформації щодо фактів вчинення кримінальних правопорушень в економічній та фінансовій сферах, вирішення завдань кримінального судочинства процесуальними та криміналістичними засобами; 2) як специфічний вид криміналістичної діяльності, здійснюваний певними суб'єктами з метою отимізації, підвищення ефективності та якості розслідування та запобігання цій категорії кримінальних правопорушень. Такий підхід, на наш погляд, визначає необхідність розроблення концепції окремої теорії криміналістичного забезпечення діяльності БЕБ України як пріоритетний напрямок наукових досліджень у сучасній криміналістичній доктрині [4, с. 16].

При цьому, на сьогодні особливої значимості набувають саме проблеми криміналістичного забезпечення діяльності БЕБ України, що передбачає врахування у криміналістиці трьох напрямів такої діяльності – техніко-криміналістичний, тактико-криміналістичний та напрямок забезпечення криминалістичної методики розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень [5, с. 134].

Так, варто погодитись з В. М. Шевчуком, який вбачає, що у сучасних умовах перспективними напрямками удосконалення діяльності БЕБ України є: використання спеціальних та криміналістичних знань при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень економічної спрямованості; взаємодія детектива та аналітика БЕБ України із іншими органами правопорядку та суб'єктами такої взаємодії, включаючи міжнародне співробітництво; розроблення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів та інформаційних технологій у сферу протидії цієї категорії кримінальних правопорушень; виявлення, нейтралізація та подолання протидії розслідуванню таких кримінальних правопорушень; запровадження дієвих механізмів інформаційно-аналітичного забезпечення, включаючи створення Аналітичного центру та Центру обміну інформацією; підготовка та підбір висококваліфікованих та професійних кадрів, тобто належне кадрове забезпечення; науково-методичне забезпечення ефективної роботи новоствореного правоохоронного органу; удосконалення

законодавчого забезпечення та розроблення теоретико-практичних засад криміналістичного забезпечення діяльності БЕБ України тощо [1, с. 122] .

Отже, ефективність фінансових розслідувань в Україні охоплює цілу систему заходів та напрямків, що потребують об'єднання зусиль державних органів, різних міністерств та відомств, органів правопорядку та науковців, щоб спрямувати таку сумісну діяльність на вирішення наявних нині проблем та ефективне розв'язання нових завдань, що постають перед органами правопорядку у сучасних умовах. Тому, саме криміналістичне забезпечення діяльності БЕБ України, який має досить багато невикористаних резервів та перспективних можливостей, здатне оптимізувати діяльність цього органу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України: проблеми та напрямки удосконалення. 2022. С. 114–125.

2. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення як наукова категорія та практичне завдання криміналістики. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 1. С. 149–155.

3. Поджаренко К. Є. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 17 с.

4. Шевчук В. М. Інноваційні засади криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності: проблеми формування концепції. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* Харків, 2021. Вип. 23. С. 7–23.

5. Шевчук В. М. Проблеми криміналістичного забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки в Україні. *Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України.* Харків-Київ, 2021. С. 134–137.

Ільченко І. П.,
студент 2 курсу денної форми навчання здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ)

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Фінансові розслідування є важливою складовою боротьби з економічною злочинністю. Проте, для успішного проведення фінансових розслідувань необхідне належне кримінальне процесуальне забезпечення. Тому тема "Кримінальне процесуальне забезпечення фінансових розслідувань" є досить актуальною в сучасних умовах, коли злочинність у фінансовій сфері постійно зростає.

Науковці зазначають, що концепція фінансових розслідувань є новою для України. Хоча сама концепція є відносно простою, її застосування може бути досить складним.Фінансове розслідування – це вивчення щоденної взаємодії між людьми та їх фінансово-господарською діяльністю та використання слідів, які ці взаємодії залишають, для цілей правоохоронних органів. Модель фінансового розслідування правоохоронних органів може зосереджуватись на: зборі фінансової оперативної інформації та доказів для підтримки кримінальних розслідувань злочинів, які готуються, та вже вчинених злочинів; проведенні розслідувань шахрайства і фінансових злочинів; проведенні розслідувань відмивання коштів та тероризму; виявленні і поверненні доходів, одержаних злочинним шляхом, та цивільній конфіскації (з використанням нещодавно ухваленого законодавства) [1, с.3].

Органами фінансових розслідувань є всі органи досудового розслідування, які перелічені в Кримінальному процесуальному кодексі України і які розпочали провадження за визначеною законодавцем підслідністю. Такими органами є Національна поліція, органи безпеки, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України, ДБР (ст.216 Кримінального процесуального кодексу України) [2].

Органи фінансових розслідувань, такі як Національна поліція, органи безпеки, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України та ДБР, відіграють важливу роль у боротьбі з економічною злочинністю та фінансовими злочинами.

Перш за все, ці органи мають достатньо знань та компетенцій для розслідування складних фінансових схем та виявлення прихованих активів. Вони також мають доступ до спеціалізованих інструментів та технологій, які дозволяють збирати та аналізувати фінансову інформацію.

Друге, ці органи мають важливу роль у взаємодії з іншими державними органами, такими як митниці та інші, для обміну інформацією та координації дій при розслідуванні крос-бордерних злочинів, що часто мають фінансовий аспект.

Третє, ці органи мають повноваження використовувати спеціальні методи розслідування, такі як відеоспостереження, прослуховування телефонних розмов, та інші, для збору доказів у кримінальних провадженнях.

Оскільки фінансові злочини стали все складнішими та міжнароднішими, важливість цих органів у забезпеченні ефективного проведення фінансових розслідувань значно зросла. Тому правильна організація та координація роботи цих органів є важливим чинником у боротьбі з економічною злочинністю та фінансовими злочинами.

Одним з головних аспектів кримінального процесуального забезпечення фінансових розслідувань є збір та аналіз фінансової інформації. Для цього необхідна наявність відповідної кваліфікації серед слідчих та оперативних працівників, які зможуть розуміти складні фінансові схеми та виявляти приховані активи.

Іншим важливим аспектом є взаємодія з іншими державними органами та міжнародними організаціями. Це дозволяє обмінюватись інформацією та координувати дії при розслідуванні крос-бордерних злочинів, що часто мають фінансовий аспект.

Також важливим елементом є використання сучасних технологій та програмного забезпечення для аналізу великих обсягів даних. Це дає змогу здійснювати більш точну та швидку аналітику фінансової інформації, що дозволяє ефективніше виявляти фінансові злочини.

Однак, необхідно пам'ятати про необхідність дотримання прав людини та законних інтересів осіб, що перебувають у розслідуванні. Важливо, щоб кримінальне процесуальне забезпечення фінансових

розслідувань забезпечувало баланс між захистом прав та інтересів громадян та ефективним боротьбою з економічною злочинністю.

Окрім того, важливим аспектом кримінального процесуального забезпечення фінансових розслідувань є ефективна співпраця між слідчими та судовими органами. Це дозволяє вести розслідування та проводити судовий процес у відповідності з вимогами законодавства та забезпечувати належний захист прав та інтересів сторін у кримінальному провадженні.

Отже, можна стверджувати, що тема "Кримінальне процесуальне забезпечення фінансових розслідувань" є досить актуальною в сучасних умовах. Це пов'язано з тим, що злочинність у фінансовій сфері постійно зростає, тому ефективне кримінальне процесуальне забезпечення фінансових розслідувань є необхідним для боротьби з економічною злочинністю та забезпечення прав та інтересів громадян. Тому розробка та вдосконалення законодавства, процедур та методів фінансових розслідувань, а також забезпечення ефективної координації роботи органів досудового розслідування та органів фінансового моніторингу має бути одним з пріоритетів державної політики для забезпечення боротьби з фінансовою злочинністю та захисту прав та інтересів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тарасюк А. В. До питання про взаємодію органів фінансового контролю із органами фінансового розслідування. *Академічні візії*. 2022. № 14. URL : https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/103 (дата звернення: 09.05.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

Калюжна А. О.,
Матвієнко О. А.,
здобувачі вищої освіти навчальної групи ПМПФ-20-1
Науковий керівник:
Мулявка Д. Г.,
д-р юрид. наук, професор,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ МЕТОДІВ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Фінансові правопорушення відносяться до складних та хитромудрих злочинів, які часто вимагають використання спеціалізованих методів розслідування. Оперативно-розшукові методи є одними з таких методів, які дозволяють здійснювати ефективні розслідування фінансових злочинів.

Однак застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань має свої особливості, пов'язані зі специфікою фінансових злочинів та використанням фінансових інструментів. Також важливо враховувати законодавчі обмеження та норми, які регулюють застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань.

У даному контексті, вивчення особливостей застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань є важливою проблемою для криміналістичної науки та практики. Відповідно, ця тема є актуальною та потребує подальшого дослідження.

Тому варто розглянути особливості застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань з урахуванням сучасних тенденцій та законодавчих норм.

Оперативно-розшукові методи - це комплекс заходів, які застосовуються спеціально навченими і підготовленими службовцями з метою зібрати інформацію та докази, що мають значення для вирішення конкретних завдань оперативного та розшукового характеру. Ці методи використовуються в кримінальному розшуку, розслідуванні злочинів, боротьбі з тероризмом, наркоманією, контрабандою та іншими видами злочинності [1, с. 114].

Оперативно-розшукові методи можуть включати в себе відкрите спостереження, приховане спостереження, контроль телефонних розмов, перехоплення повідомлень та інших видів комунікації, проведення підривних операцій, використання агентурної мережі, примусові заходи, такі як обшуки, затримання та інші методи та засоби, які дозволяють виявити, документально підтвердити та зупинити злочинну діяльність.

Однак, застосування оперативно-розшукових методів повинно здійснюватися з урахуванням законодавчих обмежень та захисту прав та свобод людини. Відповідно, використання цих методів має бути обґрунтоване та проводитися в межах закону та процедур, з метою забезпечення ефективності та законності дій оперативних служб та служб розшуку.

Оперативно-розшукові методи можуть бути використані в розслідуванні фінансових злочинів, таких як шахрайство, відмивання грошей, податкові злочини, незаконне збагачення та інші. Однак застосування цих методів в фінансовому розслідуванні має свої особливості, пов'язані зі специфікою фінансових злочинів та використанням фінансових інструментів. Деякі з особливостей застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань наступні:

1. Високотехнологічна складність. Фінансові злочини можуть бути складними та хитромудрими, що потребує використання спеціалізованих технічних засобів та програмного забезпечення, щоб здійснювати ефективний розшук.

2. Специфіка фінансових інструментів. Фінансові злочини часто виконуються з використанням різних фінансових інструментів, таких як банківські рахунки, електронні гроші, криптовалюти та інші. Оперативно-розшукові методи повинні бути відповідним чином адаптовані до цих інструментів, щоб бути ефективними.

3. Законодавчі обмеження та норми. Застосування оперативно-розшукових методів повинно відповідати законодавчим обмеженням та нормам, які регулюють застосування цих методів фінансових розслідувань.

4. Взаємодія з іншими службами. У фінансовому розслідуванні можуть брати участь різні служби, такі як служби фінансового моніторингу, податкові служби та інші. Для ефективного застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань необхідна взаємодія та координація з цими службами, щоб забезпечити повноту та достовірність інформації.

5. Збереження конфіденційності. Оперативно-розшукові методи можуть включати в себе використання агентурної мережі та інші методи, що потребують збереження конфіденційності. Захист прав та свобод людини має бути відповідно забезпечений.

6. Результативність. Застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань повинне бути ефективним для досягнення мети розслідування. Оперативні служби повинні забезпечити максимальну ефективність застосування методів та засобів, щоб виявити та зупинити злочинну діяльність.

Загалом, оперативно-розшукові методи є ефективними засобами виявлення та розслідування фінансових злочинів, проте їх застосування вимагає дотримання законодавчих норм та прав людини, а також урахування специфіки фінансових злочинів та використання фінансових інструментів. Тому їх використання повинно бути обґрунтованим та проводитися з урахуванням особливостей конкретного розслідування [2, с. 45].

Також важливо відзначити, що фінансові злочини можуть мати міжнародну складову, що потребує використання міжнародних стандартів та співпрацю з іншими країнами в розслідуванні. Для ефективного застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань, необхідна взаємодія з міжнародними організаціями та іншими країнами з метою обміну інформацією та координації дій.

Оперативно-розшукові методи можуть бути успішно застосовані у фінансовому розслідуванні, якщо будуть використані відповідно до законодавчих норм та прав людини, а також з урахуванням специфіки фінансових злочинів та використанням фінансових інструментів. Їх ефективне застосування дозволить виявити та зупинити злочинну діяльність, а також забезпечить більш високу безпеку та стабільність в економічному та фінансовому секторах.

Отже, застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань має свої особливості, пов'язані зі специфікою фінансових злочинів та використанням фінансових інструментів. Для ефективного застосування цих методів необхідно дотримуватися законодавчих обмежень та норм, захищати права та свободи людини, забезпечувати взаємодію та координацію між різними службами та країнами, які беруть участь у розслідуванні.

Оперативно-розшукові методи можуть бути високотехнологічними та складними, тому необхідна підготовка та спеціальні технічні засоби. Застосування таких методів потребує адаптації до специфіки фінансових інструментів та використання відповідних технічних засобів.

Застосування оперативно-розшукових методів фінансових розслідувань є ефективним засобом виявлення та розслідування фінансових злочинів. Однак, їх використання повинно бути обґрунтованим та проводитися з урахуванням особливостей конкретного розслідування. Відповідність застосування оперативно-розшукових методів законодавчим нормам та правам людини забезпечить ефективність розслідування та збереже довіру громадськості до правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.

2. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні : посіб. / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров та ін. ; за заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 198 с.

Колеснік І. Л.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Під час здійснення фінансових розслідувань на сьогодні велике значення має взаємодія державних органів, які здійснюють вказані розслідування, який відкриває можливості щодо встановлення зв'язків, контактів, закріплення можливостей для мобілізації спільних зусиль, для приведення дій державних органів у відповідність та у порядок, для узгодження, упорядкування і координації між кількома органами (структурами) одного рівня для досягнення спільної (загальної) мети та найбільш успішного вирішення поставлених спільних завдань фінансових розслідувань.

Ті чи інші питання взаємодії державних органів під час здійснення фінансових розслідувань аналізували такі дослідники як О. В. Ковальчук, С. О. Ліненко, А. Д. Марушев та інші.

Так, О. В. Ковальчук, досліджуючи на дисертаційному рівні розслідування фінансових шахрайств, які пов'язані із діяльністю кредитних спілок, на основні опитування відзначає необхідність взаємодії органів досудового розслідування між собою, органів досудового розслідування та оперативних підрозділів, органів досудового розслідування та органів, які застосовують спеціальні знання [1, с. 116].

С. О. Ліненко, розглядаючи взаємодію під час установлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, відзначає, що така взаємодія є необхідною умовою для ефективної реалізації функцій і завдань кримінального судочинства, і це дозволяє раціонально використати можливості кожного із учасників цієї взаємодії, досягнувши при цьому поставленої мети із найменшими затратами ресурсів [3, с. 58].

У сій час А. Д. Марушев аналізував засади взаємодії слідчого із спеціалістами-економістами під час здійснення фінансових розслідувань. На погляд науковця, взаємодія виникає ще задовго до початку розслідування, під час перевірочних і оперативно-розшукових заходів. Дослідник також наголошу, що така взаємодія має відбуватись в умовах взаємної відповідальності всіх учасників за обсяги та за якість виконуваних дій [4, с. 323].

Проте варто зазначити, що багато питань, які стосуються взаємодії державних органів під час здійснення фінансових розслідувань, все ще недостатньо досліджені. Можна прийти до висновку про необхідність, зокрема, додаткових досліджень таких питань взаємодії під час здійснення фінансових розслідувань як застосування методу координації, використання взаємного інформування державних органів під час здійснення фінансових розслідувань тощо.

Взаємодія державних органів під час здійснення фінансових розслідувань використовується в основному як спосіб регулювання відносин, суб'єкти яких знаходяться на одних організаційно-правових рівнях. Більшість із державних органів, які здійснюють фінансові розслідування – Бюро економічної безпеки України, Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України та інші – є рівноправними державними правоохоронними органами.

Тобто між цими органами відсутні субординаційні зв'язки та відносини, ці органи не підпорядковані один одному, у зв'язку із чим у вказаних випадках майже виключено застосування субординації, залежності, підвідомчості, підконтрольності та подібних методів наказового та примусового впливу. Саме тому варто розвивати метод координації як важливий аспект взаємодії державних органів як спосіб під час здійснення фінансових розслідувань.

Метод координації передбачає наявність «горизонтальних» відносин управління та регулювання, на відміну від «вертикальних» відносин підпорядкування. Такими правовідносинами є правовідносинами, у яких сторони юридично рівноправні, тому у цих правовідносинах фактично відсутні владні приписи однієї сторони, як є обов'язковими для виконання іншими сторонами.

Тому метод координації під час взаємодії державних органів при здійсненні фінансових розслідувань формує диспозитивне, децентралізоване регулювання, та полягає в необхідності узгодження дій

всіма суб'єктами взаємодії. Таке узгодження може провадитись багатьма способами, серед який взаємне регулювання, заохочення ініціативи, взаємне надання інформації, взаємодопомога, взаємоконтроль тощо.

Застосування методу координації під час взаємодії державних органів під час здійснення фінансових розслідувань здійснюється на основі планування, прогнозування, моделювання можливих ситуацій, чіткого розмежування функцій та повноважень державних органів, їх структурних підрозділів, посадових і службових осіб, керівників та підлеглих.

Координація як метод взаємодії державних органів під час здійснення фінансових розслідувань має багато в чому індивідуальний та творчий характер. Проте вказані ознаки координації майже неприйнятні в умовах оперативності прийняття рішень у фінансових розслідуваннях. Тому координація як метод взаємодії повинен чітко бути виражений у законодавчих актах.

Але проблема полягає в тому, що КПК України лише у певних нормах врегульовує питання взаємодії державних органів під час здійснення розслідувань, у тому числі й фінансових, зокрема, щодо інформаційно-телекомунікаційної взаємодії (стст. 106-1, 535), щодо взаємодії спільних слідчих груп при наданні міжнародної правової допомоги [2].

Відомчі акти також недостатньо врегульовують вказані питання. Хоча їх є певна кількість, ці акти врегульовують, в основному, або питання взаємодії окремих державних органів між собою, або питання взаємодії під час здійснення окремих видів розслідувань. Так, Офісом Генерального прокурора та іншими органами затверджено Порядок взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля [5].

Таким чином, наразі назріла необхідність у внесенні до КПК України окремої статті щодо взаємодії державних органів під час здійснення розслідувань, та у прийняття комплексного спільного відомчого наказу про затвердження Порядку взаємодії між органами досудового розслідування та іншими державними органами, які здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень (назва робоча та, звичайно, може бути змінена). У цьому Порядку варто визначити перелік органів, їх права та обов'язки, основні методи та способи взаємодії, а також визначити правове регулювання контролю за

взаємодією, яке пропонуємо покласти на Офіс Генерального прокурора та підпорядковані прокуратури.

Крім того, державним органам, які здійснюють фінансові розслідування, можна запропонувати затвердити окремі методики взаємодії під час здійснення вказаних розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук О. В. Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки : дис. … д-ра філософії : 12.00.19; 081. Львів, 2020. 236 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

3. Ліненко С. О. Взаємодія як спосіб реалізації діяльності слідчих та оперативних підрозділів щодо встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. Випуск 1 (61). С. 50–61.

4. Марушев А. Д. Принципи взаємодії слідчого з спеціалістами-економістами. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2012. № 1028. С. 321–323.

5. Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля : наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16 червня 2022 року № 94/363/150/226/356 // Верховна Рада України / Офіційний вебпортал парламенту України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094_905-22

Костенко Р. С.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, група ПММФ-22-1
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

Права та свободи людини і громадянина, зокрема їх захист в будь-якій сфері людської діяльності, завжди буде головним питанням внутрішньої та зовнішньої політики кожної сучасної держави. Рівень розвитку у сфері забезпечення й захисту прав та свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку держави та суспільства в цілому. Особливо гостро це питання постає в умовах воєнного стану, який введено з 5:30 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

В останні роки перед Національною поліцією України, Бюро економічної безпеки України та іншими правоохоронними органами виникає низка нових викликів, спочатку пандемія COVID-19, зараз повномасштабне військове вторгнення на територію нашої держави. Українські правоохоронці змушені пристосовуватись до нової реальності, через що актуалізується питання перегляду низки засад, форм та методів роботи правоохоронних органів і служб, при цьому виявлені стійкість та оперативність реагування, професіоналізм і мужність поліцейських не скасовують проблем, які виникають у роботі поліції в період правового режиму воєнного стану.

Дана проблематика стала предметом дослідження низки авторитетних вчених, які присвятили їй немало наукових робіт, зокрема О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, С.М. Гусаров, О.С. Доценко, Д.П. Калаянов, В.В. Конопльов, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, О.В. Негодченко, А.В. Панчишин, К.М. Рудой, Ю.В. Сіроштан та ін.

Стаття 3 Конституції України передбачає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Як зазначають А.А. Моца, В.В. Моца: «Права людини в умовах війни – це невід'ємна від прогресивного сучасного соціуму цінність; вона виступає ключовим об'єктом конституційного і нормативно-правового регулювання, що є безумовною функцією національного законодавства. Під час озброєного конфлікту пріоритетність дотримання прав людини є не лише свідченням досягнення високого рівня демократії у державі, ступеня розвиненості суспільства, а й індикатором визнання громадян найвищою соціальною цінністю, національним пріоритетом» [2, с. 282].

У рамках дослідження слід визначити, що «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності … для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності…» [3].

Превентивна діяльність здійснюється підрозділами Управлінь превентивної діяльності Головного управління Національної поліції України в областях. Дана діяльність, як і будь-яка інша діяльність чітко регулюється нормами законодавства. Зокрема, правовою основою цієї діяльності є низка нормативно-правових актів, таких як: Конституція України; Закони України «Про Національну поліцію України», «Кодекс цивільного захисту України»; Постанови Кабінету Міністрів України «Положення про Національну поліцію», «Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків»; накази МВС України «Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України», «Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін. вважають, що «превентивні поліцейські заходи – це дія або комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не

завжди пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб, застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням встановлених законом вимог» [4].

Превентивна діяльність поліції, БЕБ є одним з найбільш широких напрямів роботи та яка тією чи іншою мірою притаманна всім органам, службам, підрозділам. Превенція реалізується в процесі профілактики й запобігання вчиненню правопорушень, також в ході профілактичного контролю щодо додержання вимог законів та інших нормативно-правових актів стосовно дітей, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав та свобод людини, інтересів суспільства та держави, організації роботи дозвільної системи, протидії злочинності, запобігання і припинення насильства в сім'ї та ін. Доцільно наголосити, що перелік превентивних заходів поліцією не є обмеженим.

До початку повномасштабного вторгнення превентивна діяльність правоохоронних органів здійснювалась у звичних умовах, мається на увазі те, що соціально-економічний фон життя знаходився у відносно стабільному стані. Такі чинники, як характер та структура злочинності, динаміка адміністративних правопорушень, склад та активність маргіналізованих груп населення, були прогнозованими та контрольованими. Цілком очевидним є факт того, що за таких умов здійснювати превентивну діяльність набагато простіше, проте не варто заперечувати що й тоді існували проблеми та недоліки. На сьогодні, в умовах війни, умови суттєво змінились, що призводить до перегляду і вдосконалення певних засад та підходів щодо здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України.

Однією з основних особливостей здійснення превентивної діяльності правоохоронним органами в умовах воєнного стану є збільшення навантаження на даний правоохоронний орган. Поліція була та залишається одним із найбільш навантажених органів як у системі всіх органів МВС України, так і в механізмі держави. Особливо з початком війни органам Національної поліції України довелось виконувати ряд завдань та функцій, що раніше не були властиві їм, або ж залучались до їх виконання в дуже обмеженому обсязі. По-перше, слід зазначити про те, що поліція часто є чи не єдиними представниками влади на деокупованих територіях, через що поліцейським доводиться виконувати роботу інших цивільних органів та служб; по-друге, підрозділи поліції беруть участь у стабілізаційних заходах у населених

пунктах, які були звільненими (які передбачають розмінування, пошук зброї та боєприпасів, виявлення колаборантів); по-третє, це підтримка роботи пунктів незламності; по-четверте, поліцейські сповіщають населення про повітряну тривогу через гучномовці та інші функції.

Не менш важливим фактом є те, що на початку повномасштабного вторгнення, зокрема перші два місяці, в нашій державі спостерігалося зниження рівня злочинності (до 25 %), проте вже наприкінці квітня – початку травня 2022 року рівень злочинності почав зростати порівняно з названими місяцями. Важливим є те, що рівень тяжких та особливо тяжких злочинів, звісно без врахування тих, що вчиняються військовими країни-агресора, не має суттєвих змін, в порівнянні з таким ж періодом попереднього року, немає значних змін і в такій сфері правопорушень, як квартирні крадіжки і пограбування. Правоохоронні органи пов'язують це з тим, що на час воєнного стану суттєво підвищено увагу до забезпечення публічного порядку та безпеки, зокрема було запроваджено комендантську годину, на вулицях населених пунктів з'явилась велика кількість правоохоронців та військових. Певний вплив також мало те, що відносно велика частина осіб, що схильні до вчинення правопорушень, або ж виїхала за межі України, або пішла захищати її від окупантів. Доцільно також враховувати факт, що велика кількість майнових правопорушень є невиявленими, оскільки власники ще не повернулися додому. Суттєво збільшилася кількість таких правопорушень, як незаконне заволодіння транспортними засобами, дорожньо-транспортні пригоди, на третину збільшилася кількість таких видів як шахрайство, особливо з використанням телекомунікаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій, що в сьогоднішніх умовах постає досить гостро.

Підсумовуючи, слід наголосити, що правовий період воєнного стану є надзвичайно складним періодом як для держави та правоохоронних органів, так і для всього суспільства в цілому. Національна поліція України зіштовхнулася з рядом викликів, які виражаються у активізації, загостренні та зростанні ситуацій, що раніше були відносно контрольованими та керованими, а також появою проблем, якими поліцейські раніше не займалися або ж займалися, але в досить обмеженому вигляді. Умови воєнного стану доволі чітко виявили деякі проблемні аспекти в діяльності правоохоронних органів і активізували питання пошуку шляхів вирішення. Означене стосується необхідності модернізації та розвитку організаційно-правових, методологічних,

управлінських та інших засад здійснення поліцією превентивної діяльності під час воєнного часу. Якісне вирішення даних питань забезпечується глибокою та змістовною співпрацею наукової спільноти з практичними підрозділами правоохоронних органів. Вказана співпраця чітко визначить найбільш гострі та нагальні проблемні питання у сфері превентивної діяльності, вироблення доцільних і дієвих напрямів, форм та методів їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

2. Моца А. А., Моца В. В. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. № 4 (22). С. 280–291.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

4. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. Бандурки О. М., Безпалова О. І., Джафарова О. В., Князєв С. М. та ін. ; передм. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 242 с.

Костенко Р. С.,
Лісовик А. А.,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Тильчик О. В.,
д-р юрид. наук, професор,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ ПРО ВЧИНЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У розрізі дослідження нашої теми, варто одразу наголосити, що після завершення будь-якого збройного конфлікту у будь-якої з країн наступає перехідний період, який містить такі важливі аспекти як притягнення до відповідальності осіб винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, відшкодування збитків і шкоди людям, які потерпіли від воєнних злочинів, від злочинів проти людяності, від серйозних порушень прав людини тощо. Тому погодимось з О. Л. Салмановим, що тематика документування вчинення воєнних злочинів, які регулярно вчиняються збройними силами росії на території України є надзвичайно актуальною для сьогодення. Варто зазначити також, що документування воєнних злочинів забезпечує на майбутнє право на правду, тобто фіксація відомостей про всі події, таким чином, щоб вони не були з часом спотворенні, знищенні або замовчані [1, с. 195].

Так, станом на сьогодні в Україні зареєстрували 84 504 воєнних злочинів, вчинених росіянами протягом року з початку повномасштабного вторгнення [2]. Можемо стверджувати, що воєнні злочини є різновидом міжнародного злочину, які визначаються як серйозним порушенням законів та звичаїв війни під час збройного конфлікту, що тягне за собою індивідуальну відповідальність. Так, розрізняють такі основні види міжнародних злочинів відповідно до ст. 5 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочини агресії [3].

Л.А. Остафійчук слушно відзначає, що неповнота відомостей про обставини події, недоліки у виявленні та фіксації слідів злочину знижують якість розслідування правопорушень. Тому, в цифрову епо-

ху огляд місця події за допомогою комп'ютерних даних набуває особливого значення [4, с. 67]. При цьому автор доречно відзначає, що наразі вже створено низку цифрових платформ і застосунків, що суттєво спрощують збирання доказів військових злочинів рф: портал «RussianWarCriminals (shtab.net)»; застосунок «eyeWitness to Atrocities»; платформа «WarCrimes» – за підтримки Офісу Генпрокурора України; чат-бот «WarCrime» Міністерства юстиції України; чат-бот Держекоінспекції для документування злочинів проти довкілля; чат-бот «Tribunal» UA@tribunal_ua_bot; портал «Культурні злочини» для збору доказів руйнування російською армією історичних та культурних пам'яток; проєкт «росія заплатить» для документування матеріальних збитків [4, с. 68]. Відмічено також, що журналісти-розслідувачі теж документують воєнні злочини в Україні, якими запущено проект з метою ідентифікації військовослужбовців рф, які безпосередньо беруть участь у війні рф проти України для подальшого використання українськими та міжнародними слідчими та надання цих доказів в українських судах та Міжнародному кримінальному суді.

Дійсно, неабияке значення у доказуванні воєнних злочинів має використання даних із відкритих джерел, які містять геолокаційні дані про злочини проти цивільного населення. Так, доцільно використовувати можливості Будапештської конвенції Ради Європи про кіберзлочинність щодо залучення до кримінальної справи розвідувальних даних із відкритих джерел та інформації з іноземних джерел. Зокрема, даний документ врегульовує транскордонний доступ до комп'ютерних даних, які зберігаються, за згодою або у випадку, коли вони є публічно доступними. Докази з відкритих джерел можуть стати допустимими доказами під час розгляду справ у судовому порядку за умови використання та дотримання належних процесуальних повноважень і практичних інструментів [5].

З оглядом на наше дослідження варто врахувати думку Н. Кононенка, який відзначає, що специфіка методології розслідування воєнних злочинів, які вчиняються в умовах збройного конфлікту полягає переважно в колективному методі розслідування, розслідуванні за «гарячими слідами» та спеціальних порядках проведення слідчих (розшукових) дій в умовах збройного конфлікту. Це стосується як традиційних слідчих (розшукових) дій (допит, обшук, огляд місця злочину тощо), так і нових для криміналістики прийомів, які знайшли широке практичне застосування лише в місцях збройних конфліктів (наприклад, допит військових, ув'язнених, обстеження місць масових поховань, аналіз радіопередач тощо) [6, с. 684].

Отже, на нашу думку особливостями фіксації доказів про вчинення воєнних злочинів є саме умови цифровізації. Так як масштаби злочинних діянь військових рф досить великі, і не завжди виходить їх фіксувати оперативно. Тому, на сьогодні важливим є докази з відкритих джерел, проте важливо їм правильно «обробляти». Тобто чим більше буде додаткових доказів у вигляді допитів свідків, висновків експертів або інших документів, тим більшу доказову силу матиме отриманий доказ з відкритого джерела.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Салманов О. В. Особливості фіксації доказів учинення воєнних злочинів із відкритих джерел Інтернету. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри*. Харків : ХНУВС, 2023. С. 195–198.

2. Офіс Генерального Прокурора / офіційна вебсторінка. URL : https://www.gp.gov.ua/ (дата звернення: 03.05.2023).

3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 № 995_588. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 01.04.2023).

4. Остафійчук Л. А. Фіксація воєнних злочинів за допомогою цифрових даних. *ІІ наукові читання пам'яті Ганса Гросса*. Чернівці, 2023. С. 66–71.

5. Конвенція про кіберзлочинність від 07.09.2005 № 994_575. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 01.05.2023).

6. Kononenko N. International guidelines for managing investigation and collection of evidence of war crimes. Cuestiones Políticas. *Universidad del Zulia*. 2022. Vol. 40. № 72. P. 670–689.

Крамаренко М. Р.,
студентка групи ПМПФ-20-4
ННІ права
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державного податкового університету
(м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Прокурор, як сторона кримінального провадження, починає діяти на його початковій стадії та має широкі повноваження протягом усього процесу до винесення судом рішення у кримінальному провадженні. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів у попередньому провадженні шляхом процесуального керівництва – організації процесу попереднього розслідування, визначення його напрямку, координації процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення виконання вимог законодавства України при отриманні доказів та прийнятті процесуальних рішень під час попереднього розслідування у кримінальному провадженні.

Актуальність обраної теми зумовлена, з одного боку, важливістю створення ефективного правового механізму здійснення прокурором своїх функцій, а з іншого – наявністю невирішених теоретичних і практичних проблем, пов’язаних з реформуванням органів прокуратури. кримінального процесуального права, що стосується діяльності прокурора у кримінальному провадженні. Багато стандартів, які стосуються діяльності прокурора в кримінальному судочинстві, потребують тлумачення щодо їх практичної реалізації.

Проблема повноважень прокурора у судовому провадженні досліджувались у працях Ю.П. Аленіна, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, С.О. Кахновець та інших.

Метою є комплексний науково-правовий аналіз участі прокурора у кримінальному провадженні відповідно до норм чинного кримінально-процесуального законодавства.

Слід підкреслити, що наразі активно відкривається питання щодо перегляду всієї системи контролю та нагляду органів досудового провадження. Науковці акцентують увагу на необхідності переоцінки своїх повноважень при вчиненні процесуальних дій у рамках кримінального провадження, оскільки існує досить широке коло повноважень цих державних органів, які визначені Кримінальним кодексом України.

Тому широкий спектр повноважень та наявність дублювання створює проблему нагляду та контролю за діями державних органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування та розслідування. Проведення такої діяльності потребує чіткого контролю та нагляду з боку органів прокуратури з метою недопущення та недопущення зловживань уповноваженими суб'єктами службовим становищем.

Варто зазначити, що процесуальні умови у кримінальному провадженні та їх дотримання є запорукою захисту прав і свобод і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження. Оскільки такий принцип, як адекватність умов кримінального провадження, покликаний забезпечити швидке та ефективне розслідування, а також суд над особами, які вчинили протиправні діяння і тому відповідно до чинного законодавства були притягнуті до кримінальної відповідальності. відповідальність у міру їх, зокрема, злочини не зазнавали невиправданого процесуального тиску і, що особливо важливо, до кожного учасника певного кримінального провадження застосовувалася правильна та відповідна судова процедура.

Слід зауважити, що відповідно до змісту положень статті 36 КПК України: «Генеральний прокурор України, керівник регіональної прокуратури, керівник місцевої прокуратури, їх перші заступники та заступники при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих та прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК України. Про скасування таких постанов повідомляється прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення відповідного досудового розслідування. Скасування постанов слідчих та прокурорів Національного антикорупційного бюро України може бути здійснено лише Генеральним прокурором або особою, яка виконує його обов'язки» [1].

Як зазначають вітчизняні науковці, при правозастосуванні наведеної вище статті виникають певні проблеми. На їх думку, зазначене викликає певні труднощі щодо тлумачення поняття «межі строків досудового розслідування». Тому доцільним є проведення аналізу статті 113 КПК України [1].

Так, у ст. 113 КПК України визначено, що «процесуальні строки - це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею чи судом строки, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) вжити заходів, які мають право на виконання кримінального провадження. процесуальні рішення чи процесуальні дії». Будь-яка процесуальна дія чи сукупність дій під час кримінального провадження мають бути здійснені без зайвих зволікань і в будь-якому разі не пізніше строку, визначеного відповідною нормою КПК України» [1].

На думку О.В. Антонюк: «прокурор, крім функції нагляду, виконує також функцію процесуального керівництва, яка значно ширша за просто спосіб (спосіб) здійснення наглядової діяльності, вона виходить за її межі і є самостійною функцією прокурора з власні завдання, цілі та форми реалізації» [2, с. 411].

З іншого боку, М. М. Михайлюк зазначає, що «нагляд за слідством полягає в процесуальному керівництві діяльністю органів дізнання, яке здійснюється прокурором і є досить актуальним. Без процесуального керівництва неможливе здійснення наглядових повноважень прокурора, вони втрачають правоохоронний та правовідновлювальний характер» [3, с. 284].

На нашу думку, законодавець вирішив змінити ст. 615 чинного КПК України саме з метою швидкого реагування на ситуацію в Україні, яка пов'язана з тотальною агресією з боку Російської Федерації.

У цій статті кримінально-процесуальне законодавство містить важливий дозвільний механізм. А саме: якщо на тимчасово окупованій території у разі неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень у встановлені законом строки відповідному прокурору надаються виключні права щодо:

- розгляд та вирішення клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів;

- розгляд та вирішення запитів про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи;

- розгляд та вирішення запитів про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

- розгляд та вирішення клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб щодо осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, передбачених ст.ст.109-115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152, 153, 185, 186 , 187, 189-191, 201, 258-258-5, 260-263 1, 294, 348, 349, 365, 377-32749 КК України [1].

Ці повноваження прокурор здійснює виключно з моменту введення правового режиму воєнного стану у відповідній місцевості до моменту його припинення. Право на здійснення повноважень, визначених цією статтею, належить прокурору, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні. Зі змісту ст. 615 КПК України передбачено, що постанова прокурора не підлягає подальшому ухваленню слідчим суддею. Більш того, ні Кримінальним кодексом України, ні іншими нормативно-правовими актами не врегульовано порядок оскарження постанов прокурора, винесених відповідно до ст. 615 КПК України [4].

Чи замінює прокурор слідчого суддю та його повноваження, які обмежують конституційні права громадян? Так, звісно. Але закон надав прокурору такі дискреційні права саме тому, що це відбувається не в стандартних умовах, а навпаки.

Таким чином, аналізуючи чинне законодавство України та наукові розробки вітчизняних вчених, можна дійти висновку, що положення Конституції України у змісті статті 131-1, що визначають повноваження прокуратури в контексті організації попереднього розслідування, має бути змінено, оскільки існує певна суперечність між учасниками кримінального провадження, особливо між керівником органу попереднього розслідування та відповідно прокурором, який здійснює свої повноваження в окремих кримінальних провадженнях.

Відповідно до вищевикладеного, прокурор на стадії попереднього розслідування має бути процесуальною особою, яка здійснює нагляд за законним ходом попереднього розслідування, але без права організації цієї стадії. А тому діяльність щодо організації досудового розслідування має бути вилучена з повноважень прокурора та передана керівному органу досудового розслідування. Звідси випливає, що організаційна діяльність прокурора у досудовому провадженні має бути виведена з його компетенції та передана виключно конкретному керівному органу попереднього розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

2. Антонюк О. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як новий напрям діяльності прокурора в кримінальному судочинстві. *Вісник Львівського університету.* 2018. Вип. 51. С. 409–416.

3. Михайлюк М. М. Організаційно-правові засади процесуального нагляду за дотриманням законності на стадії досудового розслідування. *Форум права*. 2019. № 2. С. 281–286.

4. Главюк І. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану. URL : https://www.hsa.org.ua/blog/kryminalne-provadzhennya-v-umovah-voyennogo-stanu/

Крилач О. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Тильчик О. В.,
д-р юрид. наук, професор,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ОСІБ, ЯКІ ПІДОЗРЮЮТЬСЯ У ВЧИНЕННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ВІД НЕЗАКОННОЇ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА

Особливості захисту прав на володіння майном осіб, які підозрюються у вчиненні легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, від незаконної конфіскації майна, залежать від конкретних законодавчих норм та правил, що регулюють процес конфіскації майна в країні. У більшості країн, держава має право конфіскувати майно, яке було набуте злочинним шляхом або в результаті легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Однак в таких випадках, підозрюваним або обвинуваченим особам необхідно надавати можливість захисту своїх прав на власність та відшкодування збитків, які можуть бути завдані незаконною конфіскацією їх майна.

Вагомий внесок у дослідження питання захисту прав на володіння майном осіб що підозрюються у вчиненні легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, зробили такі закордонні вчені, як Р. Бейкер, Дж. Гросман, Е. Дункан, Ф. Бретт, Д. Кар, М. Леві, Р. Нобле, Т. Рейтер, Р. Седдіг, К. Коттке, В. Мітсілегас, М. Дж. Тоні, Г. Чанг та інші.

Аналізуючи тему дослідження слід зазначити, що відповідно до статті 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльності, що не забороняється законодавством [1]. Однак обсяг учинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності стабільно перебуває на високому рівні. Одним із найбільш поширених і найбільш небезпечних злочинів є легалізація (відмивання)

доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідальність за вчинення якого передбачена статтею 209 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2].

Відповідно до статті 5 ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» під легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом розуміють будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом [3].

Підтверджуючи актуальність даного дослідження, слід зауважити, що за оцінками експертів, обсяг «відмитих» щорічно коштів складає від 2-х до 5-ти % світ. валового продукту, що становить від 600 до 1500 млрд дол. США [4].

Проте потрібно додати, що не зважаючи на небезпечність вчиненого правопорушення, не можна допускати порушення прав підозрюваного або обвинуваченого та членів його родини на володіння майном, яке було набуте законним шляхом і не має злочинного походження. Нажаль дане право досить часто порушується. Це спровоковано в першу чергу, складністю відслідковування руху коштів та досить тривалою процедурою дослідження їх походження. Крім того слід зазначити, що досить часто при винесені вироку за вчинення кримінального правопорушення у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом розмір конфіскованого майна значно перевищує розмір завданих збитків (державі) і походження таких коштів є законним.

Тому у деяких країнах, для захисту прав на майно, підозрювані або обвинувачені особи звернутися до спеціальних органів, які займаються захистом прав власності та відшкодуванням збитків, пов'язаних з конфіскацією майна. Ці органи можуть здійснювати розслідування щодо легальності конфіскації майна та відшкодовувати збитки, які можуть бути завдані незаконною конфіскацією майна [5].

Наприклад, у США підозрюваним або обвинуваченим особам можуть надаватися права на відновлення власності через програму відшкодування, яка надає компенсацію за конфісковане майно, якщо

це майно було незаконно конфісковане. У Європейському Союзі існує Директива про забезпечення права на захист від конфіскації майна, згідно з якою підозрювані або обвинувачені особи мають право на забезпечення захисту своїх прав на майно та відшкодування збитків.

Крім того з огляду на розвиток характеру загроз і вразливостей, пов'язаних із відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, країни Європейського союзу повинні впровадити належний підхід щодо відповідності національних режимів протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, беручи до уваги оцінку дієвості таких національних режимів. Задля моніторингу правильної транспозиції національних режимів протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, дієвого виконання таких вимог та спроможності таких режимів забезпечити дієву превентивну базу, утворюється комісія, яка повинна ґрунтувати свою оцінку на національних режимах протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, що не повинно обмежувати оцінювання, здійснені міжнародними організаціями та розробниками стандартів, компетентними у сфері запобігання відмиванню грошей та протидії фінансуванню тероризму, такими як ФАТФ або Комітет експертів з оцінювання заходів протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму [6].

У будь-якому випадку, захист прав на володіння майном осіб, які підозрюються у вчиненні легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом від незаконної конфіскації майна, є складним питанням, яке повинно бути вирішене відповідно до законодавства та процедур країни, де відбувається розгляд справи.

Слід зазначити, що досить часто здійснюється повернення конфіскованого майна. Особи, що підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні даного правопорушення чиє майно є конфіскованим звертаються за допомогою до досвідчених адвокатів, які знаходять певні порушення у процедурі конфіскації чи висувають аргументи про те, що майно не має ніякого відношення до злочинної діяльності підозрюваної особи або що майно було набуте законним шляхом.

Важливо зазначити, що процедура конфіскації майна, пов'язаного зі злочинними доходами, може бути складною і вимагати чіткого доказування відповідності цього майна критеріям, визначеним законом. У деяких випадках, підозрювані або обвинувачені особи можуть бути не повністю винні у вчиненні злочину, але їхнє майно може бути конфісковане через зв'язок з незаконною діяльністю інших осіб.

Отже, захист прав на володіння майном осіб, які підозрюються у вчиненні легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом від незаконної конфіскації майна, є складним і багатоаспектним питанням, яке потребує ретельного розгляду відповідно до законодавства та процедур країни, де відбувається розгляд справи. Забезпечення справедливості та захисту прав людини є важливим пріоритетом в правовій системі багатьох країн. Процедури конфіскації майна мають бути проведені відповідно до вимог законодавства та з урахуванням прав людини на приватну власність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р., ред. станом на 1 січня 2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р., ред. станом на 16 січня 2020 р. № 2341-III. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення / офіційний вебпортал парламенту України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text

4. Відмивання грошей. *Енциклопедія Сучасної України*. URL : https://esu.com.ua/article-34391

5. Тімошенко Н. О. Особливості об’єктивних ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. URL : file:///C:/Users/Admin/Downloads/831- 1685-1-SM%20(3).pdf

6. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС / Офіційний вебпортал парламенту України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text

Круць Е. М.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, студентка 4 курсу ННІ ЕБ та МС
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кримінальне процесуальне забезпечення економіки держави в сучасних умовах є однією з найважливіших проблем правової системи. В умовах зростаючої глобалізації та швидкої технологічної зміни економічна діяльність стає все більш складною та динамічною, що призводить до збільшення ризику вчинення злочинів в економічній сфері.

Дійсно, в сучасних умовах кримінальне процесуальне забезпечення економіки держави включає в себе ряд заходів та процедур, спрямованих на попередження та боротьбу з економічними злочинами, а також на захист прав та інтересів економічних суб'єктів та держави в цілому. Так, в умовах, коли на території України йде війна, робота бізнесових структур та життя населення ускладнюється, внаслідок цього потрібні певні законодавчі зміни для підтримки економіки країни.

Відбудова або збереження бізнесу подекуди здійснюються не завжди законними шляхами, а тому до роботи залучаються органи дізнання, досудового та судового слідства.

Для підтримання економіки країни доцільно внести зміни до вже існуючих та затвердити низку нових законів, що дозволить врівноважити ситуацію. Так, важливим кроком для стабілізації ситуації та дотримання законності і правопорядку в економіці стало затвердження Закону, який стосується удосконалення законодавчого порядку проведення кримінального провадження під час воєнного стану. В цьому питанні варто зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» під час воєнного стану не припиняються повноваження органів прокуратури, судових та державних органів, які проводять досудове розслідування та органів,

які проводять контррозвідувальну роботу [3]. Оскільки по всій території країни йдуть воєнні дії органи кримінальної юстиції стали перед питанням того як забезпечити здійснення визначених завдань кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Як бачимо, кримінальне процесуальне законодавство не готове до проведення ефективного кримінального провадження під час війни та потребує внесення відповідних змін для злагодженої роботи системи кримінальної юстиції з обов'язковим дотриманням основних засад кримінального провадження. У зв'язку із цим Законом України «Про внесення змін до Кримінально процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» було внесено відповідні зміни [2].

Також вважаємо, що дієвим кроком щодо дотримання законності та правопорядку в умовах нестабільності діяльності органів досудового слідства стало внесення змін до Кримінально процесуального кодексу України щодо створення міжвідомчих слідчих груп. Згідно внесених змін в умовах воєнного стану на здійснення таких дій необхідним є отримання спеціального дозволу.

При цьому суттєвим є доповнення КПК України правовою нормою, яка регламентує процесуальні терміни. Пропущений строк під час здійснення кримінального провадження, може бути поновлений у тому випадку коли зацікавлена особа надала клопотання не пізніше 60 днів з дня припинення воєнного стану. Також законодавством закріплена імперативна заборона, яка стосується поновлення терміну проведення досудового розслідування, що проводить гарантування забезпечення законних прав осіб, які переслідуються за скоєння кримінального правопорушення.

На наш погляд, позитивними кроками було внесення до законодавства змін, які стосуються регулювання загального порядку для проведення слідчих (розшукових) дій. Так, допускається здійснення слідчих дій у нічний час (з 22 години до 6 години) в затвердженому порядку, який закріплений ст. 615 Кримінально процесуального кодексу України. Розширено перелік законодавчих підстав для зупинення проведення досудового розслідування після надходження повідомлення особі про підозру: «якщо наявні об'єктивні обставини, що унеможливлюють подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану» [1]. У тому разі, якщо обвинувачений призваний на військову службу суд зупиняє провадження суду відносно такого обвинуваченого до його звільнення з військової служби.

Важливими змінами є доповнення Кримінально процесуального кодексу України розділом IX[1], який закріплює особливий режим проведення як досудового розслідування, так і судового розгляду під час війни. В абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 цього кодексу зазначено, що «у разі введення воєнного стану та якщо при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих» [1]. При цьому результати проведення обшуку житла або особи обов'язкового фіксуються технічними засобами.

Так, варто виокремити подальше вдосконалення кримінально-процесуального забезпечення економіки держави можна розглядати у кількох напрямах, зокрема:

– розвиток правової бази (необхідно постійно вдосконалювати законодавство щодо економічних злочинів, визначення їх кваліфікації та відповідальності за них);

– підвищення кваліфікації фахівців (необхідно забезпечити підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів та судової системи, які займаються питаннями економічних злочинів);

– розвиток механізмів превентивної дії (потрібно забезпечити підвищення рівня фінансової та економічної грамотності серед громадян та бізнесу, що допоможе запобігти вчиненню злочинів в економічній сфері);

– розвиток співпраці між правоохоронними органами (важливо забезпечити ефективну співпрацю між правоохоронними органами на різних рівнях – від локальних до міжнародних) тощо.

Загалом, подальше вдосконалення кримінально-процесуального забезпечення економіки держави потребує комплексного підходу та співпраці між різними структурами та секторами суспільства.

Отже, вдосконалення кримінально-процесуального забезпечення економіки держави в умовах сьогодення є надзвичайно важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та співпраці між різними структурами та секторами суспільства. Для досягнення цієї мети можуть використовуватися різні напрями, такі як удосконалення законодавства, забезпечення ефективного правоохоронного контролю, використання новітніх технологій, підтримка жертв економічних злочинів, механізми перевірки фінансової діяльності та запобігання

корупції. Реалізація цих заходів допоможе забезпечити стабільний розвиток економіки та підвищити довіру громадськості до державних інституцій та бізнес-структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс від 28.04.2023 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 03.05.2023).

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text (дата звернення: 04.05.2023).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 31.03.2023 № 389-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 03.05.2023).

Крушеницький А. В.,
капітан поліції,
Донецький державний університет
внутрішніх справ
(м. Кропивницький)

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ТА СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Одним із першочергових завдань кримінального судочинства є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. У більшості випадків швидкість встановлення обставин кримінального правопорушення, а також отримання доказів причетності певної особи до вчинення кримінального правопорушення, залежить саме від швидкості витребування (вилучення) речей і документів, в тому числі тих, які містять охоронювану законом таємницю відповідно до ст. 162 КПК України. Саме тому в умовах розвитку суспільних відносин, сьогодні у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві повинен бути такий інститут збирання доказів, який би забезпечив швидке розслідування кримінального правопорушення. На нашу думку, таким інститутом може бути саме процедура витребування речей і документів в порядку ст. 93 КПК України, яка в тому числі, досить активно використовується під час досудового розслідування злочинів у сфері господарської чи службової діяльності. Однак, як свідчить практика, такі засоби збирання доказів як витребування речей і документів (в порядку ст. 93 КПК України), тимчасовий доступ до речей та документів (регламентований главою 15 КПК України) мають певні недоліки, які з одного боку пов’язані із їх законодавчою неврегульованістю, з іншого – складністю та тривалістю процедури. Так, розглядаючи такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до

речей та документів, доцільно підкреслити, що через багатоетапність (зокрема процедуру отримання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів) зазначений спосіб збирання доказів характеризується перш за все складністю та досить тривалим часом реалізації. Так, в практиці іноді виникають абсурдні ситуації, коли слідчими суддями клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів розглядаються навіть не тижнями, а місяцями. Тому, практично, від дня вчинення кримінального правопорушення до безпосереднього отримання всіх необхідних доказів вини чи встановлення самої особи може минути понад 2 місяці. На нашу думку, це не виправдано довгий час як для отримання необхідної інформації та збирання доказів [1, с. 118].

Розглядаючи витребування речей і документів як самостійний, спрощений та альтернативний засіб збирання доказів, у попередніх дослідженнях нами зазначалося, що через відсутність належної процесуальної регламентації зазначеного способу збирання доказів у сторони обвинувачення постійно виникають проблеми з реалізацією своїх повноважень у частині витребування відомостей, документів та речей, які виникають у зв'язку з необґрунтованими відмовами [2, с. 152-153]. У зв'язку з чим, було запропоновано, що правильним шляхом розв'язання окреслених проблем є удосконалення редакції ст. 93 КПК України, передбачивши, що рішення сторони обвинувачення щодо витребування речей і документів підлягає процесуальному оформленню у вигляді складання вмотивованої постанови слідчого чи прокурора (із дотриманням вимог ст. 110 КПК) [3, с. 262].

Водночас, на наш погляд, окремої уваги потребує й розгляд питань щодо можливості сторони обвинувачення здійснювати витребування речей і документів, які відповідно до ч.1 ст. 162 КПК України містять охоронювану законом таємницю та володільцями (розпорядниками) яких є:

1) суб'єкти владних повноважень - органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;

2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевого бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим;

3) особи, які виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг;

4) юридичні особи публічного права, державні/комунальні підприємства, державні/комунальні організації (далі – володільці (розпорядники) речей і документів).

Чому так? З одного боку держава покладає на органи досудового розслідування завдання щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. З іншого боку, як свідчить слідча практика через колізію законодавства, сторона обвинувачення все частіше отримує від зазначених суб'єктів письмові відмови у наданні запитуваних речей та документів. При цьому обґрунтуванням цих відмов є не тільки законодавча неврегульованість процесуальної форми вимоги про витребування речей і документів, а й те, що запитувані стороною обвинувачення відомості містять охоронювану законом таємницю. І це не дивно, оскільки аналіз нормативних приписів Глави 15 КПК України дозволяє дійти висновку, що доступ до речей і документи, які містять охоронювану законом таємницю може бути здійснений не інакше як на підставі ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів.

З одного боку, ми згодні з твердженням О.Г. Тугарова, яким зазначається, що інформація з обмеженим доступом потребує особливої охорони у сфері кримінального судочинства, оскільки ступінь її захищеності є індикатором захищеності приватного життя особи будь-якої держави і виступає показником реального рівня демократизму та правосвідомості її політичного режиму [114, с. 224]. Тобто мова йде про судовий контроль додержання прав та свобод людини. З іншого боку, на нашу думку, такий «індикатор захищеності» призводить того, що слідчі вимушені витрачати чимало часу на більш складну процедуру, пов'язану із отриманням ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів, тривалість виконання якої, як зазначалось вище, іноді займає навіть не тижнями, а місяцями. Така ситуація призводить не тільки до порушення розумних строків розслідування, а й до суттєвих обмежень прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілих та підозрюваних, зацікавлених у забезпеченні швидкого розслідуванні кримінального правопорушення.

Так, в слідчій практиці іноді виникають абсурдні ситуації, коли, державні підприємства, установи чи організації маючи статус потерпілого у кримінальному провадженні (зокрема, в результаті завдання майнової шкоди через привласнення чи розтрати державного майна) відмовляють слідчому у наданні документів в порядку ст. 93 КПК України, посилаючись на те, що запитувані відомості становлять охоронювану законом таємницю. В результаті чого, у кримінальному провадженні створюється тяганина, що призводить до істотних порушень розумних строків розслідування [4, с. 131-134].

В такому випадку видається, що правильним шляхом розв'язання окреслених питань є доповнення чинного КПК України новою нормою, якою б передбачалась, що для в органів державної влади, інших державних органах, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що фінансуються з державного бюджету, державних/комунальних підприємств тощо, – письмова вимога сторони обвинувачення щодо витребування речей і документів, в т. ч. речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю відповідно до пунктів 2, 4, 5, 8 частини 1 статті 162 КПК України, є обов'язковою для виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирбят'єв О. О. Доступ до інформаційних ресурсів при фіксації правопорушень у інформаційній сфері: проблематика та ймовірні шляхи вирішення. *Т33 Теорія і практика юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері :* матеріали науково-практичної конференції, 8 червня 2016 р., м. Київ / упорядн. : В. М.Фурашев, С. Ю. Петряєв. К. : НДІІП НАПрН України, Апарат РНБО України, КНДІСЕ Мінюсту України, НТУУ «КПІ», 2016. 200 с.

2. Крушеницький А. В. Витребування та отримання речей і документів в системі процесуальних дій. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2 (79). С. 152–164.

3. Крушеницький А. В. Витребування речей і документів стороною обвинувачення: процесуальне оформлення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2022. № 3. С. 256–264.

4. Крушеницький А. В. Особливості окремих об'єктів витребування стороною обвинувачення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 73, ч. 2. С. 131–140.

Луковець О. В.,
студент групи ПБМБ-20-1
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У СФЕРІ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Зважаючи на швидкий розвиток технологій, особливо у галузі фінансів та економіки, з’явилися нові форми віртуальних активів, такі як криптовалюта, токени та інші. Ці активи стали предметом уваги для багатьох інвесторів та фінансових установ, проте вони також привертають увагу злочинців.

Тому здійснення фінансових розслідувань у сфері обігу віртуальних активів є важливим і необхідним етапом боротьби зі злочинами, пов'язаними зі шахрайством, відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами. Основною метою таких розслідувань є виявлення та блокування фінансових потоків, що виникають в процесі здійснення кримінальної діяльності.

Здійснення успішного фінансового розслідування у сфері віртуальних активів потребує глибоких знань з питань блокчейн-технологій та криптовалют. Це дозволить розуміти принципи функціонування віртуальних активів та їх обігу на ринку, а також розробляти стратегії виявлення та блокування фінансових потоків, що створюються в результаті злочинної діяльності.

Фінансові розслідування у сфері віртуальних активів повинні базуватися на системі відстеження транзакцій, яка дозволяє відслідковувати рух коштів від початкового джерела до кінцевого отримувача. Такі системи мають бути відкритими та доступними для дослідження правоохоронним органам, що дозволяє проведення ефективних розслідувань та забезпечувати більшу прозорість у сфері обігу віртуальних активів. Для здійснення фінансових розслідувань у сфері віртуальних активів, необхідно залучення висококваліфікованих фахівців у галузі кібербезпеки, що знають не тільки основи фінансових

розслідувань, але й можуть забезпечити захист від хакерських атак та крадіжок. Окрім того, необхідно розробляти та використовувати спеціальні програмні засоби для аналізу великих обсягів даних, що дозволяє ефективніше виявляти фінансові злочини.

Важливим елементом успішних фінансових розслідувань у сфері віртуальних активів є міжнародна співпраця. Оскільки криптовалюта та інші віртуальні активи можуть рухатись через кордон, необхідно забезпечити ефективний обмін інформацією між правоохоронними органами різних країн. Це дозволить швидше та ефективніше реагувати на фінансові злочини та зменшувати ризик їх поширення.

Для забезпечення ефективності фінансових розслідувань у сфері віртуальних активів необхідно враховувати специфіку цих активів. Криптовалюта та інші віртуальні активи можуть бути переказані шляхом передачі приватних ключів, а не через банківські рахунки. Крім того, децентралізована природа криптовалют дозволяє користувачам зберігати свої активи поза межами традиційних фінансових інституцій. Тому важливо мати на увазі ці особливості під час проведення розслідувань.

У зв'язку зі зростанням популярності криптовалют та інших віртуальних активів, держави все більше звертають увагу на питання регулювання відносин щодо руху цих активів. Регулювання може забезпечити більшу прозорість та безпеку у сфері обігу віртуальних активів, а також дозволить забезпечити ефективні фінансові розслідування. Проте, необхідно забезпечити баланс між регулюванням та збереженням переваг, що надає криптовалюта як децентралізований та незалежний від центральних влад технологічний продукт.

У підсумку, здійснення фінансових розслідувань у сфері обігу віртуальних активів є важливим елементом боротьби зі злочинами у галузі фінансів та економіки. Для успішного проведення таких розслідувань необхідно мати глибокі знання з питань криптовалют та блокчейн-технологій, висококваліфікованих фахівців у галузі кібербезпеки, спеціальні програмні засоби для аналізу великих обсягів даних та ефективну міжнародну співпрацю між правоохоронними органами різних країн. Це дозволить підвищити ефективність розслідувань та зменшити ризик фінансових злочинів у сфері віртуальних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Virtual Asset Service Providers (VASPs), Financial Action Task Force (FATF). URL : https://www.fatf-gafi.org/publications/ fatfrecommendations/ documents/virtual-assets-red-flag-indicators.html

2. Cryptocurrency Investigation Training Program, U.S. Department of Justice. URL : https://www.justice.gov/criminal-ccips/page/file/1128796/ download

3. Cryptocurrency Compliance: AML/KYC and OFAC Best Practices, CipherTrace. URL : https://ciphertrace.com/cryptocurrency-compliance-aml-kyc-ofac-best-practices/

4. Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks, Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN). URL : https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/virtual-currency-guidance.pdf

5. Regulating Cryptocurrencies: Assessing Market Reactions, International Monetary Fund (IMF). URL : https://www.imf.org/en/ Publications/WP/Issues/2019/07/22/Regulating-Cryptocurrencies-Assessing-Market-Reactions-47021

Мар'ян М. М.,
завідувач сектору почеркознавчих досліджень,
Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України
(м. Черкаси)

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для нормального функціонування економіки необхідна надійна, стабільна і розвинена банківська система, що надасть змогу підприємствам отримати повний набір якісних банківських послуг, починаючи від вчасного здійснення платежів і закінчуючи надання своїм клієнтам кредитів, послуг по операціях з цінними паперами і т. ін. Якщо фінансове положення банка похитнулось, то разом з ним може похитнутися і фінансове положення сотень його клієнтів, що зберігають в даному банку свої грошові кошти.

В фінансовій сфері найбільш криміногенною є банківська діяльність.

Станом на 1 січня 2023 року в Україні функціонує 67 банків. Практика свідчить, що злочинне посягання саме в цій сфері за останні роки досягли небувалого розвитку [1].

Злочини, що скоюються в банківській сфері або з її використанням можна віднести до одних з найбільш небезпечних економічних злочинів, оскільки їх негативний вплив відображається не тільки на самому банку, але і на багатьох інших суб'єктах економічної діяльності і фінансовій системі держави в цілому.

Проблема розкриття і попередження злочинів, скоєних з використанням банківської системи, набуває в останні роки особливої актуальності. Міністерством внутрішніх справ України вживаються певні заходи щодо вдосконалення боротьби зі злочинністю у кредитно-фінансовій сфері. Ускладнюється цей процес тим, що економічна злочинність на сьогодні має здебільшого характер організованої зі складною структурою і значно поширила свій вплив на фінансово-кредитну систему.

Географія розповсюдження злочинів у фінансово-кредитній системі по Україні досить широка. До вторгнення рф до нашої держави найбільша їх кількість виявлялася у Донецькій, Харківській, Дніпропетровській, Луганській, Львівській областях та м.Києві.

В останні роки відбувається поширення способів протизаконної діяльності у банківській сфері.Одним з найбільш розповсюджених до недавнього часу способом була видача кредитів новоствореним невеликим комерційним структурам або приватним особам без оформлення відповідним чином забезпечення кредиту. За допомогою службових осіб банка створювалася правдива "легенда" про об'єктивні причини неповернення кредиту, в зв'язку з чим термін погашення кредиту неодноразово продовжувався, що надавало боржнику можливість краще підготуватися до перевірок тощо. Значно більшого розповсюдження отримали розкрадання кредитів позичальниками без участі службових осіб банку. Такого роду злочини звичайно ретельно підготовлені і призводять до втрати банками великих грошових сум. При оформленні гарантій або доручень достатньо широке розповсюдження набули підроблені гарантійні листи від імені великих банків, а також надання кредитів з оформленням договорів страхування зі страховими компаніями неначебто для забезпечення повернення коштів. В останній час спостерігається розповсюдження привласнення позичальниками кредитних коштів через офшорні зони (щодо офшорних зон, про них можна написати багато, однак є деякі обмеження відносно даних тез).

Як приклад можна навести те, що вибірковими перевірками, проведеними у деяких регіонах, було виявлено 124 фіктивні фірми, якими протягом 3-ох років через кореспондентські рахунки перераховано поза межі держави понад 63 млн.грн., а також проконвертовано та обернено на свою користь близько 3,3 млн.дол. США. Такі фірми виявляються, як правило, правоохоронними органами. Працівниками банківського нагляду рахунки таких фірм, які відкриваються для здійснення фінансових операцій, не встановлюються і відповідні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю не інформуються. Національним банком України та його регіональними управліннями якщо і направляються до прокуратури та МВС України матеріали, то, як правило, за вимогою і жодного за власною ініціативою.

Викладене дозволяє вказати на такі чинники поширення злочинності у фінансово-кредитній системі:

- відсутність належного контролю за діяльністю комерційних банків з боку Національного банку України.

- неналежний контроль з боку банків за дотриманням кредитних угод та надходженням коштів до бюджету;
- відсутність механізму регулювання грошових потоків готівки і використання їх для підвищення обсягів виробництва у державі, вилучення з тіньового обігу шляхом інкасації;
- протиріччя в законодавстві, які сприяють скоєнню злочинів і потребують врегулювання:

Законодавством не в повній мірі врегульовано механізм реалізації своїх повноважень підрозділами прокуратури, органів внутрішніх справ і спец підрозділу боротьби з організованою злочинністю.

Не працює п.4 "Г" ст. 18 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", де зобов'язано Національний банк України "попередньо інформувати спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю про великомасштабні операції фізичних осіб (у розмірі понад сто мінімальних заробітних плат) чи юридичних осіб (у розмірі понад п'ять тисяч мінімальних заробітних плат), здійснені одноразово або протягом 30 діб", що не дає змоги у повній мірі відслідковувати незаконні операції з грошовими коштами кримінальних комерційних структур[2].

В банківському законодавстві відсутній порядок інформування Державної податкової адміністрації щодо відкриття і закриття розрахункових рахунків комерційних підприємств.

Враховуючи викладене вважаю за доцільне:

1. На урядовому рівні розглянути питання про створення Міжбанківської служби інкасації з залученням на комерційній основі банківських та інших фінансових установ, що дасть можливість забезпечити регулювання грошових потоків. Використовуючи оперативні можливості Державної служби боротьби з економічною злочинністю та організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України встановити надійний контроль з боку держави за обігом коштів, їх інкасацією, поповненням до бюджету України.

2. Створити у банківських установах спеціальний відділ для збору інформації за ознаками фінансових правопорушень, систематизації і аналізу електронних платежів для запобігання випадкам шахрайства з фінансовими ресурсами, відтоку грошових коштів за кордон.

3. З метою вирішення питання щодо повернення валютних коштів в Україну, які незаконно знаходяться за її межами, посилення впливу банківської системи на ці процеси, законодавчо закріпити

механізм ідентифікації клієнта банку (фізичної та юридичної особи), що подає документи на проведення банківських операцій, а також передбачити відповідальність банків за пролонгацію кредитів, за якими були порушені терміни їх повернення або сплати відсотків.

4. Усунути протиріччя у чинному законодавстві, особливо в Законі України "Про банки і банківську діяльність" і Законі України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", що надасть можливість попереджувати значну частину зловживань, розкрадань і шахрайських дій з фінансовими ресурсами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/ (дата звернення: 08.05.2023).

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text (дата звернення: 08.05.2023).

Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ПОДАТКОВА НАКЛАДНА ЯК ДОПУСТИМИЙ ДОКАЗ У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

Нині є вкрай актуальною проблема встановлення підстав, правильності подання та перевірки податкової накладної (далі – ПН). Так як саме цей документ є основною підставою для встановлення факту винуватості або невинуватості особи у вчиненні правопорушення, що полягає у безпідставному відшкодуванні податку на додану вартість (далі – ПДВ), то чітка робота податкової служби щодо встановлення наявності об'єктивних підстав та правильність нарахування коштів для відшкодування ПДВ є вкрай актуальною для встановлення об'єктивної істини у цій справі та притягненні винних осіб до юридичної відповідальності.

Поняття «податкова накладна» не закріплено в правових актах як норма-дефініція, і навіть не часто є предметом дослідження науковцями. У пунктах абзаців 1-16 статті 201 Податкового кодексу України [1] встановлені підстави та порядок складання ПН. Однак, саме поняття «податкова накладна» та правовідносини щодо відшкодування ПДВ, що випливають із інформації, яка відображається у цьому документі, представляють неабиякий інтерес і є предметом широкого обговорення серед практикуючих юристів у галузі податкового права.

Виходячи з такої ситуації є нагальна потреба науковцям приділити належну увагу цьому документу та правовідносинам з відшкодування ПДВ, як самим криміногенним в податковому праві.

Безумовно, через виникнення цілої низки спірних питань у сфері використання податкових накладних, перш за все потребує чіткого формулювання поняття «податкова накладна». Дане визначення формулюють нині, переважно, практикуючі податкові юристи. Так, зокрема, на сайті Юридичної компанії «Lawyer-expert» «податкова накладна» визначено як електронний документ, який складається платником податку відповідно до вимог Податкового кодексу України в електронній формі у затвердженому в установленому порядку форматі (стандарті) та надсилається для реєстрації [2].

На сайті бухплатформи «Головбух» дано таке формулювання дефініції «податкова накладна», що це документ, який використовують платники ПДВ для обліку податкового зобов'язання та податкового кредиту. Для того, щоб покупцю отримати право на податковий кредит, податкову накладну необхідно зареєструвати у єдиному реєстрі податкових накладних [3].

Є очевидним, що у жодному визначенні не вказані всі ознаки, що характеризують ПН.

Активну участь у висвітленні проблемних питань і внесенні пропозицій до органів законодавчої та виконавчої влади щодо удосконалення податкового законодавства, в тому числі і щодо роботи з ПН, бере Комітет з податкового права громадської організації Асоціація правників України. У своєму зверненні до Державної податкової служби України з пропозиціями щодо усунення проблем реєстрації ПН [4] Комітетом чітко викладені всі ознаки, що характеризують такий документ, як «податкова накладна», що випливає з аналізу пунктів абзаців 1-16 статті 201 Податкового кодексу України.

Виходячи із проведеного аналізу, можемо сформулювати таке авторське визначення поняття «податкова накладна», що це – електронний документ, що складається на підставі та на дату виникнення податкових зобов'язань, підписується кваліфікованим електронним підписом уповноваженої платником особи, підлягає реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством у термін, встановлений Податковим кодексом України.

При розслідуванні податкових злочинів, пов'язаних з ПДВ ПН є обов'язковим доказом, поряд із первинними документами та актом перевірки суб'єкта господарювання. Податкова накладна є похідним документом від первинних, однак може бути беззаперечним доказом податкового злочину, так як відображає інформацію про відшкодування ПДВ коли у первинних документах міститься інформація про здійснені операції, а зведені відомості про підстави відшкодування ПДВ відсутні.

Доказом у кримінальному провадженні ПН може бути за умови, що цей доказ є належним. Відповідно до ст. 85 Кримінального процесуального кодексу України, належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які

мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів [5].

Доводячи належність ПН встановленню підлягає момент та підстави її складання. Згідно з пунктом 201.7 статті 201 ПК України податкова накладна складається на кожне повне або часткове постачання товарів/послуг, а також на суму коштів, що надійшли на поточний рахунок як попередня оплата (аванс).

Тобто, моментом для виникнення в платника податку права на податковий кредит з ПДВ є реально здійснена операція з продажу товарів, що підтверджується належним чином складеними первинними документами, які містять достовірні відомості про їх обсяг та зміст. Такий висновок сформовано у постанові Великої Палати Верховного Суду від 29.06.2021 у справі № 910/23097/17 [6].

Інформація, що відображена в ПН повинна враховувати фактичні дії як постачальника так і покупця, що відображається у бухгалтерському обліку постачання товарів (робіт, послуг).

З метою уникнення несанкціонованого відшкодування ПДВ нині спостерігається тенденція блокування ПН контролюючими органами. Підставою для їх блокування є спрацювання критеріїв ризиковості здійснення операцій або віднесення самого платника податку до ризикових. Як свідчить практика, зупинення реєстрації податкових накладних не завжди виправдане та обґрунтоване. Крім того, ПН не розблоковують після того, як платник подав документи на підтвердження реальності операції, внаслідок здійснення якої реєструвалася податкова накладна.

Такі дії контролюючих органів випливають із положень Порядку прийняття рішень про реєстрацію/відмову в реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 12.12.2019 № 520 (далі – Положення) [7].

Відповідно до п. 4 даного Положення, у разі зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування, платник податку має право подати до ДПС копії документів та письмові пояснення стосовно підтвердження інформації, зазначеної у податковій накладній/розрахунку коригування для розгляду питання прийняття комісією регіонального рівня рішення про реєстрацію, або відмову в реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних.

Відповідно до п. 5 Порядку перелік документів необхідних для розгляду питання прийняття комісією регіонального рівня рішення про реєстрацію, або відмову в реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних може включати:

- договори, зокрема зовнішньоекономічні контракти з додатками до них;
- договори, довіреності, акти керівного органу платника податку, якими оформлено повноваження осіб, які одержують продукцію в інтересах платника податку для здійснення операції;
- первинні документи щодо постачання/придбання товарів, послуг, зберігання і транспортування, навантаження, розвантаження продукції, складські документи, акти приймання-передачі товарів (робіт, послуг);
- розрахункові документи та/ або банківські виписки з особових рахунків;
- документи щодо підтвердження відповідності продукції (сертифікати, паспорти якості, тощо).

Таким чином, дії контролюючих органів ДПС є правомірними і спрямовані на попередження та виявлення злочинів, що пов'язані з операціями з ПН.

Підводячи підсумок слід зазначити, що податкова накладна – це електронний документ, що складається на підставі та на дату виникнення податкових зобов'язань, підписується кваліфікованим електронним підписом уповноваженої платником особи, підлягає реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством у термін, встановлений Податковим кодексом України

Належним доказом в при здійсненні фінансових розслідувань може вважатися податкова накладна, яка:

- складена на основі податкового зобов'язання;
- щодо якої витримана форма подання (електронний документ);
- зареєстрована в Єдиному державному реєстрі податкових накладних;
- складена на підставі та на дату виникнення податкових зобов'язань;
- підписана кваліфікованим електронним підписом уповноваженої платником особи;
- інформація по якій підтверджується первинними документами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 02.05.2023).

2. Офіційний сайт Юридичної компанії Lawyer-expert. URL : http://lawyer-expert.com/podatkova-nakladna-yak-dokaz/ (дата звернення: 02.05.2023).

3. Сайт бухплатформи «Головбух». URL : https://buhplatforma.com.ua/rubric/56-podatkova-nakladna#:~:text (дата звернення: 02.05.2023).

4. Офіційний сайт Асоціації правників України. UKRAINIAN BAR ASSOCIATION. URL : https://2022.uba.ua/news/komitet-apu-zvernuvsya-z-propozycziyamy-shhodo-reyestracziyi-podatkovyh-nakladnyh/ (дата звернення: 04.05.2023).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text (дата звернення: 04.05.2023).

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 29.06.2021 № 910/23097/17. *LIGA 360* / Вердикт. URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/98524290?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення: 04.05.2023).

7. Про затвердження Порядку прийняття рішень про реєстрацію / відмову в реєстрації податкових накладних / розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних : наказ Міністерства фінансів України від 12.12.2019 № 520. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1245-19#Text (дата звернення: 06.05.2023).

Нецька Л. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Національний авіаційний університет
(м. Київ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСЬКОМУ ЗАХОПЛЕННЮ АКТИВІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Недружнє поглинання або рейдерство характерне явище для ринкової економіки, провідна роль у якій відводиться бізнесу. Заволодіння активами юридичної особи чи корпоративними правами можливе законними способами, але це може відбуватися і незаконно. Тому в державі мають бути створені чіткі, прозорі правила зміни власності чи контролю над корпораціями, які на рівні закону дозволять належно регулювати відносини поглинання юридичних осіб. Така практика у світі існує. США вважаються однією з держав, де недружнє поглинання контролюється законом [1].

Якщо проаналізувати в Україні корпоративне законодавство і способи заволодіння активами корпорацій, можна дійти висновку, що такі зміни відбуваються у більшості випадків незаконно. Варто зауважити, що в останні роки закони про господарські товариства зазнали суттєвих змін, зокрема і в плані протидії рейдерству. Але корінним чином переламати ситуацію задля припинення захоплення чужого бізнесу не вдалося. Рейдерство в Україні залишається можливим. Негативну статистику недружніх поглинань нині змінило те, що наша держава знаходиться в умовах воєнного стану. Так, за 10 місяців 2021 року було зафіксовано 614 кримінальних проваджень, а на початок осені 2022 року – 120 [2].

Більш ніж половина проваджень – 66 з 120 – зареєстровано за через підробку документів для проведення державної реєстрації бізнесу та ФОП (стаття 205-1 ККУ). Удвічі менше справ зареєстровано за протидію господарській діяльності (стаття 206 ККУ) та лише 19 проваджень – за протиправне заволодіння майном (стаття 206-2 ККУ). Утричі зменшився відсоток справ, які доходять до суду. Якщо у 2021 році це було 36% від загальної кількості облікованих проваджень, то у 2022 році – всього 12% або 14 проваджень зі 120.

Переважно до суду дійшли провадження за статтею 205-1 КК України – підробка документів (13 проваджень з 14). За статтею про протиправне заволодіння майном жодної справи у 2022 році до суду не дійшло [2].

Зменшення кількості рейдерських захоплень можна пояснити тим, що на час воєнного стану закрито ряд державних реєстрів або обмежено реєстраційні дії на підставі довіреності, зокрема це стосується і Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Але це тимчасовий вплив. Сам факт наявності рейдерських атак, захоплень свідчить про недостатнє правове регулювання.

Як слушно зауважують адвокати, до цього часу в Україні не врегульоване питання з визначеністю поняття «рейдерство» у кримінальному законодавстві. Відтак, рейдерство як окремий склад злочину досі не обліковується в офіційній статистиці правоохоронних органів і судів [3].

Для кваліфікації злочинів у сфері господарської діяльності, наслідком яких є незаконне заволодіння активами товариства/підприємства, застосовується низка статей КК України:

205-1 КК України «Підробка документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців»;

206 КК України «Протидія законній господарській діяльності»;

206-2 КК України «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»;

190 КК України «Шахрайство»;

191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» [4].

Кожна із зазначених статтей КК України може відображати елементи застосовуваних рейдерських схем, але не дозволяє кваліфікувати правопорушення повно, цілісно. І проблема не лише в нормах КК України, а перш за все у спеціальному законодавстві, яке не дозволяє розглядати певні дії учасників рейдерських захоплень як незаконні. До того ж випадки підкупу, кулуарних домовленостей окремих учасників товариств важко довести.

Наприклад, на загальні збори, які керівництво стратегічного підприємства вирішило провести без попередньої підготовки, опоненти через службу охорони провели не менше 40 «тітушок», які зірвали збори і розгромили зал. Ці особи потрапили на територію підприємства завдяки одному з його працівників, який роздав бейджики реально працюючих на підприємстві працівників стороннім. Шкідливі дії одного працівника у даному випадку не підпадають під ознаки кримінальних. Проте ситуацію можна було попередити, не допустити, якби існувала безпекова програма захисту підприємства від захоплення, яка б включала і безпеку зборів акціонерів [1].

Рейдерству сприяє ціла низка причин: корупція, неналежне функціонування правоохоронної та судової систем, недосконаліть законодавчих і правових механізмів захисту бізнесу, нестабільність політичної ситуації, перерозподіл власності та сфер впливу, відсутність покарання за рейдерство, ослаблена ефективність державної влади. Тому можна дійти висновку, що лише нормами КК України їх не усунути. Проблема набагато глибша. Видається, що кращим варіантом її вирішення на сьогодні має бути протидія, попередження.

Ефективна протидія рейдерству вимагає комплексного та системного підходу, який би охоплював антирейдерський аудит, роботу адвокатів, силового блоку, послуг з PR або GR, кібербезпеки, корпоративної безпеки, антиконкурентних дій. Антирейдерським аудитом називають процедуру, під час якої компанія оцінює ризики її рейдерського захоплення. Він має значення лише за умови, що результати/рекомендації аудиту будуть впроваджені у певні заходи. По суті такий аудит дозволяє виявити привабливість юридичної особи для рейдерів, а також виявити слабкі незахищені місця, що можуть бути використані для атаки. Отже, його значимість полягає у допомозі вироблення певної програми заходів захисту від недружнього поглинання.

Оскільки аналітики передбачають, що нові схеми рейдерства найближчим часом будуть пов’язані з кібератаками, то й заходам кібербезпеки варто приділити більше уваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як грамотно захиститися від рейдерства: найпоширеніші помилки бізнесу. 22.12.2020. URL : https://www.epravda.com.ua/projects/antyreid/2020/12/22/669323/

2. В Україні з початку війни зменшилася кількість рейдерських атак – Опендатабот. 05.12.2022. URL : https://suspilne.media/331956-v-ukraini-z-pocatku-vijni-zmensilasa-kilkist-rejderskih-atak-opendatabot/

3. Горобець О. Нові можливості для рейдерів, або До чого готуватися бізнесу у 2022 р. URL : https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/novi-mozhlivosti-dlya-reyderiv-abo-do-chogo-gotuvatisya-biznesu-u-2022-r.html

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131.

Почтар А. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності не лише створюють загрозу для формування ефективної та конкурентної діяльності у підприємницькому середовищі, а й сприяє зниженню результативності фінансово-економічних перетворень у державі. Основними причинами скоєння таких кримінальних правопорушень є, зокрема, корисливі інтереси окремих осіб та організованих злочинних груп, які бажають збагатитися за рахунок бюджетних коштів, інших суб'єктів господарювання та громадян.

Для розмежування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності від цивільно-правових відносин працівниками правоохоронних органів можуть призначатися різноманітні судові експертизи як криміналістичні, так і специфічні для конкретного виду кримінального правопорушення, у тому числі економічні (бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій), що дозволяють з'ясувати, чи є в діях особи ознаки кримінального правопорушення, або ж особою вчинено дії, які слід віднести до цивільно-правових деліктів.

Документи відіграють важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, оскільки відображають всю легальну та незаконну фінансову діяльність установ, організацій та підприємців. Своєчасний та якісний пошук та вилучення таких документів є запорукою успішного розслідування [1, с. 132].

Обшук є слідчою (розшуковою) дією, яка повинна проводитися відразу, як тільки в ній виникає потреба. Процесуальний порядок проведення обшуку регламентований кримінальним процесуальним законом, а саме ст. 234 КПК України та має певну процесуальну форму, з якої випливають вимоги: 1) обшук проводиться наділеними процесуальними повноваженнями посадовими особами з дотриманням встановленої законом процедури; 2) формальною основою для проведення обшуку є наявність процесуального акта (ухвала слідчого судді), що містить рішення про його проведення (ч. 2 ст. 234 КПК України) [2].

Важливим етапом проведення обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є підготовка до його проведення та складання тактичного плану його проведення. Наявність такого плану дозволяє в систематизованому вигляді намітити допоміжні матеріали щодо забезпечення ефективності пошукових дій та зрештою впливати на загальний успіх обшуку.

Кожен обшук у тактичному відношенні є індивідуальним. На його підготовку і проведення впливають особливості конкретного кримінального провадження, характер документів, предметів, що відшукуються, особистість обшукуваного, специфіка об'єктів обшуку та ряд інших обставин.

При проведенні обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності слідчому при проведенні обшуку необхідно звернути увагу на наступні моменти [3, с. 198]:

- відшукати бухгалтерські документи, які дозволять визначити фінансовий стан підприємства, наявність нерухомого майно, зобов'язання та капіталу та ін.;

- відшукати документи, дослідження яких надасть інформацію про виконання зобов'язань з обчислення податків та зборів з метою визначення стану та зміни податкових зобов'язань;

- відшукати документи, дослідження яких надасть інформацію про фінансовий стан та фінансові результати діяльності з метою визначення стану та зміни фінансових показників (фінансово-аналітична експертиза та дослідження).

Оскільки значна частина інформації та документів циркулює у комп'ютерних системах чи мережах, то під час обшуку звертають увагу на комп'ютери різних конфігурацій, принтери, засоби телекомунікації з комп'ютерними системами, записні книжки, у тому числі електронні, дискети, компакт-диски, флеш карти, магнітні стрічки, що

містять відомості про коди, паролі, ідентифікаційні номери користувачів конкретною комп'ютерною системою, а так само дані про їх користувачів [4, с. 197].

Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук дуже важлива та необхідна є участь спеціалістів у галузі податкового та бухгалтерського обліку, економіки, банківської сфери, фінансово кредитних операцій, комп'ютерних технологій та ін.

Отже, успішне розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності можливе лише за допомогою вмілого застосування засобів та прийомів криміналістичної тактики, а також за допомогою застосування науково розроблених систем методів ведення досудового розслідування та попередження кримінальних правопорушень у цій сфері. Врахування, викладених вище, особливостей тактики проведення обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності надають можливість підвищити рівень, якість та ефективність досудового розслідування, сприятиме систематизованому та всебічному пошуку слідів злочинної діяльності, їх вилученню та отриманню важливої інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шишкіна К. О., Темрієнко Н. В. Розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Креативний простір*. 2021. № 2. С. 132–133.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

3. Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 196–200.

4. Полуніна Л. В. Особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного збирання та розголошення комерційної або банківської таємниці. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 195–198.

Прасюк В. М.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ НЕСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ ТА ЙОГО СУЧАСНА РОЛЬ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Після створення та початку функціонування Бюро економічної безпеки України, як органу, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави та відповідно до покладених на нього законом аналітичної та інформаційної функції у аналітичних підрозділів вищезгаданого органу центральної влади виникла гостра велика потреба у проведенні аналізу величезних масивів інформації, які найчастіше надходять до Бюро у неструктурованому вигляді.

На сьогоднішній день ми живемо в епоху, коли у кожного з нас під рукою є великий масив даних, ніж будь-коли, їх лише потрібно необхідним чином структурувати , проаналізувати та зробити певний висновок.

Застосування елементів кримінального аналізу інформаційно-аналітичним підрозділам БЕБ України дає змогу систематизувати та оброблювати величезний обсяг неструктурованих даних (наприклад при проведенні аналізу телефонного трафіку або банківських транзакцій), раціонально використовувати людські ресурси, виявляти глобальні загрози у сфері економіки, приймати вірні рішення під час розслідування кримінальних проваджень, упередити безпідставний тиск на бізнес.

Для ефективного розслідування злочинів, що посягають на економіку держави, кримінальний аналіз може допомогти в зборі та аналізі великої кількості даних, включаючи податкові звіти, реєстри податкових накладних, банківські транзакції, документацію про власність та інші джерела інформації. Ці дані найчастіше являються неструктурованими, тому важливо мати можливість ефективно перетворювати їх на структуровані дані, щоб належним чином організувати відповідну інформаційно-аналітичну діяльність.

Кримінальний аналіз неструктурованих даних є надважливою складовою в розслідуванні злочинів, що посягають на економіку держави. Неструктуровані дані - це дані, які не мають чіткої структурованої форми, такої як таблиці, бази даних, електронні документи тощо. Ці дані можуть бути зібрані з різних джерел, таких як соціальні мережі, електронна пошта, інформація із форумів, в тому числі інформація з інформаційних ресурсів інших правоохоронних та державних органів.

Основним законодавчим актом, що регулює роботу з неструктурованими даними є Закон України «Про бюро економічної безпеки України», який визначає завдання та компетенцію даного органу центральної влади, зокрема в галузі збору та аналізу інформації про економічну діяльність суб'єктів господарювання, яка може мати ознаки злочину. Відповідно до п. 1 ст. 2 вищевказаного Закону неструктуровані дані, форма представлення даних та/або інформації у вигляді повнотекстових баз даних, які містять тексти, що не мають єдиної структурної організації, але представлені у формі, яка дає можливість здійснювати швидкий пошук.

Використання неструктурованих даних вимагає певних навичок та знань з боку працівників аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України, щоб ефективно аналізувати дані. Окрім того найкращим помічником аналітика у обробці великого масиву неструктурованих даних, являється потужне комп’ютерне обладнання та відповідне програмне забезпечення для здійснення ефективного кримінального аналізу.

За допомогою різноманітних інструментів аналізу даних, таких як штучний інтелект, можна використовувати неструктуровані дані для виявлення шаблонів та зв'язків, що можуть вказувати на злочинну діяльність.

Як показує практика, що найпотужнішим та дієвим програмним забезпеченням аналітика по аналізу неструктурованих даних на сьогоднішній день являються продукти компаній Harris та IBM (i2 analist notebook , SPSS Modeler та інші), також широко застосовується програма для роботи з електронними таблицями EXEL, але тут слід зазначити, що вказана програма може аналізувати досить незначний обсяг даних (таблиця розміром 16 384 стовбці на 1 048 576 строк) в порівнянні з продуктами IBM.

Так, Департаментом аналізу інформації та управління ризиками БЕБ України лише за період березня, квітня 2023 року у результаті автоматичного співставлення неструктурованих даних ДКС України відомостей, щодо руху грошових коштів по казначейських рахунках підприємств із показниками податкової звітності з ПДВ підприємств-переможців, встановлено 17 фактів недекларування у складі податкового зобов'язання з ПДВ операцій із зарахування коштів на банківський рахунок як оплати товарів/послуг від організаторів державних закупівель. За результатами вищезазначеної інформаційно-аналітичної діяльності складено 17 інформаційних довідок з ознаками нанесення орієнтовних збитків на загальну суму понад 600 млн. грн., направлено понад 10 листів рекомендацій до органів ДПС з метою проведення контрольно-перевірочних заходів, що є яскравим прикладом вдалого аналізу неструктурованих даних двох різних державних органів. Зазначені матеріали передані до тактичних підрозділів БЕБ для складання аналітичних продуктів з подальшим направленням матеріалів до Головного підрозділу детективів БЕБ України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. Дата оновлення: 31.03.2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 08.05.2023).

2. Блокнот аналітика та його програмні продукти. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Analyst%27s_Notebook (дата звернення: 08.05.2023).

3. Матеріал з Вікіпедії. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Excel (дата звернення: 08.05.2023).

Прохоров К. О.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогодні в Україні здійснюється реформування економічної складової правоохоронних органів та укомплектування абсолютно нового органу Бюро економічної безпеки України, (*далі – БЕБ України*) на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування фінансової системи держави. Передумовою створення органу, який би здійснював запобігання правопорушенням у сфері фінансів, став неефективний наявний механізм протидії виявам економічної злочинності в Україні. Створення БЕБ України з метою боротьби з кримінальними правопорушеннями у фінансовій сфері є кроком до розбудови сильної, незалежної країни та пріоритетною вимогою Міжнародного валютного Фонду, яка була внесена до Меморандумів про економічну та фінансову політику за 2017 та 2018 рр.

БЕБ України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Бюро економічної безпеки України є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження безпосередньо і через територіальні управління [1]. Вищезазначений правоохоронний орган є досить новим для нашої держави, оскільки у своїй діяльності замінив органи Податкової міліції, економічні підрозділи в Національній поліції та Службі безпеки України.

Створення БЕБ України повинно було сприяти: запровадженню нових аналітичних підходів протидії фінансовим злочинам та проведенню результативних розслідувань складних злочинних схем; запобіганню втрат бюджету шляхом запобігання фінансових злочинів та мінімізації недобросовісної конкуренції; оптимізації структури правоохоронних органів та матеріально-технічної бази [2].

З моменту створення БЕБ України минуло понад рік – і на цей час ми маємо такі його показники: кадровий склад Бюро укомплектовано лише на 17 % від штатної чисельності (на початок 2023 року

штат становить 683 працівники з необхідних 4 000), більшість поточного особового складу – з центрального апарату Державної фіскальної служби України; за весь час діяльності БЕБ України не було оголошено жодного конкурсного відбору на керівні посади, всі керівники підрозділів призначалися на посади без конкурсів як тимчасові виконувачі (без врахування періоду, коли було введено режим воєнного стану та конкурси на керівні посади в органах державної влади були скасовані); на початок 2023 року було створено територіальні підрозділи в семи регіонах вибірково: Києві та Київській області, Волинській, Львівській, Одеській, Закарпатській, Полтавській, Чернівецькій областях; протягом року детективами БЕБ України розслідувалось 664 кримінальних проваджень, однак до суду направлено лише 12 обвинувальних актів (1,8 % від загальної кількості кримінальних проваджень), а відшкодування збитків склало лише 33,3 млн. грн. (за даними Офісу Генерального прокурора); середня сума встановлених збитків в одному провадженні становить за роками: 2020 рік = 565 тис. грн, 2021 рік = 4 480 тис. грн, 2022 рік = 135 тис. грн [3].

Аналітична складова діяльності БЕБ України у 2022 році характеризується такими показниками: кількість аналітичних продуктів – 162, кількість інформаційних документів – 228. Проте, кількість розпочатих кримінальних проваджень за створеними аналітиками БЕБ України аналітичними продуктами становить лише 35, ще 16 кримінальних проваджень розпочато за підготовленими аналітиками БЕБ України інформаційними документами, що говорить про слабку спрямованість на кінцевий результат (лише 13,1% від кількості аналітичних документів стали підставою для досудових розслідувань) [3].

У той же час варто зазначити, що штат БЕБ України та матеріально-технічна база не були якісно сформовані через відсутність належного фінансування органу, а також зазначити той факт, що початок діяльності БЕБ України припав фактично на період воєнного стану [3].

Створення БЕБ України вирішило проблему уніфікації органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у фінансовій сфері та усунення дублювання їхніх функцій, а також унеможливлення конфлікту професійних інтересів цих органів; його запровадження може допомогти бізнесу в Україні, зокрема, уникнути додаткового тиску від численних перевірок органів, які здійснюють контроль за податковим законодавством, та досить часто не можуть між собою визначити межі своїх повноважень.

Маємо надію, що БЕБ України, як єдиний аналітичний орган боротьби з економічними злочинами в країні - запрацює більш ефективно, зробить подальші рішучі кроки для переходу на нову модель виявлення, запобігання та управління ризиками в економічній та фінансовій безпеці.

Необхідність забезпечення ефективної роботи БЕБ України викликана, в першу чергу, великими втратами нашої країни через різні тіньові схеми, особливо у такий складний час для нашої країни. Реалізація цього, нарешті, поверне довіру суспільства до державних правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. Дата оновлення: 31.03.2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1150-20#Text (дата звернення: 03.05.2023).

2. ВРУ ухвалила законопроєкт щодо створення Бюро економічної безпеки України. *Урядовий портал.* URL : https://www.kmu.gov.ua/news/vru-shvalila-zakonoproekt-shchodo-stvorennya-byuro-ekonomichnoyibezpeki-ukrayini (дата звернення: 03.05.2023).

3. Бізнес підтримує перезавантаження Бюро економічної безпеки України. URL : https://biz.ligazakon.net/news/218248_bznes-pdtrimu-perezavantazhennya-byuro-ekonomchno-bezpeki-ukrani (дата звернення: 03.05.2023).

Умаров А. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
ННІ обліку, аналізу та аудиту
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Обшуки є одним із найбільш ефективних інструментів у боротьбі з кримінальними правопорушеннями, зокрема в сфері господарської діяльності. Вони дозволяють здійснити комплексний облік всіх матеріалів, що можуть бути корисними у проведенні розслідування, та забезпечити достовірність доказів.

Відповідно до ч. 1 ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України), обшук – це захід, що проводяться з метою отримання відомостей вчиненого правопорушення, місцезнаходження майна, присвоєного злочинним шляхом, а також місцезнаходження розшукуваних осіб [1]. За допомогою обшуків правоохоронні органи можуть зібрати велику кількість інформації про діяльність підозрюваних осіб, зокрема щодо здійснення фінансових операцій, переміщення активів, укладення договорів тощо. Крім того, проведення обшуків дозволяє виявити матеріальні докази, які можуть бути використані на етапі судового розгляду справи.

Питанням особливостей та порядку проведення обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень займалися такі науковці: Ю. П. Аленін, В. К. Весельський, В. С. Кузьмічов, В. Г. Лукашевич, А. Р. Ратінов, М.І. Панов та інші. Зокрема, Панов в своїй роботі, акцентував увагу на тому, що згідно Декларації ООН про права людини, ніхто не має права втручатися в особисте та сімейне життя іншої людини, та проведення обшуків повинно бути згідно нормам документів, що відображають права людини [2, с. 124].

Загалом, обшуки можуть проводитися з різних причин та в різних сферах господарської діяльності: обшуки з тимчасово вилученим майном, обшуки під час незаконного виявлення зброї, обшуки при податкових злочинах тощо. В Наказі № 575 Міністерства Внутрішніх Справ України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» описуються окремі слідчі(розшукові) дії та забезпечення заходів кримінального провадження при виявленні кримінального правопорушення [3].

Слід зазначити, що у кожного виду діяльності, при проведенні обшуків виокремлюються певні особливості даного процесу. Так, наприклад, при проведенні обшуків під час розслідувань податкових злочинів, виокремлюють такі особливості:

- У процесі обшуку, органи, що проводять дану процедуру акцентують увагу на таких видах документів, що підтверджують або навпаки спростовують виконання певних господарських операцій, на предметах (печатках, підписах) за допомогою яких виготовляється або приховується злочин.
- Документи, що не підлягають до офіційних облікових документів та не показують прямого виконання тої чи іншої операції називається неофіційними; до їх складу входять записи в книжках, на аркушах паперу, в зошитах тощо. Ці записи використовуються для того, аби відобразити відомості про здійснення операції господарської діяльності, що не відображені в офіційних бухгалтерських чи податкових документах.
- Під час обшуку, всі вищезазначені записи повинні вилучатися з метою їх співставлення з бухгалтерською звітністю [4].

На нашу думку, досить важливим є питання процесу обшуків під час воєнного стану, тому що агресія росії по відношенню до нашої країни, спричинила велику кількість змін у законодавстві і обшук при розслідуваннях кримінальних правопорушень не є виключенням. До найбільш вагомих особливостей в умовах воєнного стану можна віднести такі пункти.

По-перше, слідчі(розшукові) дії можуть проводитися в нічний час, в період з 22:00 ночі до 6:00 ранку, з дистанційною присутністю адвоката за допомогою аудіо- або відеозв’язку.

По-друге, ч. 7 статті 223 зазначено, що кількість понятих повинна бути не менше двох осіб, однак, у п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України зазначено, що якщо є потенційна загроза життю чи здоров'ю понятих, то така слідча(розшукова) дія може проводитися без їх участі [1].

Третьою особливістю є те, що раніше згідно ч. 1 ст. 106 КПК України протокол під час досудового розслідування складався під час проведення розшукових дій або одразу після їх завершення. Однак зараз, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України зазначається, що у разі відсутності можливості складання протоколу у прокурора чи слідчого є 72 години, аби заповнити оформлення процесуальної дії [1].

Отже, обшук – це досить складна процесуальна слідча(розшукова) дія, що має свої особливості. Усі особливості, порядок та правильність проведення обшуків регламентується Кримінальним процесуальним кодексом України, що є головним законодавчим актом в нашій країні з цього питання. Багато коректівів та змін принесло впровадження воєнного стану. Досудові розслідування (обшукові діЇ), як і більшість різних сфер діяльності зазнали змін, серед яких: збільшення часу оформлення проведених розшукових дій, можливість відсутності понятих при проведенні обшуків тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 28 квіт. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 02.05.2023).

2. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Настільна книга слідчого : ІнЮре. Київ, 2003. 720 с.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 3 лип. 2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 02.05.2023).

4. Амеліна А. С. Особливості проведення обшуків під час розслідування податкових злочинів. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : міжвідомча науково-практична конференція, матеріали Міжн. наук. конф., м. Київ. URL : http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3827 (дата звернення: 02.05.2023).

Чигрина Г. Л.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні введений «із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року» і, будучи офіційно продовженим шість разів, діє до теперішнього часу [3; 4; 5].

Про введення в Україні воєнного стану та про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань України за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення Міністерство закордонних справ України, за дорученням Президента України, інформувало Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав [5].

Відповідні зміни, зокрема, щодо «удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» були внесені до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1; 2].

На нашу думку, застосований у назві закону [1] зворот «удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» не дуже вдалий. З метою уникнення неоднозначного тлумачення, на тлі вимушеного обмеження прав сторін кримінального провадження (зокрема, окремих громадян, юридичних осіб та їх представників) в умовах воєнного стану, доречнішим було б вести мову про «удосконалення механізму встановлення особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану», що повною мірою відповідає змісту ст. 615 КПК України та іншим положенням чинного КПК України [2].

Аналіз практики збирання доказів під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану та спілкування з працівниками слідчих підрозділів актуалізує питання щодо особливостей фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Так, наразі, утруднений, а в окремих випадках – унеможливлений доступ учасників кримінального провадження до правосуддя з метою вирішення слідчими суддями заявлених під час досудового розслідування клопотань, що є суттєвим обмеженням їх прав. Як вихід, на період воєнного стану, законодавцем повноваження слідчого судді покладені на керівників відповідних органів прокуратури і запроваджений механізм оскарження прийнятих прокурорами рішень. Зазначено, що рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови, яка має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України). Про рішення, прийняті прокурором, невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення. Скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень слідчого судді, можуть бути подані до суду. Вважаємо, що такий підхід цілком відповідає міжнародним стандартам захисту прав учасників кримінального провадження.

За загальними правилами, процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у протоколі та на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані перебіг та результати відповідної процесуальної дії (ст. 103 КПК України) [2].

Враховуючи реальну небезпеку для життя учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану, динаміку бойових дій (інтенсивність обстрілів), які впливають на матеріальну обстановку місця події (місця обшуку), зокрема, випадки, коли фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин – законодавцем передбачений порядок здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану (ст. 615 КПК України) [2].

За можливості, в умовах воєнного стану, в обов'язковому порядку, всі процесуальні дії доцільно фіксувати доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису, зробивши не менше трьох копій цього відеозапису. Всі копії відеозаписів необхідно зберігати в опечатаному вигляді, у недоступних для сторонніх осіб місцях. Такий підхід дозволить надійніше зберегти відеозаписи, необмежену кількість разів їх переглядати, аналізувати зміст, а за потреби – зробити необхідні експертизи щодо цілісності,

безперервності відеозапису тощо. При цьому обов'язково необхідно дотримуватися режиму таємниці досудового розслідування, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану.

За відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій. У будь-якому випадку – всі спроби проведення процесуальних дій (результативні чи невдалі) повинні бути відображені у протоколах. Відсутність результату та/чи неможливість проведення (закінчення) процесуальної дії, зафіксовані у протоколі, підписаному всіма учасниками процесуальної дії, також мають юридичне значення: підтверджують факт інтенсивності обстрілів; захоплення територій військами агресора тощо.

Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану та невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного (стст. 223, 615 КПК України) [2].

Процесуальна дія, яка проводиться у нічний час в умовах воєнного стану повинна бути виправданою, за її результатами необхідно скласти протокол, за наявності – додати безперервний відеозапис обставин проведеної процесуальної дії. За відсутності відеозапису – складання протоколу є обов'язковим.

Практична реалізація вимоги щодо участі понятих у процесуальних діях, які проводяться в умовах воєнного стану, також має свої особливості. Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Саме перелічені процесуальні дії частіше за інші проводяться в умовах воєнного стану. Але безпека понятих у пріоритеті. Життя людини не має ціни. Тому в умовах воєнного стану законодавець передбачає винятки із загального правила. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Крім перелічених, з дотриманням заходів безпеки, поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених на період воєнного стану (стст. 214, 615 КК України) [2].

Так, в умовах воєнного стану, при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису (ст. 615 КК України) [2].

Як висновок, необхідно констатувати наступне: в умовах воєнного стану всі рішення органів досудового розслідування приймаються у формі *постанови*, а результати проведення процесуальних дій – фіксуються у *протоколі* та доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Щоб створити джерело доказів допустиме для використання у кримінальному провадження чи доказ який може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень та на який може посилатися суд при ухваленні судового рішення, доцільно в процесі проведення процесуальних дій в умовах воєнного стану максимально дотримуватись положень КПК України щодо фіксування кримінального провадження (Розділ І (Глава 5); Розділ ІХ-1 КПК України) [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27 липня 2022 року № 2462-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#n61 (дата звернення: 05.05.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (із змінами і доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 05.05.2023).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII (із змінами і доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/389-19#n48 (дата звернення: 05.05.2023).

4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text (дата звернення: 05.05.2023).

5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL : https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/ 64/2022#Text (дата звернення: 05.05.2023).

Щербань К. С.,
студентка групи ПМПФ-20-1
ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Мулявка Д. Г.,
д-р юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

В сучасному правовому та соціальному просторі фінансова злочинність стала однією з найпоширеніших форм злочинної діяльності. Особи, які вчиняють кримінальне правопорушення, все частіше вдаються до фінансової злочинної діяльності, оскільки вона є не тільки прибутковою, але й менш помітною та складнішою для виявлення. Однак, оперативно-розшукова діяльність в цьому контексті допомагає запобігти та припинити фінансову злочинність та забезпечити фінансову безпеку держави. Саме тому оперативно-розшукова діяльність має вагому роль при фінансових розслідуваннях.

Джерела інформації щодо здійснення фінансового кримінального правопорушення є досить широкими: з відкритих джерел, закритих-доступних та відкритих реєстрів (ЗМІ, комерційні бази даних, сайти «Prozzoro», «Публічні закупівлі, єдиний державний реєстр судових рішень). Однак, найпоширенішим джерелом є проведення оперативно-розшукової діяльності [1, с. 30].

При здійсненні оперативно-розшукової діяльності досить важливою є співпраця з іншими органами, зокрема з Держфінмоніторингом. Така взаємодія відбувається шляхом надання надання Держфінмоніторингом узагальнених (додаткових узагальнених) матеріалів за результатами фінансового моніторингу. Передача вище зазначених даних регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України, Кримінальним кодексом України, законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» тощо [1, с. 65].

Так, відповідно до п. 4 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» узагальнені матеріали є підставою для здійснення оперативно-розшукової діяльності [2].

Досить цікавим є процес розслідування оперативно-розшуковими підрозділами фінансових злочинів з залученням компетентних органів інших держав. Так, такими органами можуть виступати: Інтерпол, Європол, Євроюст, Ініціатива StAR Світового Банку, Камденська міжвідомча мережа з питань повернення активів (CARIN), Міжнародний центр боротьби з корупцією (IACCC) [1, с. 112].

Існує такий спеціальний орган як Національне центральне бюро Інтерполу [3]. Діяльність даного органу спрямована на підтримання взаємодії між правоохоронними органами України та зарубіжних країн. Зокрема, при розслідуванні фінансових злочинів, дозволяє обмінюватися оперативно-розшуковою інформацією про підготовку до вчинення кримінальних правопорушень а також відомості про їх вчинення. За таких обставин можливо встановити навіть причетних до фінансових злочинів осіб [1, с. 113].

Така взаємодія досить важлива для розкриття фінансових злочинів, адже значно пришвидшує отримання достовірної та якісної інформації на основі якої можна приймати подальші процесуальні рішення при розслідуванні справи. Так, через НЦБ Інтерполу оперативно-розшуковими підрозділами може бути отримана така інформація: офіційні назви комерційних структур (фірм, спільних підприємств тощо) та інших юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, розташованих за кордоном; прізвища та імена керівників таких структур; розміри статутного капіталу таких структур; відомості щодо притягнення до кримінальної відповідальності їх керівників тощо [1, с. 113].

Досить важливою взаємодією при розслідуванні фінансових злочинів є саме узгоджена діяльність слідчого та оперативно-розшукових підрозділів. Важливо зазначити, що слідчий та оперативно-розшукові органи є самостійними органами, однак поєднання методів їх роботи може призвести до позитивного результату в розслідуванні такої важкої категорії справ як фінансові злочини.

Перш за все така взаємодія полягає в це узгоджених за місцем, часом і метою спільних діях даних суб'єктів, які мають на меті впровадження одержаних у результаті оперативно-розшукових заходів відомостей у кримінальне провадження. Крім того, комплекс оперативно-розшукових та інших заходів і слідчих дій має бути проведений у такій послідовності, щоб їх проведення мало неочікуваний ефект для

підозрюваних та в результаті принесло якнайбільшій ефект у закріпленні процесуальним шляхом обставин, що підлягають доказуванню відповідно до ст. 91 КПК України [4, с. 189].

При такій взаємодії досить важливим є приділення увагу також і організаційним характеристикам. Важливим є засекречення передачі інформації на етапі підготовки проведення оперативно-розшукових дій у фінансових злочинах. Крім того, важливим є правильний розподіл обов'язків співробітників (як слідчих, так і оперативно-розшукових підрозділів).

Враховуючи вище зазначене, слід підкреслити, що розслідування фінансових злочинів є вкрай непростою та відповідальною роботою. Звісно, для досягнення ефективного розслідування справ, необхідно взаємодіяти з різними структурами та проводити оперативно-розшукові дії у відповідності до норм законодавства. Сфера вчинення фінансових злочинів досить розгалужена. Переважно, у такі діяльності приймає участь не одна особа, а наявні співучасники. Можливі навіть випадки необхідності залучення іноземних структур. Відповідно, така категорія справ потребує більш ретельної уваги щодо налагодження механізму отримання інформації, подальшого її втілення в матеріали кримінального провадження та обрання правильної тактики для проведення оперативно-розшукової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). За підтр. проєкту «Дія-ЄС». 2021. С. 160. URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf (дата звернення: 07.04.2023).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України 18.02.1992 № 2135-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 08.04.2023).

3. Про Національне центральне бюро Інтерполу : Постанова КМУ від 25.03.1993 № 220. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0% BF#Text (дата звернення: 08.04.2023).

4. Гарбовський Л. А., Черняхович О. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами в забезпеченні розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Ірпінь, 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 186–192.

Яцик Т. П.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)
e-mail: zvezda171088@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4207-4633;
Gasimov Z. A.,
канд. юрид. наук (Ph.D.),
(м. Баку, Азербайджан)
e-mail: z.gasimov@gmail.com

ЕЛЕКТРОННІ (ЦИФРОВІ) ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сучасне суспільство неможливо уявити без технологій, які проникають у всі сфери діяльності. Нові технології швидко з'являються, розвиваються, еволюціонують – це звичайно дозволяє суспільству рухатися вперед, швидко переорієнтовуватися, витрачати мінімум часу для досягнення максимального результату, але в кожної медалі є й інша сторона, не така приваблива, яка змушує замислитися над тим, що важливіше: стрімкий розвиток технологій чи безпека в сфері використання цих технологій. Це стосується і сфери кримінальних розслідувань та використання електронних (цифрових) доказів у процесі розслідування та судового розгляду.

Деякі питання використання електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні розглядалися в наукових працях українських вчених: Ахтирської Н., Благути Р., Чернявського С., Гонгала С., Гуцалюка М., Каланчі І., Коваленка А., Хахановського В., Хижняка Є., Мовчана А., Орлова Ю., Ратнової А., Столітнього А., Цехана Д. та ін.

Поняття «електронні (цифрові) докази» в кримінальному процесуальному законодавстві України на даний момент відсутнє, але воно на законодавчому рівні закріплено в цивільному та господарському процесуальних кодексах України та Кодексі адміністративного судочинства, що в свою чергу зумовлює необхідність закріплення даного поняття і в Кримінальному процесуальному кодексі України [1].

В міжнародній практиці використання електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні під поняттям «електронні (цифрові) докази» розуміються дані, що зберігаються в електронних пристроях або системах, які можуть бути відновлені судово-медичними

експертами (за необхідності) та використані як допустимі та належні докази в судовому порядку. Кожна частина даних/інформації, що є на цифровому пристрої, є джерелом цифрових доказів. Сюди входять електронна пошта, текстові повідомлення, фотографії, графічні зображення, документи, файли, зображення, відео, аудіокліпи, бази даних, історія переглядів в Інтернеті тощо. В еру активного використання смартфонів та комп'ютерної техніки кількість фактичних даних, що генеруються цими пристроями, величезна. Таким чином, майже в будь-якому розслідуванні може виникнути необхідність вміння виявлення, фіксації та оцінки електронних (цифрових) доказів, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Якщо ці цифрові докази будуть вчасно та правильно ідентифіковані, зібрані та проаналізовані належним чином, вони можуть стати вирішальними у розслідуванні кримінальних правопорушень.

01.09.2020 року суб'єктами права законодавчої ініціативи був зареєстрований Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів» [2], в якому сформульовано поняття «електронні докази» та представлено перелік видів електронних доказів. Під поняттям «електронні докази» пропонується розуміти інформацію в електронній (цифровій) формі з відомостями, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. На нашу думку, дане поняття дещо неконкретизоване та розмите, тому що формулювання «можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження» є некоректним, так як дане твердження дає розуміння, що вся інформація в цифровій формі, виявлена під час досудового розслідування є електронними доказами. Хоча не вся виявлена цифрова інформація може мати значення для кримінального провадження. Тому доречно поняття «електронні докази» сформулювати в такій редакції: «електронні докази – інформація в електронній (цифровій) формі з відомостями, які мають значення для кримінального провадження та можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що підлягають доказуванню.». Наданий перелік видів електронних доказів: 1) електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо); 2) віртуальні активи; 3) вебсайти, вебсторінки; 4) текстові, мультимедійні та голосові повідомлення; 5) метадані; 6) бази даних; 7) інша інформація в електронній (цифровій) формі, не є вичерпним, а це може спровокувати маніпуляції в трактуванні цих норм в практичній діяльності.

Міжнародна практика розслідування кримінальних правопорушень, в яких доказами виступають електронні (цифрові) докази вказує на складність процесу виявлення, фіксації та оцінки даних доказів. Отримання електронних (цифрових) доказів не позбавлено проблем. Тільки експерти з відповідними навичками та підготовкою мають право збирати електронні (цифрові) докази. Ця процедура досить суттєво відрізняється від збору речових доказів і тому обробка цифрового збору даних не позбавлена ризиків.

Дані, що зберігаються на електронних (цифрових) носіях, мають властивість досить швидко змінюватися. Наприклад, оновлення програмного забезпечення може змінити дані в телефоні, або підозрюваний може видалити дані з хмарного сховища або застосувати функцію очищення інформації на своєму телефоні, щоб видалити будь-які докази. Це все свідчить про складність процесу розслідування. Крім того, вивчення величезних обсягів даних, отриманих з електронних носіїв або пристроїв, є досить стомлюючим завданням та потребує досвіду від кваліфікованого експерта. Судово-медичний експерт має бути в курсі останніх технологічних змін, щоб мати змогу аналізувати та документувати докази. У процесі роботи з великим обсягом даних та останніми тенденціями технологічного розвитку експертам-криміналістам необхідно вміти вилучати цифрові дані з кількох джерел, не змінюючи їх та зберігаючи справжність та цілісність джерела доказів.

Підсумовуючи викладене вище слід звернути увагу на те, що проблема роботи із електронними (цифровими) доказами в кримінальному провадженні в першу чергу пов’язана із відсутністю законодавчого закріплення поняття та видів електронних (цифрових) доказів, а також із відсутністю необхідної кількості спеціалістів, які б володіли необхідними знаннями та навичками в даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калганова О. А., Яцик Т. П. Використання електронних (цифрових) доказів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Митна безпека :* науковий журнал / редкол. : В. В. Гурочкіна (голов. ред.) та ін. Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2021. Випуск 5. С. 59–65.

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів : проєкт Закону України від 01.09.2023 № 4004. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3765

СЕКЦІЯ 2
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Бартащук М. О.,
студент 3 курсу ПМПФ-20-4 ННІ ЕБ та МС
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНИХ МЕТОДІВ КРИМІНАЛІСТИКИ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Актуальність обраної теми зумовлена важливістю застосування фізичних криміналістичних методів у розслідувані злочинів, адже у сучасному світі злочини стають все більш складнішими і щоб їх викривати правоохоронні органи мають використовувати найефективніші способи для викриття кримінальних правопорушень

Мета роботи – комплексний аналіз фізичних методів криміналістики та їх застосування в розслідуванні злочинів.

Об'єктом дослідження є фізичні об’єкти, пов’язані зі злочином.

Предмет дослідження - застосування фізичних криміналістичних методів, що виникають у зв’язку із розслідуванням кримінальних правопорушень.

Питання застосування фізичних методів криміналістики у розслідувані злочинів неодноразово ставало об’єктом досліджень. Безпосередньо питання вивчали вивчали: О. М. Гумін, В. В. Кір'яков, П. Д. Біленчук, А. С. Крижановський, Н. Є. Маковецька, О.М. Цільмак, В. Л. Ортинський та інші.

Криміналістика є наукою, що досліджує злочини та їх можливі наслідки, а також методи боротьби з ними. На жаль, злочинність постійно зростає, тому є важливим мати належні знання про методи пізнання, які використовуються для розслідування злочинів у криміналістиці.

Методи пізнання, що застосовуються криміналістикою, поділяються на фізичні, хімічні, біологічні, психолгічні, судово-медичні, судово-технічні та інші.

Фізичні методи використовуються для визначення різних параметрів кримінального правопорушення, таких як розмір, вага, відстань, форма, час, швидкість тощо. Ці методи засновані на застосуванні фізичних законів і явищ.

Одним із основних фізичних методів криміналістики є балістика. Цей метод використовується для встановлення зв'язку між знаряддям злочину, таким як пістолет чи куля, та пошкодженням, яке воно завдає. Балістика допомагає визначити, на яку відстань була випущена куля, у якому напрямку вона рухалася, її характеристики (наприклад, калібр, вага, швидкість тощо), а також чи використовувався певний тип вогнепальної зброї.

Наступним фізичним методом криміналістики є дактилоскопія, метод який застосовується для встановлення ідентичності особи, а саме шляхом порівняння відбитків різних частин тіла. Дактилоскопічні дослідження засновані на знанні морфологічних особливостей будови шкіри та зумовлені властивостями папілярних узорів на пальцях і долонях та підметочної частини босої ноги. Тому що кожна людина має унікальні відбитки, тому їх можна використовувати як індивідуальні маркери.

До фізичних методів криміналістики також відносяться аналіз шерсті, волосся та тканин. Цей інструмент можна використовувати, щоб визначити, чи причетний підозрюваний до злочину або для встановлення того, з якого джерела вони походять.. Наприклад, виявлення волосся чи шерсті може вказати на наявність домашніх тварин або на те, що підозрюваний був у певному місці.

До того ж, фізичні методи включають аналіз фотографій, відеозаписів, рукопису та інші.

Аналіз рукопису може допомогти встановити авторство певного документа або листа. Експерти з рукопису досліджують різні характеристики письма, такі як форма літер, розмір, нахил, тиск тощо. Це може допомогти встановити, чи було письмо написано однією і тією ж людиною, або навпаки, чи було воно підроблене.

Фотографії та відеозаписи можуть також бути важливими доказами в справі. Наприклад, вони можуть використовуватися для ідентифікації підозрюваних, встановлення часу та місця злочину, відтворення подій, що передували злочину та його наслідків.

Отже, фізичні методи криміналістики є важливими для розкриття кримінальних правопорушень. У сучасному світі криміналістика відіграє важливу роль у забезпеченні правосуддя і безпеки. Фізичні методи криміналістики використовують фізичні закони та явища, щоб отримати інформацію про злочин і його винних. Ці методи можуть включати в себе аналіз рукопису, фотографії, відеозаписи та інші техніки. Попри те, що дані методи мають свої обмеження вони є дуже корисними для правоохоронних органів. Інформація, що отримана фізичними методами, дозволяє ідентифікувати підозрюваних, встановити факти злочин, які допомагають слідчому або експерту виявляти інші факти, що можуть допомогти в розслідуванні та вирішенні кримінальної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біленчук П. Д. Криміналістика : підручник. К. : Атіка, 2013.
2. Криміналістика : навч. посіб. / В. В. Кір’яков, Н. Є. Маковецька; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2015. 407 с. Бібліогр. : С. 256–272.
3. Криміналістична техніка: визначення та ілюстрації : навч. наоч. посіб. / Бараняк В. М., Гумін О. М., Ортинський В. Л., Крижановський А. С. ; за ред. В. Л. Ортинського ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. 142, [2] с. : іл. Бібліогр. : С. 87–95.

Богданова В. А.,
здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня, студентка 4 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ПЕРСПЕКТИВИ МЕТОДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

На сьогодні існує криза в органах, які займаються розслідуванням економічної злочинності. Проте, лише реформування цих органів не гарантує покращення їх роботи. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити комплексне криміналістичне забезпечення їхньої діяльності, включаючи методико-криміналістичні підходи.

Побудова криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень передбачає виявлення та дослідження додаткових ознак, які обумовлені не лише складом правопорушення, але й криміналістичними особливостями для окремих видів (груп) кримінальних правопорушень. Опрацювання таких даних розширює наукові уявлення про сутність кримінальних правопорушень, які розглядаються, створює передумови для залучення ефективних методів і засобів розслідування, сприяє підвищенню ефективності й оптимізації відповідної діяльності із врахування їх специфіки [1, с. 33].

Методико-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у сфері податкової діяльності включає не лише розробку та вдосконалення засобів і методів розслідування цієї категорії правопорушень, а також виявлення прихованих правопорушень. Дослідження цієї проблеми потребує міжнаукової співпраці, включаючи криміналістів, кримінологів, фахівців з інших юридичних галузей, економістів, математиків, кібернетиків тощо. Наприклад, застосування економічних методів порівняльного аналізу допомагає виявляти правопорушення у сфері оподаткування, а використання поліграфа

стає все більш новим та менш розвиненим напрямом розслідування, проте його використання може допомогти встановити невідомі факти. Оновлення методик розслідування правопорушень у сфері оподаткування, їх адаптація до вимог сьогодення, дослідження нових тенденцій економічної злочинності та включення їх у наукові рекомендації для органів розслідування є головним завданням методико-криміналістичного забезпечення [2, с. 115–117].

При аналізі законодавства України, яке передбачає кримінальну відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування, відзначається, що постійні зміни у кримінальному законодавстві, яке визначає економічну злочинність (такі як декриміналізація деяких дій, зменшення тяжкості злочинів, зміна видів покарання тощо), ускладнюють методико-криміналістичне забезпечення правопорушень.

Це призводить до необхідності змінювати методику розслідування правопорушень, наприклад, зменшення тяжкості правопорушень може обмежувати використання негласних слідчих дій. Крім того, зміни у повноваженнях слідчих та прокурорів щодо проведення перевірок та ревізій фінансово-господарської діяльності підприємств можуть ускладнювати процес доведення кримінальних правопорушень. Ці постійні зміни державної політики потребують адаптації старих та розробки нових методик розслідування різних видів кримінальних правопорушень у сфері оподаткування [3, с. 237].

Важливою тенденцією сьогодні також є розширення сфери застосування криміналістичних методик не лише щодо досудового розслідування, а й до судового розгляду матеріалів кримінального провадження. Така ініціатива є прогресивною з точки зору того, що всі отримані в ході досудового розслідування фактичні дані обов’язково підлягають безпосередньому дослідженню судом і отримують остаточну оцінку суду як докази. Відповідно, під час судового розгляду суддя може використовувати ряд рекомендацій криміналістики для встановлення обставин, які підлягають доказуванню в конкретному кримінальному провадженні. Проте, на нашу думку, немає необхідності створювати методики судового розгляду окремих видів чи категорій правопорушень, слід обмежитися заснованими на досягненнях криміналістики рекомендаціями для суду щодо проведення певних процесуальних дій. Тобто, у цьому випадку мова йде не про новий вид окремих криміналістичних методик, а про криміналістичне забезпечення судового розгляду[4, с. 256].

Отож, необхідно провести перспективні дослідження щодо впровадження тактики та методів негласних слідчих (розшукових) дій, використання міжнародної правової допомоги в розслідуванні, використання поліграфа для встановлення певних обставин кримінального правопорушення та розробки методичних рекомендацій для досудового та судового розгляду кримінальних проваджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 492 с.

2. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.

3. Степанюк Р. Л. Проблеми розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримінальної юстиції України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1(12). С. 236–245.

4. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика : монографія ; за заг. ред. д-р юрид. наук, проф. М. А. Погорецького. К. : Алерта, 2016. 336 с.

Бойко Є. М.
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Криміналістичний аналіз фінансових документів є важливим інструментом, який використовують криміналістичні підрозділи для розслідування фінансових злочинів. Аналіз передбачає вивчення різних фінансових документів, таких як банківські виписки, рахунки та квитанції, з метою виявлення доказів шахрайства, розкрадання, відмивання грошей та інших фінансових злочинів. У цій доповіді будуть розглянуті методи і прийоми, що використовуються в судовому аналізі фінансових документів, а також наведені приклади і тематичні дослідження, що показують їхню ефективність.

Методи і техніки:

1. Дослідження документів: Вивчення документів є важливим методом, який використовується в судовому аналізі фінансових документів. Він передбачає ретельне вивчення документів з метою виявлення будь-яких невідповідностей або порушень. Процес дослідження може включати використання різних методів, таких як збільшення, фотографування та ультрафіолетове світло. Наприклад, експертиза документів може виявити змінені підписи, підроблені документи або зміни в оригінальних документах.

Експертиза документів - це складний процес, який вимагає глибокого розуміння типу документа, що аналізується, та його контексту. Наприклад, судовий експерт може використовувати збільшувальне скло для вивчення найдрібніших деталей підпису, щоб визначити, чи є він справжнім або підробленим. Він також може використовувати фотографію та ультрафіолетове світло, щоб виявити будь-які приховані ознаки або зміни в документі.

Експертиза документів може також включати аналіз паперу, чорнила та методів друку, використаних при створенні документа. Наприклад, експерт може проаналізувати папір, щоб визначити його вік і походження, що може дати цінні підказки щодо автентичності документа.

2. Почеркознавчий аналіз: Почеркознавчий аналіз - ще один важливий метод, який використовується в криміналістичному аналізі фінансових документів. Він передбачає порівняння зразків почерку підозрюваного з почерком, знайденим на фінансових документах. Почеркознавчий аналіз може допомогти виявити підроблені або змінені документи, а також встановити особу, яка створила документ.

Почеркознавча експертиза передбачає детальне вивчення характеристик почерку, таких як розмір, нахил, тиск і відстань між буквами. Для точного аналізу зразків почерку і порівняння їх з документами, про які йде мова, потрібен високий рівень знань і досвіду.

Почеркознавчий аналіз може бути використаний для виявлення підробок і змін у фінансових документах, таких як чеки та контракти. Наприклад, аналітик почерку може визначити, чи є підпис на чеку справжнім або підробленим, порівнявши його з відомими зразками почерку підозрюваного.

3. Судова бухгалтерія: Судово-бухгалтерська експертиза - це спеціалізована галузь бухгалтерського обліку, яка передбачає застосування принципів бухгалтерського обліку до судових спорів. Судові бухгалтери можуть використовувати різні методи для аналізу фінансових документів, таких як фінансова звітність, податкові декларації та банківські виписки. Вони можуть виявити порушення або невідповідності, які можуть свідчити про шахрайство, розкрадання або інші фінансові злочини.

Судові бухгалтери використовують різні методи для аналізу фінансових документів, такі як аналіз співвідношень, трендовий аналіз і вертикальний аналіз. Ці методи допомагають виявити невідповідності у фінансовій звітності, наприклад, незвичні схеми на рахунках доходів або витрат, які можуть свідчити про фінансове шахрайство.

Судові бухгалтери також можуть використовувати комп'ютерне програмне забезпечення для швидкого та ефективного аналізу великих обсягів фінансових даних. Наприклад, вони можуть використовувати програмне забезпечення для аналізу даних, щоб виявити закономірності та аномалії у фінансових операціях, такі як незвичні перекази або платежі.

4. Комп'ютерна криміналістика: Комп'ютерна криміналістика - це галузь цифрової криміналістики, яка займається відновленням та аналізом цифрових даних. У судовому аналізі фінансових документів комп'ютерна криміналістика може бути використана для відновлення

видалених або змінених файлів, відстеження фінансових транзакцій та аналізу метаданих. Комп'ютерна криміналістика також може бути використана для ідентифікації цифрових документів, які були змінені або створені шахрайським шляхом.

Комп'ютерна криміналістика передбачає використання спеціалізованого програмного та апаратного забезпечення для аналізу цифрових даних, таких як жорсткі диски, карти пам'яті та флеш-накопичувачі. Комп'ютерні криміналісти можуть використовувати різні методи для відновлення даних, наприклад, вирізання даних, що передбачає відновлення фрагментованих файлів, та аналіз підписів файлів, що передбачає ідентифікацію файлів на основі їхніх унікальних цифрових підписів.

Комп'ютерна криміналістика також може бути використана для відстеження фінансових операцій, таких як перекази коштів між банківськими рахунками або криптовалютними гаманцями. Аналітики можуть використовувати програмне забезпечення для відстеження руху коштів і виявлення будь-яких підозрілих транзакцій.

Найвідоміші приклади фінансового шахрайства:

1. Скандал з Enron: Скандал з компанією Enron є одним з найвідоміших випадків фінансового шахрайства в історії. Enron, енергетична компанія з Х'юстона, подала заяву про банкрутство в 2001 році після того, як було виявлено, що компанія займалася широкомасштабним бухгалтерським шахрайством.

Судові бухгалтери відіграли вирішальну роль у розкритті шахрайства в Enron. Вони проаналізували фінансову звітність та інші документи, щоб виявити порушення і невідповідності в бухгалтерській практиці компанії. Судові бухгалтери змогли виявити використання позабалансових операцій для приховування боргів і завищення прибутку, а також інші шахрайські бухгалтерські практики.

2. Берні Медофф: Берні Медофф був відомим інвестиційним консультантом, який ошукав тисячі інвесторів на мільярди доларів за допомогою фінансової піраміди. Зрештою, Медофф був заарештований і засуджений до 150 років ув'язнення за свої злочини.

Судові бухгалтери також відіграли ключову роль у розкритті шахрайства в інвестиційній компанії Медоффа. Вони проаналізували фінансові документи, такі як виписки з рахунків і торгові записи, щоб виявити невідповідності і порушення в прибутковості інвестицій.

Вони також використовували комп'ютерну криміналістику для аналізу комп'ютерних файлів Медоффа і відновлення видалених файлів, які надавали докази шахрайства.

Отже, криміналістичний аналіз фінансових документів є важливим інструментом у розслідуванні фінансових злочинів. Методи і прийоми, що використовуються в судовому аналізі, такі як експертиза документів, почеркознавча експертиза, судова бухгалтерія та комп'ютерна криміналістика, відіграють життєво важливу роль у виявленні доказів фінансового шахрайства, розкрадань та інших фінансових злочинів. Ефективність цих методів продемонстрована в численних гучних справах, таких як скандал з компанією Enron та фінансова піраміда Берні Медоффа. Судово-бухгалтерська експертиза фінансових документів вимагає високого рівня кваліфікації та спеціальних знань, і дуже важливо, щоб слідчі тісно співпрацювали з судовими бухгалтерами та іншими експертами для забезпечення ретельного і точного розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Якубова В. Методика судово-бухгалтерської експертизи фінансових документів. *Юридичний вісник України*. 2016. № 5. С. 85–89.

2. Шатохіна О. Використання почеркознавчої експертизи в криміналістичних дослідженнях. *Юридична наука і практика*. 2016. № 2(21). С. 130–138.

3. Смирнов В., Тимчук О. Комп’ютерна криміналістика: методи та інструменти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3(84). С. 144–153.

4. Кириченко О. Методи дослідження документів у судово-експертній практиці. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3(102). С. 40–47.

5. Захарова О., Михайленко С. Методи фінансових розслідувань при виявленні фінансового шахрайства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 74–80.

Борисенко Д. А.,
здобувач вищої освіти 3 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

Фінансові розслідування використовують криміналістичні методи для збору та вивчення електронних доказів, оцінки фінансової поведінки, виявлення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності і відстеження правопорушників. Ці методи надають запиту високоякісні дані, що дозволяє ефективно боротися з фінансовими злочинами.

Криміналістична техніка дозволяє збирати докази та проводити розслідування у сфері кримінальних правопорушень, які постійно змінюються та приймають нові форми. Наприклад, комп'ютерна криміналістика дозволяє виявити цифрові сліди, які раніше не можна було виявити звичайними методами дослідження [1, с. 176].

Фінансові операції підприємств і організацій також можуть бути оцінені за допомогою криміналістичних методів, що дає змогу виявити попереджувальні сигнали про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності та вжити запобіжних заходів для їх припинення.

На додаток до збору та аналізу доказів, судово-медичні процедури забезпечують ретельний огляд фінансових дій людей і організацій, що дозволяє ідентифікувати складні фінансові махінації та злочинні схеми [2, с. 35–40].

Застосування криміналістичних процедур у фінансових розслідуваннях може серйозно обмежуватися низьким рівнем підготовки судово-медичних і фінансових фахівців. Коли мова йде про складні фінансові плани, які потребують певних знань і досвіду, це може бути дуже складно.

Фахівці з недостатнім рівнем підготовки можуть робити неправильні висновки, неправильно аналізувати дані та занижувати калібр дослідження. Такі помилки можуть перешкоджати судовій системі та порушувати права та інтереси осіб, які перебувають під слідством.

Щоб запобігти низькому рівню кваліфікації фахівців, необхідне регулярне оновлення та підвищення кваліфікації спеціалістів, у тому числі криміналістики та фінансової підготовки. Важливим також є залучення найкращих судових експертів і фінансових експертів, які мають досвід у сфері фінансових розслідувань і розуміння сучасних методів та інструментів.

Низький рівень сертифікації може бути перешкодою не лише для експертів, але й для використання криміналістичних методів у сфері фінансових розслідувань у цілому. Підтримання високого рівня експертної атестації та розвиток передових методик і технологій у сфері фінансових розслідувань є умовами досягнення ефективності та високої якості розслідування. Цього можна досягти, забезпечуючи освіту та навчання спеціалістів, покращуючи їхні повноваження в спеціалізованих навчальних закладах для судово-медичних експертів, а також використовуючи передові технології, такі як штучний інтелект і машинне навчання, для автоматизації конкретних процесів і забезпечення точності та швидкості роботи [3, с. 61–70].

Застосуванням криміналістичних методів можуть бути порушені права осіб, які перебувають під слідством. Закони про безпеку даних і особисту конфіденційність можуть бути порушені під час збору та обробки електронних доказів. Тому надзвичайно важливо дотримуватися закону та гарантувати, що люди, чиї права розслідуються, будуть захищені.

Багато грошових проблем і злочинів можна вирішити за допомогою криміналістичних методів.

Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності , включаючи шахрайство, підробку документів, корупцію, відмивання грошей і фінансування тероризму, розслідуються за допомогою криміналістичних методів. Крім того, вони можуть допомогти у вирішенні різноманітних фінансових питань, у тому числі з’ясувати фінансовий стан підприємства, виявити ознаки кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності , знайти зниклі або вкрадені речі та інші.

Застосування криміналістичної техніки дозволяє виявити свіжі види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Виявлення нових видів протиправної поведінки потребує застосування найсучасніших криміналістичних методів, оскільки кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності є динамічною сферою. Наприклад, впровадження комп'ютерних технологій дозволяє виявити цифрові сліди злочинців, що раніше було неможливо [4, с. 34–40].

Фінансові розслідування можуть допомогти у відновленні втрачених фінансових ресурсів за допомогою криміналістичних методів.

Відновлюючи втрачене майно або відшкодовуючи збитки, завдані кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності, судово-медичні процедури дозволяють повернути пошкоджені фінансові ресурси. Це надзвичайно важливо для того, щоб жертви отримали справедливість і компенсацію. Важливо гарантувати, що повноваження фахівців із судової експертизи та фінансів завжди оновлюються та покращуються.

Через швидку еволюцію кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності і судово-експертних процедур необхідне регулярне оновлення та підвищення кваліфікації спеціалістів із судової експертизи та фінансів. Тільки такі професіонали зможуть успішно застосовувати криміналістичні методи у фінансових розслідуваннях та боротьбі з кримінальними правопорушеннями.

При використанні криміналістичних методів слід дотримуватися стандартів і принципів етики. Безпека даних, конфіденційність, право на недоторканність приватного життя та інші етичні стандарти та цінності – усе це має поважатися під час використання криміналістичних методів у фінансових розслідуваннях. Крім того, важливо захищати права осіб, які не займаються незаконною діяльністю, і враховувати ступінь небезпеки для тих, хто може бути причетним до фінансових розслідувань [5, с. 35–38].

Підсумовуючи, слід підкреслити, що використання криміналістичних методів у фінансових розслідуваннях має як переваги, так і недоліки. Важливо підтримувати моральні стандарти та цінності, переконатися, що експерти мають високу кваліфікацію та співпрацювати з іншими організаціями. Важливою складовою боротьби зі злочинністю в цій сфері є використання криміналістичних методів у фінансових розслідуваннях, які можуть бути корисним інструментом для повернення пошкоджених фінансових ресурсів і відстоювання справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугрій О. О. Фінансове розслідування в кримінальному процесі України. Київ : Атіка, 2018. 176 с.

2. Григорян О. В. Проблеми та перспективи розвитку криміналістики в сфері фінансових розслідувань: науково-практичний аспект. *Право та інновації*. 2019. № 2. С. 35–40.

3. Костюк Г. В., Курочка О. Г., Слободянюк Н. В. Криміналістична експертиза документів у справах про фінансові злочини: теоретичні та практичні аспекти. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 1. С. 61–70.

4. Матяш М. В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного забезпечення розслідування злочинів у сфері економіки та фінансів в Україні. *Вісник Львівського університету*. *Серія юридична.* 2019. Випуск 74. С. 34–40.

5. Пархоменко І. В. Криміналістичні аспекти розслідування фінансових злочинів. *Право та інновації*. 2019. № 1. С. 35–38.

Васильченко Р. В.,
здобувач вищої освіти 3 курсу
ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державий податковий університет
(м. Ірпінь)

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

Криміналістичне дослідження документів – це процес дослідження документів з метою виявлення ознак фальсифікації, підробки, змін або встановлення автентичності, оригінальності та інших важлив их характеристик. Це важлива галузь криміналістики, яка використовується в розслідуванні кримінальних правопорушень у судових справах, а також в інших правових процедурах.

Основні завдання криміналістичного дослідження документів включають встановлення автентичності документів, виявлення ознак підробки, виявлення змін на документах, встановлення авторства, вивчення типів друку, паперу, печаток, підписів, малюнків та інших ознак [1, с. 352].

Наприклад, експерти з вивчення почерку порівнюють рукописи на різних документах з метою встановлення авторства, використовуючи ряд технічних аналізів, таких як порівняння форми літер, нахилу, розміру, інтервалів між буквами та словами, та інших рис.

Крім того, експерти можуть використовувати наукові методи, такі як дослідження документів під мікроскопом, аналіз хімічного складу паперу або червоної м'яти, виявлення слідів друку або змін на документі, використання комп'ютерних програм для аналізу електронних документів, та інші методи дослідження [2, с. 168].

Всі документи є процесуальними джерелами доказів у судовому процесі і за видом доказової інформації, що міститься в них, поділяються на документи – письмові докази та речові докази. Документи – письмові докази містять юридично значиму інформацію у змістовому значенні (наприклад, дані особи власника, у паспорті, довідці тощо.). Оскільки зміст змісту документа не змінюється під час виготовлення дублікатів (у разі дотримання встановлених законом правил) та

технічно виготовлених копій (без змін у процесі копіювання та у випадках, передбачених законом, засвідчених повноважною особою), вони також можуть бути доказами у справі.

Документи – речові докази є носіями інформації матеріального характеру, що виражається в наявності ознак, що свідчать про виготовлення підробленого документа цілком (наприклад, виготовлення бланка документа та внесення до нього бажаного змісту з імітацією інших необхідних реквізитів), або внесення змін до початкового змісту документа (способами підчистки, дописок, травлення та змивання, заміни фотокарток, заміни аркушів, технічного підроблення підпису та іншими)[3, с. 10]. Вони не можуть замінюватись копіями.

У письмі як об'єкті криміналістичного дослідження виділяють дві складові: смислову та графічну. Смислова частина, яка відображає характеристики розумового процесу автора рукопису, характеризується стилем викладу, особливостями лексики і граматики і називається писемною мовою. Графічну частину, яка ґрунтується на стійкій систем рухів і характеризується індивідуальним комплексом ознак, що виявляються при написанні графічних знаків (літер, цифр, розділових знаків і т.п.), характерних для конкретного виконавця, називають почерком.

Почерк – зафіксована в рукописі система звичних рухів, в основі формування якої перебуває письмово-руховий функціонально-динамічний комплекс. Відносна стійкість почерку взаємопов'язана з властивістю почерку, як варіаційність. Ця властивість формується у випадках, коли особі доводиться постійно виконувати рукописи у різних умовах із різними цільовими установками тощо. Постійна дія різних умов письма (або інших окремих факторів) формує варіаційність почерку, під якою розуміють наявність у почерку однієї й тієї ж особи кількох стійких способів написання однойменних літер, буквосполучень чи загальної картини письма. Це пояснюється необхідністю рухів пристосовуватися до кількох умов, різної обстановки[4, с. 108] В даний час проявляється тенденція застосування як основи документів пластичних мас, найбільш широко вони використовуються при виготовленні документів, що мають спеціальні засоби захисту від підробки (пластикові платіжні картки, гроші).Фарбувальні матеріали складаються як мінімум з двох обов'язкових компонентів: барвника та сполучної речовини. Сучасні барвники, як правило, мають багатокомпонентний склад. Вони містять різні добавки, що визначають друкарсько-технологічні та експлуатаційні властивості барвника [2, с. 171].

Найбільше застосування при виготовленні реквізитів документів дістали рідкі та порошкоподібні фарбувальні матеріали. Допоміжними матеріалами документів є палітурні тканини та їх замінники, поліграфічні ґрунтовки, покриття для ламінування, клеї, сургуч, дріт, шпагат тощо [5, с. 219].

Незважаючи на те, що науці відома безліч видів документів (різного призначення, природи, походження), а також з огляду на різноманітність способів та засобів створення та підробки, наявності різних методик та прийомів дослідження документів, актуальним залишається дослідження документів як джерел криміналістично значущої інформації, а в певних межах закономірності відображення та подальшого вивчення такої інформації у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Таким чином розробка різних аспектів криміналістичного документознавства як єдиної галузі криміналістичної техніки, предметом вивчення якої є природа документів, закономірності відображення в них низки ознак та певних властивостей виконавців, слідів впливу на документи, метою якого є внесення змін до їхнього змісту, залишається важливим питанням теоретичних та практичних досліджень [5, с. 227]. Постійно розробляються та вдосконалюються методи криміналістичного дослідження документів та нові методи захисту інформації з метою попередження та розкриття кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. Криміналістика : підручник / за ред. П. Д. Біленчука. К. : Атіка, 2001. 544 с.

2. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика : навчальний посібібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, Є. М. Моісеєва. К. : Юрінком Інтер, 2001. 368 с.

3. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / укл. Ковальов К. М., Давидова О. О., Коваленко В. В., Тимофєєва Т. В. К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2007. 34 с.

4. Осика І. М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2006. 254 с.

5. Воробей О. В., Мельников І. М., Волошин О. Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. К. : Центр учбової літератури, 2008. 304 с.

Волошина С. О.,
студентка групи ПМПФ-20-4 ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ КРИМІНАЛІСТІВ: ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Освіта як найважливіший фактор технологічного й інформаційного рівня людського суспільства постійно розвивається. Одним із чинників її реформування в сучасних умовах виступає інформатизація. Інформатизацію суспільства пов'язують з діяльністю збору, накопичення, продукування, обробки, зберігання, передавання і використання інформації, що здійснюється на основі сучасних засобів. В області права інтерес до інформатики обумовлений необхідністю ефективно застосовувати сучасні персональні комп'ютери для підготовки юридичних документів і роботи з довідково-правовими системами, що надають юристам практично необмежені можливості оперативного пошуку та відтворення масивів інформації, необхідних для вирішення тих чи інших завдань. Поряд з цим існує ряд спеціалізованих напрямів використання персональних комп'ютерів в криміналістиці, кримінології та ряді інших областей юридичної діяльності.

Однією з сучасних технологій в освіті, є так звана віртуальна реальність, де за допомогою відповідних технічних засоби створюється ілюзія присутності користувача в об'ємному віртуальному просторі. Технології віртуальної реальності дають змогу вивчати властивості об'єкта, торкатися до нього, хоча він існує виключно в пам'яті комп'ютера. Науковці, які досліджують особливості використання віртуальної реальності в процесі професійної підготовки наголошують, що вона створює значні можливості для навчання: симуляція операцій, екстрених випадків, відпрацювання навичок тощо, зокрема в умовах віддаленого навчання [1, с. 16].

В 1989 році засновник VPL Research, програміст, футуролог, філософ Джарон Ланье ввів, власне, сам термін «віртуальна реальність». У 1994 р Пол Мілгром і Фуміо Кісін описали континуум

«Віртуальність-реальність» як простір між реальністю і віртуальністю, між якими розташовані доповнена реальність (ближче до реальності) і доповнена віртуальність (ближче до віртуальності). Доповнена реальність (англ. Augmented reality – розширена реальність, поліпшена реальність і т. д.) виступає в якості результату введення в поле сприйняття будь-яких сенсорних даних з метою доповнення відомостей про оточення і поліпшення сприйняття інформації. Імовірно сам термін був введений інженером корпорації Boeing Томом Коделом в 1990 р.Тоді ж фахівці цієї компанії закріплювали на голові невеликі цифрові дисплеї, які допомагали їм монтувати дроти в літаку. Також виділяють змішану (гібридну, англ. Mixed reality) реальність – об'єднання віртуальної і доповненої реальності, тобто накладання неіснуючих віртуальних об'єктів на наше оточення [2].

Цифровізація всіх сфер діяльності в криміналістиці може бути розглянута в декількох аспектах:

– використання цифрових технологій для підвищення ефективності пошуково-пізнавальної діяльності слідчого, ефективної організації цієї діяльності на сучасному рівні, оптимізації взаємодії різних органів, установ при розслідуванні злочинів;

– використання інформаційно-комунікативних технологій для розслідування злочинів. Широке поширення інформаційних комп'ютерних технологій сприяє подальшим розробкам в області алгоритмізації процесу розслідування злочину в цілому і окремих його етапів;

– рішення дидактичних завдань в сфері підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації слідчих, слідчих-криміналістів, судових експертів, обміну досвідом.

Цифровізація діяльності науковця, практичного працівника, ведучого слідчого є новим витком, новим прочитанням традиційних принципів, технологій роботи з інформаційними слідами. На нашу думку, її осмислення докорінно змінить змістовну частину науки криміналістики, її структури.

Звичайно, новітні електронні засоби не замінять живого слова й організаторської діяльності викладача, а тому роль інформаційно- комунікаційних технологій в удосконаленні методики викладання навчальної дисципліни пов'язана, насамперед, з модифікацією традиційної методології у плані оперативності, індивідуалізації, прагматизму й раціональності [3, с. 122].

Слід відмітити, що засоби доповненої реальності в освітньому процесі мають на меті удосконалити процес візуалізації інформації, яка вивчається. Засоби доповненої реальності дозволяють удосконалити процес виділення основного у реальних об'єктах, пришвидшити процес розуміння певного явища, процесу, закономірності, закцентувати увагу на головному. В освітньому контексті це відіграє дуже важливу роль, оскільки дозволяє забезпечити розуміння навчального матеріалу на більш глибокому рівні, скоротити час усвідомлення певної інформації.

Потенціал використання засобів доповненої реальності у освітньому процесі досить великий. Так, наприклад на сьогодні, унікально простим для використання та інтуїтивно зрозумілим є інструмент Google Lens. Google Об'єктив (англ. Google Lens) — це технологія розпізнавання зображень, розроблена Google, покликана збирати відповідну інформацію, що стосується об'єктів, які вона ідентифікує за допомогою візуального аналізу на основі нейронної мережі [4]. Використання зазначеного інструменту буде ефективним при проведенні власних досліджень здобувачами вищої освіти (вивчення нових об'єктів, дослідження процесів) так і для самостійної роботи (ідентифікація та аналіз незнайомих явищ та об'єктів).

Також для візуалізації доповненої реальності можна використовувати окуляри віртуальної реальності, спеціальні шоломи, технології голограм (наприклад, Magic Leap від Google або Apple Glass від Apple або Microsoft Hololens від Microsoft). Окуляри є засобом інтеграції реального та віртуального середовища. З точки зору освітнього процесу, це дозволяє розширити спектр матеріалу, який вивчається його більш ґрунтовним унаочненням, наведення прикладів досить малого розміру (структура атома, рух електронів) або ж технологічних об'єктів, які знаходяться в інших країнах чи побувати дні океану.

Таким чином, засоби доповненої реальності є досить потужною технологією удосконалення освітнього процесу, однак дослідження у напрямку їхнього ефективного використання перебувають на початковій стадії. Актуальність використання інноваційних технології, а зокрема, віртуальних симуляторів в освітньому процесі визначається: по-перше, необхідністю вдосконалення методико-дидактичної організації процесу професійно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців; по- друге, об'єктивною потребою сучасного суспільства в підготовці фахівців, здатних інтегруватися; по-третє, тенденціями національної освітньої політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дембіцька С. В., Мястковська М. О., Мястковська Д. Я. Сучасні інформаційні технології як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. *Концепція формування природничо-наукової компетентності та світогляду майбутнього фахівця в умовах STEM-освіти :* збірник наукових праць Камянець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка. 2021. № 27. С. 14–17.

2. Самойленко О. А. Передумови розроблення криміналістичної методики розслідування злочинів, вчинених у мережі Інтернет. *Правничий часопис Донецького університету.* 2022. № 1 (29). С. 181–186.

3. Шийка С. В. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб удосконалення традиційної методики навчання української мови за професійним спрямуванням. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2017. Том 59, № 3. С. 114–125.

4. Google Lens. Google inc.. 2019. URL : https://timesofindia. indiatimes.com/gadgets-news/google-lens-app-gets-two-new-features/ articleshow/69568473. cms

Глушко А. О.,
здобувач вищої освіти групи ПМПФ-20-4
Науковий керівник:
Супруненко А. М.,
старший викладач кафедри кримінальних розслідувань ННІ економічної безпеки та митної справи,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах сьогодення Україна протистоїть військовій агресії з боку рф, яка супроводжується кривавими та жорстокими вбивствами, катуванням та ґвалтуванням мирного населення, руйнуванням цивільної інфраструктури, викраденням представників органів місцевого самоврядування, активістів, волонтерів тощо. Усі ці злочини належать до категорії воєнних злочинів, які не мають строків давності і за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність як на національному так і на міжнародному рівнях [1, с. 118].

Найбільше всього інформації щодо фактів вчинення воєнних злочинів міститься в Інтернеті-середовищі, що потребує детального вивчення та правильній процедурі фіксації отриманої інформації як правоохоронними органами, так і іншими суб'єктами, що займаються притягненням винних осіб за вчинення воєнні злочини у міжнародних установах таких як ЄСПЛ чи МКС. Щодо правильності оформлення результатів отриманої інформації з відкритих джерел мережі Інтернет є досить вагома різниця як у практичній діяльності органів досудового розслідування, так і в науковій літературі. Так деякі науковці підтримують думку, що необхідно фіксувати отриману інформацію з відкритих джерел Інтернету в ході проведення такої слідчої (розшукової) дії як огляд. Однак варто погодитись з думкою, що вказує на правильність отримання доказової інформації з Інтернету шляхом зняття інформації з електронних інформаційних мереж [2, с. 196].

Так відповідно до ч. 1 ст. 264 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України): «пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування» [3]. В нашому випадку інформація є загальнодоступною і не обмежується автором, тому відповідно до ч. 2 ст. 264 КПК України: «не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту» [3].

В. І. Школьніков доречно зазначає, що особливість обігу інформації в мережі Інтернет полягає в тому, що така інформація знаходиться, як правило, у володінні, утриманні або користуванні конкретних підприємств, установ або організацій, наприклад, в адміністрації таких соціальних мереж, як Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram тощо [4, с. 173].

Дійсно, використання відкритих джерел, таких як публічні бази даних, веб-ресурси, соціальні мережі та інші загальнодоступні джерела, може бути корисним інструментом у кримінальному провадженні. Однак, необхідно враховувати певні аспекти і правові обмеження при зборі, використанні та інтерпретації інформації з відкритих джерел у кримінальному контексті. Можемо виокремити кілька ключових аспектів, які варто враховувати:

– легальність (використання відкритих джерел має відповідати законодавству, включаючи право на конфіденційність, авторські права, та інші правові обмеження);

– достовірність (відкриті джерела можуть містити інформацію, яка не завжди є достовірною);

– приватність (використання відкритих джерел може вплинути на приватність осіб, включаючи потенційні порушення правил конфіденційності та захисту персональних даних);

– етика (використання відкритих джерел має враховувати етичні аспекти, такі як захист прав та свобод осіб, відповідність професійним стандартам та дотримання принципів справедливості та рівності) тощо.

У свою чергу О.В. Салманов та А.О. Топчій наглошують на інших особливостях фіксації доказів з Інтернету, зокрема: максимальна швидкість збереження інформації, оскільки в мережі вона перебуває під постійним ризиком знищення чи спотворення; вважливість збереження автентичності матеріалу, в тому числі шляхом пошуку першоджерела та збереження первинних метаданих файлів та уникнення їх зміни в процесі передачі задокументованих даних; детальне протоколювання (тобто у протоколі обов'язково зазначається не лише серійний номер службового комп'ютера, назва, версія операційної системи та програми браузера, але й IP-адреса з DNS-серверу веб-сторінки, назва веб-сайту, категорія, жанр та назва публікації); необхідність підтримання доказів з відкритих джерел іншими доказами задля забезпечення достатності [2, с. 197]. При цьому автори слушно підкреслюють, що «у зв'язку з великими масивом навантаження на правоохоронні органи та необхідність повного фіксування всіх можливих доказів шляхом аналізу великого масиву відкритої інформації з Інтернет джерел вважаємо за необхідність внести зміни до КПК України та дозволити проводити фіксацію таких доказів вчинення воєнних злочинів за допомогою протоколу Берклі громадянам на добровільних засадах, а надалі перевірку та долучення таких матеріалів до кримінального провадження слідчими, щоб дані докази були допустимими та належними не лише у міжнародних судових установах, але і у національному судочинстві» [2, с. 198].

Отже, використання відкритих джерел може бути цінним допоміжним інструментом у кримінальному провадженні, зокрема, з оглядом вчинення воєнних злочинів. Тому, важливим є те, що правоохоронні органи та інші відповідні організації повинні дотримуватися відповідних процедур, законів та етичних принципів при використанні відкритих джерел у кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пономаренко А. В. Особливості збирання доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану.* Київ, 2022. С. 118–121.

2. Салманов О. В., Топчій А. О. Особливості фіксації доказів учинення воєнних злочинів із відкритих джерел інтернету. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри.* Вінниця, 2023. С. 195–198.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 05.02.2023 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 24.04.2023).

4. Школьніков В. І. Правова основа отримання інформації з мережі інтернет у кримінальному провадженні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2018. Випуск 4 (40). С. 172–176.

Глушко А. О.,
Дмитерко А. С.,
здобувачі вищої освіти групи ПМПФ-20-4
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ЕЛЕКТРОННА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

В умовах сучасної практики стрімкий розвиток інформаційних, телекомунікаційних, біометричних, інших інноваційних технологій, їх активне використання при вчиненні злочинів обумовлюють необхідність проведення спеціальних обстежень новітньої цифрової, електронної, телекомунікаційної техніки з метою виявлення, фіксації та вилучення електронних слідів підготовки, вчинення й приховування злочинів, їх подальшого дослідження та використання для встановлення всіх обставин механізму вчинення конкретного злочину. У розрізі даного дослідження нами взято до уваги роботи вітчизняних науковців, зокрема: Г. К. Авдєєвої, Т. М. Матюшкової, В. В. Пахомова, С. І. Перліна, Р. Л. Степанюка тощо.

Варто врахувати, що в економіці будь-якої країни сучасні інформаційні технології займають важливе місце, так як одним з головних чинників, що сприяє вирішенню ключових завдань політики держави, є їх ефективне функціонування. Крім того, інформаційні технології відіграють істотну роль і в забезпеченні поступального розвитку криміналістики і діяльності правоохоронних органів по виявленню, розкриттю і попередженню кримінальних правопорушень. Так, В. В. Пахонов розглядає певну інформацію, представлену у вигляді сукупності різних сигналів, залишених чи певним чином зафіксованих на різних матеріальних носіях, інформація з яких згодом може бути отримана різними способами і використана в подальшому аналізі при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень як поняття «електронний доказ» [1, с. 130].

Р. Л. Степанюк та С. І. Перлін доречно підкреслюють, що зараз фактично кожна людина використовує кілька цифрових пристроїв та щодобово отримує доступ до різних цифрових послуг. Відповідно, у повсякденному житті виникає величезна кількість цифрових слідів, а отже, вірогідність того, що цифрові сліди залишаться наслідок злочинної діяльності дуже висока [2, с. 284]. Тому з кожним роком збільшується кількість випадків, коли правоохоронцям необхідно виявляти і досліджувати цифрові сліди, застосовувати інструменти пошуку та фіксації інформації в кіберпросторі, використовувати електронні дані в процесі доказування у кримінальному провадженні.

У свою чергу Т. М. Матюшкова вважає, що електронна інформація як невід'ємний атрибут сучасної злочинної й криміналістичної діяльності визначає перспективи розвитку криміналістики, що пов'язані із переглядом як окремих складових її системи, так і криміналістики в цілому, та обумовлює перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямку [3, с. 249].

Г. К. Авдеєва наголошує що, «цифрові сліди утворюються цифровими пристроями – технічними пристроями або пристосуваннями, призначеними для отримання й оброблення інформації в цифровій формі з використанням цифрових технологій» [4, с. 92].

Підсумовуючи, зазначимо, що тенденція збільшення кількості злочинів, скоєних з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій постійно прогресує. Так, слід наголосити, що саме вдосконалення даної галузі в умовах активного розвитку можливостей мережі Інтернет, новітніх технологій, криміналістичної техніки, нових способів вчинення злочинів, сприятиме не тільки розвитку окремих теоретичних положень криміналістичної науки, але позитивно відіб'ється на практичному використанні даних знань при розкритті та розслідуванні злочинів. Варто підкреслити, що в умовах сьогодення зусилля науковців сконцентровані на удосконаленні методик розслідування таких видів злочинів, як комп'ютерні злочини та інші злочини, при вчиненні яких використовуються інформаційні, комп'ютерні й телекомунікаційні технології. Тому наразі як ніколи важливий розвиток наукових положень з питань електронного кримінального провадження, розробки методик розслідування злочинів, які скоюють у світовому електронному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пахомов В. В. Віртуальні сліди: криміналістична характеристика. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства :* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2021. С. 130–132.

2. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Цифрова криміналістика й удосконалення системи криміналістичної техніки в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3(99). С. 283–284.

3. Матюшкова Т. П. Електронна (цифрова) інформація: сучасний стан та перспективи розвитку криміналістики. *Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики.* Харків : ХНУВС, 2021. С. 248–250.

4. Авдєєва Г. К. Сутність цифрових слідів в криміналістиці. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз імені засл. проф. М. С. Бокаріуса. Харків, 2018. С. 90–93.

Грень В. П.,
студентка групи ПБМБ-20-1
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОЛЯГАЮТЬ У ВИКОРИСТАННІ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ ДЛЯ ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Науково-технічний прогрес набирає обертів, і результатом цього є поява найрізноманітніших пристроїв, що роблять життя людей у всьому світі зручнішим і цікавішим. Не можливо уявити сучасну людину без смартфону, адже це не тільки засіб зв'язку, у ньому зберігаються важливі дані, документи та звичайно платіжні картки, за допомогою яких можна миттєво розплатитися в магазині, купувати речі не виходячи з дому або оплатити комунальні платежі. Проте телефон може стати й інструментом аферистів та їхніх шахрайських схем. Людина може втратити свої гроші, просто відповівши на дзвінок з мобільного. Щоб нажитися на довірливих громадянах, аферисти використовують не тільки дзвінки, а й повідомлення.

Наприклад, це можуть бути дзвінки з банку. Зазвичай аферисти під виглядом працівників банку повідомляють про викрадення чи заморозку коштів рахунку, вигадані операції з карткою тощо. Для вирішення названої ними проблеми, шахраї виписують пароль, смс-код для входу, номер і термін дії банківської картки тощо; дзвінки про родичів та знайомих, які нібито потрапили у біду. Аферисти для розв'язання питання чи допомоги просять відправити або передати певну суму грошей. При цьому часто жертва сама дає підказку злочинцям, припускаючи, їй телефонує той про кого йде мова; дзвінки нібито з держустанов; СМС-повідомлення про перемогу в акції, конкурсі, лотереї тощо. Зазвичай для отримання виграшу, необхідно перевести певну суму на зазначений номер, перейти за посиланням, відповісти на повідомлення або перетелефонувати; повідомлення в Telegram-каналах

чи групах у Facebook про виплати для українців від держави, ООН, Червоного Хреста тощо. Для отримання цих "виплат" вказують фейкові сайти банківських операторів, де після реєстрації дані отримують зловмисники; фальшиве поповнення телефону.

Всі такі дії мають ознаки шахрайства. Криміналістична характеристика шахрайств, учинених шляхом використання засобів мобільного зв'язку, включає дані про:

1) предмет злочинного посягання – грошові кошти фізичних осіб, які можуть знаходитись як на рахунку мобільного телефону чи банківській картці, так і в готівковій формі. І хоча іноді кошти передаються зловмисникам і в готівці, цей структурний елемент визначає особливості механізму (способу) вчинення злочину, наприклад, дозволяє злочинцю використовувати системи грошового переказу та абонентські рахунки операторів мобільного зв'язку;

2) спосіб учинення злочину;

3) типову „слідову картину" злочину;

4) особу злочинця і потерпілих від злочинного посягання [1].

Істотне криміналістичне значення мають такі технічні характеристики мобільних телефонів як: міжнародний ідентифікаційний номер мобільного телефону (IMEI-код, що містить 15 цифр), що дозволяє ототожнювати даний телефон у мережі рухомого радіотелефонного зв'язку, залежно від встановленої ідентифікаційної карти абонента; наявність на персональній ідентифікаційній карті номера (IMSI-код, який складається з 12 або 19 цифр), що дозволяє провести її ідентифікацію у мережі; запрограмований в мікросхемі персональної ідентифікаційної карти абонента абонентський номер (у національному форматі складається з 10 цифр), що дозволяє отримати відомості про з'єднання абонента або, у випадку контрактної форми обслуговування, ще й встановити персональні дані абонента.

Крім віртуальних слідів, що залишаються в телефоні зловмисників і потерпілих, також залишаються наступні віртуальні сліди: інформація комутаторів мобільного зв'язку, в яких фіксується абонентська активність, вхідні і вихідні з'єднання (інформація про час та тривалість з'єднання з номером потерпілого, кількості з'єднань, а також відомості щодо інших з'єднань), місцезнаходження абонента в момент здійснення дзвінка; інформація банківських систем про проведені банківські операції, місцезнаходження банкоматів і терміналів переказу та зняття грошей; відеозаписи осіб, які проводили операції.

Відомості про проведені банківські операції по руху грошових коштів фіксуються як на матеріальних носіях (квитанціях, чеках тощо), так і в електронній формі, документі з електронного журналу терміналу або банкомату. Об'єктом слідоутворення в цьому випадку виступає банківська карта, рахунок власника картки або рахунок телефонного номера.

До ідеальних слідів відносяться: показання потерпілого; показання свідка – родича потерпілого, чиїм ім'ям представлявся злочинець; показання свідка – родича, друга, знайомого потерпілого, якому потерпілий розповів про те, що трапилося, просив позичити гроші для визволення сина, онука, надавав потерпілому допомогу в здійсненні грошового переказу; показання особи, яка за дорученням злочинця отримувала від потерпілого грошові кошти або отримувала грошовий переказ; показання співробітника банку, який брав гроші від потерпілого і видавав гроші; показання самого зловмисника.

Як правило, даний різновид шахрайств вчиняють особи зрілого віку, чоловічої статі, що мають розвинені розумові здібності, вміють привернути увагу людей, увійти в довіру. Крім цього вони добре обізнані в принципах роботи електронних пристроїв і платіжних систем.

Серед шахраїв багато раніше судимих. Часто шахраями є особи, які відбувають покарання у виправних установах. Шахрайство може вчинятися групою осіб, при цьому один шахрай переключає увагу на другого, який в свою чергу завершує розпочате. Довіреними особами, допомогу яких злочинці часто використовують при отриманні грошей у потерпілих, дуже часто є їх знайомі, які часто мають схожі зі злочинцями моральні установки.

Потерпілими від інтернет-шахрайства найчастіше стають люди надмірно довірливі, простодушні, іноді навпаки, їх вчинки суперечать нормам моралі – потерпілі виявляють жадібність, прагнуть нечесним шляхом обійти існуючі порядки, в результаті чого стають жертвами шахраїв. У більшості випадків потерпілими за даною категорією злочинів є жінки, вік потерпілих в більшості випадків 55–65 років [2, с. 135–138].

Підсумовуючи зазначене вище, можемо дійти висновку, що представлені приклади вчинення шахрайства з мобільними ресурсами не вичерпують всіх проявів їх дії, їх існує безліч. Розглядаючи способи неправомірного отримання грошових коштів з використанням мобільного телефону можна виділити такі найбільш поширені: здійснення дзвінка або відправлення СМС на номер підвищеної тарифікації; придбання карти передоплати і повідомлення шахраєві кодів для її активації; використання банківських переказів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна академія внутрішніх справ. URL : https://arm.naiau.kiev.ua/books/orovz/lections/lection5.html

2. Рєпін М. Характеристика злочинів шахрайського характеру, що здійснюються з використанням мобільного зв'язку. 2016. С. 135–138.

Гриценко В. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ – ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Визначаючи основні напрями боротьби з корупцією на сучасному етапі розвитку держави та суспільства, особливо в умовах військової агресії РФ, важливо враховувати те, що корупція є наслідком, а не причиною негараздів у реформуванні економіки держави.

Не слід забувати той факт, що корупція є основною загрозою національній безпеці, соціально-економічному розвитку суспільства. Вона не лише основна причина бідності країни, але і перешкода для її подолання. Корупція може загрожувати економічній безпеці держави, існуванню нації, оскільки корупційні дії та їх наслідки можуть позначитися на житті наступних поколінь.

Пошук найбільш ефективних шляхів подолання цього явища треба здійснювати на основі удосконалення законодавства держави та державного регулювання економічного життя суспільства. Головні зусилля потрібно спрямувати на профілактику корупційних діянь з урахуванням вимог сьогодення та прогнозів на найближчу перспективу, усунення причин та умов поширення корупції в Україні, а також притягненні до жорсткої відповідальності корупціонерів.

Військова агресія РФ посилила довоєнну кризу в Україні, зупинила економічне зростання та зменшила обсяг промислового виробництва до 40–45 %, що призводить до знецінення української валюти та зниження ділової активності в цілому.

Останнім часом, особливо в передвоєнні роки Верховною Радою та Урядом України були здійснені значні кроки у реформуванні системи протидії корупції. Окрім того, в Україні сталося багато важливих політичних та економічних подій, які вплинули на сприйняття громадянами корупції.

Виходячи з цього, мають визначатись стратегічні та тактичні цілі протидії корупції, ставитись завдання перед конкретними органами державної влади, обирати безкомпромісні засоби протидії корупції.

Ефективна боротьба проти корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення (комплекс нормативно-правових приписів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її зниження до мінімального рівня. Побудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям ГРЕКО та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості національної юридичної системи.

На високий рівень корупції в Україні впливає низка факторів, таких як непрозорість діяльності та формальна підзвітність органів державної влади; недостатньо жорстка політична воля щодо боротьби з корупцією, неефективна участь у цій боротьбі правоохоронних структур і органів національної безпеки держави; надзвичайна розгалуженість дозвільно-регуляторної системи; надмірний вплив окремих олігархічних груп на прийняття державних рішень і кадрові призначення; неврегульованість конфлікту інтересів; відсутність правил професійної етики на публічній службі; низький рівень забезпечення захисту прав власності; недотримання законодавства у сфері боротьби з корупцією, а також недосконалість законодавства з цих питань у цілому; недосконалість системи судоустрою; відсутність системності в роботі з виявлення корупції в органах державної влади; дуже низька активність публічного контролю за доходами та видатками вищих посадових осіб держави, а також майже відсутність ефективних механізмів участі громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційної політики.

Антикорупційні заходи повинні забезпечити справедливість у ставленні до громадян з боку посадових осіб державних органів, уповноважених на виконання функцій держави при здійсненні ними своїх повноважень, а також механізму захисту громадян від зловживань з боку представників державних органів. Також вони мають змінити природу взаємовідносин між громадянами та уповноваженими на виконання функцій держави посадових осіб. Діяльність держави, спрямована на протидію корупції, має базуватися на принципах. Ці принципи повинні бути основою для вдосконалення існуючої системи антикорупційного законодавства, та впровадження нових нормативно-правових актів.

На наш погляд, основними принципами протидії корупційним проявам серед посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави є:

1) спрямованість антикорупційної політики та координація діяльності органів влади з її реалізації;

2) системний аналіз корупційних ризиків;

3) проведення антикорупційної експертизи проектів та чинних нормативно-правових актів;

4) поєднання зусиль та забезпечення ефективної взаємодії на центральному та регіональному рівнях між органами виконавчої влади, їх територіальними підрозділами, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, об'єднаннями громадян з питань реалізації державної антикорупційної політики;

5) впровадження у національне законодавство передового досвіду інших країн світу, а також пропозицій міжнародних організацій з питань антикорупційної політики;

6) взаємодія інститутів громадянського суспільства з органами влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики;

7) відкритість та регулярна інформованість громадськості про здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції.

Досягнення вищезазначеної мети можливе шляхом реалізації антикорупційної політики, яка передбачає поступове зниження рівня корупції в державі та налагодження дієвого механізму із запобігання та протидії корупції в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2021. 472 с. ISBN 978-966-657-865-8

2. Білецький А. В. Участь громадськості у запобіганні корупційним злочинам в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018. 228 с.

3. Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні / EUACI : вебсайт. URL : https://euaci.eu/ua/ (дата звернення: 27.11.2020).

4. Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки / Національне агентство з питань запобігання корупції : вебсайт. URL : https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/NAZK-Antykoruptsijnastrategiya-23.06.2020.pdf (дата звернення: 20.01.2020).

5. Zhernakov M. It's time to start treating Ukraine's corrupt judiciary as a criminal syndicate. Atlantic Council. URL : https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/its-time-to-starttreating-ukraines-corrupt-judiciary-as-a-criminal-syndicate/ (data of appeal: 09.02.2021).

Гриценко В. В.,
канд. юрид. наук, доцент;
Трещук А. С.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня знань,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

РОЛЬ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ МЕТОДАХ РОЗСЛІДУВАННЯ

Використання новітніх технологій у сучасних методах розслідування зробило революцію в способі розкриття злочинів і здійснення правосуддя. З появою передових технологій, таких як тестування ДНК, криміналістичний аналіз і цифрова криміналістика, слідчі мають доступ до великої кількості інформації, яка раніше була недоступна. Ці технології не тільки допомогли у розкритті складних злочинів, але й покращили швидкість і точність розслідувань. Тому не можна ігнорувати роль новітніх технологій у сучасних методах розслідування, оскільки вони мають важливе значення для ефективного правозастосування.

Такі новітні технології, як тестування ДНК, з початку російської військової агресії проти України від 24 лютого 2022р.,стали найважливішим інструментом не тільки у розкритті загально кримінальних злочинів, але й під час досудового розслідування злочинів що скоєні військовими РФ. Ця технологія може з високою точністю ідентифікувати виконавців злочинів, а також може виправдати невинних людей, які були помилково звинувачені. Аналогічно криміналістичний аналіз також став невід'ємною частиною сучасних методів розслідування. За допомогою криміналістичного аналізу ідентифікації підозрюваних, реконструкції подій і побудови справи.

Основними напрямами використання інформаційних технологій у досудовомурозслідуванні , на сьогодні, є створення та ведення криміналістичних обліків, побудова суб’єктивних портретів, користування базою законодавства України та іншими базами даних. Високі сучасні вимоги щодо організації діяльності слідчого потребують також застосуванняновітніх інформаційні технологій для оптимізації управління процесами інформаційно - аналітично забезпечення, здійснення

автоматизованого пошуку відомостей щодо будь-яких об'єктів (осіб, предметів, подій), одержання як спеціальних так і формалізованих знань з усіх видів баз даних, що існують у світі, статистичного і географічного аналізу подій, пошуку окремих об'єктів, осіб та ін.

Сучасні інформаційні технології надають можливість оперативного збирання, зіставлення та аналізу відомостей з різних джерел (повідомлень, результатів оперативно-розшукових заходів, допитів, адресної бази даних тощо), установлення хронологічної послідовності подій за часом та відповідності окремих фактів, дозволяють здійснювати складання планів та схем місця події, моделювання події злочину за допомогою комп'ютерної техніки та ін.

У криміналістичній науці важливе значення має криміналістична техніка, яка є запорукою попередження та розкриття вчинення правопорушень. Саме розробка науково-технічних засобів та методів попередження злочинності є завданням криміналістичної науки. Такими технічними засобами є сучасна охоронна сигналізація, засоби захисту об'єктів від злочинних посягань, різного родуметодичні рекомендації щодо їхнього застосування. Вони можуть поділятись на засоби і прийоми встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів, а також засоби і прийоми отримання інформації про злочин, що готується, засоби і прийоми криміналістичного захисту різноманітних об'єктів від злочинних посягань.

Розвиток сучасних технічних засобів попередження злочинів має такі основні напрями: 1) удосконалення захисту документів від підробок (розробка бланків різних типів документів; запропонування певних реквізитів документів; нанесення спеціальних захисних сіток; застосування поліграфічних особливостей виготовлення документів; використання спеціальних захисних чорнил чи відбитків печаток тощо); 2) розробка профілактичних приладів і пристроїв (наприклад, пристроїв охоронної сигналізації; електронних контролерів; приладів спостереження в нічний час; відеоспостереження важливих об'єктів; пристроїв різних конструкцій проти викрадення автомобілів, в т.ч з використанням супутників; хімічних засобів захисту.

Сучасна цифрова криміналістика - ще одна технологія, яка набуває все більшого значення в сучасних методах дослідження. Зі збільшенням використання цифрових пристроїв цифрова криміналістика дозволяє слідчим отримувати доступ та аналізувати електронні дані, такі як електронні листи, текстові повідомлення та активність у соціальних мережах, що може надати цінні докази у кримінальних розслідуваннях.

Отже,вищезазначене свідчить, що роль новітніх технологій в сучасних методах розслідування має вирішальне значення для ефективної правоохоронної діяльності. Ці технології допомагають у розкритті складних злочинів, підвищенні об'єктивностідосудового розслідування та здійсненні правосуддя. Оскільки новітні технології продовжують розвиватися, цілком ймовірно, що вони зіграють ще більш значну роль у майбутніх розслідуваннях , але важливо щоб їх застосування йшло поруч з удосконаленням законодавчої бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рогатюк І. В. Використання інформаційних технологій у досудовому розслідуванні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Академії внутрішніх справ.* 2013. № 3. С. 312–320.

2. Маланчук П. М. Інформаційні технології в криміналістиці. *Молодий вчений.* 2017. С. 918–921.

3. Шевчук В. М. Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості й проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2020. № 43. С. 146–151.

4. Христьян А. О. Застосування новітніх технологій для попередження та профілактики злочинів. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка.* 2019. № 1(85). С. 295–302.

5. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Деякі теоретичні та прикладні проблеми розвитку криміналістичного дослідження матеріалів, речовин і виробів. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 4. С. 548–551.

Дробенко Д. Ф.,
викладачка кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, капітан поліції, Донецький державний університет внутрішніх справ (м. Кропивницький)

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Беручи до уваги те, що кримінальні правопорушення у фінансово – господарській сфері досить активно розвиваються, злочинці, що їх вчиняють використовують різноманітні засоби, які приховують їх протиправну діяльність, вельми необхідним на сьогодні є використання сучасних криміналістичних засобів розслідування даної категорії кримінальних правопорушень.

Необхідно зазначити, що прийняття Кримінального процесуального кодексу України в 2012 році (далі – КПК) та зміни, внесені до Кримінального кодексу України (далі – КК) зумовили введення в законодавчий обіг поняття «кримінальне правопорушення» [1]. Крім того, в ч. 1 ст. 12 КК зазначається, що даний термін поділяється на кримінальні проступки і злочини. В ч. 1 ст. 215 КПК вказано, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання [2].

Розглядаючи питання криміналістичного забезпечення розслідування злочинів у фінансово – господарській сфері, варто приділити увагу проблематиці рівня забезпечення практичного боку криміналістичного забезпечення в Україні. Злочини фінансово-господарської сфери зазначені у VII «Злочини у сфері господарської діяльності» (статті 199 – 233 особливої частини КК України) [1].

Іншою актуальною процесуальною проблемою досудового розслідування є надання слідчим реальних можливостей у здійсненні профілактичної діяльності під час ведення кримінальних проваджень, оскільки в державі відсутній закон «Про профілактику злочинів». Обов'язок з виконання такої діяльності за результатами розслідування законодавчо ні за ким не закріплений, при цьому саме слідчий має можливості встановити реальні причини й умови, що сприяли

вчиненню конкретних злочинів, і своєчасно звернутися з поданням із пропозиціями до керівників, від яких залежить ужиття заходів щодо реагування на них та усунення причин і умов [3, с. 14].

Вірний висновок щодо питання розуміння криміналістичного забезпечення зробила Ю.М. Чорноус. На її думку, теоретичні засади та практичні рекомендації з криміналістичного забезпечення повинні ґрунтуватися на положеннях загальної теорії криміналістики, криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, криміналістичної методики й практично реалізовуватися під час вирішення низки завдань кримінального провадження [4, с. 34].

Оскільки, економічна безпека держави є невід'ємною складовою її національної безпеки та перебуває в тісному взаємозв'язку з усіма економічними процесами, що відбуваються в суспільстві, вона сприяє створенню соціально орієнтованої ринкової економіки, забезпечує зростання рівня життя й добробуту населення, відіграє ключову роль у провадженні ефективної економічної політики в державі, слугуючи гарантом соціальної стабільності в суспільстві та передумовою фінансового розвитку країни. [5, с. 7].

У загальному значенні фінансові розслідування тлумачать як збирання, закріплення, усебічний розгляд, вивчення фінансової звітності та відстеження фінансових операцій, що спрямовані на виявлення протиправних діянь, пов'язаних з отриманням, використанням або розподілом фінансових ресурсів, наприклад, підробка цінних паперів або грошей, відмивання грошей, шахрайство з кредитними картками, порушення податкового законодавства тощо [5, с. 9–10].

У зв`язку з чим, виникає багато питань відносно криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії. Одним із розповсюджених приладів, що застосовують при розслідуванні кримінальних правопорушень у фінансово – господарській сфері та досліджування речових доказів у вказаних кримінальних провадженнях є прилади, за допомогою яких досліджуються документи, банкноти тощо. Зокрема, Regula 4115, який дозволяє проводити широкий спектр експертних досліджень саме під час розслідування кримінальних правопорушень у фінансово – господарській сфері.

Останні роки у фінансовій та господарській сфері впроваджуються технічні засоби, які дають змогу працювати в мережі Інтернет та фіксувати цифрову інформацію. Впровадження електронних

платформ, зокрема ProZorro, Zakupki, дають можливість виявляти порушення у сфері державних закупівель. Це значно полегшує виявлення кримінальних правопорушень, в деякій мірі навіть може проводитися профілактика правопорушень у фінансово – господарській сфері. Але під час використання вказаних вище електронних платформ виникає потреба у спеціалістах, обладнанні, що в умовах сьогодення частково є проблематичним.

В той же час, на нашу думку, рівень навчально - методичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень фінансово-господарської сфери на сучасному етапі на досить високому рівні. Про що свідчить те, що вивчення цього питання включене до програм навчальних дисциплін у різних навчальних закладах юридичного спрямування. Наприклад, у Донецькому державному університеті внутрішніх справ впроваджено курс вивчення навчальної дисципліни «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», в Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого вивчають навчальну дисципліну «Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності», де серед інших розглядається тема «Розслідування незаконної приватизації державного, комунального майна» [6], а у Львівському державному університеті внутрішніх справ – «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», де також вивчається тема «Методика розслідування незаконної приватизації державного чи комунального майна» [7].

Таким чином, видається, що на сучасному етапі розвитку криміналістичної науки, навчально-методичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у фінансово – господарській сфері здебільшого на вищому рівні, ніж забезпечення криміналістичною технікою у практиці. Це зумовлено тим, що практичне забезпечення потребує вкладення значних фінансових коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 11.05.2023).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 11.05.2022).

3. Швець Д. В. Актуальні проблеми процесуального та техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 28 лист. 2019 р. Харків : Харківс. нац. ун-т внутр. справ, 2019. С. 13–15.

4. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 1 (21). С. 32–37.

5. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні [Текст] : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с

6. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: програма навчальної дисципліни. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1032 (дата звернення: 11.05.2023).

7. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень: програма навчальної дисципліни. URL : http://www.lvduvs.edu.ua/metodychne-zabezpechennia (дата звернення: 11.05.2023).

Дузяк К. В.,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ У РОЗРІЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

В умовах сучасної практики криміналістика спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів та технологій, застосування яких направлено на вирішення складних практичних завдань, серед яких особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях військового сьогодення та наближення до єдиного криміналістичного європейського простору [1, с. 643]. У розрізі дослідження даної теми нами було взято на уваги роботи вітчизняних науковців, зокрема: В. А. Журавель, Л. М. Дереча, В. В. М'ясоєдова, Е. Б. Сімакової-Єфремян, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька тощо.

Так, В. М. Шевчук слушно зауважує на тому, що інтеграція України у світову та європейську спільноту вимагає від нашої держави адаптування національного законодавства до міжнародних стандартів і зобов'язань. Особливо це стосується криміналістики і кримінального процесу, як у сфері протидії злочинності, так і сфері охорони важливих конституційних прав, свобод та інтересів громадян, з врахуванням сучасних реалій розвитку українського суспільства. Оголосивши рекомендацію надати Україні статус кандидата в ЄС, було підтверджено, що українці чітко показали своє прагнення до європейських цінностей і стандартів, проте в нашій державі треба буде здійснити низку важливих реформ, спрямованих на досягнення євроінтеграційних прагнень України [2, с. 321].

Як слушно зазначає В.Ю. Шепітько, в реаліях сьогодення простежується також зміна вектора криміналістичних досліджень в Україні, наближення його до єдиного європейського простору [3, с. 11].

Насамперед актуальним завданням є запровадження міжнародного інноваційного досвіду під час проведення судових експертиз. Згідно до Закону України «Про судову експертизу» міжнародне

співробітництво у сфері судово-експертної діяльності відбувається шляхом проведення судових експертиз за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз та наукової співпраці [4]. Якщо звертатися до судових експертів інших країн, слід розуміти процесуальний статус судових експертів у різних країнах світу. Так, узагальнюючи міжнародну практику експертної діяльності О. Олійничук та М. Купер зазначають, що у країнах Європи експерта, як правило, обирають із офіційного реєстру. Вони виконують функції «помічника суду», «експерта судді». Наприклад, в США, відсутніофіційні реєстри судових експертів, водночас експерти, для їх залучення до провадження, повинні мати відповідний досвід і компетентність [5, с. 74].

У свою чергу, у розрізі даного даного питання, Е. Б. Сімакова-Єфремян, Л. М. Дереча та В. В. М'ясоєдов слушно наголошують про тенденцію щодо покращення науково-методичної та технічної бази, упровадження та освоєння нових видів судових експертиз і експертних спеціальностей, спільне розроблення і обмін методиками експертних досліджень, що потребує удосконалення норм законодавства про експертну роботу на підставі міжнародно-договірних відносин [6, с. 179]. Також автори підкреслюють важливість укладення міжнародних угод щодо співпраці у сфері співробітництва судовоекспертної діяльності, адже такі договори будуть регулювати співпрацю у науковій галузі, у навчанні та підвищенні кваліфікації фахівців-експертів [6, с. 180].

Отже, можемо стверджувати, що міжнарожне співробітництво у розрізі набуття інноваційних методик проведення судових експертиз є досить актуальним для судово-експертної діяльності в Україні. Адже, на сьогодні важливим постає питання щодо формування та застосування інноваційних підходів у криміналістиці та наближення науки криміналістики до єдиного криміналістичного європейського простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія. Харків : Право, 2021. С. 631–669.

2. Шевчук В. М. Європейський вектор розвитку сучасної криміналістики. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти*. Полтава, 2022. С. 320–322.

3. Шепітько В. Ю. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Випуск 25 (3). С. 9–20, 11.

4. Про судову експертизу : Закон України від 01.01.2023 № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 09.04.2023).

5. Олійничук О., Купер М. Міжнародний досвід використання економічної експертизи у фінансових розслідуваннях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 3 (23). С. 69–75.

6. Сімакова-Єфремян Е. Б., Дереча Л. М., М'ясоєдов В. В. Актуальні проблеми співробітництва з організаціями іноземних держав у сфері судовоекспертної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Випуск 18. С. 175–184.

Кисельов А. О.,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

КРИПТОВАЛЮТА УКРАЇНСЬКИХ ПОСАДОВЦІВ (ЧИ Є У ДЕРЖАВИ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ВІРТУАЛЬНИХ ВАЛЮТ)

Найновіші технології та винаходи запроваджуються в повсякденне життя людей. Одним із таких винаходів останнього десятиліття стали криптовалюти. При цьому питання можливості та необхідності здійснення державного фінансового контролю за криптовалютними операціями залишається поза увагою представників науки фінансового права, що нарівні зі зростаючим значенням криптовалют у сучасному суспільстві зумовлює актуальність цієї теми.

Із 791 872 декларацій за 2020 рік криптовалютні активи виявилися у 652 чиновників, тоді як за 2019 рік – у 424. На нашу думку українським законодавством майже не регулюється володіння криптовалютою через що це може стати новим способом легалізації корупційних коштів.

Слід відзначити, що проблематика правового регулювання відносин із використання криптовалют останнім часом набула популярності серед дослідників у сфері права. Так, цій проблематиці присвячені роботи С.В. Воронцової, М.В. Гребенюка, Б.В. Деревянка, І.М. Дороніна, А.Т. Ковальчука, О.О. Лов'яка, С.С. Пилипишина, В.В. Посполітака, С.Г. Стеценка, О.В. Таволжанського, В.А. Устименка.

Системи віртуальних грошей щороку набувають все більшого значення в суспільному житті, оскільки виступають і засобом платежу, і товарно-матеріальною цінністю. Так чи інакше навколо криптовалют розвивається самостійна система відносин, що охоплює необмежене коло учасників по всьому світу, об'єднаних мережею Інтернет. Значення таких відносин також суттєво зростає останніми роками, оскільки в межах таких відносин фактично відбувається обмін

матеріальними цінностями, умовно визначеними в певних одиницях криптовалют. У зв'язку із цим особливо вагомого значення набуває необхідність регулювання таких відносин на рівні правових норм задля забезпечення захисту прав та інтересів їх учасників, а також інтересів держави та суспільства в цілому [1, с. 218].

У теорії економіки сформувались різні підходи до визначення поняття криптовалют. Зазвичай під цим терміном розуміють універсальну, віртуальну, децентралізовану та конвертовану цифрову грошову одиницю, якою можна здійснювати розрахунки за реальні товари, роботи, послуги, а також яка може бути системою накопичення, зберігання та вкладання грошових засобів, яка захищена криптографічним кодом, а емісією якої може займатися кожен бажаючий, зберігаючи свою анонімність, а дані про здійснені взаєморозрахунки наявні у кожного учасника з неможливістю їх фальсифікації [2, с. 134].

Більша частина посадовців (понад 61 відсоток) задекларували біткоїни - найопулярнішу зараз віртуальну валюту, загалом 46 351 монет. Станом на 2021 рік це еквівалентно понад 2,7 мільярда доларів. Найбільше власників задекларованих криптовалют працює у міських радах - 11,8 %, органах поліції - 8,9 відсотка та міністерстві оборони – 5,6 %.

Чи справді у держслужбовців є криптовалюта, як це вказано в декларації, - невідомо, і щоб це перевірити потрібно провести так званий «сатоші-тест»: переказати з одного електронного гаманця на інший символічну суму. Якщо держслужбовець доведе володіння певним гаманцем, то важливо подивитися коли і як туди потрапила криптовалюта. Вся історія транзакцій в гаманцях є відкритою. Адже можна розповідати, що ти «намайнив» біткоїн в 2011 році, коли він коштував дешево. А насправді на гаманці валюта з'явилася у 2023 році. Однак, за українськими законами не потрібно вказувати номер гаманця в деклараціях, так само як профільні органи – Держфінмоніторинг чи НАЗК – без постанови суду не можуть перевірити гаманець особи. Це створює ризики для легалізації корупційних доходів чиновників, адже можна сказати, що ти купував біткоїн кілька років тому, коли він коштував набагато дешевше. Таким чином купівлю будинка, вартість якого перевищує доходи держслужбовця, можна пояснити продажем криптовалюти [3].

Та поки ця сфера в Україні лише формується, неможливо дослідити походження криптовалюти на рахунках українських держслужбовців. Це пояснюється саме відсутністю чіткого визначення і правового статусу віртуальних грошей в Україні. Змінити цю ситуацію має Закон України « Про віртуальні активи» який підписаний Президентом, але відповідно до прикінцевих та перехідних положень Закон почне діяти з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, але не раніше дня опублікування цього Закону [4].

За твердженнями Національного банку України: «Закон про віртуальні активи набуде чинності не раніше ніж за півроку, повідомляв директор департаменту стратегії та розвитку Національного банку України (НБУ) Арсен Макарчук ще 21.09.2021. Закон про віртуальні активи передбачає півроку як найменший термін, протягом якого закон набуде чинності» [5]. Цей час Нацбанку і Нацкомісії з цінних паперів та фондового ринку України відведено для напрацювання відповідної підзаконної бази. Однак, час сплинув а закон так і не діє.

У зв'язку з викладеним вище пропонуємо: у деклараціях державних посадовців що стосується криптовалюти додати інформацію про номери гаманців, та дати коли і за які кошти придбавалась криптовалюта. Держфінмоніторингу та НАЗК – надати можливість без постанови суду перевіряти крипто гаманці держслужбовців, які задекларували криптовалюту. Якщо криптовалюту визнають офіційним платіжним засобом – розробити та почати здійснення стосовно операцій із криптовалютами валютного нагляду в порядку, визначеному чинним законодавством України. У разі нормативного закріплення поняття «криптовалюта» обов’язковому вирішенню підлягатиме питання оподаткування операцій із криптовалютами. І, як наслідок, криптовалюти та операції з ними стануть об’єктами податкового контролю та потребуватимуть детального правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федоров С. Є. Державний фінансовий контроль і криптовалютні операції: поза межами права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 218–222.

2. Танклевська Н. С., Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Економічна сутність та види криптовалюти у світі. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2017. Вип. 4–2(43). С. 133–138.

3. Куницький О. Криптовалюта українських посадовців. *DW*. URL : https://www.dw.com/uk/kryptovaliuta-ukrainskykh-posadovtsiv-novyi-sposib-lehalizatsii-koruptsiinykh-dokhodiv/a-57195486

4. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX (не набрав чинності) / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 16.04.2023).

5. Закон про віртуальні активи набуде чинності не раніше ніж за півроку – НБУ. *Interfax Ukraine*. URL : https://interfax.com.ua/news/economic/769067.html

Кубарєв І. В.,
канд. юрид. наук, професор;
Барган С. С.,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін,
Криворізький навчально-науковий інститут
(м. Кривий Ріг)

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРСЬКОЇ КОНТРАБАНДИ

В сучасних умовах зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання України з використанням морського транспорту внаслідок військових дій залишається обмеженою. В той же час географічне положення України та світові тенденції зростання обсягів морських міждержавних перевезень не викликають сумнівів, що у майбутньому проблема протидії морській контрабанді залишиться актуальною, та, ймовірно, загостриться. Це потребує подальшого вдосконалення правоохоронної практики з цього напряму, зокрема за рахунок її озброєння дієвими криміналістичними рекомендаціями з виявлення та розслідування відповідних кримінальних правопорушень. Тому подальше вдосконалення криміналістичної характеристики морської контрабанди залишається актуальним науковим завданням.

В юридичній літературі криміналістична характеристика розглядається як сукупність найбільш повторюваних (типових) ознак певного виду кримінального правопорушення [1, с. 66]. Деякі правники уточнюють зміст дефініції криміналістичної характеристики, зазначаючи, що вона описує як зовнішню спрямованість злочинних дій (предмет злочинного посягання), так і розкриває відомості про особу злочинця і потерпілого, мотиви і мету злочину; особливості обстановки й умов, в яких відбувається вчинення злочину; картину слідів і типові слідчі ситуації [2, с. 141]. Наведені твердження, на наш погляд, влучно вказують на призначення криміналістичної характеристики: через узагальнення відомостей про ознаки кримінального правопорушення у єдину цілісну систему, сприяти плануванню досудового розслідування.

Одним із головних елементів криміналістичної характеристики будь-якого злочину, зокрема і морської контрабанди, є типові відомості про особу злочинця. Специфіка функціонування морських вантажних перевезень робить практично неможливою контрабанду великих обсягів товарно-матеріальних цінностей без участі осіб, що мають відношення до таких перевезень у зв'язку з професійною діяльністю. Отримання незаконних прибутків шляхом перевезення великих обсягів контрабанди приваблює доволі широке коло осіб, задіяних в організації і здійсненні морських вантажних перевезень або покликаних виконувати контрольно-наглядові функції за дотриманням законодавства щодо ввезення товарів на митну територію певної держави чи його транспортування в митному режимі транзиту. Більшість злочинців, які займаються транспортуванням контрабанди об'єднує ознака реалізації професійної діяльності у сфері морських вантажоперевезень, внаслідок чого типовими морськими контрабандистами можуть бути:

1. Працівники морських портів. Працівники морських портів як обслуговуючий персонал користуються вільним доступом до контейнерів під час здійснення вантажно-розвантажувальних заходів, що дає змогу надійно приховувати контрабанду всередині або поруч з основним вантажем. Наприклад, стивідор, який є безпосереднім виконавцем вантажних робіт, має право безперешкодно пересуватися по різним частинам судна, не викликаючи підозри. В деяких випадках контрабанду ховають працівники ремонтних бригад під виглядом перевірки справності устаткування перед рейсом. Так як персонал порту не входить до складу екіпажу судна, останні залишаються необізнаними про наявність контрабанди на борту, що гарантує безпечне прибуття незаконного товару в пункт призначення. Схожа ситуація мала місце в Іллічівському рибному порту в Україні, коли на теплоході «Tropical Land» серед партії бананів митні органи знайшли 3 тонни канабісу. Однак Приморський районний суд м. Одеси закрив кримінальне провадження, оскільки в перебігу слідчих (розшукових) дій було встановлено, що члени екіпажу не брали участь у вантажно-розвантажувальних роботах і не були обізнані про факт наявності на теплоході речовини рослинного походження [3].

2. Члени екіпажу. Незважаючи на широкі можливості персоналу порту непомітно для інших сховати контрабанду під час навантаження, в незаконному переміщенні товарів нерідко беруть участь члени екіпажу судна. Вони мають значні переваги, що полягають у користуванні спеціальним доступом до різних типів укриттів на борту,

наприклад, до цистерн, кают, складських, технічних й інших приміщень, які є зручними для зберігання незаконних товарів. Члени екіпажу як робочий персонал постійно знаходяться на борту корабля і не стикаються з труднощами при пересуванні з одного приміщення до іншого, отримуючи шанс не лише таємно розташувати контрабанду, а й забезпечити сприятливі умови її транспортування та проходження митного контролю. Типовий приклад, – правоохоронцями затримано моториста торгового судна «Тампіко Бей», який під час стоянки в Еквадорі незаконно придбав кокаїн масою 21,5 кг та приховав його за однією з пральних машин і серед речей в одній із комірних приміщень судна.

3. Працівники контролюючих органів. Як відомо, порти й морські судна перебувають під пильною охороною, внаслідок чого особисті інтереси щодо транспортування контрабанди виникають навіть у працівників служби безпеки, правоохоронних та митних органів. Завдяки корупційній складовій контрабандисти оминають процедуру декларування та перевірки вантажу, а у випадку відкриття кримінального провадження – впливають на зниження ефективності досудового розслідування [4, с. 178]. Яскравим прикладом сприяння контрабанді державними органами слугує випадок вилучення у 2017 році одеськими митниками мільйону пачок цигарок, розміщених на баржі UDP-DM-2309-UDP. Але за допомогою корупційних зв’язків судно з-під арешту було знято, а наступного року ця ж баржа під час чергового рейсу перекинулася біля берегів Одеси, натрапивши на сильний шторм. При подальшому огляді затонулого судна було знайдено 5 мільйонів пачок цигарок (більшість з них промаркована торговою маркою Marble з позначками виробництва в Швейцарії), які безперешкодно пройшли митний кордон та планувалися до розповсюдження в Україні та країнах-членах ЄС [5].

Наведена типізація осіб, що можуть бути причетні до вчинення контрабанди з використанням морських транспортних засобів хоча і має дещо узагальнений характер, але все ж таки окреслює певні напрями пошуку конкретних злочинців, та може бути використана при плануванні оперативно-розшукового документування та досудового розслідування зазначеної категорії злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисов С. Л. Понятие «Криминалистическая характеристика преступления». *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки.* 2015. № 5. С. 67–69.

2. Криміналістика : підручник / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. Том 2. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 312 с.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 522/6208/14-к. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/86682359 (дата звернення: 24.04.2023).

4. Directorate-General for Migration and Home Affairs (European Commission). Better management of EU borders through cooperation. Sofia: Center for the Study of Democracy, 2013. 440 p.

5. Бахін В. П., Лук'янчиков Є. Д. Склад і призначення криміналістичної характеристики злочинів. *Правничий часопис донецького університету.* 2000. № 1 (4). С. 39–43.

6. BBC news. К Одессе прибило баржу с миллионами пачек сигарет. 2018. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-46292306 (дата звернення: 24.04.2023).

Літкевич В. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ – PRO ET CONTRA

Інститут юридичної особи є сьогодні в Україні одним з найбільш популярних інструментів при вчиненні злочинів у фінансовій сфері. Він проявляється у: фіктивному підприємництві [1, с. 57], використані неприбуткових організацій для незаконних фінансових операцій [1, с. 173], масштабних ухилень від сплати податків та агресивному податковому плануванню великих та надвеликих підприємств [2, с. 2]. З урахуванням цього актуальним при проведенні фінансових розслідувань постає питання пошуку ефективних механізмів протидії цим негативним тенденціям з метою захисту фінансових інтересів української держави.

Запроваджена у 2013 році законом України № 314-VII кримінальна відповідальність юридичних осіб (далі - КВЮО), породила дискусії серед науковців-криміналістів і несприйняття багатьма із них цього нововведення, яке, на думку С. Лихової, замість простих і доступних системних пропозицій вносить зміни, які, не базуючись на існуючих правових доктринах, необґрунтовано і істотно ускладнюють і водночас послаблюють ефективність діючих статей, інститутів і навіть окремих розділів цих Кодексів. [3, 130–131]. До того-ж практика застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб Україні не стала поширеною як через складність фінансових розслідувань подібних категорій справ, так і через необхідність перекваліфікації слідчих, які, на думку юристів-практиків, до цього часу не сприймали відповідні інструменти як дієві [4].

Таким чином ситуація, що склалася потребує і проведення подальших наукових розробок тематики використання механізмів КВЮО для цілей фінансових розслідувань, так і звернення до досвіду інших країн в цій сфері.

Слід зазначити, що станом на 2017 рік з 25 країн-членів ЄС лише у національному законодавстві ФРН, Швеція, Латвія і Греція були відсутні норми, які передбачали КВЮО. Найбільшим досвідом в цій

сфері володіють Нідерланди, країна законодавство якої з 1951 року передбачає можливість вжиття заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб [5, с. 1–19].

Слід зазначити, що доктринальні дискусії, щодо доцільності введення в національне законодавство норм, які передбачають КВЮО, тривають в країнах – членах ЄС до цього часу. Однак, як свідчать публікації науковців Австрії, інструментарій, передбачений нормами, що встановлюють КВЮО, дозволяє правоохоронним органам країни більш ефективно протидіяти класичним службовим злочинам і податковим правопорушенням [6].

Австрійський підхід до боротьби з білокомірцевою злочинністю має три складових: (а) криміналізація, (б) правозастосування та (в) стратегії виходу.

Криміналізація. Закон про відповідальність юридичних осіб за кримінальні злочини (Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten - Verbandsverantwortlichkeitsgesetz (далі - VbVG) було прийнято в Австрії у 2006 році. Він передбачає встановлення КВЮО у разі вчинення правопорушення на користь юридичної особи її керівником, або підпорядкованою йому особою, через відсутність за її діяльністю належного нагляду або контролю.

Правозастосування. – З метою дієвого застосування положень Закону у 2008 році були створені Управління державного прокурора з корупційних правопорушень (Korruptionsstaatsanwaltschaft - KStA), яке у 2011 році перетворено у Центральну державну прокуратуру з питань економічних і корупційних правопорушень (Zentrale Staatsanwaltschaft zur Verfolgung von Wirtschaftsstrafsachen und Korruption - WKStA), та централізований підрозділ поліції - Федеральне антикорупційне відомство (Bundesamt für Korruptionsprävention und Korruptionsbekämpfung - BAK).

Стратегії виходу (активне каяття, добровільне самовикриття, створення ефективних систем комплаєнсу). З метою усунення негативних наслідків кримінального правопорушення Кримінальним кодексом передбачено можливість активного каяття правопорушника. Такий підхід при фінансових розслідуваннях притаманний виключно Австрії, він передбачає добровільне розкриття інформації та компенсацію збитків для звільнення від покарання. Подібним чином у фіскальному кримінальному та адміністративному кримінальному праві існує можливість добровільного самовикриття.

На відміну від кримінальних провадженнь проти фізичних осіб, в яких діє принцип обов'язкового проведення розслідування і притягнення до відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, у провадженнях щодо КВЮО цей принцип доповнюється широкими дискреційними повноваженнями для сторони обвинувачення.

Важливим фактором для прийняття конкретного рішення у кримінальному провадженні є ступінь недбалості корпорації у конкретному правопорушенні. Ступінь тяжкості недбалості переважно визначається тим, чи були запроваджені юридичною особою ефективні структури комплаєнсу до вчинення правопорушення.

Відповідно до § 13(1) VbVG передбачено, що «якщо на підставі певних фактів виникає підозра, що організація може нести відповідальність за кримінальне правопорушення, яке переслідується ex officio (§ 3) (за посадою), прокурор починає перевірку для встановлення такої відповідальності або вносить до суду подання про накладення штрафу». Однак, згідно з § 18(1) VbVG, «прокурор може утриматися або відмовитися від кримінального переслідування суб'єкта, якщо, при оцінці серйозності правопорушення, тяжкості порушення обов'язків або обережності, наслідків правопорушення, поведінки суб'єкта після правопорушення, суми очікуваного штрафу, яка має бути накладена на суб'єкта, а також правових збитків для суб'єкта чи його власників у результаті правопорушення, яке вже сталося або є неминучим , судове переслідування чи кримінальне покарання видається непотрібним. Це має бути, зокрема, у випадку, якщо розслідування або запити про судове переслідування потребуватимуть величезних витрат часу та грошей, які будуть явно непропорційними важливості справи або санкціям, які очікуються у разі засудження».

§ 18(2) VbVG обмежує це широке дискреційне повноваження: «Від судового переслідування не можна утримуватися або припинити його, якщо це видається необхідним (1) через небезпеку, що походить від суб'єкта вчинення, правопорушення з тяжкими наслідками за які суб'єкт може нести відповідальність, (2) для протидії вчиненню правопорушень у зв'язку з діяльністю інших суб'єктів, або (3) через будь-який інший особливий суспільний інтерес».

Таким чином, досвід і практика Австрії застосування КВЮО свідчить, якщо в основі фінансових розслідувань стоїть чітко сформована мета - захист фінансових інтересів країни, досягнення її можна забезпечити й таким контроверсійним механізмом як вжиття заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму / Державна служба фінансового моніторингу України. 2019. URL : https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/naczionalna-oczinka-rizikiv/zvit-pro-provedennya-naczionalnoji-oczinki-rizikiv.html

2. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення / уникнення оподаткування в Україні / Інститут соціально-економічної трансформації. Київ, 2017. URL : https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_Tax-avoidance.pdf

3. Лихова С. Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України. *Юридичний вісник.* 2014. 4 (33). С. 128–132 URL : https://core.ac.uk/download/pdf/286628479.pdf

4. Максименко О., Москвичов І. Практика застосування до компаній заходів кримінально-правового характеру набирає обертів. *Ліга Закон.* 2021. URL : https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/206631_praktika-zastosuvannya-do-kompany-zakhodv-krimnalno-pravovogo-kharakteru-nabira-obertv

5. Eine Übersicht zum Unternehmensstrafrecht in einzelnen Mitgliedstaaten der Europäischen Union. Deutsche Bundestag. Wissenschaftliche Dienste. C. 19. URL : https://www.bundestag.de/resource/blob/539400/9f7fe461015429dc5f71c4 c3d2816704/wd-7-070-17-pdf-data.pdf

6. Schumann S., Soyer R. The role of corporate criminal compliance for the protection of public financial interests. In Criminal law protection of the financial interests of the EU focusing on money laundering, tax fraud, corruption and on criminal compliance in the national legal systems with reference to cybercrime, Wolters Kluwer (Budapest) 2019, (edt. by Farkas Á., Dannecker G., Jacsó J.). P. 401–421. URL : https://hercule.uni-miskolc.hu/files/5694/Criminal_law_ protection_fedellel.pdf

Мацюк А. М.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ УХИЛЕННЯМ ВІД ВІДБУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Відповідно до Кримінального кодексу України, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості покладається на Збройні сили України, а забезпечення державної безпеки й захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави [1]. Конституція України зазначає, що обов'язок громадян захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України. Виконання цього обов'язку полягає у тому, що громадяни мають нести військову службу.

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності.

Проблемні питання, які пов'язанні ухиленням від вібування військової служби у своїх фундаментальних працях досліджували такі вітчизняні науковці: М. І. Карпенко, С. О. Харитонова, В. А. Шершенькова та ряд інших. Сьогодні це питання стає вкрай актуальним для дослідження, оскільки ми всі переживаємо важкі реалії сьогодення, які пов'язанні з повномаштабним вторгненням РФ на територію нашої держави.

Відповідно до Законів України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", «Про військовий обов'язок і військову службу" [2] громадяни, які ухиляються від призову на строкову військову службу, призову за мобілізацією, військового обліку або спеціальних (перевірочних) зборів, підлягають адміністративній та кримінальній відповідальності згідно із чинним законодавством.

Безпосереднім об'єктом злочинів пов'язаних із ухиленням від вібування військової служби в особливий період виступають суспільні відносини, що забезпечують обороноздатність України, зокрема комплектування її збройних сил, на які відповідно до ч. 2 ст. 17 Конституції України покладаються найважливіші функції: оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Суб'єктами по цьому виду злочинів виступають особи, що підлягають мобілізації. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» це: військовозобов'язані, що знаходяться в запасі, та громадяни, що підлягають на час мобілізації призову на військову службу і отримали мобілізаційні посвідчення (повістки). Тобто суб'єкт тільки спеціальний.

Об'єктивна сторона злочинів проявляється в ухиленні будь-яким способом від призову за мобілізацією в собливий період, ухиленні від військового обліку, тобто у невиконанні обов'язку дотримуватись правил військового обліку.

Ухилення від призову за мобілізацією може полягати: в підробці документів про важку хворобу; від'їзді із місця постійного проживання; умисному спричиненні собі тілесного ушкодження або іншої хвороби; симуляції хвороби; підкупі працівників військкомату; в прямій відмові від несення обов'язків військової служби.

Злочини вважаються закінченими з моменту отримання повного або тимчасового звільнення від військової служби. При цьому самі умисні самокалічення, симуляція перебігу важкої хвороби, підробка документів, інший обман можуть за наявності відповідних підстав кваліфікуватися як замах на ухилення від призову на строкову військову службу.

При ухиленні шляхом бездіяльності, коли призовник без поважних причин не прибуває у зазначені строки, встановлені військовим комісаріатом та вказані у повістці, до призовної дільниці для відправлення у військову частину, злочин є закінченим з моменту нез'явлення призовника до призовної дільниці.

Необхідно обов'язково звернути увагу і на поважні причинами неприбуття призовників до призовних дільниць у строк, установлений військовим комісаріатом, які підтверджені відповідними документами. Сюди можна віднести: перешкода стихійного характеру; хвороба призовника або інші обставини, які позбавили його можливості

особисто прибути у зазначені пункт і строк; смерть його близького родича (батьків, дружини, дитини, рідних брата, сестри, діда, баби) або близького родича його дружини.

Якщо говорити про суб'єктивну сторону злочинів пов'язаних з ухиленням від вібування військової служби в особливий період, то вона характеризується лише прямим умислом. Мотиви на кваліфікацію не впливають.

Якби прикро не звучало, але далеко не кожен із нас задля виконання свого конституційного обов'язку пов'язаного із захисту держави готовий легко проміняти домашній затишок та спокій на важкий воєнний побут та працю, проте будь-яка особа, яка отримала повістку, повинна у визначений у ній термін звернутися до вказаного територіального центру комплектування та соціальної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 25–26. Ст. 131. URL : https://docs.dtkt.ua/doc/1011.18.0

2. Про військовий обов'язок та військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 27. Ст. 385.

Нігачова В. В.,
здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня, студентка 3 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

СКЛАДНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасний час перед правоохоронною системою України постало непросте завдання реалізації державної політики, яка забезпечує захист прав і свобод людини від протиправних посягань, поновлення їх у разі порушень та притягнення винних до відповідальності.

Одним із напрямків діяльності правоохоронних органів є досудове розслідування кримінальних правопорушень. Процес доказування передбачає, серед іншого, отримання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій.

Саме тут і виникають труднощі, оскільки необхідно не лише забезпечити ефективність окремих слідчих (розшукових) дій, а й водночас дотримуватись положень Кримінального процесуального кодексу України та проводити розслідування за конкретними обставинами.

Особливістю слідчих (розшукових) дій є те, що сутністю кримінально-розшукової діяльності є встановлення об’єктивної істини у матеріалах кримінального провадження, а поведінка суб’єкта кримінального процесу на досудовому розслідуванні спрямована на її з’ясування.

Об'єктивна істина у матеріалах кримінального провадження реалізується в процесі подання доказів. У процесі доказування саме за допомогою слідчих (розшукових) дій збираються, вивчаються, оцінюються та використовуються докази [1, с. 180].

Тож, першою функцією слідчих (розшукових) дій, відповідно до ч. 1 ст. 223 КПК є збирання - початковий етап, стадія накопичення доказових матеріалів кримінального провадження, який складається з

ряду таких дій, як дослідження, придбання, фіксація, вилучення та збереження. До процесу збирання доказів було висунуто низку вимог, зокрема дотримання законів і нормативних актів, забезпечення цілісності доказових матеріалів, зібраних у справах, своєчасне збирання доказів, надання необхідних гарантій достовірності отриманої інформації тощо [1, с. 182].

Другим завданням, яке вирішують слідчі шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, є дослідження доказів, тобто обізнаність допитуваних щодо змісту доказів пов'язана з вимогами достовірності, належності, допустимості та достатності.

Оцінка доказів здійснюється слідчим у формі логічного, розумового процесу визначення ролі та значення зібраних доказів. Дослідження і оцінка доказів тісно пов'язані між собою, оскільки з'ясування достовірності, належності, допустимості та достатності доказів здійснюється у процесі складної розумової діяльності і провести чітку межу між цими процесами надзвичайно складно [1, с. 182].

І кінцевим завданням слідчих (розшукових) дій є використання доказів, тобто безпосереднє втручання для підтвердження або спростування певного факту через психологію, функціонування (діяльність) і психологічну діяльність об'єкта розслідування.

Діяльність з використання доказів передбачає:

– висунення та обґрунтування слідчих версій;

– прийняття процесуальних і організаційно-тактичних рішень;

– перевірку версій та іншої інформації (шляхом співставлення змісту доказової інформації, отриманої в результаті провадження однієї чи декількох слідчих (розшукових) дій, з метою підтвердження чи спростування їх узгодженості між собою);

– використання інформації для подолання протидії розслідуванню (з метою нейтралізації дій осіб, які чинять протидію) тощо [1, с.183].

На жаль, ефективному здійсненню досудового розслідування наразі перешкоджають бойові дії в Україні, починаючи з активних бойових дій, ракетно-артилерійських обстрілів, які можуть розпочатися під час безпосереднього проведення слідчих (розшукових) заходів, і зрештою тих, хто може бути причетним до кримінальних правопорушень, свідків та інші учасники кримінального провадження перетнули лінію розмежування та сховались на непідконтрольних територіях за власним бажанням або, наприклад, внаслідок своїх протиправних дій з боку загарбників тощо.

Проте, з початком активних військових дій та введенням воєнного стану незалежна Україна вступила в новий етап свого розвитку та трансформації як демократична та європейська держава. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні його правових інститутів, зокрема щодо криміналістичного забезпечення досудового розслідування матеріалів кримінального провадження, удосконалення слідчої тактики та необхідності її приведення у відповідність із сучасними потребами суспільства.

Зокрема, під час підготовчого етапу проведення окремої слідчої (розшукової) операції слід враховувати можливі несприятливі фактори, такі як поява повітряних сирен, а також необхідність забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Водночас, слід продумати процес завершення або призупинення проведення слідчої (розшукової) дії у спосіб передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України, а також без шкоди для доказів, які вже виявлені або предметів та слідів, які тільки можуть бути виявленими та мати доказове значення для подальшого проведення досудового розслідування.

Відповідно за частиною першою ст. 223 КПК України, слідчі (розшукові) дії - це перш за все дії, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [2].

Складнощі виникають вже на початковому етапі досудового розслідування, особливо під час огляду місця ворожого обстрілу. Перед слідчим, як керівником слідчо-оперативної групи, яка першою прибуває на місце події, ще до початку огляду постає ряд завдань, серед яких:

– забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії та інших осіб, присутніх на місці події;

– попереднє встановлення обставин події та надання їм правової оцінки;

– визначення розміру території, на якій проводитиметься перевірка, забезпечення її огородження та недопущення сторонніх осіб;

– визначення спеціалістів, яких необхідно залучити до перевірки;

– забезпечення контролю за використанням засобів фіксації слідчої (розшукової) дії та ін. [3, с. 200].

Невирішеним залишається питання щодо проведення слідчих дій у вигляді слідчого експерименту. Слідчі експерименти зазвичай проводяться для відтворення умов, які існували під час конкретної

події, і часто проводяться в тому самому місці, де сталася подія. Це викликає занепокоєння щодо безпеки учасників кримінального провадження, оскільки на місці проведення слідчого експерименту можуть знаходитись вибухові пристрої чи речовини, які становлять загрозу їх життю та здоров'ю. У цьому випадку необхідно зіставити ступінь ризику для життя і здоров'я людини з цілями всього досудового розслідування, оскільки відповідно до статті 3 Конституції України особа, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищими соціальними цінностями в Україні [4].

Крім того, якщо місце злочину знаходиться на окупованій і неконтрольованій території, то може бути неможливо провести слідчі експерименти, а проведення слідчих дій в іншому місці не задовольнить потреби досудового розслідування, оскільки проблеми безпеки причетних осіб у кримінальному провадженні залишаються [5].

Подібні труднощі існують на всіх етапах проведення інших оперативно-розшукових (розшукових) заходів в умовах воєнного стану, і сучасна наука ще не чітко визначила та не вирішила ці труднощі для потреб реальної діяльності органів досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратонов В. М., Стратонова О. В. Окремі проблеми слідчих (розшукових) дій. *Вісник Львівського торгівельно-економічного університету*. *Юридичні науки.* 2015. № 1. С. 174–185. URL : http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/issue/view/17

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 11.04.2023).

3. Литвин А. А. Особливості тактики огляду місця події під час розслідування злочинів, учинюваних у сфері обігу лікарських засобів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 200–203. URL : http://lsej.org.ua/1_2018/55.pdf

4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 3.

5. Кінах М. Кримінальне судочинство під час війни: про які новели говорили на зустрічі з Головою ККС ВС. *Юридична газета online*. 2023. URL : https://yur-gazeta.com/golovna/kriminalne-sudochinstvo-pid-chas-viyni-pro-yaki-noveli-govorili-na-zustrichi-z-golovoyu-kks-vs.html (дата звернення: 27.04.2023).

Олійничук Р. П.,
канд. юрид. наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Економічний злочин – це корисливе винне діяння, що посягає на відносини у сфері економічної діяльності та має суспільно небезпечний характер. Його суб'єктом є особа чи група осіб із прагненням задоволення корисливих цілей, що полягають, здебільшого, в намірі індивідуального збагачення.

Економічна злочинність об'єднує сукупність кримінально караних діянь, спрямованих на збагачення протиправним шляхом окремих осіб чи їхніх організованих груп, що завдають економічної шкоди як інтересам окремих господарюючих суб'єктів, так і держави в цілому.

Специфічними ознаками економічної злочинності є високий рівень латентності; умисність і корисливість; наявність зазіхання на усталений економічний механізм як на рівні держави, так і на рівні окремого суб'єкта господарювання; нанесення шкоди економічним інтересам громадян, господарюючим суб'єктам і державі, що охороняються кримінальним законом.

Варто відзначити той факт, що економічна злочинність має глибоке історичне коріння. Перші прояви здійснення злочинів проти економічного устрою відбувалися під час об'єднання общин в адміністративно-господарські формування, що зрештою привело до утворення держав. Активний розвиток торговельних відносин між державами Стародавнього світу зумовив потребу захисту господарських систем кожної окремо взятої країни від податкових правопорушень. Правопорушення економічного характеру фіксувалися і в Київській Русі в епоху її розквіту (X–XII стст.). В Україні економічна злочинність у сучасному її прояві зародилася на початку 20-х рр. XX ст. в період відміни військового комунізму та впровадження нової економічної політики.

В Україні у період економічних реформ декриміналізували численні діяння, які в нових соціально-економічних умовах втратили свою суспільну небезпечність За скоєння таких правопорушень встановлюється адміністративна відповідальність у вигляді накладення штрафів. Водночас дискусійною можна вважати декриміналізацію окремих економічних злочинів, зокрема злочинів у сфері банкрутства, оскільки заходи кримінально-правового характеру, що застосовувалися до особи, яка вчинила злочин у сфері банкрутства, не могли вважатися «репресивними», адже жодна зі статей Кримінального кодексу не передбачала відповідальності за вчинення такого злочину за обтяжуючих обставин.

Вважаємо, що декриміналізація економічних злочинів дає низку можливостей не тільки для підприємництва, а й для держави, оскільки дана реформа здатна поповнювати бюджет України шляхом стягнення штрафів з винних і зменшити кількість ув'язнених, заощадивши на їхньому утриманні; наблизити національне законодавство до європейських стандартів в рамках Угоди про Асоціацію з ЄС. Водночас, незважаючи на вищевказані переваги даної реформи, наявні і ризики для українського суспільства, зумовлені можливістю неадекватної оцінки даної реформи, створивши ілюзію безкарності, внаслідок якої можливе збільшення числа економічних злочинів. Тому ми вважаємо, що вкрай необхідно розробити та впроваджувати програму декриміналізації свідомості українського суспільства, цілями якої є формування свідомості, в першу чергу, молодої людини, яка не прийматиме як норму поведінки корупційні діяння, економічні махінації, ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів та інші правопорушення в економічній сфері.

Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Складнощі виявлення, кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності пов'язані з багатоаспектнітю проявів злочинних діянь на практиці. Кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності зрідка вчиняється одне, так би мовити «в чистому вигляді». Один економічний злочин тягне за собою інші; в числі «супутніх» злочинів часто виступають розкрадання, податкові кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення пов'язані з підробкою документів та ін.

Ще однією з причин проблеми виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є бланкетний характер більшості норм злочинів. Вказана обставина вимагає звернення до норм інших галузей права (митного, податкового, фінансового, банківського, валютного і т.д.), а також звернення за допомогою до спеціалістів в тій чи іншій сфері діяльності.

Проблеми запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності розглядалися та досліджувалися в роботах багатьох таких вітчизняних вчених як: П.П. Андрушко, А.М. Бойко, В.Ф. Кириченко, В.В. Коваленко, А.В. Коваленко, Т.В. Корнякова, П.П. Михайленко, В.М. Попович, В.М. Смітієнко, В.Я. Тацій, І.К. Туркевич, В.В. Франчук, Д.М. Харко, М.І. Хавронюк та ін. Однак, дослідження питань та проблеми організації розслідування кримінальних правопорушень у господарській сфері не мали системного характеру.

Організація розслідування кримінальних правопорушень (кримінальних проступків і злочинів) – це процес упорядкування кримінальної процесуальної діяльності його учасників за допомогою визначення і конкретизації її основних взаємопов'язаних структурних елементів, створення умов для якісного проведення слідчих (розшукових) дій, взаємодії учасників кримінальної процесуальної діяльності та керівництва розслідуванням.

Розслідування кримінальних правопорушень є специфічним видом соціальної діяльності. Її головні структурні елементи – предмет, цілі, дії, суб'єкти і її учасники у реальному взаємозв'язку (функціонуванні) утворюють систему. Система розслідування кримінальних правопорушень включає підсистеми (підвиди) даної діяльності. Основні підсистеми розслідування: 1) збирання, дослідження доказів і доказування (процесуальна, не процесуальна, організаційно-аналітична і організаційно-підготовча діяльність слідчого); 2) отримання (пошук) орієнтуючої інформації (не процесуальна, переважно оперативно-розшукова діяльність); 3) використання спеціальних знань.

Організацію розслідування кримінальних правопорушень регламентує чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), який є її зовнішнім регулятором, а також відомчі нормативно-правові акти (інструкції, розпорядження, накази), які, в основному, визначають порядок внутрішньої діяльності слідчих та оперативних підрозділів правоохоронних органів. Організація розслідування досить сильно залежить від тієї кримінальної процесуальної реальності, в якій знаходиться. Чинні положення КПК України не дають оптимальних умов для організації розслідування кримінальних правопорушень.

На думку В. Є. Коновалової «…організація розслідування, – це його планування, вибір слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, їх поєднання, специфіка вирішення розумових задач, економія процесуальних засобів» [1, с. 57].

В. Ю. Шепітько, наголошує, що «…організація розслідування – це комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність органів з розкриття, розслідування і профілактики злочинів. На його думку, організація розслідування повинна ґрунтуватися на положеннях наукової організації праці» [2, с. 33].

На нашу думку, організація розслідування – це науково обґрунтована діяльність, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами та спрямована на впорядкування дій з розкриття, розслідування злочинів і забезпечення її ефективності шляхом створення умов постійної готовності до застосування досягнень в різних галузях наукових знань і практики їх реалізації в сфері кримінального судочинства.

Таким чином, організація розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності передбачає мобілізацію сил і засобів та створення оптимальних умов для проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

На нашу думку, результативність розкриття і розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності залежить, в першу чергу, від спільних зусиль підрозділів трьох служб: органів досудового розслідування, оперативних підрозділів та експертно-криміналістичної служби. Але повністю організовують роботу з розкриття та розслідування злочинів вказаної категорії лише слідчі підрозділи органів досудового розслідування.

Однак при цьому не можна не помітити, що особливе значення у виявленні і розкритті кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності мають результати оперативно-розшукової діяльності, які можуть бути не тільки джерелами інформації про злочини, але і використовуватися в забезпеченні процесу доказування у кримінальних провадженнях. Особливість оперативно-розшукової діяльності полягає в використанні компетентними державними органами та їх посадовими особами переважно негласних можливостей з метою вирішення завдань по боротьбі зі злочинністю. Без використання результатів оперативно-розшукової діяльності багато тяжких та особливо тяжких, резонансних кримінальних правопорушень в сфері економіки, що мають замаскований характер, залишалися б не тільки нерозкритими, а й невиявленими.

Результати проведених оперативно-розшукових заходів посадові особи підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність під час виявлення та розкриття злочинів у сфері господарської діяльності використовують як: 1) приводи та підстави для початку досудового розслідування; 2) для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; 3) для попередження, виявлення, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 4) для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів; 5) для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів; 6) для інформування державних органів відповідно до їх компетенції (ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [3].

З вирішенням питання про початок кримінального провадження досудове розслідування здійснюється відповідно із принципами кримінального процесу.

Особливості дій посадових осіб органів досудового розслідування (слідчого, прокурора) на початковому етапі розслідування залежать як від наявної інформації про кримінальне правопорушення, так і від тієї слідчої ситуації, яка складається на певний момент розслідування.

Отже, організація розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є основною функцією слідчого органу досудового розслідування. Саме слідчим організовується, планується, координується, оцінюється робота всіх служб (підрозділів), які приймають, в тій чи іншій мірі, участь у розслідуванні, що залучаються до проведення організаційних заходів, проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій і комбінацій. А наведений аналіз організації розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності дозволить в подальшому визначити підстави для розробки теоретичних основ організації розслідування економічних злочинів, що, в свою чергу, дозволить в рамках приватних методик сформувати рекомендації щодо ефективної реалізації різних аспектів організаційної роботи слідчого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коновалова В. Е. Организация и психологические основы деятельности следователя. К., 1973. С. 56–58.

2. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования пре ступлений : учебник для студентов юридических вузов и факультетов / под ред. проф. В. Ю. Шепитько. Х. : Одиссей, 2001. 528 с.

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 2135-12#Text

Рибченко М. С.,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник:
Фролов О. П.,
старший викладач кафедри кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розслідувати кримінальні правопорушення, *особливо у сфері господарської діяльності* слідчим одноосібно практично неможливо. У будь-якій ситуації слідчий вимушений звертатися за допомогою до інших суб'єктів *досудового розслідування*, залучених *кримінальним процесуальним* законодавством України у сферу кримінального судочинства.

Щодо фінансових розслідувань важливим фактором є залучення фахівців, які володіють спеціальними знаннями в економічній сфері [1, с. 238]. При цьому, найбільш процесуально виваженою формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві є призначення судових експертиз.

Більшість науковців схиляються до розуміння терміну «спеціальні знання» як такі, що не є загальновідомими та загальнодоступними для широкого кола людей, виходять за рамки їх загальноосвітньої підготовки й життєвого досвіду і характерні лише тим особам, які обізнані в тій чи іншій сфері наукових знань або професійної діяльності [2, с. 23].

У широкому науковому розумінні спеціальні знання можна сформулювати, як результат оволодіння людиною певним поглибленим рівнем знань та навичок у конкретній професії або спеціальності.

У спеціальній літературі особи, які володіють спеціальними знаннями і залучаються до участі під час кримінального провадження, іменуються як «обізнані особи». Законодавець до них відносить спеціаліста, експерта та перекладача [3, с. 242].

Так, А. Заріцька зазначає, що тактика проведення судових експертиз має особливості, які обумовлені тим, що експерт – це самостійна процесуальна фігура, яка персонально відповідає за результати проведеного ним дослідження, що має доказове значення [4, с. 274].

У свою чергу, Т.В. Григорович наголошує, що розслідування злочинів у сфері господарської діяльності неможливе без спеціальних знань, однією з форм використання яких є судова експертиза. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [5, с. 59].

Специфіка розслідування злочинів у сфері господарської діяльності полягає у тому, що більшість слідів протиправних дій залишаються у документальних носіях. Сама суть господарської діяльності передбачає обов'язкове ведення документації. Цей фактор обумовлює обов'язкове призначення та проведення судово-економічної експертизи і є одним з ефективних методів виявлення порушень у сфері господарювання. Практично неможливо провести досудове розслідування таких кримінальних правопорушень, не маючи висновку експерта за результатами документального дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання [4, с. 274]. Ось чому судово-економічна експертиза є узагальнюючим методом по зібраних доказів і є дієвим інструментом боротьби з різними протиправними діяннями.

При цьому Г. Л. Чигрина наголошує, що залучення спеціаліста, експерта, використання спеціальних знань гарантують законність, достовірність та допустимість одержаних доказів [6, с. 254].

Отже, ефективне розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності неможливе без залучення спеціалістів та експертів. Специфіка розслідування злочинів у цій сфері обумовлює необхідність якомога ширшого залучення відповідних спеціалістів для консультацій, участі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та експертиз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курман О. В. Використання спеціальних економічних знань на досудовому розслідуванні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 3. С. 238–241.

2. Лазебний А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / ДУФС України. Ірпінь, 2016. 222 с.

3. Пілюков Ю. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. 4 (20). С. 240–246.

4. Заріцька А. Взаємодія слідчих та експертів-економістів при розслідуванні господарських злочинів. *Актуальні питання вдосконалення судовоекспертної та правоохоронної діяльності.* Кропивницький, 2022. С. 274–276.

5. Григорович Т. В. Можливості судової почеркознавчої експертизи та експертизи технічного дослідження документів під час розслідування злочинів у сфері економічної діяльності. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід.* Вінниця, 2022. С. 58–61.

6. Чигрина Г. Л. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання документів на стадії досудового розслідування. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2018. Випуск 1–2. С. 251–257.

Семак С. В.,
капітан поліції, аспірант кафедри криміналістики та домедичної підготовки,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (м. Дніпро)

МАТЕРІАЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ОСОБИ ЯК КВАЛІФІКАЦІЙНА ОЗНАКА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

В умовах російської агресії проти України проблема суїцидів стає все більш актуальною. Навмисне самоушкодження зі смертельним результатом завдають собі різні категорії населення, із-поміж яких і підлітки, і дорослі, люди похилого віку, особи, які зазнали насильства або втратили близьких під час війни, внутрішньо переміщені особи з зони бойових дій, військові та ін. Кожен потерпілий має індивідуальну кризову ситуацію, що спровокувала вчинення дій з метою позбавлення себе життя, але всіх суїцидентів об'єднує відчуття страждання від сильного душевного болю, неможливість подолання почуття розпачу, перебування у тривалому стані стресу й депресії, а також переконання в неможливості впоратися зі своїми проблемами. Науковці переконані, що більшості людей можна допомогти пережити момент суїцидальної кризи, якщо у них є підтримка, людина, яка проведе з ними час, вислухає, сприйме їх серйозно й допоможе їм поговорити про свої думки та почуття. Майже кожну суїцидальну кризу супроводжує сильна амбівалентність, тобто, з одного боку, людина не може впоратися з болем, а з іншого – хоче померти назавжди. У Програмі запобіганню суїциду Університету Західного Мічигану (США) зазначено, що «більшість людей, схильних до самогубства, хочуть не смерті, а способу подолати жахливий біль, який вони відчувають, і потребують поряд кого-небудь, до кого можуть звернутися за допомогою чи підтримкою в ці жахливі хвилини страху та відчаю» [2]. Проте деколи поряд можуть опинитися люди, які навпаки зацікавлені в смерті потенційного самогубця / самогубиці, тому своїми діями змушують чи схиляють до самогубства чи самоскалічення, вчиняють тиск щодо особи, яка перебуває в психологічній, емоційній, матеріальній, або іншій

залежності від винуватого. Такі дії винного / винної щодо потерпілого / потерпілої, визначення психологічної, емоційної, матеріальної або іншої залежності сьогодні потребують додаткових коментарів у руслі криманістичної науки.

Із огляду на це, мета цієї розвідки описати поняття матеріальної залежності особи як кваліфікаційної ознаки злочину, що полягає в доведенні до самогубства.

У багатьох юрисдикціях різних країн у світі пряме чи опосередковане сприяння іншим особам позбавляти себе життя вважається злочином. Відповідно до ст. 120 Кримінального кодексу України «1. Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного приниження її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства, – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Те саме діяння, вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб, – карається обмеженням волі на строк до п’яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього, – карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років» [1].

Самогубство – це навмисне позбавлення себе життя. Незважаючи на те, що особа сама позбавляє себе життя і сам самогубиць / самогубиця не підпадають під дію закону, все-таки можуть бути злочинні передумови, що сприяли смерті потерпілого / потерпілої, наприклад, дії, що передували самогубству (насилля, психологічний і фізичний тиск, мордування, катування, позбавлення матеріальної допомоги на утримання), або правові наслідки, пов’язані з подальшою долею майна особи чи членів його / її родини.

Сучасна психологія і психіатрія майже остаточно визначилися з тим, що самогубство є результатом психічного розладу. Проте низка правознавчих, зокрема й криміналістичних, недавніх досліджень демонструють, що психічні розлади у самогубців сьогодні виявлять набагато менше, тоді як матеріальна залежність і, як наслідок емоційно тяжкий пригнічений стан, дедалі частіше стає передумовою закінчення життя самогубством.

Спостережено, що самогубство нерідко стає наслідком соціальних обставин, що склалися, оскільки люди вчиняють самогубства, коли їх не підтримує суспільство, або вони не зовсім добре соціально інтегровані. Проте підтверджено й той факт, що, наприклад, розлучення часто спричиняє самогубства, особливо серед чоловіків, і такі випадки не завжди спровоковані психічним розладом, тому їх слід уважніше аналізувати, оскільки в цьому разі може мати місце злочинне діяння. Сьогодні науковці активно доводять, що самогубство може статися за відсутності психічного розладу, коли особа перебуває в скрутному матеріальному становищі, присутня втрата репутації і у відповідь на загрозу смертельної хвороби.

Матеріальна скрута й матеріальна залежність є вагомим фактором ризику суїцидальних думок і спроб самогубства. Сучасні дослідники застерігають, що в умовах російської агресії проти Україні, під впливом воєнного стану на економіку, зміну матеріального становища громадян, нерідко місця проживання і професійної сфери діяльності, втрату майна, спроби самогубства стають ще більшою проблемою в найближчому осяжному майбутньому.

Отже, фінансові стресові чинники, матеріальна скрута й, відповідно, матеріальна залежність відіграють важливу роль у самогубствах, тому це потрібно визнавати й реально оцінювати, передбачати й протидіяти наперед у реаліях безпрецедентної фінансової нестабільності, спричиненої російсько-українською війною. Такий висновок підтверджує потребу широкого погляду на самогубство й наголошує на актуальності й перспективах подальшого вивчення цієї проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 11.04.2023).

2. Suicide Prevention Program. How to Help Someone You Know Who is Suicidal. Western Michigan University. Kalamazoo MI 49008-5378. USA (269) 387-3238. URL : https://wmich.edu/suicideprevention/basics/how-help (дата звернення: 11.04.2023).

Сєчка Є. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Питання криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень набувають все більш важливого значення та є досить актуальними в сучасному світі, оскільки кримінальні правопорушення, пов'язані з фінансами, стають все більш складними та набули міжнародного характеру. Це змушує правоохоронні органи вдосконалювати свої методи та прийоми розслідування, в тому числі за допомогою криміналістичних методів. Кримінальні правопорушення, пов'язані з фінансами, можуть мати серйозний вплив на стабільність економіки та довіру громадян до влади, тому ефективне криміналістичне забезпечення фінансових розслідувань є дуже важливим завданням. Крім того, розвиток технологій і нові форми фінансування, такі як криптовалюти, створюють нові виклики для криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань. У зв'язку з цим, дослідження питання криміналістичного забезпечення розслідування фінансових кримінальних правопорушень є важливим для вдосконалення практичної діяльності правоохоронних органів із розслідування вказаних кримінальних правопорушень.

Дане дослідження є актуальним і в Україні, оскільки, останнім часом спостерігається зростання кількості фінансових кримінальних правопорушень, які завдають шкоди державному бюджету та економіці країни в цілому. Недостатня увага до питань криміналістичного забезпечення розслідувань кримінальних правопорушень такого роду, незабезпеченість сучасними технічними та кадровими засобами, а також відсутність чіткої системи співпраці між правоохоронними органами та фінансовими установами складають серйозну проблему в боротьбі з цим видом протиправної діяльності. Тому дослідження

проблем криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань є важливим для покращення ефективності правоохоронних органів та запобігання фінансовій злочинності в Україні на всіх її рівнях.

Криміналістичне забезпечення – це комплекс заходів, методів, засобів та технічних засобів, що застосовуються для проведення криміналістичних досліджень з метою виявлення та дослідження кримінальних правопорушень, збереження доказів про них, встановлення причетності осіб до вчинення кримінальних правопорушень та допомоги суду в прийнятті обґрунтованих рішень у кримінальних провадженнях. У контексті фінансових розслідувань, криміналістичне забезпечення означає застосування спеціальних методів та засобів для виявлення та дослідження фінансових кримінальних правопорушень, зокрема зловживання владою, корупції, легалізації (відмивання) грошей та ін. Це важливий аспект боротьби зі кримінальними правопорушеннями у сфері фінансів, оскільки протиправні групи та окремі особи активно використовують фінансові схеми та механізми для здійснення кримінальних правопорушень.

Криміналістичне забезпечення фінансових розслідувань включає в себе використання спеціальних методів та приладів для дослідження документів, електронної інформації та інших доказів, що використовуються в сфері фінансів. Також, важливою складовою криміналістичного забезпечення є навчання експертів та слідчих правилам збору та аналізу доказів у фінансових розслідуваннях.

З метою підвищення ефективності криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань в Україні було прийнято ряд законодавчих актів. Також діє Національне агентство з питань запобігання корупції, яке займається проведенням розслідувань у сфері фінансів.

Отже, криміналістичне забезпечення фінансових розслідувань є важливим елементом боротьби зі кримінальними правопорушеннями у сфері фінансів в Україні.

Одним з прикладів криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань в Україні є застосування фінансового аналізу. Фінансовий аналіз – це комплексний метод дослідження фінансово-економічної діяльності суб’єктів господарювання, за допомогою якого можна виявити можливі порушення законодавства у сфері фінансів та економіки, а також встановити винних осіб. Ще одним прикладом є застосування експертної оцінки витрат. Експертна оцінка витрат дозволяє визначити вартість робіт, послуг, товарів та інших активів, що

були замовлені або придбані за державні кошти. Цей метод допомагає виявити факти штучного завищення вартості, зловживання та інші порушення.

Також до криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань в Україні входить застосування аудиту. Аудит є одним з найбільш ефективних методів виявлення порушень у господарській діяльності, в тому числі у сфері фінансів. Аудиторські організації проводять аудиторську перевірку фінансової діяльності підприємств та організацій, яка дозволяє виявляти можливі порушення та несумісність з законодавством. Це лише декілька прикладів криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань в Україні.

Отже, криміналістичне забезпечення фінансових розслідувань є важливим елементом виявлення та розкриття кримінальних правопорушень в галузі фінансів та економіки в Україні. Потреба у такому забезпеченні зумовлена поширенням кримінальних правопорушень у сфері фінансів та корупції, а також прагненням забезпечити ефективне функціонування фінансово-економічної системи країни.

На сьогоднішній день в Україні існує низка законів та нормативних актів, що регулюють питання криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань, в тому числі стандартизацію діяльності експертів та лабораторій криміналістики. Однак, існують питання щодо нестачі фахівців у галузі криміналістики, необхідності модернізації технічного забезпечення для проведення ефективних досліджень, а також необхідності покращення співпраці між різними органами влади, які займаються фінансовими розслідуваннями.

Отже, подальші дослідження у галузі криміналістичного забезпечення фінансових розслідувань можуть сприяти подальшому вдосконаленню законодавства та практичних підходів до розкриття фінансових кримінальних правопорушень в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2135-12

2. Іванюк В. Д. Криміналістичне забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами. *Форум права.* Тернопіль, 2017. С. 99–102.

3. Криушенко Л. І. Визначення способу вчинення шахрайства в банківській сфері. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2015. № 6. С. 207–211.

4. Мудряк Т. О. Нормативно-правове забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами. *Міжнародний юридичний вісник :* збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип. 1. С. 121–126.

5. Пряхін Є. В., Гангур Н. В. Криміналістичне забезпечення розслідування незаконної приватизації державного та комунального майна. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* 2020. Том 31 (70). № 3 С. 208–213.

Тіліченко Я. О.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Поняття «криміналістичного забезпечення» діяльності правоохоронних органів розробив та увів до наукового обігу і практики В. Г. Коломацький. На його думку, криміналістичне забезпечення розслідування злочинів перебуває на стику криміналістики і науки управління. Вчений запропонував наступне визначення: «Криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів з розслідування злочинів – це система впровадження в практичну діяльність посадових осіб правоохоронних органів криміналістичних знань, що втілені в уміння працівників використовувати наукові, методичні та тактичні криміналістичні рекомендації, техніко-криміналістичні засоби та технології їх застосування з метою попередження, розкриття та розслідування злочинів» [1, с. 259].

Основною метою автора щодо криміналістичного забезпечення є підвищення наукового і технічного рівнів практичної діяльності підрозділів та служб з розкриття, розслідування та запобігання злочинів. Це визначення є ключовим терміном, який використовується багатьма науковцями при написанні підручників, монографій і статей.

Що стосується питання про те, що розуміється під терміном «криміналістичне забезпечення» у контексті розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами, насамперед варто з'ясувати поняття та сутність розглядуваного кримінального правопорушення.

Так, статтею 222 Кримінального кодексу України (далі – КК України) шахрайство з фінансовими ресурсами віднесено до кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Сутність вказаного кримінального правопорушення полягає в тому, що використовуючи

обман, надається неправдива інформація для отримання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів або пільг щодо податків, не з метою отримання цих коштів, саме ця ознака відрізняє цей склад злочину від звичайного шахрайства (ст. 190 КК України). Для вчинення цього злочину надається неправдива інформація за визначеними адресатами – обман держави або кредиторів, який набуває письмової форми та супроводжується використанням підроблених або іншим чином сфальсифікованих документів [2].

Криміналістичне забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами – це сукупність заходів, що застосовуються для збору, аналізу та використання доказів у кримінальних провадженнях, пов'язаних з фінансовими злочинами, зокрема шахрайством з фінансовими ресурсами.

Ці заходи включають в себе такі етапи:

1. Збір і аналіз доказів. Працівники правоохоронних органів проводять дослідження та збирають докази з різних джерел, таких як банківські відомості, фінансові звіти, телефонні розмови, електронні повідомлення тощо. Для цього вони використовують спеціальні методи і технічні засоби.

2. Експертиза доказів. Працівники правоохоронних органів можуть звертатися до експертів з фінансів, комп'ютерних наук, банківської справи та інших областей для отримання додаткових висновків та аналізу доказів.

3. Використання доказів у кримінальному процесі. Працівники правоохоронних органів можуть використовувати зібрані докази в під час досудового розслідування та в судовому процесі, для доведення вини підозрюваного (обвинуваченого).

4. Захист доказів. Працівники правоохоронних органів також повинні забезпечити правильне зберігання та захист доказів, щоб запобігти їх пошкодженню або втраті [3].

У контексті шахрайства з фінансовими ресурсами, криміналістичне забезпечення розслідування може включати в себе такі дії, як аналіз фінансових транзакцій, виявлення хибних декларацій, розслідування використання електронних засобів сплати тощо. Ці заходи спрямовані на аналіз та документування підозрілих фінансових дій, які можуть вказувати на шахрайство. Крім того, працівники правоохоронних органів можуть використовувати спеціальне програмне забезпечення для аналізу великих обсягів фінансових даних та виявлення зв'язків між різними фінансовими транзакціями.

Окрім того, криміналістичне забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами також може включати в себе співпрацю з іншими відомствами, такими як податкова служба, банки, міжнародні організації тощо. Це може допомогти збільшити доступність інформації про фінансові транзакції та виявлення шахрайських схем.

В цілому, криміналістичне забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами є важливою складовою в боротьбі з фінансовими злочинами, оскільки дозволяє зібрати достовірну інформацію та докази, що можуть бути використані в судовому процесі.

Отже, основний зміст вищезазначеного полягає в тому, що криміналістичне забезпечення розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами можна охарактеризувати як систему розробки нових, поліпшення існуючих та впровадження в практичну діяльність оперативних та слідчих підрозділів криміналістичних засобів, методів і рекомендацій з метою виявлення, розслідування та запобігання вчиненню шахрайства з фінансовими ресурсами. Загалом, це підходить до розвитку та вдосконалення практичного використання криміналістичних інструментів та методів для боротьби зі злочинами, пов'язаними зі зловживанням фінансовими ресурсами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мудряк Т. Визначення поняття криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).* 2012. № 4(59). С. 259–264.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3. Лісніченко Д. В. Лекція до теми «Особливості досудового розслідування шахрайств» для ЗВО денної та заочної форми навчання за напрямом підготовки «Правознавство». 24 с.

Фролов О. П.,
старший викладач кафедри
кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ОБШУКУ У ФОРМІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Обшук є однією з невідкладних слідчих (розшукових) дій, що регламентується стст. 233-236 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України). В сучасних умовах він набув нових особливостей та проводиться у значній кількості кримінальних проваджень в новій організаційній формі – формі спеціальної операції.

Ми вже раніше пропонували власне визначення понять «спеціальна операція» та «обшук у формі спеціальної операції».

На нашу думку, спеціальна операція – це не процесуальний різновид, тобто не нова слідча (розшукова) дія, а тільки нова організаційна форма її здійснення (на сьогодні будь-яких специфічних норм, що регламентують провадження слідчих (розшукових) дій саме в формі спеціальної операції законом не передбачено) [1, с. 320–321]. *Спеціальна операція* – це складна організаційна форма проведення «невербальної» (обшук, огляд), або «змішаної» (слідчий експеримент) слідчої (розшукової) дії, що передбачає єдине керівництво угрупуванням сил і засобів спеціально створеним органом, планову основу, узгодження і координацію усього комплексу заходів за метою, часом, місцем і способом проведення, яка характеризується значною чисельністю суб'єктів (прокурори, слідчі, працівники оперативних та спеціальних силових підрозділів, спеціалісти тощо), і пов'язана зі сприйняттям (виявленням, вилученням, дослідженням) безлічі різноманітних за своїм характером та розміром об'єктів (фрагментів об'єктивної реальності, елементів речової обстановки), що містять в собі доказову та іншу криміналістично значиму інформацію, розташованих на значній за своїми розмірами території [2, с. 220].

Обшук у формі спеціальної операції – це складна організаційна форма проведення «невербальної» слідчої (розшукової) дії, яка передбачає єдине керівництво угрупуванням сил і засобів спеціально створеним органом, планову основу, узгодження і координацію усього

комплексу заходів за метою, часом, місцем і способом проведення та полягає в примусовому дослідженні великою кількістю суб'єктів (прокурори, слідчі, співробітники оперативних та спеціальних силових підрозділів, спеціалісти, інші учасники кримінального провадження) значних за своїми розмірами обшукуваних об'єктів, з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення (безліч різноманітних за своїм характером та розміром об'єктів, фрагментів об'єктивної реальності, елементів речової обстановки, що містять у собі доказову та іншу криміналістично значиму інформацію), а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, що здійснюється в умовах подолання протидії розслідуванню з боку осіб, які не зацікавлені у належному її проведенні, або загрози такої протидії [3, с. 471].

Розглядаючи загальні положення проведення обшуку у формі спеціальної операції ми також приділяли увагу і особам, що приймають участь у здійсненні таких заходів. Зокрема, представили класифікацію таких суб'єктів обшуку, де до окремої групи віднесли осіб що від імені держави і в рамках кримінального провадження виконують ухвалу про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи.

До цієї групи відносяться: слідчі; прокурори; керівник органу досудового розслідування; інші службові особи, які беруть участь у проведенні обшуку (співробітники оперативних підрозділів – відповідно до статті 41 КПК України); спеціалісти [4, с. 159].

Разом з тим, кожен із цих суб'єктів обшуку у формі спеціальної операції, виходячи з її розуміння, ознак і особливостей організації має свою специфіку, що потребує більш детального розгляду.

Давайте розглянемо специфіку та роль слідчого, як суб'єкта нової організаційної форми проведення обшуку – спеціальної операції.

Слідчий, відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, визначається як службова особа відповідних державних органів, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Повний перелік повноважень слідчого, якими його наділено, визначено у ст. 40 КПК України. Зокрема, відповідно до пп. 2, 3 ч. 2 цієї статті, слідчий уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом та доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

Законодавець має на увазі, що саме слідчий уповноважений самостійно проводити слідчі (розшукові) дії, у тому числі і обшук, а залучаючи до участі в їх проведенні співробітників оперативного підрозділу, спеціалістів та інших суб'єктів – керувати вказаними особами, направляючи таким чином слідчу (розшукову) дію у потрібне русло.

Вочевидь, для проведення традиційного обшуку цілком достатньо одного слідчого, який може особисто здійснити або проконтролювати цей захід, що проводиться на незначній території за участі невеликої кількості суб'єктів.

Дещо по іншому ситуація складається при проведенні обшуку у формі спеціальної операції, оскільки обшукуваний об'єкт має велику площу і для ефективного здійснення пошукових заходів, його доцільно поділити на окремі сектори. Безперечно, один слідчий не зможе особисто керувати пошуковими заходами, що одночасно проводяться у кожному з таких секторів. У таких випадках доцільно залучити декількох слідчих (в залежності від площі і кількості секторів обшукуваного об'єкта), які будуть керувати окремими ділянками (секторами) обшуку.

Здійснювати загальне керівництво проведенням обшуку у формі спеціальної операції повинен, на наш погляд слідчий – старший слідчої групи (у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою).

Доцільною, при проведенні обшуку у формі спеціальної операції, є участь і керівника органу досудового розслідування який, відповідно до своїх повноважень, передбачених ст. 39 КПК України може, як просто контролювати роботу своїх підлеглих, так і особисто очолити спеціальну операцію.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що слідчий є основним (спеціальним) суб'єктом обшуку у формі спеціальної операції, на якого, відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України, покладено обов'язок щодо виконання ухвали про обшук житла чи іншого володіння особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фролов О. П. Поняття та основні риси обшуку у формі спеціальної операції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Випуск 1–2 (10–11). С. 318–324.

2. Фролов О. П. Спеціальна операція, як організаційна форма проведення слідчої (розшукової) дії. *Київський часопис права*. 2021. № 3. С. 215–220.

3. Фролов О. П. Спеціальна операція як організаційна форма проведення обшуку. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15 грудня 2021 р. Київ : КНДІСЕ. Мінюсту України, 2021. С. 468–471.

4. Фролов О. П. Суб'єктивні елементи обшуку у формі спеціальної операції (загальна характеристика). *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 1 (17). С. 157–161.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 9 лютого 2022 року / офіц. текст. Київ : Алерта, 2022. 354 с.

Шаповалов М. О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультет податкової справи, обліку і аудиту
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО

В умовах повномасштабної війни кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності можуть стати однією з найбільш актуальних загроз національній безпеці та економічній стабільності країни. Загострення воєнного конфлікту сприяє посиленню економічної незахищеності та вразливості у різних сферах функціонування в державі, а також змінити умови та правила функціонування фінансової системи. У таких умовах розвиток ефективної нормативно-правової бази для протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності є надзвичайно важливим завданням.

Одним з механізмів розвитку нормативно-правової бази є аналіз та оновлення законодавства країни з урахуванням специфічних умов воєнного конфлікту. Необхідно переглянути та адаптувати закони, які регулюють фінансову діяльність, зокрема контроль за рухом грошей, валютним регулюванням, боротьбою з легалізацією доходів, відмиванням грошей, корупцією та іншими кримінальні правопорушення, враховуючи особливості воєнного стану та виклики, які він ставить.

Можемо виділити такі основні напрямки кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в умовах війни (рис. 1):

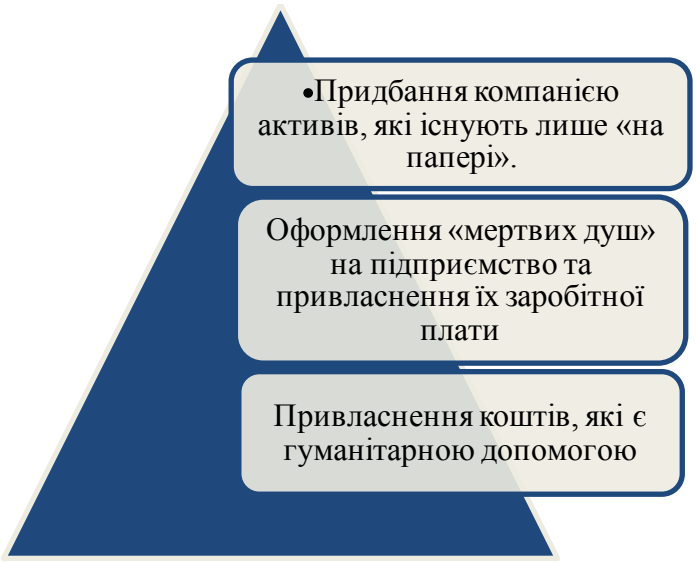

Рисунок 1 – Основні напрямки кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні в умовах війни
Джерело: розроблено автором.

Так особливої популярності набуває корпоративне шахрайство – незаконні дії, які здійснюються фізичною особою або компанією нечесним або неетичним способом. Часто цей вид бізнес-шахрайства спрямований на надання переваги фізичній особі чи компанії, які вчинили злочин [1].

Корпоративне шахрайство залишається однією з найбільш важливих проблем сучасного бізнесу в Україні, яка тільки загострюється збройною агресією російської федерації, пов'язаними із цим обмеженнями та економічною кризою. Одним з основних чинників, які сприяють цьому є зміна психології шахраїв. В результаті війни змінилися акценти в класичному трикутнику шахрайства, який складається з (1) мотиву, (2) виправдання та (3) сприятливих умов. У випадку корпоративного шахрайства мотивом завжди є фінансові потреби та брак коштів. Зниження прибутків та погіршення рівня життя можуть спричиняти таке шахрайство, невизначеність майбутнього та, в цілому, можливість «втратити все під час війни» збільшили бажання швидко збагатитися за рахунок компанії. З іншої сторони, традиційні під час війни виправдання «війна все спише», поєднані з відсутністю контролю, зосередженням керівництва компанії на зовнішніх проблемах, створюють у недобросовісних працівників відчуття, що шахрайство залишиться непомітним. Безумовно, це призводить до того, що співробітники компанії, які мають намір вчинити шахрайство, стають більш зухвалими та менш обережними [2].

Зважаючи на все вищесказане, необхідно вдосконалити нормативну-правову базу з питань, які порушують тему кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зважаючи на сучасні умови війни. Для покращення пропонується встановити новітню методологію «forensic compliance» або криміналістичної експертизи на підприємствах для контролю та швидкого реагування на ризики та загрози корпоративного шахрайства, а також необхідно проводити певні профілактичні тренінги на підприємствах та інших організаціях, з метою довести до працівників та інших службових осіб усі наслідки скоєного кримінального правопорушення.

Об'єктивно принципи функціонування воєнної економіки радикально відрізняються від принципів ринкової економіки мирного часу, що спричиняє необхідність радикальної трансформації державних фінансів з початку ведення військових дій. Протягом усієї історії людства деструктивний вплив війн, епідемій та стихійних лих змушував держави приймати надзвичайні фіскальні заходи, що стрімко збільшувало бюджетні дефіцити та державні борги у вражених країнах [3]. Але, все ж таки, задля уникнення подальшого ментального розладу громадян нашої країни, які втратили все у цій жахливій війні, наше керівництво має застосовувати податкові пільги, надавати субсидії та проводити асигнування із централізованих і децентралізованих фондів на витрати, які спрямовуються на соціальне благополуччя таких громадян. Саме забезпечивши людину, ми можемо уникнути розвиток девіантної поведінки.

Можемо також зауважити, що кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності є старою проблемою, яка потребує новітніх методів впровадження щодо її вирішення. Тож нашому уряду разом з іншими суб'єктами фінансового контролю в Україні необхідно створити базис для подальшого вдосконалення моделі боротьби з такими правопорушеннями. Адже тільки практичне застосування допоможе створити ідеальний механізм боротьби з таким видам злочину сфері господарської діяльності.

Отже, розвиток фінансового шахрайства в умовах війни пов'язаний зі зміною поведінки шахраїв та можливістю списати все на війну. Необхідно вдосконалити нормативно-правову базу та розвинути методи боротьби та профілактики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, щоб у майбутньому запобігти подальші незаконні дії з привласненням та розкраданням коштів, а також унеможливити стимулювання фінансових шахраїв, вдосконалюючи нормативно-правову базу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. James Chen. What Is Corporate Fraud? Definition, Types, and Example. URL : https://www.investopedia.com/terms/c/corporate-fraud.asp (дата звернення: 06.04.2023).

2. Розслідування корпоративного шахрайства під час війни: Юридична практика. URL : https://pravo.ua/rozsliduvannia-korporatyvnoho-shakhraistva-pid-chas-viiny/ (дата звернення: 06.04.2023).

3. Богдан Т. П. Воєнні фінанси: що повинна робити держава? URL : https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_robiti.html (дата звернення: 06.04.2023).

СЕКЦІЯ 3
СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ ДОКУМЕНТІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із чинників, що забезпечують швидке і повне розкриття кримінальних правопорушень є об'єднання зусиль і можливостей слідчих із спеціалістами. Об'єднання зусиль не підпорядкованих органів здійснюється в процесі їх взаємодії, на будь-якому етапі досудового провадження і може здійснюватися як у процесуальній так і непроцесуальній формі.

Розглянемо використання спеціальних знань на прикладі проведення такої слідчої (розшукової) дії, як огляд. Огляд огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК України) [1].

Досягнення результатів при розслідуванні кримінальних правопорушень, можливе лише при проведенні своєчасного і в повному обсязі слідчого огляду та вилучення документів. Характерною особливістю даної категорії кримінальних правопорушень є те, що особи, які їх вчиняють, вимушені використовувати різного роду документи. Документи по цій категорії кримінальних проваджень можуть виступати і процесуальними джерелами доказів, і речовими доками.

Проведення слідчого огляду документів у матеріалах кримінального провадження щодо ухилення від сплати податків дозволяє визначити: 1) осіб, які брали участь у складанні документів і в безпосередньому здійсненні фінансово-господарських операцій; 2) зміст і

характер виконаних фінансово-господарських операцій; 3) перелік документів, за допомогою яких можлива перевірка фактичного змісту фінансово- господарської операції; 4) перелік документів, які підлягають вилученню; 5) суб'єктів підприємництва, у яких необхідно провести обшук; 6) необхідні експертні дослідження [2, с. 196].

При огляді документів, за необхідності, слід використовувати допомогу спеціаліста, що значно підвищує ефективність проведення даної слідчої (розшукової) дії. Участь спеціаліста дає змогу виявити й зафіксувати ознаки підроблення документів, внесення змін до окремих його частин тощо[3, с. 281].

Крім того, спеціаліст під керівництвом слідчого при безпосередньому огляді бухгалтерських документів, різного обладнання, технічних приладів може виявляти суттєві порушення та матеріальні сліди кримінального правопорушення, які можу мати важливе значення у матеріалах кримінального провадження [4, с. 79]. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить про те, що під час розслідування кримінальних правопорушень слід залучати і інших спеціалістів, наприклад товарознавців та ревізорів [5, с. 165]. Цілком слушною є думка Н. Я. Дондик про те, що спеціаліст-бухгалтер може повідомити слідчому нові, мало або зовсім невідомі йому відомості, які мають суттєве значення для подальшого розслідування, лише за безпосередньою участі у слідчих (розшукових) діях. Зіставлення неофіційних записів взаєморозрахунків з порівнювальними відомостями, актами інвентаризації, зведеними звітами, іншими бухгалтерськими документами може допомогти слідчому точніше встановити розміри матеріального збитку і правильно розмежувати матеріальну відповідальність окремих осіб [6, с. 66].

Враховуючи те, що при вчиненні кримінальних правопорушень зовнішні ознаки як правило відсутні, їх можна виявити лише за допомогою спеціальних методів дослідження – перевірки чи експертизи. В. В. Лисенко зазначає, що слідчий огляд документів має спрямування на встановлення: зовнішніх ознак (реквізитів) змісту документів, особливостей механізму його виготовлення; ознак інтелектуальної та матеріальної підробки документів; ознак, які характеризують особу автора чи виконавця документа; переліку документів, які підлягають вилученню; необхідних матеріалів для проведення експертних досліджень [7, с. 202–203].

Прикладом безпосередньої практичної діяльності спеціаліста при провадження слідчих (розшукових) дій є коли спеціаліст під керівництвом слідчого при безпосередньому огляді бухгалтерських документів, різного обладнання, технічних приладів може виявити суттєві порушення та матеріальні сліди кримінального правопорушення [4, с. 79].

Отже, участь спеціаліста у проведенні огляду документів при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є дуже важливою. Оскільки, по-перше, у більшості випадків спеціаліст надає консультативну (довідкову) допомогу слідчому, яка виражається у усних роз'ясненнях, порадах, довідках зі спеціальних питань, зокрема, щодо визначення доцільності й послідовності огляду документів, обґрунтування припущень про належність певних документів до обставин кримінального правопорушення; по-друге, спеціаліст може надавати методичну допомогу тобто надання слідчому методик щодо проведення огляду; по-третє, спеціаліст допомагає слідчому виявити, закріпити, вилучити та оглянути документи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. № 90–91 (дата звернення: 25.04.2023).

2. Лисенко В. В., Задорожний О. С., Дзісяк О. П. Ухилення від сплати податків: виявлення та розслідування : монографія. К. : Істина, 208. 216 с.

3. Тимофєєва Н. В. Участь спеціаліста в огляді документів під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 1(102). С. 278–286.

4. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія. К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 196 с.

5. Бідняк Г. С. Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування шахрайств. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1(25). С. 162–166.

6. Дондик Н. Я. Спеціальні бухгалтерські знання та їх застосування під час розкриття та розслідування бухгалтерських злочинів : монографія. К. : Атіка, 2007. 144 с.

7. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції. (Теорія та практика) : монографія. К. : Логос, 2004. 324 с.

Бартащук М. О.,
студент 3 курсу ПМПФ-20-4 ННІ ЕБ та МС
Науковий керівник:
Супруненко А. М.,
старший викладач кафедри кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

СУБ'ЄКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Фінансові кримінальні правопорушення, що генерують незаконні доходи, які, згідно з Національною оцінкою ризиків, становлять найбільший ризик в Україні, становлять іншу суспільну небезпеку порівняно з тяжкими кримінальними правопорушеннями, які не мають економічного підґрунтя. Основною метою їх вчинення є отримання незаконних доходів.

Під час розслідування більшості фінансових кримінальних правопорушень виникає необхідність у впровадженні досягнень науки і техніки. У таких випадках чинне законодавство надає слідчому право користуватися допомогою обізнаних осіб, які володіють такими спеціальними знаннями.

Використання спеціальних знань є важливою частиною криміналістики, яка являє собою певний синтез знань, що має сприяти розслідуванню фінансових категорій кримінальних правопорушень та встановленню істини у кримінальному провадженні.

У сучасних соціально-економічних умовах роль спеціальних знань у кримінальному провадженні значно зростає. Це пов'язано, по-перше, з необхідністю об'єктивізації процесу доказування, забезпеченням захисту майнових і немайнових прав та законних інтересів особи, по-друге, з можливістю використання в доказуванні все нових і нових досягнень сучасної науки в результаті інтеграції та диференціації наукових знань.

Використання спеціальних знань відіграє ключову роль у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого фінансового розслідування.

Таке сприяння визначається чіткою пізнавальною спрямованістю на розкриття фінансового кримінального правопорушення, встановлення причетних до нього осіб та встановлення обставин події відповідно до предмета доказування.

Проблема використання спеціальних знань у розслідуванні фінансових кримінальних правопорушень є однією з найбільш важливих, усталених і відпрацьованих у практичному застосуванні криміналістичних теорій.

Необхідність використання спеціальних знань у фінансових розслідуваннях зумовлена, насамперед, специфікою предмета протиправного посягання та способів вчинення цих кримінальних правопорушень. Також під час розслідування виникає низка спеціальних завдань, у вирішенні яких слідчому може допомогти особа, яка володіє відповідними знаннями та навичками.

Різні аспекти використання спеціальних знань у фінансових розслідуваннях досліджували такі науковці, як: Н.І. Клименко, В.В. Білинський, А.В. Іщенко, В.Ю. Шепітько, І.В. Пиріг, Г.С. Бідняк, Л.Г. Шапіро, С.С. Чернявський, П.В. Цимба та інші.

Водночас ця проблематика не вичерпується проведеними дослідженнями, оскільки існує низка дискусійних питань, які потребують додаткової розробки та осмислення.

Спеціальні знання є важливим процесуальним інститутом, який визначає підстави участі обізнаних осіб у розслідуванні кримінальних правопорушень, а також умови використання цих знань у кримінальному провадженні.

Однією з передумов ефективного розслідування кримінальних правопорушень та їх подальшого судового розгляду є не лише професіоналізм та професійний досвід органів, які здійснюють кримінальне провадження, а й необхідність використання спеціальних знань у різних галузях.

Спеціальні знання можуть бути використані під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення, якщо вони є необхідними для встановлення або пояснення його обставин.

Спеціальні знання можуть використовуватися стільки разів, скільки необхідно для формування достатньої доказової бази.

Спеціальні знання – це знання, навички та вміння конкретної особи, які не є загальнодоступними та загальновідомими, необхідні для вирішення специфічних питань, що належать до виключної

компетенції органів досудового розслідування чи суду, для встановлення об'єктивної дійсності у кримінальному провадженні, використання яких здебільшого потребує додаткових приладів та засобів [1, с. 30].

Суб'єктами використання спеціальних знань у фінансових розслідуваннях є слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та захисник.

Суб'єктами застосування відповідних знань є спеціаліст, ревізор, аудитор, інспектор, експерт, перекладач.

Основною метою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, пов'язаному з розслідуванням фінансових правопорушень, є отримання доказів шляхом використання спеціальних знань обізнаних осіб, які беруть участь у цьому провадженні [2, с. 179].

Сучасна система органів, що забезпечують фінансову безпеку держави, включає Національну поліцію України, Службу безпеки України, Бюро економічної безпеки, Прокуратуру, Національне антикорупційне бюро України, Державну службу фінансового моніторингу України, Державну аудиторську службу України, Рахункову палату тощо.

Однак, незважаючи на таку розгалужену систему органів, їхня робота є вкрай неефективною через те, що: низький рівень взаємодії між контролюючими та правоохоронними органами; відсутня єдина інформаційна база даних; існує значна конкуренція між правоохоронними органами та зовнішній вплив на них; застосовуються застарілі методи розслідування та обробки інформації у цій категорії кримінальних правопорушень; низький рівень взаємодії між національними та іноземними правоохоронними органами при розслідуванні економічних кримінальних правопорушень. Складність та специфіка кримінальних правопорушень, що вчиняються з фінансовими ресурсами держави, вимагають відповідної підготовки слідчих та їх вміння проводити глибокий аналіз бухгалтерської, податкової та фінансової звітності, а також залучення, за необхідності, висококваліфікованих спеціалістів у цих сферах.

Таким чином, до проблем суб'єктів використання спеціальних знань у фінансових розслідуваннях можна віднести недосконале законодавство у цій сфері, суперечливу судову практику, недостатній досвід більшості слідчих та оперативних працівників, відсутність комплексних методик та тренінгів для правоохоронців.

Крім того, існування розгалуженої системи суб'єктів, які використовують спеціальні знання у фінансових розслідуваннях, призводить до виникнення проблемних питань, пов'язаних з розмежуванням

компетенції, взаємодією та визначенням відповідальності, що в кінцевому підсумку призводить до конфлікту підслідності. Складність та специфіка кримінальних правопорушень, що вчиняються з фінансовими ресурсами держави, вимагають відповідної підготовки слідчих та їх здатності проводити глибокий аналіз бухгалтерської, податкової та фінансової звітності, а також залучення висококваліфікованих спеціалістів у цих сферах, за необхідності. Належній організації фінансового розслідування сприяє налагодження ефективних взаємовідносин між правоохоронними та контролюючими органами, обмін наявною інформацією, створення та наповнення відповідних інформаційних баз даних [3, с. 299].

Для вирішення вищезазначених проблем доречно використати досвід зарубіжних країн. Хоча, порівнюючи системи функціонування та організації органів фінансових розслідувань у різних зарубіжних країнах, слід зазначити, що не існує єдиної моделі розподілу повноважень органів державної влади щодо розслідування фінансових кримінальних правопорушень як з організаційного, так і з функціонального боку. Така відмінність пояснюється не тільки відмінностями в соціально-економічному та політичному житті країн, а й тим, що схожі функції, які є об'єктивно необхідними в будь-якому сучасному суспільстві, можуть реалізовуватися через різні правові інститути та механізми відповідно до національних правових особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко В. Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2017. № 2 (9). С. 22–34.

2. Давиденко В. С. Спеціальні знання в розслідуванні економічних злочинів. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 178–188.

3. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, доц. О. І. Вівчар. Тернопіль : Економічна думка, 2019. 395 с.

4. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

Бондарчук В. В.,
канд. юрид. наук, доцент;
Босак І. А.,
стажист судового експерта Центру судових і спеціальних експертиз,
Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України
(м. Київ)

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОБІГУ ШКІДЛИВИХ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

На сьогодні в Україні, як і у всьому світі, зростає кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним виготовленням, зберіганням та збутом шкідливих для здоров'я підакцизних товарів. Ця проблема має негативний вплив на економічну безпеку держави. Незаконне виготовлення, зберігання, збут та/чи транспортування з метою збуту підакцизних товарів, згідно чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України), кваліфікується як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 204 КК України [1].

Як показує вивчення статистичної звітності за 2018-2022 роки, оприлюдненої на офіційному сайті Генеральної прокуратури України, основні показники розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 204 КК України, – такі:

Показники роботи	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	574	562	615	721	546
Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	295	209	239	249	131
Кримінальні правопорушення у провадженнях, досудове розслідування яких зупинено відповідно до ст. 280 Кримінального процесуального кодексу України	1	0	0	0	1
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду	312	240	210	218	95
Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито	106	141	106	153	137
Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення)	304	373	392	500	449

Дослідження методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу шкідливих для здоров'я підакцизних товарів проводили такі науковці як О. Баєв, Р. Бєлкін, К. Весельський, О. Васильєв, І. Возгрін, А. Вінберг, З. Гулкевич, Н. Давидова, Г. Жирний, О. Колесниченко, П. Куцонис, Б. Лук'янчиков, В. Образцов, В. Федосов, М. Яблоков. Однак, проаналізувавши різні наукові праці, можна сказати, що тема застосування спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом шкідливих для здоров'я підакцизних товарів не була розкрита у повному обсязі.

Стаття 93 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначає, що є такі шляхи збирання доказів сторонами кримінального провадження, які передбачають участь спеціаліста та потребують використання спеціальних знань [2].

Щодо визначення поняття «спеціальні знання» між науковцями йде дискусія. Уперше даний термін виокремив О. Ейсман, який зауважив, що це знання, які не загальновідомі, не загальнодоступні, не мають масового розповсюдження і якими користується обмежене коло спеціалістів [3, с. 152]. Під загальновідомими знаннями науковець вбачав базові, отримані у школі, знання.

Н. Клименко під спеціальними знаннями розуміє професійні знання, навики і вміння у сфері криміналістичних досліджень, інженерної техніки, медицини, мистецтва, необхідні для вирішення питань, що виникають під час розслідування та розгляду в суді матеріалів кримінального провадження [4, с. 56–60].

Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні передбачає собою залучення до процесу розслідування осіб, які володіють спеціальними знаннями та навичками (експерт та спеціаліст). Коло питань, які вирішуються кожним з них у кримінальному провадженні, обумовлюються їх процесуальним статусом.

Розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних з обігом шкідливих для здоров'я підакцизних товарів практично неможливе без використання знань різних галузей.

Основним аспектом, який зобов'язує до призначення окремого виду експертизи при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу шкідливих для здоров'я підакцизних товарів являється той факт, що для з'ясування питання, чи є вилучений підакцизний товар шкідливим для здоров'я, призначається експертиза матеріалів, речовин та виробів.

Разом з цим для вирішення питання про віднесення вилученого під час іншої процесуальної дії товару до категорії підакцизних слід вирішувати за допомогою проведення товарознавчої експертизи. Товарознавча експертиза призначається, зокрема, для визначення змін показників якості товарної продукції, установлення способу виготовлення товарної продукції: промисловий чи саморобний, визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил.

Ще одним видом судової експертизи, який є доречним при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу шкідливих для здоров'я підакцизних товарів являється судово-медична експертиза. Даний вид призначається для встановлення наявності загрози для життя та здоров'я людей при вживанні (використанні) підакцизної продукції.

Під час збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв і тютюнових виробів можуть використовуватись незаконно виготовлені, незаконно отримані або підроблені марки акцизного збору, які теж піддаються експертному дослідженню, тому актуальним буде призначення і проведення технічної експертизи документів та почеркознавчої експертизи [5, с. 193–195].

Таким чином, призначення та проведення зазначених вище експертиз являється обов'язковим елементом процесу доказування під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 204 КК України. Оскільки, завдяки використанню спеціальних знань фахівців у певній галузі, можливо встановити належність вилучених об'єктів до підакцизних товарів й на підставі отриманих результатів провести правильну кваліфікацію вчиненого діяння та відмежувати його від суміжних складів кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Редакція від 28.04.2023 № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 05.05.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від 28.04.2023 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 05.05.2023).

3. Эйсман А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование. 1967. 152 с.

4. Клименко Н. І. Зміни в правовому регулюванні судово-експертної діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2005. № 1. С. 56–60.

5. Карпова С. А. Участь спеціаліста у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі*. Харків, 2012. С. 193–195.

Гриценко В. В.,
канд. юрид. наук, доцент;
Середня А. І.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня знань,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ЩОДО СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Розповсюдження економічної злочинності впливає негативно на розвиток держави, оскільки практично відбувається в усіх її сферах незважаючи на воєнний стан. Це становить загрозу не тільки національній безпеці України, але ускладнює відносини з іноземними державами та знижує довіру громадян до органів державної влади , що критично підриває мотивацію у захисників ЗСУ.

Правопорушення у фінансовій сфері - це протиправні дії в економічній сфері, які мають в якості прямого мотиву отримання винуватцем економічної вигоди. Вони характеризуються тим, що систематично і тривало вчиняються під прикриттям легальної господарської діяльності [4, с. 159].

Особливості фінансових правопорушень полягають у тому, що вони маскуються під законну діяльність, а злочинці добре пристосовуються до нових форм підприємницької діяльності, володіють ринковою ситуацією та використовують прогалини в законодавстві, що регулює підприємницьку діяльність [4, с. 158].

Одним із основних інструментів розкриття фінансових правопорушень є судово-експертне забезпечення процесу розслідування, яке полягає у проведенні різних видів незалежних судових експертиз. Відповідно до положень чинного законодавства, судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Судова експертиза є одним з головних інструментів доказування обставин у судових процесах, що стосуються порушень економічного законодавства в господарській діяльності суб'єктів різних форм

власності.Аналізуючи судову практику, слід зазначити, що встановлення ряду обставин правопорушення фінансового спрямування є ключовим у процесі доказування і неможливим без використання знань судового експерта [5, с. 42].

Проведення судових експертиз під час фінансових розслідувань сприяє накопиченню доказової інформації, а отже, є необхідною та невід'ємною складовою частиною кримінального процесу

У зв'язку зі складним станом економічних процесів, проведення судових експертиз ускладнюється через наявність широкого спектру об'єктів експертиз та зростання числа аспектів господарської діяльності, які підлягають експертизі. Це приводить до необхідності розробки нових методів та інструментів для дослідження різноманітних об'єктів, що охоплюють документально зафіксовані господарські факти, операції та явища, в залежності від конкретного питання, запропонованого для дослідження судовому експерту. У результаті, наукові потреби судово-експертного забезпечення фінансові розслідування розвиваються динамічно [3, с. 196].

Умови воєнного часу зумовили зміну потреб у проведенні експертних досліджень певних видів. Так, в результаті ведення бойових дій на території України було пошкоджено та знищено велику кількість майна фізичних осіб, підприємств, установ, організацій, а також техніки військового призначення ЗСУ, що передбачає необхідність визначення розмірів матеріальних збитків. За таких умов зросла потреба у проведенні, судово-економічних експертиз, що включають експертизи бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій. Варто акцентувати, що вирішуючи питання щодо визначення матеріальної шкоди (збитків), експерт визначає лише економічну сторону шкоди, тобто розмір втрат, нанесених потерпілій особі, незалежно від підстав їх виникнення [1].

Необхідно додати, що згадані види експертних досліджень можуть також призначатися під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з розкраданням гуманітарної допомоги (включаючи грошові кошти). Зокрема, під час такої експертизи може бути вирішене завдання щодо документальної обґрунтованості: розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів на підприємствах, в установах, організаціях і їх структурних підрозділах; оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарноматеріальних цінностей, грошових коштів,

основних засобів, надання послуг; відображення в обліку операцій з основними засобами, товарноматеріальними цінностями, грошовими коштами, цінними паперами та іншими активами тощо [2].

Таким чином, одним з дієвих засобів протидії правопорушенням у фінансовій сфері є їх своєчасне виявлення, розкриття й притягнення до відповідальності усіх причетних до злочинної діяльності осіб. Проведений нами аналіз результатів досліджень з даної проблематики не залишає сумніву, що вирішення таких завдань не може бути результативним без використання спеціальних знань і можливостей експертних служб та підрозділів, призначення й проведення експертних досліджень.

Отже, судово-експертне забезпечення протидії фінансовій злочинності має на меті створення належних умов для встановлення предмету злочинного посягання та визначення суми завданих збитків і доведення причетності конкретних осіб до підготовки, вчинення, приховування слідів і наслідків злочинних посягань. Все це сприяє успішному доказуванню, ретельному аналізу матеріалів кримінального провадження, об'єктивному врахуванні результатів досудового розслідування і водночас допомагає забезпечити захист прав та інтересів кожного з учасників кримінального судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу : Закон України (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 28. Ст. 232.

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науковометодичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5 (зі змінами та допов.). URL : http://zako№2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98

3. Давиденко В. С. Спеціальні знання в розслідуванні економічних злочинів. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2016. № 2. С. 178–188.

4. Денисюк С. Ф. Криміналістичне забезпечення: проблеми визначення та шляхи їх подолання. *Форум права*. 2020. № 4. С. 281–285.

5. Євдокіменко С. В. Перспективи розвитку судовоекономічних експертиз. *Наше право*. 2018. № 2. С. 42–46.

Крива С. М.,
Доценко А. І.,
здобувачки вищої освіти групи ПМПФ-20-3
Науковий керівник:
Фролов О. П.,
старший викладач кафедри кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

СУТНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Нині інститут фінансових розслідувань є одним із дієвих механізмів у виконанні завдань кримінального провадження. Основа його роботи складається з аналітики, метою якої є запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності.

Так, В. В. Білинський у загальному значенні тлумачить фінансові розслідування як збирання, закріплення, усебічний розгляд, вивчення фінансової звітності та відстеження фінансових операцій, що спрямовані на виявлення протиправних діянь, пов’язаних з отриманням, використанням або розподілом фінансових ресурсів, як-от підробка цінних паперів або грошей, відмивання грошей, шахрайство із кредитними картками, порушення податкового законодавства тощо [1, с. 11].

Варто погодитись з Л. В. Полуніною, Т. В. Динис та Д. О. Приймаком, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності натепер є дуже небезпечними для економічної безпеки держави, тому необхідно вдосконалювати такий механізм, як фінансові розслідування, що нині є найефективнішим інститутом розслідування економічних кримінальних правопорушень. Функціонування даного інституту важко уявити без використання спеціальних знань, що відіграють ключову роль для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування [2, с. 310].

Тому призначення та проведення експертиз під час фінансових розслідувань є дієвим механізмом ефективного дослідження таких кримінальних правопорушень.

Слід зазначити, що саме документи є важливим процесуальним джерелом доказів, що містять сліди вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, а їх всебічне дослідження є важливим складником під час фінансових розслідувань.

Ефективним методом дослідження таких документів є технічна експертиза документів.

При цьому, об'єктом даної експертизи виступають:

1) реквізити документів (типографські, рукописні та машинописні тексти, відбитки друкарських форм, компостерні знаки тощо);

2) матеріали документів (матеріал, із якого виготовлений документ, – папір, картон, ледерин або коленкор (матеріали для обкладинки); матеріали письма – туші, чорнила, фарби, пасти для кулькових ручок тощо; допоміжні матеріали – захисні засоби, клей, хімічні засоби тощо);

3) технічні засоби, що використовуються для виготовлення документів (пишучі приладдя та друкарські засоби, поліграфічна техніка, кліше печаток та штампів, різаки, брошурувальні прилади тощо);

4) сліди, залишені внаслідок зміни змісту документа (вид знарядь письма й інших пристосувань, хімічні й інші речовини) [2, с. 309].

У контексті дослідження даної теми, звернемо увагу на думку А.В. Іщенка, який стверджує, що завдання технічної експертизи документів поділяють на діагностичні, ідентифікаційні та класифікаційні:

- діагностичні завдання полягають у встановленні способу виготовлення документа або його частини, факту та способу зміни початкового змісту, самого початкового змісту, часу виготовлення документа тощо;

- ідентифікаційні завдання полягають в ідентифікації технічних засобів виготовлення бланків документа або їх фрагментів, матеріалів документа, виконавця машинописного документа, особи, яка вирізала кліше печатки, цілого за частинами тощо;

- класифікаційні завдання вирішуються в разі необхідності встановлення типу, системи та моделі друкарського засобу, класу паперу тощо [3, с. 48].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що під час проведення технічної експертизи документів, можна встановити автентичність документів, визначити час, спосіб і засоби їх виготовлення, виявити в них ознаки підробки та невидимі і слабо видимі записи, відновити зміст загаслих або спалених документів, з'ясувати, який бланк для

цього використаний, використано підроблене або справжнє кліше для нанесення відбитків печаток і штампів, що було нанесено раніше – відтиск печатки, текст чи підпис, чи вносилося виправлення у початковий текст, який характер цих виправлень, як спочатку читався змінений текст тощо [4, с. 43].

Отже, під час фінансових розслідувань важливим елементом є застосування такого виду криміналістичної експертизи, як технічна експертиза документів, що є ефективним засобом дослідження таких процесуальних джерел, як документи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білинський В. В. Механізм фінансових розслідувань: сучасна практика та перспективи розвитку в Україні. *Вісник ТНЕУ*. 2018. 113 с.

2. Полуніна Л. В., Динис Т. В., Приймак Д. О. Питання призначення технічної експертизи документів під час фінансових розслідувань. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 306–310.

3. Іщенко А. В. Криміналістика в питаннях і відповідях : навчальний посібник. Київ, 2016. 118 с.

4. Поляруш А. Можливості деяких судових експертиз, що призначаються у процесі розслідування злочинів, пов’язаних із незаконним обігом підакцизних товарів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 185–188.

Лукова О. С.,
д-р філос. з економіки,
заслужений економіст України,
Київський науково-дослідний інститут
судових експертиз Міністерства
юстиції України
(м. Київ)

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЇХ ЕКСПЕРТНА ВЕРИФІКАЦІЯ

Відповідно до нормативно-правових вимог, а саме Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів серед переліку видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, можна знайти такий вид експертизи, як економічна. Вона поділяється на три групи (види експертних спеціальностей):

– дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності (11.1);

– дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій (11.2);

– дослідження документів фінансово-кредитних операцій (11.3) [6].

Враховуючи те, як викладений опис першої групи, цілком логічним є наявність серед назв такої експертизи, як бухгалтерська [1, 7] або судово-бухгалтерська (чи судова бухгалтерська) [1, 7, 8]. В той же час, як видно з наведеного вище, в офіційному регламентуючому лексиконі згадана термінологія не передбачена. З одного боку, наявність різних варіацій щодо цього виду експертиз не породжує плутанину та двояке трактування його змісту. Але з іншого, ніби суперечить нормативним вимогам, адже в Положенні про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів чітко йдеться саме про економічну експертизу.

Аби уникнути протиріч між наукою проекцією та змістом нормативних актів з цього питання, в роботі використовується також термін «верифікація». Він поєднує в собі сутнісне наповнення понять «бухгалтерська експертиза», «судово-бухгалтерська експертиза»,

якими часто оперують вчені в одноосібних чи колективних публікаціях, та розкриє безпосередньо бухгалтерсько-податковий аспект економічної експертизи.

Верифікація – це поняття, яке широко використовується в різних сферах людської діяльності, походить від латинського слова «verificatia», що в перекладі означає підтвердження [4]. Під верифікацією розуміють перевірку певних фактів (доказів) на предмет того, чи є вони істинними [2, 3, 4]. Враховуючи наведене, логічним є твердження про те, що експерт, залучений судом, юридичною чи фізичною особами (адже замовником експертизи може бути не лише суд чи слідчий, а й окремі підприємства, установи, організації і навіть приватні особи[1]), проводячи експертизу, здійснює верифікацію обліку, зокрема фінансових інструментів. Іншими словами верифікація є способом з'ясування істинності представлених для дослідження матеріалів.

Отже, основна мета проведення експертної верифікації даних бухгалтерського обліку та звітності щодо фінансових інструментів полягає в сприянні вирішення спорів між двома сторонами. Часто цими сторонами є господарюючий суб'єкт (його представляють адвокати чи інші уповноважені особи) та держава в особі судових і слідчих органів, рідше – зацікавлені у виявленні умисних чи ненавмисних викривлень облікової інформації окремі юридичні чи фізичні особи. Виявлені експертом відхилення повинні бути детально задокументовані та є підставою для формування висновку щодо поставлених перед ним питань, які входять до його компетенції.

Хоча бухгалтерський облік покликаний забезпечувати довіру, порозуміння й керованість соціально-економічного простору, проте у ряді випадків він перетворюється на потужне знаряддя приховування порушень та злочинних дій. Тому верифікація даних бухгалтерського обліку щодо операцій з фінансовими інструментами всіма доступними засобами, в тому числі шляхом проведення економічної експертизи, забезпечує виконання його головних функцій та розкриття економічних злочинів.

Таким чином, експертна верифікація обліку фінансових інструментів формалізована та функціонує в межах визначених правил – інститутів, і відповідно до них. Фундаментальні засади економічної

[1] Наприклад, судово-бухгалтерську експертизу замовляють при підозрі на шахрайство всередині підприємства, а також у разі розподілу активів через розбіжності між діловими партнерами тощо.

експертизи, з одного боку, регламентуються інститутом бухгалтерського обліку, а з іншого – інститутом права. Тому економічна експертиза поєднує норми цих двох інститутів і функціонує виключно за рахунок врахування юридичних норм і облікових правил. При цьому перші визначають її форму, а другі – змістове наповнення. Предметна область економічної експертизи в інституціональному полі визначає рамки розвитку судово-бухгалтерської експертизи – методологічні, нормативно-методичні, освітні та інші. Ці фундаментальні рамки визначають розвиток бухгалтерської експертизи як особливого виду контролю загалом та накладають обмеження на експертну верифікацію обліку фінансових інструментів зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник. К. : Видавнича компанія «Воля», 2004. 656 с.

2. Верифікація / Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Верифікація

3. Верифікація – тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. URL : https://slovnyk.ua/index.php?swrd=верифікація

4. Верифікація. Енциклопедія Сучасної України. URL : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33591

5. Гладчук О. О. Організаційно-методичні засади проведення судово-бухгалтерської експертизи в Україні. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління.* 2012. № 21–22(2). С. 237–241.

6. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text

7. Стельмах Н. Є. Підготовка експертів-бухгалтерів: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL : http://www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=4748

8. Стельмах Н. Методичне забезпечення судово-бухгалтерської експертизи в сільському господарстві: стан та перспективи. *Економічний дискурс*. 2021. № 1(3–4). С. 57–63. URL : http://ed.pdatu.edu.ua/article/view/254434

Паращенко К. М.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освіти, 3 курс, група ОБП-20-1 факультету податкової справи, обліку та аудиту
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, Державний податковий університет (м. Ірпінь)

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Невід'ємною складовою фінансових розслідувань, які допомагають у виявленні фінансових злочинів та їх подальшому розслідуванні, виступають судово-економічні експертизи, **актуальність яких** постала у центрі вивчення відомих вітчизняних науковців.

Даною проблематикою займалися такі вчені, як: Н. І. Клименко, В. П. Бахін, В. П. Хомутенко, В. Ю. Шепітько, Д. В. Мотигін, О. М. Шрамко, Т. О. Крівцова, В. В. Федчишина, В. А. Єрмоленко та інші.

На законодавчому рівні відсутнє тлумачення такої категорії, як «судово-економічна експертиза», тому для роз'яснення даного поняття звернемося до економічної літератури.

На думку В. А. Єрмоленко, судово-економічна експертиза – «це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яка в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі економіки, для надання висновку щодо кола питань, що були поставлені органами дізнання, досудового слідства чи суду» [1, с. 43].

Т. О. Крівцова під судово-економічною експертизою розуміє «процесуальне дослідження, яке здійснюється через застосування спеціальних знань, навичок та вмінь судового експерта та дозволяє вирішувати питання, що ставляться перед ним органами дізнання, досудового слідства чи суду з метою вирішення кримінальної, цивільної, адміністративної справи чи господарських суперечок» [2, с. 49].

Вважаємо, найбільш точну характеристику даної категорії надає визначення В. В. Федчишиної, яка пояснює судово-економічну експертизу, як «процесуальну форму дослідження на основі спеціальних знань у різних сферах економіки, вирішує широке коло питань, що виникає під час розслідування економічних злочинів і судового розгляду таких правопорушень» [3, с. 39].

Сутність судово-економічної експертизи вчені розкривали не тільки через теоретичні визначення, але й на прикладі застосування у різних видах фінансових правопорушень. Наприклад, В. П. Хомутенко та Д. В. Мотигін дослідили актуалізацію судово-економічної експертизи в умовах тіньової економіки, у той чай, як О. М. Шрамко визначив можливості судово-економічної експертизи в розслідуванні окремих корупційних кримінальних правопорушень.

Можемо впевнено стверджувати, що спільним для всіх науковців залишається думка щодо важливості проведення судово-економічної експертизи у розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, а також особливості їх призначення тобто випадки, коли для вирішення поставлених питань необхідні спеціальні бухгалтерські та економічні знання.

Таким чином, судово-економічна експертиза важливішим процесуальним джерелом. Їх проведення потребує дотримання принципів незалежності та об'єктивності, а також відповідної кваліфікації та досвіду експертів. При цьому, фахівці повинні мати доступ до всієї необхідної для матеріалів кримінального провадження інформації та документації.

Проте, найперше, що потрібно зробити у ході розслідування, визначити обсяг роботи і напрямок дослідження. Виконати це належним чином допомагає знання предмету судово-економічної експертизи та об'єктів дослідження, які постають у центрі розслідування.

Загалом, предмет судово-економічної експертизи – це відображені в документах господарські операції, що є об'єктами дослідження, відображають стан і результати економічної діяльності суб'єктів економічних відносин та визначаються завданнями, поставленими перед нею, змістом питань, які вона вирішує у правоохоронній і судовій діяльності [4].

У свою чергу, об'єктами дослідження у експертизах виступають:

- документи бухгалтерського та податкового обліку, звітності, а саме:

а) первинні і зведені документи;

б) облікові регістри;

в) бухгалтерська, фінансова, податкова і статистична звітність;

- інші матеріали справи, до яких відносяться:

а) акти ревізій, документальних перевірок діяльності підприємств;

б) протоколи допитів, свідчення звинувачених і свідків;

в) висновки експертів інших спеціальностей;

г) протоколи виїмок та ін. [5].

Варто зазначити, що для проведення судово-економічної експертизи необхідно використовувати спеціалізовані програми та технології, що дозволяють ефективно проводити аналіз фінансових даних та здійснювати різні види облікових операцій.

Окрім вищезазначеного, необхідно враховувати національні та міжнародні законодавчі норми, і готовність експертів співпрацювати з іншими фахівцями у сфері економіки та обліку.

На нашу думку, варто не забути і виділити певні особливості, які мають судово-економічні експерти – ті, що можуть бути корисними для ефективного проведення фінансових розслідувань: визначення злочинних дій із використанням фінансових ресурсів, виявлення шахрайства, аналіз фінансової звітності, оцінка втрат та виявлення прихованих активів.

Розглянемо детальніше кожне з них.

По-перше, судово-економічні експерти можуть визначити, які фінансові ресурси були використані для злочинних дій, які особи були залучені до цих дій та які засоби були використані для приховування цих дій.

По-друге, експерти можуть допомогти виявити шахрайство та ідентифікувати осіб, які його вчиняли. Це відображається шляхом аналізу фінансової діяльності підозрюваних та їх фінансових потоків.

По-третє, судово-економічні експерти можуть провести аналіз фінансової звітності підозрюваних, щоб виявити недостовірну звітність, відхилення від стандартів бухгалтерського обліку та інші порушення.

По-четверте, експерти визначають розмір втрат, заподіяних у злочинних діяннях, а саме – проводять фінансовий аналіз та оцінку вартості втраченого майна.

Останньою важливою особливістю, на нашу думку, є виявлення прихованих активів. Проте це неможливо, якщо не володіти певними методиками, адже у ході розслідування проводиться аналіз нерухомості та фінансових документів, дослідження банківських документів.

Отже, судово-економічна експертиза виступає найважливішим інструментом у боротьбі з фінансовою злочинністю, що допомагає встановити обставини та докази фінансового злочину, а також винних у цьому осіб. Необхідно забезпечити проведення таких експертиз відповідно до міжнародних стандартів, що, в свою чергу, гарантуватиме правову відповідність та незалежність експертної діяльності, а також слідкувати за тим, щоб кваліфіковані та досвідчені експерти мали знання у сфері фінансів та бухгалтерського обліку, отримували доступ до всієї необхідної інформації та мали навички використання спеціалізованих програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмоленко В. А. Сутність дефініції «судово-економічна експертиза». *Управління ризиком.* 2014. № 12. С. 42–43.

2. Крівцова Т. О. Удосконалення правового забезпечення судово-економічної експертизи як форми економічного контролю. *Бізнес Інформ.* 2015. № 2. С. 48–53.

3. Федчишина В. В. Щодо окремих аспектів податкової експертизи. *Фінансове право.* 2016. № 1(35). С. 38–42.

4. Економічна експертиза. *Науково-дослідна лабораторія судових експертиз.* URL : https://ndlse.com.ua/ekonomichna-ekspertyza.html (дата звернення: 30.04.2023).

5. Економічна експертиза. ЮрЕкс : вебсайт. URL : https://yureks.com.ua/ekspertyzy/ekonomichna-ekspertyza.html (дата звернення: 30.04.2023).

Рудая М. І.,
канд. екон. наук;
Татарнікова О. О.,
судовий експерт вищого кваліфікаційного класу,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ В ЕКОНОМІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Методичне забезпечення економічних експертиз та експертних досліджень в судовій економічній експертизі ґрунтується на методах, прийомах, упорядкованих і цілеспрямованих для вирішення питань, встановлення фактів, які стосуються предмета і об'єкта економічних експертиз, а також на основі методики експертних досліджень.

Доцільність використання того чи іншого методу, в конкретному експертному економічному дослідженні вирішується в залежності від змісту питань, які виносяться на розгляд експерта та від наявності первинної документації, яка є у розпорядженні для дослідження, характеру інформації, яка отримується з об'єктів дослідження.

Потрібно відзначити, що поняття методи і прийоми часто вживаються як синоніми, але нерідко і розрізняються, коли методами називають більш складні пізнавальні процедури, які включають в себе цілий набір різних прийомів дослідження [2, с. 25].

Відзначаючи особливості поглядів науковців стосовно методів можна зробити висновок про неоднозначний підхід до розуміння самого поняття «метод». Зокрема, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови, метод — це прийом або система прийомів, що застосовуються в будь-якій галузі діяльності [3, с. 503]. Відзначаючи філософське розуміння поняття «метод» слід вважати, що це є спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні. Свідоме застосування правильного методу є суттєвою умовою успішного розвитку пізнання.

Укладачі Етимологічного словника української мови тлумачать термін «метод» як прийом, спосіб, пов’язуючи його походження із західноєвропейськими мовами (від лат. methodus) [5, с. 345].

У свої наукових дослідженнях Білуха М. Т., вивчаючи економічний зміст поняття «метод», приходить до висновку, що це спосіб дослідження, який визначає підхід до об'єктів, що вивчаються, планомірний шлях пізнання і встановлення істини [1, с. 39].

Таким чином, узагальнюючи існуючі погляди, можна констатувати, що за допомогою методів провадиться будь-яке дослідження, що узгоджується і з основами економічної теорії, де під методом пізнання розуміють спосіб, шлях дослідження.

Слід зазначити, що методи судово-економічної експертизи являють собою ті способи і прийоми практичного здійснення експертної діяльності, за допомогою яких реалізуються поставлені перед експертами завдання.

Методичні основи економічних експертиз включають в себе сукупність методичних прийомів, застосовуваних при експертному дослідженні господарських операцій, відображених в обліку, в результатах ревізій та перевірок фінансової діяльності господарюючих суб'єктів. Загальнонаукові методи дослідження в економічних експертизах включають в себе, перш за все, аналіз і синтез, абстрагування і конкретизацію, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, системний аналіз та інші методи дослідження навколишньої дійсності.

Характеризуючи кожен метод та прийом судової експертизи, слід враховувати, що вони знаходять застосування при провадженні різних видів судової експертизи. Разом з тим, слід зауважити, що методи дослідження мають цілеспрямовану ознаку, і тому їх у науці і на практиці співвідносять із завданням і об'єктом дослідження. До загальнонаукових методів дослідження в економічних експертизах відносять: аналіз і синтез, абстрагування і конкретизацію, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, системний аналіз та інші методи. До методів експертного дослідження належать загальнонаукові та спеціальні методи: метод документальної перевірки, метод зіставлення, метод економічного аналізу та метод моделювання. Метод документальної перевірки застосовується у комплексі з методом зіставлення документів, який полягає у порівнянні даних, що містяться у різних документах, для встановлення тотожностей відповідних показників чи розходжень (протиріч) між ними. За результатами зіставлення даних первинних документів з даними зведених документів та їх відображенням в регістрах бухгалтерського обліку, даних одних рахунків бухгалтерського обліку з даними кореспондуючих з ними інших

рахунків, експерт-економіст може встановити правильність не тільки відповідних записів при веденні обліку, але й даних, відображених у первинних документах.

Необхідно зазначити, що методи економічної експертизи, які застосовуються для проведення конкретного експертного дослідження, визначають як спеціальні. За своєю сутністю, це методи які є прикладними на відміну від загальнонаукових методів. Детальніше, розглянемо методи економічної експертизи у таблиці 1.

Таблиця 1 – Методи економічної експертизи

Метод документального підтвердження	**Метод співставлення (порівняння)**
арифметична, реквізитна та нормативна перевірки, за якими встановлюється правильність підрахунків, правильність застосування форми документа та повноти заповнення його реквізитів, відповідність записів про господарсько-фінансові операції вимогам нормативних документів	зміст і значення порівнюваних об'єктів визначається не стільки в процесі їх роздільного вивчення і оцінки, скільки за допомогою їх зіставлення. Отже, об'єкти порівняння мають бути співставними, тобто повинні мати ознаки, загальні для цих об'єктів. За цими ознаками встановлюються схожість, відмінність і суть змін порівнюваних об'єктів, причому предмети і явища пізнаються глибше, ніж при ізольованому вивченні. Зіставлення (порівняння) систематизує знання і виключає їх формальне засвоєння. Чим повніше і усебічно порівнюються між собою окремі явища і факти, тим точнішим буде результат. Порівняння є найважливішою передумовою, основою для узагальнення
Методи економічного аналізу та моделювання	
полягають у аналізуванні системи економічних показників діяльності підприємств і організацій з метою встановлення взаємозв'язку між ними та їх впливу на фінансовий стан, результати їх господарсько-фінансової діяльності, можливість укладення та виконання договорів (угод). Застосування методу економічного аналізу дає можливості вирішувати експертам-економістам більш широкий спектр завдань, пов'язаних з вирішенням питань фінансового планування грошових потоків на підставі складеної фінансової звітності, ефективності використання власного капіталу, вибору оптимальних методів нарахування амортизації, розрахунку показників ефективності виробничої діяльності підприємств, ліквідності, фінансової стабільності і т.п. Аналіз тенденцій фінансової стабільності підприємств передбачає порівняння різних показників за різні періоди часу в однакових грошових вимірниках, що особливо необхідно для здійснення прогнозування фінансово-господарської діяльності	

Джерело: складено авторами.

Вищевказані методи є найпоширенішими у експертній практиці. Необхідно зазначити, що застосування методів, систематизованих в таблиці 1 має свої особливості, обумовлені конкретними практичними ситуаціями. Спеціальні методи економічної експертизи допомагають визначити значимість документа для вирішення поставлених питань, його доказову цінність, проаналізувати окремі господарські операції і результати діяльності за певний період. Таким чином, застосування методів в їх сукупності із спеціальними способами і прийомами дозволяє експерту всебічно і повно проводити експертне дослідження.

Одним з найпоширеніших загальнонаукових методів у судовій економічній експертизі є системний підхід. Поняття «системний підхід» характеризується насамперед як один з спеціальних способів наукового дослідження, за якими досліджуваний об'єкт вивчається як сукупність елементів, що утворюють систему. У наукових дослідженнях він передбачає оцінку поведінки об'єкта як системи з усіма факторами, які впливають на його функціонування. Цей метод широко застосовується у наукових дослідженнях при комплексному вивченні діяльності виробничих об'єднань і галузі в цілому, визначенні пропорцій розвитку галузей економіки тощо [6, с. 142].

Особливість системного підходу визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і забезпечуючи виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину.

Важливою особливістю системного підходу є напрям розробки і визначення загальної методології, основу якого становлять дослідження об'єктів як систем [6, с. 143]. Цей підхід виник у XX ст., коли склалася ситуація методологічної кризи: наявність значної кількості методів, які можуть бути застосовані у вузькій науковій сфері. Основним поняттям цього підходу виступає система, під якою розуміється певний клас речей, елементи якого знаходяться у взаємодії. Варто відзначити, що системний підхід – це категорія, яка не має єдиного визначення, оскільки пояснюється дуже широко і неоднозначно [6, с. 100].

Отже, основне завдання системного підходу полягає пояснення і розуміння цілісності об'єкта, який відіграє особливу роль як загальнонаукова методологічна основа експертного дослідження.

Таким чином, в практичній судово-експертній діяльності можуть застосовуватися ті ж методи, що і в науковому дослідженні, якщо їх використання не суперечить вимогам законності та етичним нормам, тобто відповідає принципу допустимості в його загальній формі. У даному

контексті слід зазначити, що судовий експерт практично не обмежений у виборі засобів і методів які залежить від конкретних завдань, поставлених перед експертом органом, що призначив експертизу.

Характер застосовуваних методів, склад і зв'язок між ними обумовлені специфікою експертного дослідження, особливостями його об'єктів, умов і завдань, а також логічною послідовністю, основними його етапами і формами. Кожен з методів дослідження має свої переваги і обмеження в застосуванні. Кожен з них висловлює істину, рису пізнавального процесу. У реальному процесі пізнання всі методи взаємопов'язані, взаємодіють і взаємно доповнюють один одного. У той же час кількість засобів і методів, що застосовуються при дослідженнях у економічних експертизах постійно розширюється. В процесі експертного дослідження, експерт використовує не тільки свої спеціальні знання з теорії і практики економічних наук, він також використовує систему методів дослідження, яка забезпечить достовірність одержуваних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень : підручник. К. : Вища школа, 1997. 271 с.

2. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142, [25] с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

4. Вітлінський В. В. Моделювання економіки. Київ : КНЕУ, 2003. 408 с.

5. Етимологічний словник української мови : В 7 т. Т. 4 / ред. кол. : Мельничук О. С. (гол. ред.), Білодід І. К., Коломієць В. Т., Ткаченко О. Б. ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К. : Наукова думка, 1982. 632 с.

6. Організація та методологія наукових досліджень / редкол. : О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2017. 448 с.

7. Судова бухгалтерська експертиза / за редакцією М. Д. Корінька. Київ : Національна академія статистики, обліку та аудиту, 2012. 286 с.

8. Хомутенко О. В., Кудряшова С. В. Про предмет і об'єкт судової економічної експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : збірник наукових праць. Х. : Право, 2010. Вип. 10.

9. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 78 с.

Токар І. І.,
студентка групи ПМПФ-20-1 ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Мулявка Д. Г.,
д-р юрид. наук, професор,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

Актуальність дослідження обумовлюється тим, що фінансові розслідування є важливою складовою боротьби з корупцією, відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими злочинами, пов'язаними з фінансовими операціями. Для забезпечення ефективності таких розслідувань необхідно проводити судові експертизи, які дають можливість з'ясувати фактичні обставини злочину та встановити фінансові потоки, що беруть участь у цьому процесі.

Судова експертиза є дієвим інструментом встановлення фактів злочину. Цей процес здійснюється у вигляді проведення відповідних досліджень з використанням спеціалізованих методів та засобів. Для організації судової експертизи необхідно виконати наступні кроки:

1. Визначення потреби у судовій експертизі. При проведенні фінансового розслідування слід уважно аналізувати всі наявні факти та докази, щоб визначити, чи необхідна судова експертиза для подальшого розслідування.

2. Вибір експерта. Для проведення судової експертизи слід вибирати компетентних та досвідчених фахівців, які володіють необхідними знаннями та навичками.

3. Укладання договору на проведення судової експертизи. У договорі слід визначити об'єкт експертизи, її мету, методи дослідження, терміни та умови проведення.

4. Фінансування експертизи. Витрати на проведення судової експертизи мають бути покриті відповідними бюджетними коштами або іншими джерелами фінансування.

5. Проведення судової експертизи. Експерт повинен здійснити необхідні дослідження та підготувати експертну думку з урахуванням встановлених вимог та стандартів.

6. Представлення результатів судової експертизи. Експерт повинен підготувати відповідний звіт та передати його слідчим чи суду для подальшого використання у справі [1].

Проведення судової експертизи в фінансових розслідуваннях має свої особливості та вимоги. Перш за все, експерт повинен бути кваліфікованим, володіти необхідними знаннями та досвідом у галузі фінансів та банківської діяльності. Крім того, він повинен знати основні методи та інструменти аналізу фінансових потоків, а також бути вмілим у роботі з електронними базами даних та програмами обробки фінансової інформації [2].

Під час проведення судової експертизи в фінансових розслідуваннях експерт повинен звернути увагу на такі питання:

1. Визначення джерел та шляхів отримання фінансових коштів, що беруть участь у злочині.

2. Виявлення фактів відмивання грошей та незаконних фінансових операцій.

3. Встановлення зв'язків між різними особами та їхніми фінансовими операціями.

4. Аналіз фінансових потоків та виявлення неправомірних дій з використанням фінансових ресурсів.

5. Визначення схем та методів використання фінансових ресурсів з метою вчинення злочину.

6. Порівняння фактичних даних про фінансові операції з даними, що містяться в електронних базах даних та інших джерелах [2].

Після здійснення вищезазначених необхідних досліджень та аналізу фінансових даних, експерт формує відповідну експертну думку та звіт. Він повинен пояснити використані методи та інструменти аналізу, а також навести докази та аргументи, що підтверджують його висновки. У звіті також повинні бути вказані джерела та методи отримання фінансових даних. Після підготовки експертної думки та звіту, експерт повинен представити їх відповідним слідчим чи суду. У разі потреби експерт може бути запрошений до суду для пояснення своїх висновків та відповіді на запитання [3].

Таким чином, організація та проведення судової експертизи в фінансових розслідуваннях має свої необхідні вимоги. Експерт зобов’язаний володіти відповідними знаннями та мати певний досвід у цій галузі аби судова експертиза відмінний результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гула Л. Ф., Гумін. О. М. Організаційні основи проведення окремих видів судових експертиз : навч. посіб. Львів : Львівська політехніка, 2018. 428 с.

2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / Г. К. Авдєєва та ін. ; редкол. : В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 951 с.

3. Богатирьов В. М. Судова експертиза : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2018. 464 с.

Шевчук О. О.,
канд. юрид. наук, доцент;
Моргун Н. С.,
канд. юрид. наук, доцент;
Марчевський С. В.,
канд. юрид. наук,
Національна академія внутрішніх справ (м. Київ)

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

У сучасній ситуації економічного розвитку України в умовах повномасштабної війни та прагненням до європейських стандартів Україна стоїть перед серйозними викликами у проявах демократії, становленні громадянського суспільства та фінансового благополуччя. Основною складовою системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, є система фінансового моніторингу [1, с. 124].

У національній економічній системі України функціонує Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг), що забезпечує, організовує, координує національне і міжнародне співробітництво у сфері протидії легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Держфінмоніторинг є органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки та є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції, іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [2].

Держфінмоніторинг разом з іншими державними органами, що додатково залучаються до реалізації національної системи боротьби з відмиванням нелегальних доходів, на постійній основі щорічно аналізує та узагальнює існуючі типології легалізації доходів, враховуючи наявний практичний міжнародний досвід, а також досвід державних та комерційних органів та установ України. Важливим елементом у системі запобігання та припинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є Держфінмоніторингом узагальнених матеріалів та додаткових узагальнених матеріалів.

У вітчизняній науковій літературі немає єдиного підходу до визначення поняття «фінансовий моніторинг», і це пов'язано з його багатоаспектністю. Тому, разом із ним дослідники використовують такі терміни, як «контроль», «нагляд» та «моніторинг».

Як вважає І. Канцір та М. Брицька, фінасовий монітоинг доцільно розглядати у трьох площинах: 1) як систему заходів фінансового, адміністративного, кримінального та оперативно-розшукового характеру; 2) як інструмент державного регулювання; 3) як механізм перманентного моніторингу фінансових операцій. [3, с. 69].

О. Грабчук та І. Супрунова визначають фінансовий моніторинг як сукупність методичних, організаційних, нормативно-правових та інституційних заходів, спрямованих на ефективне функціонування національної системи боротьби з фінансуванням тероризму [4, с. 78].

О. Кузьменко, Т. Доценко, Л. Скринька зазначають, що фінасовий моніторинг – це система заходів, що передбачає підвищення рівня фінансової, а відповідно й економічної безпеки держави шляхом здійснення контролю за фінансовими операціями, зменшення обсягів фінансових злочинів, а саме: зростання рівня конкурентоздатності держави, скорочення розмірів тіньової економіки, зростання надійності банків, збільшення надходжень до бюджету держави від конфіскованого нелегального майна, сплати податків від виявлених незаконних доходів, скорочення корупції, збільшення ефективності застосування бюджетних ресурсів [5, с. 105].

Мета, завдання і структура моніторингу визначаються об'єктивною сферою його використання. Перелік об'єктивних сфер, у яких термін "моніторинг" поданий як функція в складі інформаційної системи, включає моніторинг у системі організаційного управління економічними суб'єктами, а також галузевими структурами й економікою країни, моніторинг у системі освіти, моніторинг у системі фондового ринку, моніторинг при складанні бюджету країни, моніторинг різних видів діяльності підприємств, моніторинг банківської діяльності [6, с. 47].

Система фінансового моніторингу побудована на оперативному обміні інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу та спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу.

Проаналізувавши теоретичні інституційні засади системи фінансового моніторингу, необхідно зазначити, що існуюча система боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, має певну

дієву структуру, ґрунтується на визначених нормах, стандартах та механізмах [7, с. 239].

Правові засади розвитку системи фінансового моніторингу регулюються такими законодавчими й нормативно-правовими документами, як: Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII; Закон України «Про запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX; Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року» від 12.05.2021 № 435-р тощо.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що у сучасній науковій літературі існують два підходи до визначення поняття фінансового моніторингу: 1) фінансовий моніторинг є особливою формою фінансового контролю; 2) фінансовий моніторинг є системою постійного моніторингу фінансових операцій, що дозволяє виявляти ризики, пов’язані з відмиванням грошей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухтіарова А., Духно Ю., Доброгорська В. Національна система фінансового моніторингу України. *Економіка та суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 121–130.

2. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL : https://fiu.gov.ua

3. Канцір І. А., Брицька М. Р. Фінансовий моніторинг як парадигма державної політики у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та проявам тероризму. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 48-3. С. 68–71.

4. Грабчук О., Супрунова І. Фінансовий моніторинг як умова забезпечення державної безпеки країни: поняття, складові, етапи розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8, № (4). С. 75–83.

5. Кузьменко О. В., Доценко Т. В., Скринька Л. О. Роль фінансового моніторингу в сучасній системі забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 3 (65). С. 98–108.

6. Першин В. Г. Державний фінансовий моніторинг: завдання та функції. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 45–50.

7. Козинець І. Г., Лось А. Ю. Фінансовий моніторинг в Україні: новий етап розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 237–239.

СЕКЦІЯ 4
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Адамовська А. І.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, 3 курс, факультет облікової справи, обліку та аудиту
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Ускладнення соціального життя в Україні залежить від криміногенності економіки, яка переходить на якісно новий етап злиття кримінальних структур із владою. Це призводить до масової корупції державних службовців та активної участі злочинного світу у політичних та економічних процесах в державі та за її межами. Наслідком цього є викривлення соціально-економічної політики держави та підвищення рівня криміналізації економіки, що ускладнює підприємницьку діяльність для законних громадян та сприяє залученню до неї представників злочинного світу.

На сучасному етапі існують різні способи боротьби зі злочинністю, однак найбільш ефективним серед них є проведення оперативно-розшукових дій. Ця система включає як відкриті, так і приховані заходи пошуку, розвідки та контррозвідки, які здійснюються за допомогою оперативних та оперативно-технічних засобів [1, с. 134–144].

Можна зауважити що, розроблення і впровадження в діяльність оперативних підрозділів автоматизованих інформаційно-пошукових систем органічно збіглося і стимулювало розвиток теоретичних уявлень про те, що оперативно-розшукова діяльність складається із двох фактично пов’язаних між собою частин: пізнавальної, яка включає в

себе пошук, збір, аналіз й оцінку інформації, що становить оперативний інтерес, і діяльної (активної), що включає в себе практичну реалізацію отриманої інформації.

Аналітична робота підрозділів захисту економіки повинна відповідати основним вимогам щодо вірогідності, повноти, документальності інформації, усебічності, системності, плановості та комплексного застосування методів аналізу. Її головною метою є підготовка пропозицій та їх детальне обґрунтування для прийняття оптимальних управлінських рішень.

В першу чергу, вона спрямована на своєчасне виявлення проблем, їх правильну оцінку, визначення об'єктивних причин, вибір найдоцільніших шляхів і засобів їх вирішення та відповіді на питання, що виникають у процесі оперативно-службової діяльності.

Для забезпечення протидії злочинності у сфері економіки, інформаційно-аналітична робота повинна зосередитись на наступних завданнях:

- збір інформації високої якості та достовірності для прогнозування криміногенної ситуації в галузях економіки, з урахуванням результатів боротьби з економічною злочинністю та їхнього впливу на оздоровлення ситуації в економіці регіонів;

- використання аналітичних матеріалів для планування запобіжних заходів, організації оперативно-службової діяльності оперативних підрозділів, прогнозування розвитку економічної злочинності та розроблення управлінських рішень;

- підвищення ефективності системи контролю за виконанням нормативно-правових актів щодо боротьби зі злочинністю у сфері економіки та власних рішень підпорядкованими підрозділами;

- вдосконалення використання комп'ютерної техніки для швидкого збору, накопичення та обробки необхідної інформації, а також поліпшення якості аналітичних документів [2, с. 63–65].

Оперативно-розшукова діяльність має на меті забезпечення підрозділів Департаменту захисту економіки необхідною інформацією про злочинців, а також визначення видів та обсягів інформації, необхідної для боротьби з економічною злочинністю, та забезпечення її зберігання, пошуку та надання користувачам. Первинна інформація піддається обробці, систематизації, аналізу та узагальненню, після чого розподіляється між оперативними підрозділами відповідно до їхніх функцій. Використання сучасних технологій та технічних засобів

дозволяє збирати, обробляти, зберігати та надавати інформацію у найбільш ефективний спосіб. Отримана під час такої діяльності інформація допомагає встановити обставини тяжкої злочинності та зібрати докази [3, с. 121].

Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити ефективний обмін інформацією між різними оперативними підрозділами, в тому числі між правоохоронними органами, фінансовими установами та іншими зацікавленими сторонами. Для цього можуть використовуватися різні механізми та системи обміну інформацією, такі як бази даних, електронні системи обміну даними та інші.

На мою думку, для ефективної боротьби зі злочинністю у сфері економіки необхідно підвищити оперативну обізнаність щодо процесів, що відбуваються в господарському середовищі, злочинних намірів керівників підприємств, що забезпечить якісне інформаційно-аналітичне забезпечення для виявлення складних злочинів, таких як ухилення від сплати податків, відмивання грошей та нецільове використання бюджетних коштів. Крім того, важливо виявляти злочинність, пов'язану з фінансово-кредитною сферою та використанням власниками стратегічно важливих для держави підприємств. Для поліпшення боротьби зі злочинністю у сфері економіки, Департамент захисту економіки постійно вдосконалює процес інформаційно-аналітичної діяльності своїх оперативних підрозділів.

Інформаційно-аналітичне забезпечення є ключовою складовою ефективної діяльності оперативних підрозділів. З метою вдосконалення його функціонування можна розглянути наступні методи:

- використання геопросторових технологій для збору та аналізу геоданих. За допомогою систем глобального позиціонування (GPS), геодатчиків та інших технологій можна отримувати інформацію про місцезнаходження підозрюваних осіб та об'єктів. Це дозволяє оперативним підрозділам більш ефективно контролювати та вивчати об'єкти, які знаходяться на їх території;

- використання штучного інтелекту для обробки та аналізу великої кількості даних. За допомогою алгоритмів машинного навчання можна створити систему, яка буде самостійно аналізувати велику кількість інформації та виділяти найважливіші дані для оперативних підрозділів. Цей метод є досить ефективним, оскільки штучний інтелект може працювати швидше та точніше, ніж люди;

- використання соціальних мереж для збору та аналізу інформації. Оскільки соціальні мережі є одним з основних джерел інформації для багатьох людей, то можна використовувати їх для збору та аналізу даних про злочинну діяльність. Це дозволяє оперативним підрозділам більш ефективно реагувати на злочини та запобігати їх вчиненню [4, с. 87–98].

Таким чином, швидкий та ефективний доступ до оперативної інформації є ключовим чинником успішної роботи оперативних підрозділів, які ведуть боротьбу з економічною злочинністю. Для того, щоб забезпечити високу якість отриманої інформації, працівники Департаменту захисту економіки повинні спочатку визначити джерело та місце її знаходження, тобто організаційну та економічну структуру. Далі, необхідно визначити обсяг інформації, необхідний для виконання поставлених завдань з боротьби з злочинністю, та спосіб її отримання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукашин В. В., Радченко І. С., Стаховський О. В. Кримінальна ситуація в Україні: оцінка та тенденції розвитку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 2. С. 134–144.

2. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності міліції : монографія. К. : ДНДІ МВС України ; Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет справ, 2013. 352 с.

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2013–2017 рр. / Генеральна прокуратура України. К. : ГПУ, 2018. 250 с.

4. Андрієнко О. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів. Харків, 2019. С. 87–98.

Бондаренко І. А.,
студент 4 курсу ННІ ЕБМС
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

НЕОБХІДНІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що в процесі глобалізації національної економіки та її інтеграції до світової спільноти може виникати необхідність у формуванні ефективної наглядового механізму, який здатний запобігти легалізації доходів, які отримані злочинним шляхом, а також забезпеченням фінансовими ресурсами тероризму та подальшого розповсюдження зброї масового знищення. Для цього формуються різні організації на міжнародному рівні, які використовують відповідні санкції до країн, що можуть допускати порушення у цьому напрямку та внутрішньодержавні уповноважені органи з тих питань, які стосуються фінансових розслідувань. Під цими розслідуваннями розуміють комплексні дії, що спрямовуються на недопущення легалізації накопичених доходів незаконним шляхом та фінансування тероризму у відповідності до законодавства країни. Функціонування цих органів неможливе без злагодженої співпраці із первинними ланками в системі фінансових розслідувань.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань з врахуванням вимог вітчизняного законодавства.

Під фінансовими правопорушеннями розуміють різні види незаконних дії, які пов’язані з одержанням, розподілом та використанням фінансових ресурсів, зокрема це може бути: відмивання коштів, які мають злочинне походження, можливе шахрайство, яке здійснюється з фінансовими ресурсами різних суб’єктів господарювання, підробка фінансових ресурсів та цінних паперів, а також порушення банківського та податкового законодавства, які в комплексі формують загрозу фінансовій безпеці країни. Під фінансовими розслідуваннями розуміють

процес дослідження фінансової звітності та проведення моніторингу різних фінансових операцій, що спрямований на виявлення порушень з фінансовими ресурсами [1, с. 386].

Основними рисами прояву злочинності у фінансовій сфері є те, що вони можуть вчинятися у легальної і нелегальної діяльності, при цьому суб'єктами таких правопорушень можуть бути підприємці та інші особи, які дозволяють сприяти здійсненню господарської роботи. Вони можуть завдавати економічну, моральну та політичну шкоду як суспільству, так і державі. Крім цього фінансові правопорушення спрямовуються на одержання економічної вигоди та вчиняються лише навмисно, а також можуть проводитися різними засобами, які передбачені діючим кримінальним законодавством. Правопорушення у фінансовій сфері мають латентний характер, що зумовлює потребу у використанні можливостей оперативних підрозділів із можливим застосуванням їх засобів, сил та методів. Важливим завданням фінансових розслідувань є безпосередньо фіксація та виявлення ознак загроз фінансовій безпеці, а також встановлення наслідкових зв'язку між чинниками та причинами, що їх зумовлюють. Лише після фінансового розслідування можна встановити можливі ризики та загрози, з'явиться можливість для затвердження рішень, які стосуються протидії фінансовій злочинності, а також забезпечення фінансової безпеки [2, с. 264].

Для того, щоб фінансові розслідування здійснювалися ефективно варто проводити належним чином фінансовий моніторинг. Він проводиться декількома шляхами, зокрема під час здійснення експертиз, ревізій, документальних перевірок та попереднього розслідування, а також під час аналізу даних з позицій оцінки стану економічної безпеки. При цьому необхідно організувати ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення, яке передбачає виконання наступних завдань:

1. окреслення впливу та здійснення оцінки загроз в сфері безпеки фінансового напрямку;

2. здійснення моделювання та аналізу криміногенних наслідків рішень державних органів влади в фінансово-економічній сфері;

3. оцінка впливу тенденцій розвитку проявів злочинності в фінансовій сфері та аналіз їх взаємозв'язку з іншими проявами злочинності;

4. виявлення схем та способів для подальшого вдосконалення різних правопорушень в фінансовому напрямку та розробка відповідних пропозицій відносно їх усунення;

5. проведення дослідження наслідків соціально-економічного характеру різних правопорушень в фінансовій сфері [3, с. 422].

Для того, щоб швидко організувати обробку значної кількості інформації використовують різні програми з належною можливістю її подальшої обробки. Під час здійснення фінансових розслідувань важливою складовою в процесі боротьби з правопорушеннями варто проводити наступні заходи:

1. проводити збір достовірних даних від організацій, які безпосередньо здійснюють операції з фінансовими ресурсами та іншим майном, яке підлягає обов'язковому контролю у відповідності до чинної нормативно-правової бази;

2. здійснювати обробку та збір даних від різних правоохоронних органів відносно стану злочинності економічного характеру;

3. формувати злагоджену взаємодію та належним чином оформлений інформаційний обмін між державними органами, що проводять аналіз та збір даних відносно правопорушень в фінансовій сфері;

4. оцінювати та системно аналізувати одержану інформацію для виявлення чинників, які безпосередньо мають вплив на формування відхилень під час здійснення фінансово-економічної роботи;

5. виявляти та здійснювати наукове супроводження основних умов та причин, які безпосередньо впливають на процес формування способів проведення фінансових розслідувань та розробляти відповідні пропозиції відносно їх подолання;

6. оптимізувати засоби, форми та методів протидії фінансовим правопорушенням та проявам корупції шляхом безпосереднього об'єднання зусиль фіскальних, правоохоронних та контролюючих органів, а також структур виконавчої влади та різних фінансових органів [4, с. 164].

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення та процес ефективного проведення фінансових розслідувань знаходиться у площині вирішення тих завдань, які безпосередньо пов'язані з організацією на макро- та мікрорівнях, використанні загальної сукупності способів, важелів та методів з врахуванням зарубіжного досвіду у відповідності до вітчизняних реалій. Для більш швидшого обміну даними між правоохоронними органами варто сформувати єдину інформаційну базу для подальшого обміну інформацією відносно фінансових злочинів. Реалії сьогодення та світовий досвід показують, що для проведення ефективної боротьби з фінансовими злочинами та формування більш надійного механізму забезпечення безпеки держави є створення в Україні єдиного центрального органу, завданням якого буде попередження, виявлення, розкриття, припинення та розслідуванням протиправних посягань на основні права громадянина та людини, а також інтереси держави і суспільства в фінансовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. К. : УБС НБУ, 2014. 386 с.

2. Орлов Ю. Ю. Поняття та елементи організації оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ.* К. : КНУВС, 2006. № 5. С. 264–271.

3. Оніщик Ю. В. Міжнародже співробітництво у боротьбі з фінансовими правопорушеннями : навчальний посібник. К. : Алерта, 2016. 422 с.

4. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

Бреславець В. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ВИЯВЛЕННЯ ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ

Фінансові кримінальні правопорушення є однією з найбільш шкідливих і небезпечних форм злочинної діяльності в сучасному світі. Україна, як і більшість країн світу, також стикається з проблемою фінансових злочинів, таких як відмивання грошей, корупція, податкові злочини та інші. Відтак, виявлення та аналіз фінансових злочинів є важливою складовою боротьби з цими злочинами та забезпеченням фінансової стабільності та розвитку країни.

В Україні фінансові злочини можуть бути класифіковані за такими ознаками: злочини проти фінансової безпеки, злочини проти економіки, злочини проти державного фінансування та злочини проти інших прав та інтересів громадян. Найбільш поширеними фінансовими злочинами в Україні є корупція, відмивання грошей, фінансові піраміди, порушення авторських прав, податкові злочини та злочини у сфері банківської діяльності. Однією з проблем виявлення та аналізу фінансових злочинів є недостатній рівень освіченості населення та правоохоронних органів щодо фінансової безпеки. У зв’язку з цим, необхідно проводити постійну роботу з підвищення рівня фінансової грамотності населення та співробітників правоохоронних органів [1, с. 21–27].

Першим етапом виявлення фінансових злочинів є збір та аналіз інформації про можливі порушення законодавства в галузі фінансів, банківської справи та інших пов'язаних галузях. Для цього використовуються різноманітні джерела інформації, зокрема фінансові звіти, документи, що стосуються банківської діяльності, транзакційні дані, звіти про аудит та інші.

Другим етапом є аналіз зібраної інформації з метою виявлення можливих ознак фінансових злочинів. Цей етап передбачає використання спеціальних програмних засобів для автоматизованого аналізу даних та пошуку невідповідностей в документах та транзакційних даних. Крім того, на цьому етапі здійснюється експертний аналіз зібраної інформації з метою виявлення можливих порушень законодавства та оцінки можливих збитків для держави та громадян.

Третій етап передбачає виконання оперативних дій з метою зупинення фінансових злочинів та затримання осіб, що їх вчиняли. На цьому етапі здійснюється координація дій між правоохоронними органами та іншими заінтересованими сторонами з метою забезпечення ефективності дій та досягнення позитивних результатів.

На четвертому етапі проводиться юридична оцінка фактів фінансових злочинів, що були виявлені, та встановлення винних осіб. Для цього використовуються різні правові механізми, зокрема кримінальне, цивільне та адміністративне законодавство.

П’ятий етап передбачає вжиття заходів щодо відшкодування збитків, завданих державі та громадянам в результаті фінансових злочинів. Для цього можуть використовуватись різні механізми, зокрема судові процеси, реструктуризація боргів, конфіскація майна та інші [2, с. 17–23].

У світлі зростання кількості та складності фінансових злочинів в Україні, важливою є не тільки ефективність виявлення та аналізу таких злочинів, але й забезпечення належного рівня захисту прав та інтересів громадян та держави. Для цього необхідно забезпечити належний рівень фахової підготовки правоохоронних та контролюючих органів, вдосконалити законодавство та вдосконалити міжнародне співробітництво у боротьбі з фінансовими злочинами. Іншою проблемою є недостатній рівень співпраці між різними органами влади, в тому числі правоохоронними органами, банківськими установами, органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства та іншими державними органами, які займаються розслідуванням фінансових злочинів. Це часто призводить до непродуктивних розслідувань і недостатньої ефективності боротьби зі злочинністю [3, с. 124–137]. Для вирішення цієї проблеми необхідно змінити законодавство та створити механізми для покращення співпраці між органами влади. Зокрема, введення обов’язкової обміну інформацією між різними державними органами, які займаються розслідуванням фінансових злочинів, а також встановлення спільних координаційних центрів. Також актуальною є проблема забезпечення належного рівня технічного та інформаційного

забезпечення фінансових розслідувань. Для виявлення та аналізу фінансових злочинів необхідна високотехнологічна база, яка включає в себе сучасні інформаційні технології та програмне забезпечення. Однак, більшість державних органів, що займаються фінансовими розслідуваннями, мають обмежені бюджети та обмежені можливості для забезпечення необхідного рівня технічної бази [4, с. 509].

Отже, виявлення та аналіз фінансових злочинів є складним процесом, який потребує належної координації та співпраці між різними органами влади та державними органами, які займаються фінансовими розслідуваннями. Невід'ємною складовою процесу є використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення, що вимагає наявності належної технічної бази. Для вирішення цих проблем необхідно забезпечити належний рівень фінансування, належний рівень співпраці між різними державними органами, а також забезпечити необхідний рівень технічної бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долбнєва Д. Шляхи трансформації системи боротьби з економічними злочинами в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. *ScienceRise*. 2019. № 2–3. С. 21–27. URL : http://journals.uran.ua/sciencerise/article/view/163108 (дата звернення: 02.04.2023).

2. Васильчишин О. Імплементація зарубіжного досвіду щодо розслідування фінансових злочинів. *Економічний аналіз.* 2020. С. 17–23. URL : http://econa.wunu.edu.ua/index.php/econa/article/view/1990 (дата звернення: 02.04.2023).

3. Васильчишин О. Фінансові злочини у фіскальній сфері як загроза економічній безпеці України. *Світ фінансів.* 2021. С. 124–137. URL : http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1422 (дата звернення: 02.04.2023).

4. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. Сумський державний університет. Суми, 2019. 509. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/72685 (дата звернення: 02.04.2023).

5. Соломіна Г. В. Форензік – інструмент фінансового розслідування діяльності підприємства. *Науковий вісник Мукачівського державного університету.* 2018. № 2. С. 144–149. URL : https://economics-msu.com.ua/web/uploads/journals_pdf/Scientific%20Bulletin%20of%20MSU.%20Series%20Economics_2018_Issue_2(10).pdf#page=144 (дата звернення: 02.04.2023).

Жидовцев Я. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь);
Тютюнник Р. С.,
Державне бюро розслідувань
(м. Київ)

СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ ІТ-ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОГО ТА ШВИДКОГО ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Найближчим часом головним завданням для України є приєднання до європейської правової системи. Це зазначив Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль: «Ставимо амбітні цілі – через два роки бути готовими до вступу в Європейський Союз». Продовжуючи свою думку, він зазначає: «Завдання складне та комплексне. Зараз проводиться аналіз 29 тисяч правових документів ЄС, котрі повинні стати частиною нашого законодавства» [1].

Слід зазначити, що забезпечення здійснення фінансових розслідувань в України із використанням ІТ-технологій, є питанням, що привертає посилений інтерес зі сторони науковців. Так, вивченням вищевказаного питання займались наступні вчені: М.А. Добрянський, О.В. Курман, С.І. Лепський, О. М. Підхомний, С.С. Чернявський та інші.

Процеси європейської інтеграції зумовлюють утвердження людини, як суб'єкта права власної країни, так і права європейської спільноти. Загальноприйняті європейські стандарти у сфері правоохоронної діяльності щодо попередження злочинності, розкриття та розслідування, призначення і виконання покарань, визнають вищими по відношенню до національних норм, які, у свою чергу, є орієнтиром для необхідних змін в нашій країні. Для економічного добробуту України, головним завданням є саме боротьба з економічними та корупційними злочинами. Не менш важливим кроком є зменшення людського фактору та максимальна автоматизація послуг, що надаються державою. Наприклад — цифровізація сфери будівництва заощаджує державі 3 млрд грн на рік. І це трансформація лише однієї

сфери. Цифровізація зупиняє схеми на мільярди гривень. Потенційний антикорупційний та економічний ефект від онлайн-послуг за два роки — 48 млрд грн [2].

Крім того, серед пріоритетних проектів слід визначити наступні: Е-відновлення, Е-акциз, автоматизація послуг для моряків і розмитнення в застосунку «Дія», що сприятиме швидкому розвитку держави, та унеможливить скоєння економічних та корупційних злочинів [3].

Також в майбутньому планується запровадити сучасні ІТ-інструменти для підвищення ефективності слідчих дій, як-от штучний інтелект, аналіз великих даних, розпізнавання обличчя та інші. Серед іншого планується проведення реінжинірингу та цифровізації послуг, які мають найбільші економічні, корупційні ризики та суспільний резонанс. Розробка концепції здійснення прозорих і конкурентних публічних закупівель у сфері державного ІТ (відкриття коду програмного забезпечення, онлайн-моніторинг погодження та закупівель ІТ-продуктів). Через вже невеликий проміжок часу більша частина послуг буде здійснюватися шляхом автоматизації та цифровізації даної сфери послуг [4].

Втім, разом із запровадженням сучасних ІТ-інструментів та цифровізацією послуг, злочинність «не стоїть на місці» та вигадує все нові різноманітні способи скоєнння економічних правопорушень із використанням ІТ-технологій, а тому вже зараз ми повинні переймати передовий світовий досвід фінансових розслідувань у питаннях попередження, виявлення та розкриття даних категорій кримінальних правопорушень.

В Україні під час здійснення фінансових розслідувань використовується здебільшого два підходи: традиційний та превентивний.

Традиційні підхід базуються на розслідуванні конкретних злочинів і проведенні детального аналізу фінансових операцій, пов’язаних з цим злочином. Він завжди залежить від того, наскільки ефективні системи фінансового контролю та співпраця між підрозділами, які здійснюють фінансові розслідування.

Превентивні підходи, натомість, більше спрямовані на запобігання фінансовим злочинам. Попередження та недопущення фінансових злочинів, за допомогою встановлених систем моніторингу фінансових транзакцій та співпраці з фінансовими установами для виявлення підозрілих транзакцій.

У світі є багато країн, де рівень фінансових розслідувань є дуже високим, і вони мають дуже ефективні системи контролю. Це США, Велика Британія, Австралія та інші. Щоб імплементувати світовий досвід в Україні, необхідно враховувати кращі практики та досвід розвинених країн. Досвід розвинутих країн світу показує, що ефективне фінансове розслідування є ключовим елементом боротьби з корупцією, фінансовою злочинністю та іншими негативними явищами.

Ця тема стає все більш актуальною в сучасному світі, де збільшується кількість фінансових злочинів, шахрайств, відмивання грошей, ухилення від сплати податків, фінансування тероризму за допомогою ІТ-технологій. Майже не ведеться робота з протидії розповсюдженню контенту, який навчає як скоїти фінансові злочини.

Важливо пам'ятати, що фінансове розслідування є складним та тривалим процесом, яке потребує висококваліфікованих фахівців з економіки, права та криміналістики. Такі спеціалісти повинні мати розуміння фінансових процесів, знати методи аналізу фінансової інформації та володіти навичками фінансових розслідувань. Велика кількість даних, які необхідно аналізувати, може бути оброблена за допомогою комп'ютерних систем і програмного забезпечення, що збільшує ефективність розслідування та зменшує витрати та час на проведення експертиз.

Одним із ключових елементів фінансових розслідувань є використання спеціальних інструментів та технологій для збору та аналізу фінансової інформації. До таких інструментів можуть належати програмні продукти для аналізу бухгалтерської звітності, фінансових транзакцій, банківських виписок, операцій з цінними паперами та іншої фінансової інформації з відкритих джерел наприклад розслідування ЗМІ.

Створення відповідної ІТ-інфраструктури, наприклад в складі Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБУ) дасть можливість швидко проводити економічні експертизи, аналізи великих масивів фінансової інформації та виключить людський фактор на помилку. У свою чергу, головним критерієм підбору кадрів повинні стати достатній рівень фаховості та знань в галузі, а також розуміння новітніх технологій та програмного забезпечення. Загалом забезпечення ефективного функціонування БЕБУ є одним із завдань Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року.

Також слід вказати, що своєчасний та невідкладний початок вирішення окреслених питань вже сьогодні, сприятиме, на наш погляд, запобіганню значної кількості фінансових правопорушень у майбутньому, та створить ефективну систему запобіжників, а імплементація кращого світового досвіду підвищить якість та зменшить час проведення фінансових розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України, Промова Прем'єр-міністра України Дениса Шмигаля на засіданні Уряду 09.05.2023. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premier-ministra-ukrainy-denysa-shmyhalia-na-zasidanni-uriadu9052023

2. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік / офіційний сайт Бюро економічної безпеки України. URL : https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/zvit-pro-diialnist-biuro-ekonomichnoi-bezpey-ukrainy-za-2022-rik.pdf

3. Офіційна сторінка Facebook Михайла Федоровіва – міністра цифрової трансформації України. URL : https://www.facebook.com/fedorov1991

4. Офіційна сторінка Міністерства цифрової трансформації України, стаття «Мінцифри і НАБУ співпрацюватимуть задля запобігання корупції – підписано меморандум» 02.09.2023. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-i-nabu-spivpratsiuvatymut-zadlia-zapobihannia-koruptsii-pidpysano-memorandum

Калініченко З. Д.,
канд. екон. наук,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (м. Дніпро)

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК СПОСІБ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ОСОБЛИВОЮ МЕТОДИКОЮ

Україна наполегливо здійснює заходи щодо розвитку та вдосконалення системи проведення фінансових розслідувань відповідно до міжнародних стандартів.

Передумовою ефективного фінансового розслідування є позбавлення стимулу вчиняти корисливі фінансові злочини. У центрі уваги має бути не лише покарання винних, а й виявлення та розшук доходів, отриманих злочинним шляхом. Пріоритетним напрямом діяльності органів, які спеціалізуються на фінансових розслідуваннях, є пошук можливостей повернути незаконно отримані активи. Це дасть змогу ефективно позбавити незаконних статків та слугуватиме вагомим фактором стримування для потенційних злочинців.

Актуальним на сьогодні є критичне вивчення та систематизація теоретичних засад, аналіз практики проведення фінансових розслідувань, оптимізації щодо підвищення ефективності функціонування в контексті вивчення та імплементації зарубіжного досвіду (рис. 1).

Фінансові розслідування

↓

цільові орієнтири та завдання

↓

Збирання і систематизація інформації у сфері публічних фінансів.
Виявлення зон ризиків у сфері публічних фінансів шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних.
Оцінка ризиків і загроз фінансовій безпеці, напрацювання способів їх мінімізації та усунення.
Складання прогнозів розвитку кримінальних тенденцій в економіці в цілому й у сфері публічних фінансів зокрема і запобігання їх виникненню.
Виявлення злочинних технологій, схем і механізмів злочинної діяльності та закономірностей їх функціонування, їх розкриття.
Оцінка чинного законодавства щодо наявності передумов створення схем злочинної діяльності у сфері публічних фінансів.
Складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів щодо регулювання відносин щодо публічних фінансів.
Боротьба зі злочинністю у сфері оподаткування, митній та бюджетній сфері.

Рисунок 1 – Цільові орієнтири та завдання проведення фінансових розслідувань

Фінансові розслідування є надзвичайно складним видом досліджень. По-перше, їх здійснення потребує досвіду роботи у фінансовій сфері. По-друге, самостійними зусиллями жодне відомство не в змозі охопити широкий спектр інформації, необхідної для відстеження всіх фінансових операцій. По-третє, масштабність, різноманітність і мінливість фінансового сектору зумовлюють ускладнення фінансових розслідувань.

До предмета фінансових розслідувань. як особливого виду аналізу, належить фінансова складова злочинної діяльності. Саме вивчення фінансової складової на основі відповідної методики, технології та організації праці може суттєво допомогти спеціальним органам під час виявлення та розслідування практично будь-якого злочину, пов'язаного з рухом фінансових ресурсів і слідами у вигляді фінансової інформації. Нині фінансові розслідування можуть проводити як уповноважені державні органи, так і приватні організації. Тобто суб'єктами фінансових розслідувань є як представники органів державної влади, так і суб'єкти приватного сектору економіки, зокрема консалтингові компанії. Досить поширеною є така послуга, як форензік, тобто виявлення та зменшення ризиків виникнення шахрайства, незаконних дій та неетичної поведінки у сфері господарської діяльності [1].

Механізм фінансових розслідувань доцільно розглядати як сукупність прийомів, способів, методів та організаційних форм, що забезпечують діяльність спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів з дослідження фінансової інформації з метою виявлення та розслідування злочинів. Найпоширенішими видами корупційних злочинів є: хабарництво, розкрадання бюджетних коштів, службове підроблення, зловживання владою або службовим становищем. Найбільш вразливою залишається сфера державних закупівель (хабарництво заради перемог в тендерах, розкрадання бюджетних коштів шляхом підписання посадовими особами фіктивних актів, надання переваг афілійованим особам через необґрунтоване відхилення конкурентних заявок для інших потенційних постачальників).

Специфіка вітчизняних предикативних злочинів є фіскально–корупційною. Приблизно 40 % таких злочинів пов'язані із різними способами нелегального перерозподілу доходів (фіктивне підприємництво, ухилення від сплати податків, шахрайство, розкрадання), ще 40 % злочинів пов'язані із вчиненням різного роду корупційних діянь (зловживанням владою, службовим становищем, підробленням документів тощо) [2].

Отже, саме наявність проблем активізувало пошук ефективної моделі функціонування служб, які борються з економічною злочинністю і створення на цій основі єдиного правового органу, функції якого повинні забезпечити захист економічних інтересів держави. В умовах починаючи з 2000-х років економічній злочинності в Україні «протидіяли» наступні органи: Податкова міліція в системі ДФС; Департамент захисту економіки Національної поліції в системі МВС; Департамент контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Служби безпеки України; слідчі органи прокуратури. Загальний штат нараховував близько15 тисяч службовців. Тому більшість фахівців справедливо стверджували, що наявність стількох органів по боротьбі з економічними злочинами призводить до проблеми необхідності розмежування компетенції, дублювання повноважень, координації взаємодії і головне – до проблеми колективної безвідповідальності.

«Закон про Бюро економічної безпеки України прийнятий Верховною Радою 28 січня 2021 року. Уряд утворив Бюро 12 травня 2021 року як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. 25 листопада 2021 року Бюро випустило повідомлення про офіційний запуск роботи, що однак не означає реального початку виконання повноважень. Перша новина про повідомлену детективами БЕБ підозру датована 29 грудня 2021 року» [3].

Актуальним для сучасного етапу боротьби з корупцією на основі виявлення невідповідності зроблених витрат державних службовців їх доходам є використання концепції доходу (прибутку) – концепція Хейга-Саймонса, покладеної в основу податкових систем розвинених країн, коли дохід особи дорівнює сумі витрат на споживання і приросту чистої вартості власного капіталу [3]. Крім того, в розвинених країнах застосовуються і непрямі методи визначення вартості податкових зобов'язань, зокрема методика визначення податкових зобов'язань громадянина на основі його витрат, узагальнених показників способу життя та ін. Як було зазначено, в діяльності як контрольно- рахункових, так і правоохоронних органів, що спеціалізуються на розслідуванні злочинів в сфері економіки і фінансів, з'являються нові напрямки.

У свою чергу в зарубіжній і вітчизняній практиці, як зазначалося, розробляються і узагальнюються індикатори (показники), які сигналізують про ознаки правопорушень («червоні прапорці»): нееквівалентні

фінансові та господарські операції, сумнівна організація бухгалтерського обліку та ін.

Особливої уваги потребує легалізація незаконних доходів, яка залежить багато в чому від стану і якості регулювання фінансово-кредитної системи. Специфікою вітчизняної практики є близькість багатьох типів шахрайських операцій і широко використовуваних схем ухилення від податків до відмивання незаконних доходів. У фінансовій сфері часто паралельно йдуть процеси незаконного отримання і легалізації незаконних доходів. Особливістю вітчизняної тіньової економіки є тісне переплетення схем отримання злочинних доходів і їх відмивання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). Документ підготовлений за підтримки проєкту «Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності (ДІЯ-ЄС)» та проєктом «Активізація заходів із протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні». Київ, 2021.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України.

3. Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%8E%D1%80%D0%B_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87

Ковач І. М.,
аспірант,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
(м. Київ)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬУ СФЕРІ МЕДИЦИНИ

Фінансові розслідування у сфері медициниє важливим інструментом боротьби з корупцією та порушеннями законодавства. Це пов'язано з тим, що медична галузь є однією з найбільш регульованих галузей, і в ній діє багато законів, правил та норм, які вимагають фінансової дисципліни та відповідальності.

Фінансові розслідування допомагають виявляти порушення, такі як надмірна оплата за медичні послуги, фінансові махінації при закупівлі медичного обладнання та ліків, відмивання грошей тощо. Виявлення таких порушень допомагає забезпечити більш ефективне використання державних коштів, а також підвищити якість медичних послуг.

Крім того, фінансові розслідування у сфері медициниможуть допомогти зменшити ризик корупції та підвищити рівень довіри до системи охорони здоров'я. Це важливо не тільки з точки зору ефективності системи, але й з точки зору забезпечення доступності та якості медичних послуг для населення.

Як свідчать результати аналізу практики виявлених правопорушеньу сфері медициниінформаційно-аналітичне забезпечення є ключовим елементом успішного фінансового розслідування в медичній галузі. Забезпечення доступу до великої кількості даних та їх аналіз дозволяє виявити порушення та встановити зв'язки між різними фінансовими операціями.

Бази даних є невід'ємною частиною інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідуваньусфері медицини. Вони зберігають велику кількість даних про контракти, оплату медичних послуг та облік медичних приладів та ліків, що дозволяє аналізувати їх на наявність порушень і недоліків. Бази даних дозволяють виявляти та аналізувати шаблони незаконної діяльності, такі як надмірне зарахування платежів за медичні послуги, переплата за медичні прилади та ліки або неправильний облік фактичного споживання медичних ресурсів.

Використання баз даних допомагає зменшити ризик виявлення фінансових недоліків і зловживань в медицині та забезпечити ефективне використання виділених коштів на потреби системи охорони здоров'я.

Інформаційно-аналітичні інструменти, такі як програми аналізу фінансової звітності, програми моніторингу бізнесу, програми відстеження транзакцій та інші, дозволяють аналізувати фінансові дані та виявляти незвичні транзакції та інші порушення. Наприклад, такі програми можуть виявити підозрілі транзакції на великі суми грошей, аномально високі платежі за медичні послуги, незвичні транзакції на закупівлю медичного обладнання тощо.

Необхідно звернути увагу, що інформаційно-аналітичне забезпечення також дозволяє проводити аналіз структури витрат та виявляти можливі витратні недоліки та невідповідності. Наприклад, програми аналізу фінансової звітності можуть виявити надмірні витрати на окремі види медичних послуг або закупівлю обладнання, що не відповідає реальним потребам лікарень.

Також, для успішного фінансового розслідування у сфері медициниважливо мати досвідчених фахівців з аналізу даних та використання інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення. Досвідчені фахівці з аналізу даних можуть зібрати, обробити та проаналізувати великі обсяги фінансових даних з різних джерел, включаючи банківські та медичні записи, фінансову звітність, податкові декларації, а також інші дані, що можуть бути важливими для розслідування.

Крім того, важливо мати досвідчених фахівців, які можуть правильно використовувати різні інструменти інформаційно-аналітичного забезпечення, такі як програми аналізу даних, моніторинг бізнесу та інші. Ці інструменти можуть допомогти фахівцям виявити незвичні транзакції, порушення та встановити зв'язки між різними фінансовими операціями.

Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансових розслідувань у сфері медицини є ефективним інструментом контролю за використанням коштів, що виділяються на охорону здоров'я. Впровадження цього забезпечення може допомогти у підвищенні рівня довіри до системи охорони здоров'я, оскільки він забезпечує прозорість у витраті коштів та може запобігти корупції в цій галузі. В результаті, громадяни можуть бути впевнені в тому, що їхні гроші використовуються ефективно та з максимальною користю для нації.

Для успішного фінансового розслідування у сфері медицинипотрібно мати досвідчених фахівців з аналізу даних та використання інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення. Важливим джерелом інформації для фінансових розслідувань в медицині є бази даних, які містять інформацію про контракти, оплату медичних послуг та облік медичних приладів та ліків. Впровадження інформаційно-аналітичного забезпечення може сприяти підвищенню рівня довіри до системи охорони здоров'я та запобіганню корупції в цій галузі.

Отже, використання інформаційно-аналітичного забезпечення є ключовим елементом успішного фінансового розслідування у сфері медицини, яке дозволяє ефективно виявляти та запобігати фінансовим порушенням та забезпечити оптимальне використання бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобро М. К. Інформаційно-аналітичне забезпечення антикризового фінансового управління підприємством : дипломна робота на здобуття освітнього ступеня магістра : спец. 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021.

2. Проєкт Концепції формування та функціонування інформаційно-аналітичної системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування. URL : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id= 34783

3. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні [Текст] : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

4. Фінансова розвідка в Україні : збірник матеріалів науково-практичного семінару, 25 листопада 2021 року / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 164 с.

5. Фрунза С. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення державного фінансового менеджменту : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 164 с. ISBN 978-966-189-113-4

Колесник А. С.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 051 «Економіка»
Науковий керівник:
Калініченко З. Д.,
канд. екон. наук,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(м. Дніпро)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний бізнес-світ потребує високого рівня контролю над фінансовою діяльністю, який забезпечується аналітикою інформації, потоків, процесів. Цей процес надає підприємствам можливість збирати, аналізувати та використовувати фінансову інформацію для прийняття рішень та контролю за операціями всіх підрозділів. Актуальним є на сьогодні питання створення та впровадження фінансового контролінгу в роботу суб'єктів господарювання. Важливість інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового контролінгу для діяльності суб'єктів проаналізуємо, розглядаючи його ключові принципи, підходи та методи.

Удосконалення процесів управління в господарській діяльності можливе лише за умов наявності обґрунтованої інформації щодо фінансово-економічного стану підприємства та прийняття на її основі обґрунтованих рішень щодо подальшого функціонування суб’єкта господарювання. Тому одним із дієвих інструментів управління має стати фінансовий контролінг, що інтегрує процеси збору та аналізу фінансової інформації з подальшою трансформацією її результатів, яка допоможе виявити тенденції та закономірності явищ і процесів та створить умови для забезпечення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі.

Впровадження контролінгу дає змогу підвищити рівень координованості процесів планування, контролю, обліку, аналізу на підприємстві, забезпечити їх методичною та інформаційною базою, завдяки чому підвищується якість управлінських рішень та ефективність системи управління в цілому, що доведено практикою [1].

Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансового контролінгу є надзвичайно важливим фактором ефективної діяльності підприємств. Він допомагає збирати, обробляти та аналізувати фінансову інформацію, необхідну для прийняття рішень.

Фінансовий контролінг передбачає інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності суб'єктів. Інформаційні технології допомагають ефективно використовувати наявність аналітичних матеріалів, що дає змогу керівникам підприємств приймати обгрунтовані рішення з використанням надійної інформації та додає додаткової цінності до ефективної ринкової діяльності.

Успіх фінансового контролінгу визначають наступні фактори: якість збору та обробки фінансової інформації, наявність технологій для її аналізу та інтерпретації, своєчасне виявлення проблем та виконання заходів, що забезпечують їх вирішення. Правильне інформаційно-аналітичне забезпечення дозволяє підприємствам ефективно керувати фінансовими ресурсами, зменшити ризики та постійно підвищувати прибутковість.

Однією з ключових відмінностей між контролем і контролінгом є те, що контроль зосереджується на перевірці даних, контролінг – на прийнятті управлінських рішень. Крім того, поняття «контроль» тісно взаємозалежне з подіями, які вже відбулися, а «контролінг» завжди орієнтований на майбутні події. Отже, контроль переважно спрямований у минуле, на встановлення помилок і прорахунків, а контролінг – на управління майбутнім для забезпечення тривалого й успішного функціонування суб’єкта господарювання.

І. О. Григораш зазначає існування п’яти концепцій контролінгу, а саме, концепція, орієнтована на систему управлінського обліку (30-ті роки ХХ ст.); концепція, орієнтована на управлінську інформаційну систему (80-ті роки ХХ ст.); концепція, орієнтована на систему управління (з акцентом на планування та контроль і з акцентом на координацію, 90-ті роки ХХ ст) та концепція, орієнтована на процес прийняття управлінських рішень (2000 роки) [1].

Інформаційно-аналітичне забезпечення є основою успішної діяльності суб'єктів, яка забезпечує надійну фінансову інформацію для прийняття обгрунтованих рішень та контролю над діяльністю підприємств. Ця система допомагає забезпечити ефективну взаємодію між суб'єктами та зробити їх ринкову діяльність максимально прибутковою та ефективною.

Завданнями фінансового контролінгу є:

формування інформаційного забезпечення менеджменту;

організація контролю відхилень фактичних показників від запланованих та виявлення вузьких місць у діяльності підприємства;

забезпечення координації процесу реалізації фінансової стратегії підприємства;

здійснення внутрішнього консалтингу у процесі формування фінансової стратегії підприємства;

розробка методичного забезпечення фінансової діагностики підприємства;

формування прогнозних показників діяльності підприємства, навіть в мінливих умовах розвитку підприємства.

Основними функціями системи фінансового контролінгу на підприємстві можна вважати такі:

функція координації – забезпечення узгодженого функціонування окремих підсистем системи управління, координацію стратегічних та оперативних цілей;

аналітична функція – розробка форм аналітичних звітів, що надаються керівництву, визначення основних підконтрольних показників для оцінювання ефективності діяльності підприємства та ступеня впливу різних чинників на розмір кінцевого результату;

організаційна функція – розробка та вдосконалення фінансової структури підприємства, регламенту планування й бюджетування, постановці управлінського обліку, упровадженні методик обліку витрат і результатів за центрами відповідальності;

інформаційна функція – здійснення фінансової комунікації, виходячи з цілей діяльності підприємства та його потреб.

контрольна функція – здійснення контролю за досягненням цілей і прогнозів підприємства [2].

Побудова системи фінансового контролінгу на підприємстві базується на таких основних принципах: спрямованість на досягнення фінансової стратегії підприємства; багатофункціональність; орієнтованість на кількісні показники; відповідність методів фінансового контролінгу специфіці методів фінансового аналізу та фінансового планування; своєчасність, простота та гнучкість побудови; економічна ефективність фінансового контролінгу на підприємстві.

Як показує практика, запровадження контролінгу на підприємствах, супроводжується численними проблемами. До чинників, які перешкоджають успішній організації контролінгу на підприємстві, можна віднести:

історичні, зумовлені поглядами на ведення бізнесу, непрозорістю, не завжди достатніми економічними знаннями менеджерів;

психологічні, пов'язані зі скептичними поглядами керівництва на запровадження фінансового контролінгу;

організаційні, зумовлені відсутністю досвіду формулювання бажаних результатів від впровадження фінансового контролінгу, складністю залучення кваліфікованих працівників до цього процесу;

методичні, які виникають внаслідок ігнорування потрібної реструктуризації бізнесу, невдалого виділення на підприємстві центрів відповідальності, вибору неадекватних принципів трансфертного ціноутворення [3].

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення фінансового контролінгу є важливим компонентом сучасного бізнесу. Воно дозволяє забезпечити ефективний контроль над фінансовою діяльністю підприємства, що дозволяє підтримувати стійкий розвиток та конкурентоспроможність на ринку. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансового контролінгу розглядається сьогодні як умова успішної діяльності суб'єкта господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григораш А. І. Контролінг як сучасна система управління підприємством. *Актуальні проблеми економіки.* 2017. № 11 (113). С. 96–107.

2. Григор'єв А. А. Теоретичні основи контролінгу. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2019_5_2/33.pdf

3. Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий контролінг. Київ : Основи, 2016. 320 с.

4. Загородний А. Г., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. Львів : Знання, 2020. 566 с.

Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ

На сьогодні інформаційно-аналітична діяльність у сфері фінансових розслідувань не може обійтися без використання внутрівідомчих реєстрів та баз даних, які формують систему її джерел.

Напрям інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань є питанням, що привертає постійний інтерес зі сторони науковців. Вивченням зазначеного напряму присвячені праці наступних вчених: О.І. Барановський, О.М. Карапетян, О.О. Мельнікова, О.М. Підхомний, Г.В. Форос та інші.

Як відомо із загальної теорії держави та права, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування прийнято загалом називати «публічними органами влади», оскільки ним притаманні публічні функції щодо виконання завдань держави у правовому суспільстві.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», одними із суб'єктами інформаційних правовідносин є суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання [1].

Для забезпечення реалізації інформаційних прав громадян, власної інформаційної роботи, а також для цілей реалізації владних процесів загалом, а також, в силу своїх встановлених законом повноважень, кожен орган публічної влади накопичує певний масив інформації та даних.

З використанням сучасних інформаційно-аналітичних, комунікаційних, мережевих засобів, апаратного та програмного забезпечення, завданням розпорядника інформації є створення такого інформаційного середовища, яке буде зручним у використанні, а інформація – об'єктивною, достовірною та актуальною.

Одним із найбільш розповсюджених є розробка та впровадження інформаційних баз даних.

Інформаційні бази даних – це групи взаємопов'язаних задокументованих одиниць інформації, які об'єднані в автоматизованих інформаційних системах за певними ознаками, описують взаємовідносини та фінансово-майновий стан суб'єктів підприємницької діяльності і фізичних осіб [2].

Ієрархічні бази даних на сьогодні являються невід'ємним елементом системи інформаційно-аналітичного забезпечення будь-якого органу державної влади. Використання баз даних дає можливість:

- накопичувати, структурувати інформацію;
- здійснювати відбори необхідних даних в розрізі конкретно заданого критерію пошуку;
- здійснювати моніторинг внесення, корегування та видання даних;
- контролювати та порівнювати показники роботи відділу, виконавців;
- автоматизовано формувати довідки, звіти; вести статистику та облік кореспонденції;
- забезпечувати цілісність та достовірність інформації тощо;
- забезпечувати швидкий обмін інформацією між суб'єктами у зручній формі тощо.

Інформаційні бази даних містять взаємопов'язану та задокументовану інформацію, що об'єднана в автоматизованих інформаційних системах за певними ознаками та може бути як відкрита, так і з обмеженим доступом: службова, конфіденційна, таємна.

На сьогодні державні органи використовують більше ста інформаційних баз даних з вільним доступом через їх офіційні веб-портали та з обмеженим доступом, робота у яких здійснюється у приміщеннях державного органу [3].

В умовах сьогодення основним стратегічним напрямом діяльності контролюючих та правоохоронних органів в Україні у сфері фінансових розслідувань є оптимізація існуючих та пошук нових інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення з метою організації перевірок та контролю за належним використанням та витрачанням бюджетних коштів, правильністю та повнотою сплати податків суб'єктами господарської діяльності, виявлення та руйнування тіньових схем ухилення від сплати податків, розкрадання державних коштів.

Загалом слід зазначити, що важливою складовою виконання завдань у сфері фінансових розслідувань є необхідність доступу аналітика до інформаційних баз даних інших органів держаних органів як сучасний ефективний додатковий засіб інформаційного забезпечення.

Сфера фінансових розслідувань є особливо інформаційно-об'ємною. Для максимально обґрунтованих результатів аналітичних досліджень, аналітик повинен оперувати відомостями про:

- фінансово-господарські операції, за участю юридичних осіб та їх контрагентів;
- фінансово-майновий стан юридичних осіб;
- посадові особи юридичних осіб, наявність зав'язків з іншими юридичними та фізичними особами;
- активи юридичних осіб як в Україні та за її межами;
- активи фізичних осіб, які є учасниками публічних акціонерних товариств;
- різного роду зв'язки осіб, які приймають участь у публічних та приватних фінансових операція тощо.

Джерела таких відомостей можуть міститися у різних інформаційних системах, держателем даних яких є різні органи виконавчої влади.

Отже, основними відомчими інформаційними ресурсами для цілей фінансових розслідувань є інформація, що міститься в реєстрах та базах даних:

- Міністерства юстиції України;
- Державної фіскальної служби України;
- Державної служби фінансового моніторингу;
- Національного агентства України з питань запобігання корупції;
- Генеральної прокуратури України;
- Міністерства внутрішніх справ;
- Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- Національної комісії з питань фінансових послуг;
- Національного банку (в тому числі комерційних банків);
- Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Укрпатент»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17]

2. Про затвердження Положення про банк даних про сумнівні фінансові операції : наказ; ДПА України від 21.05.2003 № 233 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov. ua/go/v0233225-03]

3. Про затвердження «Положення про управління інформаційної політики Офісу Генерального прокурора» : наказ Генерального прокурора від 24.01.2020 № 44. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/index.html

Лемеш Д. Л.,
канд. юрид. наук,
Центральне міжрегіональне
управління ДМС
у м. Києві та Київській області
(м. Київ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПЕРЕТИНУ КОРДОНУ УКРАЇНИ

Одним з найбільш поширених правопорушень є – незаконний перетин кордону або спроба незаконного перетину кордону.

В даній проблематиці відокремимо іноземців від громадян України. З початку повномасштабного російського вторгнення ця проблема стала особливо актуальною в першу чергу саме для громадян України. Прагнучи захистити себе відризиків, які несе війна, люди часто перетинали державний кордон з порушеннями. Однак це не відміняє дію чинного законодавства, хоча його норми й стали більш м'якими у нинішній час.

Як правило, людина або перетинає кордон у місці, яке для цього не встановлено, або робить це за невідповідними документами, або взагалі подає не достовірну інформацію про себе.

Попри складний час, існують певні правила. І те, що вони зараз є пом'якшеними, не скасовує їх дію. Якщо є встановлені пункти пропуску для відповідного перетину кордону, то саме через встановлені пункти і потрібно здійснювати перетин кордону з територією іншої держави.

Якщо ви часто перетинаєте кордон і хочете бути впевненими у тому, що все робите відповідно до чинних правових норм, то доцільно буде ознайомитися з нормами закону «Про державний кордон України» та звернути увагу на офіційні ресурси Державної міграційної служби. Після початку повномасштабної війни правила перетину кордону регулярно змінювались та змінюються.

Звертаємо увагу, що закон визначає лише загальні положення по цій проблематиці. А доповнюють та конкретизують їх підзаконні нормативні акти. З огляду на те, що суспільна та воєнна обстановка є динамічною, уповноважені органи роблять потрібні зміни з її урахуванням на конкретний момент часу. Тож добре буде відслідковувати ці зміни саме на офіційному сайті ДМС України.

На горячу лінію та електронну скриньку ДМС України надходять часті звернення щодо питань «що робити коли за кордоном втратили документи ?».Уповноважені органи влади мають чіткий алгоритм дій в таких випадках. За звичай таким особам необхідно звертатися з заявою до поліції тієї країни, де вона перебуває та до консульської установи, в якій буде оформлено тимчасовий документ для перетину кордону, де вже відновлення паспорту зазвичай відбувається по приїзду. Також з цього приводу звертаю увагу на те що Державною міграційною службою України проведено великий обсяг роботи щодо зручності для наших громадян що знаходяться за кордоном в наданні можливості поновлювати втрачені документи та здійснювати обмін паспортів громадянина України за межами рідної держави. Так Державна міграційна служба України розпочала роботу державного підприємства «Документ». Відтепер громадяни України можуть подати заявки на оформлення паспортних документів за кордоном. Такі паспортні підрозділи працюють у Польщі, Словаччині, Чехії та Туреччині.

Таким чином Державна Міграційна Служба України щодня приймає участь з удосконалення законодавчої бази, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Священук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків : Вид-во, 2018. 324 с.

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію від 21.10.93 № 3543-XII : Закон України.

3. Про введення воєнного стану в Україні від 24.02.2022 № 64/2022 : Указ Президента України.

4. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабміну від 27.01.95 № 57.

5. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 лютого 2022 року № 188-р.

6. Конвенція про статус біженців від 16.12.1966 (Про приєднання до Конвенції див. Закон № 2942-III (2942-14) від 10.01.2002).

Мельник С. С.,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

РОЛЬОВА МОДЕЛЬ НЕДОБРОСОВІСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рольова модель недобросовісної фінансової діяльності (далі - РМНФД) – це внутрішня функціональна організація рольової пов'язаності учасників недобросовісної фінансової діяльності (далі - НФД) у процесі здійснення повного її циклу.

Рівні складності РМНФД - складність визначається кількістю учасників НФД, від простої, до складної. Мінімальний рівень складності моделі[1] НФД включає 2 учасника: бенефіціар НФД та ошукана особа. Складна РМНФД представляє собою системну пов'язаність осіб із такими ролями: 1)бенефіціар НФД, 2)маніпулятор, 3)задіяний, 4)залучений (використаний), 5)особа, що приймає на себе відповідальність за НФД, 6)ошуканий, 7)переривач, 8)транзитер, 9)легалізатор.

БЕНЕФІЦІАР (ОСОБА) НФД – метавизначаюча особа, яка покладає цілі НФД та є основним одержувачем фінансових ресурсів, економічних активів і інших економічних вигод, заволодіння якими відбувається в результаті НФД.

МАНІПУЛЯТОР (ОСОБА) НФД – цілереалізуюча особа, яка організовує здійснення НФД шляхом впливу на професійну чи економічну поведінку інших суб'єктів НФД, використовуючи інтелектуальний, психологічний, субординаційний, матеріальний вплив та неповноту їх поінформованості.

ЗАДІЯНА ОСОБА НФД – особа, яка сприяє чи не протидіє реалізації НФД, усвідомлюючи її недобросовісну ціль, а також розуміє економічні, в т.ч. фінансові наслідки НФД і власну відповідальність.

ЗАЛУЧЕНА ОСОБА НФД – особа, яка сприяє чи не протидіє реалізації НФД, не усвідомлюючи її недобросовісну ціль, економічні наслідки, свою роль і відповідальність.

ТРАНЗИТЕР (ОСОБА) НФД – особа, яка професійно сприяє у відособленості фінансових ресурсів, економічних активів, отриманих

в результаті НФД, від НФД, імітуючи їх подальше проходження алгоритмом фінансових і господарських операцій тощо.

ЛЕГАЛІЗАТОР (ОСОБА) НФД – легалізована особа, як власник (формальний утримувач) фінансових ресурсів, економічних активів, отриманих в результаті НФД, незалежно від обізнаності щодо недобросовісності їх походження в процесі імітаційної фінансової і господарської діяльності.

«ФУНТ», ОСОБА, ЯКА БЕРЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НФД – особа, яка свідомо, за матеріальну винагороду, бере на себе відповідальність за організацію і здійснення НФД за іншу особу.

ПЕРЕРИВАЧ (ОСОБА) НФД – особа соціально низької відповідальності, яка за винагороду, надає право використовувати свої особистісні ідентифікатори чи виконує будь-які дії, в т.ч. юридичні (керовані ззовні), які в результаті призведуть до переривання, знищення чи ускладнюють доступ до слідів НФД.

ОШУКАНИЙ (ОСОБА) НФД – добросовісна особа, яка втрачає фінансові ресурси, економічні активи і інші економічні переваги в результаті НФД, шляхом зовнішнього прихованого впливу на її економічну поведінку.

У РМНФД закладено наступний базовий алгоритм рольової взаємодії (рис.1):

Етап: задум НЕД. 1.Виникає у Бенефіціара, який визначає НФД за мету та визначає Маніпулятора.

Етап: підготовка НЕД. 2.Маніпулятор визначає можливості із здійснення НФД, розподіляє ролі та визначає осіб, на яких має вплив, та які будуть задіяні у НФД за відповідними ролями.

3. Маніпулятор встановлює комунікацію із Задіяним, який сприяє чи не протидіє НФД.

4. Маніпулятор залучає Використаного для технічного супроводження НФД та для залишку останнім його слідів в здійсненні НФД (для перенесення на нього частини відповідальності, за неповноти перенесення відповідальності до “Зиц”).

Етап: маніпуляції у здійсненні НФД. 5.Використаний виконує технічну, комунікативну взаємодію з Ошуканим для підготовки економічних операцій, які призведуть до недобросовісного заволодіння економічними ресурсами і перевагами останнього.

6. ”Зиц”, або особа, яка бере на себе відповідальність, залишає квазісліди прийняття рішення про НФД, в т.ч. підписує формальні документи з Ошуканим.

Етап: заволодіння економічними цілями НФД. 7.”Зиц” залишає квазісліди передачі економічних ресурсів Переривачу, для переривання їх сліду та ускладнення їх пов'язування із подальшими власниками.

Етап: приховування слідів НФД. 8.Фінансові ресурси/активи (підконтрольно Маніпулятору), за допомогою Транзитера змінюють ряд технічних власників, для того, щоб легендувати їх законний фінансовий трафік.

Етап: легалізація набутого в результаті НФД. 9.Здійснення технічних економічних операцій, які легалізують/пояснюють шляхи набуття економічних активів або загальний стан заможності Легалізатора.

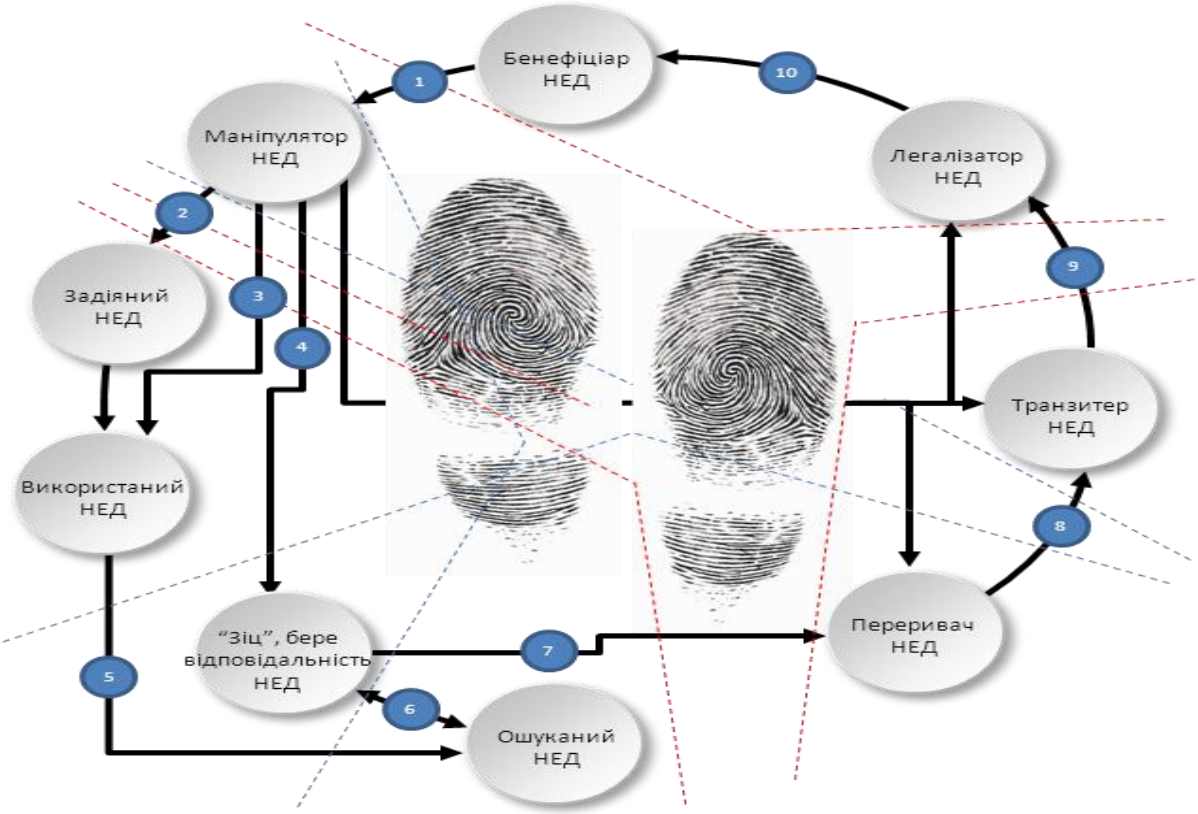

Рисунок 1 – Рольова модель НФД

Етап: відкрите володіння, використання та розпорядження набутим в результаті НФД. 10.Бенефіціар і Легалізатор в можуть співпадати в одній особі, і ця особа, після вищенаведених дій в етапах НФД, відкрито реалізує права власника на економічні ресурси/активи чи використовує інші економічні переваги, отримані в результаті НФД.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Модель / Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C% D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C (дата звернення: 01.05.2023).

Окрушко М. О.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У сучасних трансформаційних умовах діяльності правоохоронних органів свідчить про те, що ефективна протидія злочинності неможлива без активного використання економічних знань. Звертаємо увагу, що практична дієвість механізму виявлення й розслідування економічних злочинів певною мірою залежить від дослідження фінансової інформації, що характеризує злочинну діяльність.

У розрізі нашого дослідження варто врахувати думку О. І. Вівчар, яка наголошує, що «фінансові розслідування є надзвичайно складним видом дослідження: по-перше, їхнє здійснення вимагає багаторічного досвіду роботи з фінансовою сферою; по-друге, самостійними зусиллями жодне відомство не в змозі охопити широкий спектр інформації, необхідної для відстеження всіх фінансових операцій; по-третє, масштабність, різноманітність і мінливість фінансового сектору обумовлюють ускладнення фінансових розслідувань. До предмета фінансових розслідувань як особливого виду аналізу належить фінансова складова злочинної діяльності» [1, с. 227]. Також варто погодитись з авторкою, що в сучасних умовах роль аналітичної діяльності постійно зростає й стає необхідною потребою суспільства, одним з найважливіших і впливових факторів стабільності й життєдіяльності будь-якої держави. Аналітики усе більше впливають на розвиток людства, усі сфери громадському життя. У багатьох, особливо економічно розвинених країнах системно створюються інформаційно-аналітичні служби в різних органах державної влади, приватних структурах, партіях і таке інше [1, с. 228].

Зокрема, В. Ю. Тереховим наголошувалося, що «інформаційно-аналітична діяльність та аналітичні дослідження є новітнім напрямком діяльності правоохоронних органів, а сфера застосування аналітики не охоплюється лише прийняттям управлінських рішень» [2, с. 103]. Відзначимо доречну думку Б. М. Андрушківа, О. І. Вівчар та В. Л. Гевка, які у своєму дослідженні виокремлюють, що «інформаційно-аналітичне забезпечення фінансових розслідувань являє собою складний, високотехнологічний вид управлінської діяльності, який передбачає збір і комп'ютерну обробку більших обсягів інформації з різних джерел, підготовку й обґрунтування способів розв'язку на всіх стадіях оперативного й карного процесів. Особливу актуальність і в той же час складність представляють завдання формування цілісної картини й доказової бази таких злочинів, як відмивання (легалізація) злочинних доходів і незаконний вивіз капіталу, які пов'язані з відхиленням від оподатковування в особливо великих розмірах, приховання доходів в офшорних зонах і ін.» [3, с. 112]. Слід підкреслити, що пріоритетним напрямком інформаційно-аналітичної роботи є своєчасне інформування органів державної влади про проблеми фінансової безпеки, причинах і умовах, сприятливих здійсненню фінансових злочинів, заходах попередження й протидії загрозам безпеки фінансової системи держави.

У свою чергу, О. Ващук відзначає, що «інформаційно-аналітична діяльність у розслідуванні злочинів являє собою врегульовану нормативно-правовими актами система заходів зі збору, аналізу, зберігання та використання інформації, що має значення для розслідування. Ключовими засобами інформаційно-аналітичної діяльності є розробки у формі відповідних автоматизованих програмних комплексів та технологій для збору, аналізу, зберігання та використання інформації» [4, с. 20].

Варто виокремити думку Д. В. Колодія, що «інформаційно-аналітичне забезпечення має на меті: підвищення ефективності протидії злочинності; створення умов для обізнаності працівників, які безпосередньо займаються профілактикою та виявленням злочинів; формалізацію необхідної взаємодії між службами та підрозділами; своєчасне реагування та вжиття попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення вчинення правопорушень певним колом осіб; отримання відомостей для оперативного реагування на заяви та повідомлення про вчинені правопорушення, інші події, у яких вбачаються

їх ознаки; контроль підрозділів» [5, с. 135]. У своєму дослідженні А.В. Кубаєнко також відзначає, що у сучасних умовах «інформаційно-аналітичне забезпечення передбачає збір та аналіз даних. Це можуть бути відомості з різних джерел, таких як внутрішні бази даних правоохоронних органів, зовнішні джерела, включаючи засоби масової інформації, соціальні мережі, державні статистичні органи тощо» [6, с. 207].

Дійсно, для забезпечення ефективності фінансових розслідувань, інформаційно-аналітичне забезпечення включає в себе різноманітні методи та технології, такі як збір та аналіз великих обсягів даних, використання програмного забезпечення для виявлення незвичайних транзакцій та згрупування підозрілих транзакцій, використання фінансових моделей для виявлення злочинних схем тощо. При цьому, не менш важливою виступає співпраця з іншими державними та міжнародними організаціями, такими як правоохоронні органи, фінансові регулятори та інші організації, які можуть забезпечити додаткову інформацію та експертні знання. Слушно підкреслює О. А. Кожевніков, що «суттєвим чинником, що впливає на ефективність в умовах воєнного стану, є своєчасне та якісне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності суб'єктів розслідування» [7, с. 84].

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення є надзвичайно важливим для ефективного виявлення та запобігання фінансових злочинів, таких як відмивання грошей та фінансування тероризму. Це включає в себе використання різноманітних методів та технологій, таких як збір та аналіз великих обсягів даних, використання програмного забезпечення та фінансових моделей. Варто наголосити, що інформаційно-аналітичне забезпечення є дійсно невід'ємною частиною фінансових розслідувань та допомагає забезпечити безпеку та стабільність фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вівчар О. Механізм фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності: нормативно-правові контексти та інформаційно-аналітичне забезпечення. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності*. Кропивницький, 2021. С. 227–231.

2. Терехов В. Ю. Питання інформаційно-аналітичних досліджень у сфері правоохоронної діяльності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3 (27). С. 103–109.

3. Андрушків Б. М., Вівчар О. І., Гевко В. Л. Проблеми теорії і практики менеджменту : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вид. ТзОВ «Терно-Граф», 2009. 312 с.

4. Ващук О. Інформаційно-аналітичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених організованою групою або злочинною організацією. *Протидія злочинності і корупції: міжнародні стандарти та досвід України*. Харків, 2021. С. 19–21.

5. Колодій Д. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинам проти власності внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Jurisprudence modern ways of solving the problems of science in the world.* 2023. С. 134–138.

6. Кубаєнко А. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів: погляд на проблему. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 202–208.

7. Кожевніков О. А. Залучення спеціаліста у галузі портретної експертизи на окремих етапах osint розслідувань. *Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики.* Харків, 2022. С. 84–86.

Садиков М. А.,
д-р екон. наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ
(м. Харків)

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ

Порушення всіх норм міжнародного права та повномасштабне вторгнення РФ до суверенної держави – України виявило недосконалість міжнародних інститутів щодо збереження територіальної цілісності держави, а також захисту прав людини в історично визначеній міжнародній спільнотою території.

У світовому просторі за даними ООН зареєстровано -193 країни (станом на квітень 2022 р.), 20 - великих країн (G20), і 7 - багатих у світовій економіці країн (G7) [1]. На жаль, серед цих країн немає єдності в механізмах запобігання конфліктам, як би вони не називалися: «спецопорацією», «повномасштабним вторгненням». Це є порушенням міжнародного права. У вищезгаданих інститутів ООН немає важелів впливу на конфлікти, що виникають між країнами з різних причин. Що стосується Декларації ООН, Положень ЄС щодо регулювання міждержавних конфліктів, це лише декларація чи бажання демократичних країн. Досвід війни Росії та України (2022 р.) свідчить про необхідність негайно розробити ефективніші механізми, тим більше якщо це стосується ядерної держави та члена ООН. А саме члени ООН, а також країни з ядерним озброєнням мають обґрунтовувати нову доктрину проти порушника Статуту ООН. Незважаючи на ситуацію, що складається в країні, необхідно сказати велику подяку демократичним країнам світу, які не залишили Україну та українців з бідою. Понад 16,3 млн. українських біженців були змушені тікати з України (на 13 грудня 2022 р.), ще близько 8 млн. стали внутрішньо переміщеними особами (на 3 травня 2022 р.). До 20 березня свої будинки в Україні залишили понад десять мільйонів людей – приблизно чверть населення країни. Через обмеження на виїзд з України осіб чоловічої статі призовного віку від 18 до 60 років, 90 % українських біженців становлять жінки та діти. За даними ЮНІСЕФ, до 24 березня 2022 року більше половини всіх дітей в Україні (близько 7,5 млн.) були змушені залишити свої будинки, з них приблизно 1,8 млн. стали біженцями в інших країнах [2].

Рада Європейського Союзу на засіданні в Брюсселі (4 березня 2022 р.) проголосувала про активізацію для мешканців України, Директиви про тимчасовий захист, Вона застосовується у виняткових випадках, щоб надати негайний та тимчасовий захист особам з країн, що не входять до ЄС, повернутися до країни походження конфлікту .

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну завдає колосальної шкоди національній економіці. 11 місяців війни в Україні Валовий внутрішній продукт (ВВП) знизився на 1/3.

Наприкінці прогнозу очікується, що рівень пропозиції товарів і послуг у річному обчисленні поступово знизиться з 30 % наприкінці 2022 року до близько 22,5 % у 2023 році, що відбиває залишкові наслідки перебоїв у постачаннях та руйнуванні виробничих потужності на тлі зростання світових цін на енергоносії. Згідно з Меморандумом, очікується, що у 2023 році буде забезпечено скорочення запасів обсягом близько 5,7 млрд дол. після прогнозованого профіциту у розмірі 6,4 млрд дол. США 2022 року. Цей прогноз відображає зростання торговельного балансу, оскільки очікується, що поновлення надходжень від експорту буде повільним, тоді як попит на імпорт, як очікується, прискориться через збереження попиту на паливо, обладнання та матеріали для ремонту та відновлення..

Валютні резерви мають залишитися на рівні близько 21 млрд дол. до кінця 2023 року, що еквівалентно трохи більше ніж 2,5 місяці імпорту завдяки зовнішньому фінансуванню [3].

Поряд із цим, треба наголосити, що війна виявила дуже багато внутрішніх проблем. Це – колабораціонізм, державна зрада, корупція у сфері (Енергетика, Нафтогаз, Комунальна, Медицина, Банківська), слабкість територіальних громад, де голову та депутатський корпус обрано на підставі кумівства, місцевого «олігархату». Як кажуть у народі: "війна для когось біда, а комусь рідна мати". Від війни постраждали усі, зокрема, як великий, так і малий бізнес. Кожен хто пам'ятає про це, зберігайте інформацію та не дайте знищити факти.

Висновки: 1. Президенту, Міністерствам, Департаментам, ДБР, ВАКС та іншим державним структурам поряд із чинними органами влади потрібно ретельно зібрати та аналізувати громадську думку щодо корупції з конкретними фактами.

2. МЗС України надати ООН пропозиції щодо зміни Статуту ООН щодо міждержавного конфлікту та використання високотехнологічної зброї. Неможливе використання ядерної зброї "Про колективну безпеку" за принципом все за одного, а не за свою вигоду з війни.

3. Створити громадський центр (на добровільній основі, безкоштовно з наданням певних прав та захисту). Склад громадського центру має поєднувати досвідчених юристів, журналістів, ветеранів праці з вивчення корупції у внутрішньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Держави-члени Організації Об’єднаних Націй. URL : https://ua.wikipedia.org/wiki/

2. Міграційні кризи, спричинені вторгненням Росії до України. URL : https://ua.wikipedia.org/wiki/

3. Економічна щоправда. Меморандум про співпрацю із МВФ. URL : https://www.epravda.com.ua/2022/12/23/695377/

Чехута В. С.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Сучасні економічні реалії переконливо свідчать, що перспективи, темпи та загальний вектор соціально-економічного прогресу національних економік значною мірою залежать від стану сформованості економічної безпеки держави, в системі якої важливу роль відіграє фінансова складова [3, с. 9].

Проблема створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань в Україні останнім часом привертає увагу теоретиків і практиків. Інформаційно-аналітичне забезпечення має важливе значення для розробки заходів протидії та запобігання злочинності. Цій проблемі приділяли увагу такі вчені-юристи та економісти-практики, як: В.І. Антипов, М.І. Бажанов, Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко, В.К. Лисиченко, В.В. Лисенко, В.Т. Маляренко, Д.Ю. Семиряненко, Л.А. Савченко, О.М. Розум, П.В. Цимбал та інші.

Процес інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань є важливим елементом діяльності у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаними з фінансовими операціями. Сутність цього процесу полягає у зборі, аналізі та обробці інформації про фінансові операції, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, порушенням податкового законодавства тощо.

Для забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки фінансових розслідувань необхідно мати доступ до великої кількості джерел інформації, таких як бази даних банків, податкових органів, фінансових компаній. Далі ці дані аналізуються за допомогою спеціальних технологій і методів, таких як аналіз ризиків, оцінка схожості, класифікація тощо.

Інформаційно-аналітична діяльність включає в себе:

- визначення впливу та оцінку загроз економічній безпеці у фінансово-економічній сфері

- моделювання та оцінку криміногенних наслідків державних рішень у фінансово-економічній сфері

- вплив основних тенденцій розвитку злочинності у фінансово-економічній сфері та її взаємозв'язок з іншими видами злочинності;

- виявлення характерних шляхів і схем удосконалення правопорушень у фінансово-економічній сфері та розробка пропозицій щодо їх усунення;

- вивчення соціально-економічних наслідків правопорушень у фінансово-економічній сфері [5].

Після проведення аналізу отримана інформація може бути використана для складання портрета підозрюваного, виявлення зв'язку між різними фінансовими організаціями та отримання інших цінних висновків.

Загалом, процес інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань допомагає правоохоронним органам отримати більш повне уявлення про структуру злочинного бізнесу та знайти шляхи його припинення або попередження. Проведене теоретичне дослідження дозволяє зробити висновок, що інформаційно-аналітичне забезпечення є важливою складовою фінансових розслідувань, тому важливо працювати над удосконаленням та модернізацією інформаційно-аналітичного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 9. С. 43–49.

2. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.

3. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.

4. Петрушевська В. В. Фінансова політика попередження та ліквідації наслідків глобальної економічної нестабільності: закордонний досвід. *Проблеми економіки.* 2014. С. 31–36.

5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» : Закон України від 18.05.2010 № 2258 VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 29. 392 с.

Яненко К. Ю.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

Нагальність теми пов'язана з тим, що інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронних органів України, а саме органів фінансових розслідувань, потребує системного підходу з точки зору методологічного забезпечення та правового регулювання. Врегулювання цих відносин необхідне для здійснення єдиної та скоординованої державної діяльності, спрямованої на підвищення ефективності прийняття рішень у цій сфері.

На мою думку, фінансові розслідування надзвичайно складні. Складність полягає в тому що вони вимагають багаторічного досвіду роботи у фінансовому секторі. Жодна організація не може самостійно охопити широкий спектр інформації, необхідної для моніторингу всіх фінансових операцій. Розмір, різноманітність і нестабільність фінансового сектору роблять фінансові розслідування ще складнішими. Фінансовий елемент злочинної діяльності підлягає фінансовому розслідуванню як особливий вид аналізу. Вивчення фінансових елементів на основі відповідних методологій та організації роботи може суттєво допомогти правоохоронним органам у виявленні та розслідуванні практично всіх злочинів, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів у вигляді фінансової інформації, в їх слідчій діяльності.

На сьогоднішній день роль інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері фінансових розслідувань постійно зростає. Воно стає необхідною потребою суспільства та одним з найважливіших і найвпливовіших чинників стабільності та життєдіяльності будь-якої держави. Аналітики все більше впливають на всі сфери людського розвитку

та суспільного життя. У багатьох країнах, які є економічно розвиненими, інформаційно-аналітичні служби системно створюються в різних державних органах, приватних структурах і політичних партіях.

Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансових розслідувань - це складна, високотехнологічна управлінська діяльність, яка потребує збору та комп'ютерної обробки великих обсягів інформації з різних джерел, підготовки та обґрунтування рішень на всіх етапах оперативно-розшукового та кримінального процесу. Особливо важливим і водночас складним є завдання формування повної картини та доказової бази за такими злочинами, як відмивання коштів та незаконне вивезення капіталу, особливо у зв'язку з ухиленням від сплати податків у великих розмірах, приховуванням доходів в офшорних зонах тощо. Пріоритетним напрямом інформаційно-аналітичної роботи є своєчасне інформування органів державної влади з питань фінансової безпеки, причин та умов, що сприяють вчиненню фінансових злочинів, а також заходів щодо запобігання та протидії загрозам безпеці фінансової системи держави [1, с. 228].

Інформаційне-аналітичне забезпечення систем стимулювання зниження обсягів фінансових злочинів на рівні окремих фінансових установ базується на внутрішньому моніторингу та контролі. Він розглядається як комплексний і безперервний процес забезпечення ефективності операцій фінансових установ, безпеки баз даних, моніторингу ризиків та дотримання фінансовими установами законодавства [2, с. 375].

Внутрішній аудит як ключова складова системи фінансового інформаційно-аналітичного забезпечення тісно пов'язаний з моніторингом і контролем діяльності фінансових установ, управлінським контролем та ризик-орієнтованим управлінням. Водночас, бажано включити зовнішній аудит як складову структури інформаційного забезпечення та передбачити нормативно-правове забезпечення у сфері боротьби з фінансовими злочинами, в тому числі виконання моніторингової функції органів державної влади щодо фінансових установ.

Крім того, для реалізації фінансових розслідувань, основним напрямком є низка посередницьких установ, що діють у фінансовому та промисловому секторах, надають послуги своїм клієнтам та здійснюють фінансовий нагляд за їхніми операціями в результаті виконання функцій та обов'язків, покладених на них законодавством.

Національні дослідники в основу організації аналітичної роботи поклали низку специфічних принципів інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності організацій, що займаються фінансовими розслідуваннями:

1. цілеспрямованість інформаційно-аналітичного забезпечення, що передбачає орієнтацію на досягнення певних цілей та вирішення завдань у певний спосіб;

2. релевантність інформаційно-аналітичної діяльності, яка полягає в тому, що вона має відповідати потребам практичної діяльності організації, що займається фінансовими дослідженнями;

3. активність: принцип активності визначається тим, що функції системи інформаційно-аналітичної підтримки та представлення результатів аналітичної роботи забезпечуються незалежно від конкретних вимог користувачів і містять елемент прогнозування системи інформаційно-аналітичної підтримки;

4. надійність даних, необхідних для аналітичної роботи. Точність кількісних даних, відсутність суб'єктивізму у параметрах, що використовуються, супровідна інформація - оцінки, пропозиції тощо;

5. повнота наявної інформації, необхідної для вирішення управлінських питань та досягнення поставлених цілей;

6. альтернативність функцій інформаційно-аналітичного забезпечення. Забезпечення можливості вільного формування різних позицій щодо результатів, отриманих на основі наявної інформації

7. обґрунтованість висновків на основі обробки послідовності знань забезпечується на основі сучасних наукових результатів та ефективних інформаційно-аналітичних методик;

8. системність організації інформаційно-аналітичного забезпечення на основі всебічного аналізу проблем, що вирішуються, та забезпечення результативності діяльності;

9. своєчасність інформації та результатів аналізів: вони повинні доводитися до відома в потрібний час та у формі, зручній для кінцевого користувача;

10. ініціативність у забезпеченні правильного визначення та пояснення проблем, виявлення проблеми та пропонувати рішення, які не залежать від традиційних концепцій управління;

11. об'єктивність, що гарантує відсутність упередженості, неупередженості у ставленні аналітика до роботи та її результатів [3, с. 368].

Тому, підсумовуючи, в умовах сьогодення та зі становлення фінансових науково-дослідних установ виникає потреба у відповідному методологічному забезпеченні їх діяльності. Тому правильний вибір інформаційного забезпечення діяльності фінансових науково-дослідних установ, адаптація до існуючих змін та визначення ролі і позиціонування інформаційно-аналітичного забезпечення є актуальними питаннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вівчар О. Механізм фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності: нормативно-правові контексти та інформаційно-аналітичне забезпечення. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : збірник матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції. Кропивницький : ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. С. 227–231.

2. Лисеюк А., Редич О. Застосування інформаційно-аналітичних систем у фінансових розслідуваннях. *ІІ Міжнародний податковий конгрес :* збірник матеріалів. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. С. 366–374.

3. Олійник Л. А. Фінансові розслідування як передумова забезпечення економічної безпеки. *The 5th International scientific and practical conference "Science and technology: problems, prospects and innovations"*. Japan, Osaka: CPN Publishing Group, 2023. С. 374–382.

СЕКЦІЯ 5
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Андрієнко І. В.,
студент 4-го курсу
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЇНОЮ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

Сучасна економіка має глобальний характер, що призводить до збільшення кількості міжнародних фінансових транзакцій. Це створює сприятливі умови для злочинних елементів для використання фінансової системи для відмивання коштів та фінансування тероризму. Для боротьби з цими явищами були розроблені міжнародні стандарти, які прийняті на рівні ООН та Фінансової діалогової групи (FATF).

У збірці рекомендацій, методології та правил та процедур FATF яку підготували та видали за ініціативою Державної служби фінансового моніторингу України у вступі більш детально описують цей інститут: «Група з розробки фінансових заходів (FATF) – це міжурядовий орган, створений у 1989 році Міністрами країн-членів FATF. Відповідно до мандату, FATF розробляє стандарти та сприяє ефективній імплементації правових, регуляторних та оперативних заходів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму тафінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, та інших загроз цілісності фінансової системи. Спільно з іншими міжнародними зацікавленими сторонами FATF також здійснює діяльність щодо виявлення вразливостей на національному рівні з метою захисту міжнародної фінансової системи від незаконного використання» [1] FATF стала головним інструментом міжнародного співробітництва в області протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Сьогодні FATF є однією з найбільш відомих та впливових міжнародних організацій у цій сфері.

Україна є підписантом різних міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) та Конвенції ООН проти корупції (UNCAC), які містять стандарти щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. UNCAC була ратифікована Україною в 2006 році, а UNTOC - у 2001 році.

Хоча Україна приєдналася до багатьох міжнародних конвенцій та рекомендацій, які містять стандарти протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, відповідна законодавча база в країні не відповідає повністю міжнародним стандартам.

Однією з проблем є відсутність повноцінної системи забезпечення виконання стандартів. Для ефективної боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, необхідна система, що забезпечує здійснення відповідних процедур, моніторинг, аналіз та інші дії, які допомагають ідентифікувати та запобігати злочинам цього роду. Проте в Україні на сьогодні відсутня така повноцінна система.

Іншою проблемою є недостатня координація між відповідальними органами, що виконують функції у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Законодавство передбачає ряд органів, які займаються питаннями протидії відмиванню коштів, однак не відбувається їхньої повноцінної координації. Це призводить до того, що робота органів не є ефективною.

Недостатня ефективність системи виявлення та запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є ще однією проблемою.

Наприклад, система звітності про фінансові операції в Україні не є достатньою для ефективного виявлення та запобігання відмиванню коштів. Крім того, інспектори, які перевіряють дотримання вимог щодо відмивання коштів, часто мають недостатню кваліфікацію та досвід, що також може призвести до недооцінки та пропусків у виявленні та запобіганні відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

У законодавстві України є ряд нормативних актів, пов'язаних з запобіганням відмивання коштів, але проблеми з їх ефективною імплементацією затримують процес боротьби з цим явищем. Деякі приклади з чинного законодавства, пов'язані з цим:

- Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» вимагає від банків та інших фінансових установ проводити контроль

за фінансовими операціями клієнтів та забезпечувати ідентифікацію власників фінансових ресурсів. Однак, існують проблеми з імплементацією цих вимог, зокрема через недостатні технічні можливості та недостатній контроль з боку державних органів.

• Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначає правила, які повинні дотримуватися фінансовими установами у сфері запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Однак, на практиці, існують випадки недостатнього контролю з боку державних органів за діяльністю фінансових установ, що може призвести до невиконання цих правил та зловживань.

Роль та діяльність органів фінансової розвідки в Україні важлива зараз як ніколи та включає в себе декілька органів. Одним з них є Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМ). Більш детально хотілося б розписати деякі її завдання, функції та проблематику.

Державна служба фінансового моніторингу України, також відома як Держфінмоніторинг, є центральним органом виконавчої влади, який відповідає за забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Держфінмоніторинг має на меті захистити фінансову систему України від негативних наслідків від таких дій.

Основними завданнями Держфінмоніторингу є:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов’язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення;

4) забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

5) проведення національної оцінки ризиків;

6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [2].

Функції Держфінмоніторингу включають в себе:

- Виконання функцій державного контролю за дотриманням вимог законодавства України щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму;
- Організація та здійснення фінансового моніторингу, включаючи збір, аналіз та зберігання інформації про фінансові транзакції;
- Співпраця з іншими органами державної влади, фінансовими установами, міжнародними організаціями та закордонними державами з питань протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму;
- Розробка та вдосконалення законодавчих та нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Щоб покращити імплементацію міжнародних стандартів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму українським законодавством, можна запропонувати наступні заходи:

1. Створення повноцінної системи забезпечення виконання стандартів. Для цього потрібно розробити комплексний план дій, який включатиме в себе всі необхідні етапи: розробку та введення в дію відповідних законодавчих актів, створення ефективної інституційної структури, забезпечення кадрового та технічного потенціалу.

2. Посилення координації між відповідальними органами. Для ефективної боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму потрібна злагода та співпраця між різними відомствами. Держава повинна забезпечити належний рівень комунікації та співпраці між Держфінмоніторингом, правоохоронними органами, судовою владою, банківським сектором та іншими відомствами.

3. Підвищення ефективності системи виявлення та запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Для цього потрібно вдосконалити механізми виявлення та контролювання транзакцій, залучати сучасні технології та аналітичні інструменти, вдосконалити систему моніторингу та аналізу фінансових операцій.

4. Підвищення рівня свідомості та навчання фахівців тобто створення нових університетів які будуть готувати людей під конкретну державну службу та надаватимуть практичні навички. Бажано звісно використовувати попередню базу університетів які зараз функціонують та залучати до них працівників з приватного сектору банківської справи в яких є величезний досвід у цій справі.

5. Для успішної імплементації міжнародних стандартів українським законодавством необхідно, щоб фахівці, які мають стосунок до фінансових справ, були достатньо підготовлені щодо вимог, які встановлені міжнародними організаціями. Українські університети та інші навчальні заклади повинні розглянути можливість включення у свої програми навчання таких тем як: антикорупційні заходи, запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Додатково, відповідні органи можуть організовувати тренінги та семінари для фахівців, що вже працюють у фінансовому секторі, з метою підвищення їх рівня свідомості щодо виконання міжнародних стандартів.

Узагальнюючи, імплементація міжнародних стандартів українським законодавством є важливим кроком у боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити належний рівень координації та співпраці між відповідними органами, виявляти та запобігати випадкам відмивання коштів та фінансування тероризму, розглянути можливість створення повноцінної системи забезпечення виконання стандартів, а також підвищити рівень свідомості та навчання фахівців. Тільки за умови виконання цих завдань можна досягти ефективної боротьби з цими загрозами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендації FATF міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення методологія з оцінки відповідності рекомендаціям FATF та ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму правила та процедури 5-го раунду взаємних оцінок комітетом moneyval Прийнятий MONEYVAL на 46 Пленарному засіданні (Страсбург, 5–7 грудня 2017). URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf (дата звернення: 05.05.2023).

2. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінет Міністрів України від 01.08.2020 № 537. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text

Божко В. В.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

У зв'язку з наростаючими випадками економічних злочинів та збільшенням економічної невизначеності, дослідження проблеми запобігання та розслідування економічної злочинності стає все більш актуальним. Дослідженням даної проблеми присвячено праці багатьох вчених, серед яких: О.І. Вівчар, О.М. Карапетян, М.В. Коваль, С.П. Параниця, М.А. Піменов та ін.

У даному дослідженні ми зосередимось на понятті «фінансові розслідування» та аналізі діяльності відповідних органів у зарубіжних країнах з метою імплементації передового досвіду у вітчизняну систему боротьби з фінансовими злочинами.

За визначенням Н. А. Піменова, фінансові розслідування є процесом, що включає збір, закріплення, аналіз, вивчення важливих умов, пов'язаних з формуванням, розподілом, перерозподілом та використанням фондів грошових коштів в економічних відносинах [1, с. 27]. Державна фінансова діяльність передбачає збір, розподіл, перерозподіл та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для забезпечення функцій держави.

Згідно з теорією фінансового права, фінанси відрізняються від грошей за змістом та функціями, які вони виконують [2, с. 462].

Ю. О. Вівчар вказує на складність фінансових розслідувань, яка обумовлена багаторічним досвідом роботи з фінансовою сферою, необхідністю охопити широкий спектр інформації та ускладненнями, пов'язаними з масштабністю, різноманітністю і мінливістю фінансового сектору [3, с. 230]. Загалом, фінансові розслідування є засобом виявлення та попередження різних зловживань, таких як ухиляння від сплати податків, шахрайство, корупційні прояви та інші.

Дослідження систем протидії економічній злочинності має включати вказівки на різні інституційні особливості забезпечення фінансових розслідувань у розвинутих країнах, такі як: поліція (наприклад, Данія та Норвегія), спеціалізовані правоохоронні органи (наприклад, Італія, Ісландія та Греція), податкові та митні служби (наприклад, Австрія, Іспанія, Португалія, Нідерланди, Бельгія та Ірландія), органи фінансової розвідки (наприклад, Великобританія) і т.д. [4, с. 156].

У першій моделі поліція має повноваження не тільки боротися з традиційною злочинністю, але також контролювати дотримання митного та податкового законодавства. Натомість, митні та податкові органи не мають правоохоронних повноважень. У спеціалізованих правоохоронних органах, таких як Фінансова гвардія Італії, є широкий спектр повноважень в боротьбі з економічною злочинністю, включаючи запобігання, виявлення та розслідування фінансових злочинів [4, с. 156].

Інша модель передбачає об'єднання податкових та митних служб у правоохоронні органи, яка функціонує в Австрії, Великобританії, Ірландії, Нідерландах, Португалії та Іспанії. Однак, практика показує, що така модель є менш ефективною, оскільки поліція відповідає за злочини, які не відносяться до порушення митного та податкового законодавства, що розпорошує повноваження різним органам та може призвести до протиріч і конфліктів інтересів [4, с. 157].

Після розгляду викладеного матеріалу можна зробити наступні висновки: у розвинених країнах системи протидії та розслідування фінансових злочинів вдосконалювалися на протязі десятиліть, а їх ефективність залежить від взаємодії між органами, співпраці та обміну інформацією. Сучасні тенденції включають забезпечення кібербезпеки та використання передових технологій та програмного забезпечення для боротьби з економічною злочинністю. Міжнародна співпраця є ключовим елементом ефективної протидії економічній злочинності, і досвід розвинених країн показує, що об'єднання функціональних підрозділів в одному органі є ефективним підходом. Різні країни мають власні моделі міжнародної співпраці, такі як створення спільних міжнародних слідчих груп чи міжнародних розслідувальних центрів, які застосовуються в Австрії, Португалії, Фінляндії, Швеції та Нідерландах.

Таким чином, Україні необхідно розробити власну модель з розслідування фінансових злочинів, яка була б ефективною з урахуванням вимог сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Піменов Н. А. Фінансові розслідування: основні підходи. *Вісник Фінансової академії*. 2003. № 1 (25). С. 25–32.

2. Коваль М. В., Параниця С. П. До питання про визначення поняття «фінансові розслідування» та його вплив на створення державної інституції в Україні яка буде їх здійснювати. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки.* Ірпінь, 2019. С. 462–467.

3. Вівчар О. І. Механізм фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності: нормативно-правові контексти та інформаційно-аналітичне забезпечення. *Збірник матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції.* Кропивницький, 2021. С. 227–231.

4. Карапетян О. М., Скакун Т. Ю. Інституційно-організаційне забезпечення фінансових розслідувань економічної злочинності в міжнародній практиці. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3 (11). С. 155–158.

Гоменюк А. М.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
ННІ обліку аналізу та аудиту
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ФІНАНСІВ

Для країн на етапі трансформації, в умовах розбудови правової держави, реформування політичної та економічної системи актуальною є боротьба з організованою злочинністю, яка загрожує державі, дестабілізує фінансову сферу, негативно впливає на поточну економічну ситуацію. Організована злочинність давно вийшла за межі національних інтересів і на сучасному етапі є світовою проблемою.

Організована злочинність у фінансовій сфері – це діяльність групи людей, що характеризується ієрархічними або особистими зв'язками, які дозволяють їхнім лідерам контролювати певні території, внутрішні та зовнішні ринки, проникати в законну економіку, використовуючи насильство, залякування, корупцію, з метою отримання високого розміру прибутку [1, с. 33]. Це є серйозною загрозою для економіки та стабільності держави.

Багато країн світу ведуть активну боротьбу з цією проблемою, використовуючи різні стратегії та підходи. Наприклад, США відомі своїми сильними державними інституціями та ефективними механізмами боротьби з організованою злочинністю у фінансовій сфері. Найбільш відомим інструментом в цій сфері є Закон про контроль за іноземними банками та забороняє їм доступ до фінансових систем США. Цей закон зобов'язує іноземні банки, які здійснюють операції у США, повідомляти про свої фінансові операції і відкриті рахунки, а також співпрацювати з американськими податковими органами та правоохоронними відомствами у випадках, коли виникає підозра на фінансові злочини. Фінансові санкції проти індивідуальних осіб, компаній та держав є ще одним важливим інструментом боротьби з фінансовою злочинністю, який широко застосовується США.

Крім того, в США діє Федеральне бюро розслідувань (FBI), що займається розслідуванням фінансових злочинів, а також Фінансова злочинна поліція (Financial Crimes Enforcement Network, або FinCEN), що відповідає за збір, аналіз та розповсюдження інформації про фінансові операції, що можуть бути пов'язані зі злочинністю. Також існують неприбуткові організації, які займаються розслідуванням та відстеженням фінансових злочинів. Наприклад, Американський інститут боротьби з відмиванням грошей (Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists, або ACAMS) та Міжнародна організація з контролю за ризиками (International Association of Risk and Compliance Professionals, або IARCP). У рамках плану боротьби з організованою злочинністю створено асоціацію «Ударна група» під безпосереднім керівництвом Міністерства юстиції США, основною метою якого є виявлення цих груп та пошук доказів їх злочинної діяльності [2, с. 84].

Європейські країни також активно борються з організованою злочинністю у фінансовій сфері. Одним з найбільш відомих прикладів є діяльність Фінансового розвідувального управління (Financial Intelligence Unit, або FIU), яке забезпечує збір та аналіз інформації про фінансові транзакції та ризики, пов'язані з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. У багатьох європейських країнах діють спільні органи з боротьби з організованою злочинністю та фінансовою злочинністю. Наприклад, Європейське агентство з боротьби зі злочинністю (Europol) та Європейський офіс боротьби зі злочинністю (Eurojust) працюють разом з національними органами правоохоронних органів для запобігання та розслідування організованої злочинності та фінансової злочинності.У Нідерландах, наприклад, діє Державна служба фінансового нагляду (De Nederlandsche Bank, або DNB), яка здійснює нагляд за фінансовими установами, контролює дотримання ними законодавства щодо запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму [3, с. 164].

В Німеччині діє закон про боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, який передбачає штрафи, конфіскацію майна та ув'язнення для злочинців. Крім того, використовуються спеціальні служби, які мають за завдання виявляти та припиняти фінансові злочини.

Італійська система організаційно-правових механізмів проти організованої злочинності є ефективною, оскільки державні установи та громадські організації взаємодіють для вирішення проблеми. Парламент

створив Генеральну Раду з боротьби з організованою злочинністю, а також регіональні офіси з боротьби з організованою злочинністю та мафією та Державне управління з боротьби з мафією. Їх завдання полягають у формулюванні стратегії боротьби з ОЗ, раціоналізації ресурсів, що виділяються на боротьбу з ОЗ, прийнятті відповідних директив, спрямованих на усунення недоліків або неефективності [1, с. 36].

Україна також займається боротьбою з організованою злочинністю у сфері фінансів. В країні діє закон про протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, який передбачає встановлення додаткових обов'язкових процедур контролю за фінансовими операціями та використання спеціальних баз даних. Також вдосконалює законодавство щодо запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, включаючи відповідні зміни до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону про банки та інших законів.Україна також активно співпрацює з європейськими країнами у боротьбі з організованою злочинністю та фінансовою злочинністю. Наприклад, у 2021 році Україна приєдналася до Європейської мережі з боротьби зі злочинністю (European Crime Prevention Network, або EUCPN), яка об'єднує країни Європи для спільної боротьби зі злочинністю. Крім того, Україна вступила до Міжнародної організації з регулювання цінних паперів (IOSCO), яка забезпечує міжнародний стандарт регулювання фінансових ринків. З квітня 2023 року запрацювало нове покоління Системи електронних платежів Національного банку України (СЕП), що є важливою технічною передумовою для подальшого якісного розвитку платіжної інфраструктури України. Зокрема, Національний банк продовжує активно вивчати можливість приєднання нашої країни до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та впровадження в Україні наступної версії функції миттєвих платежів SEP-4.1, тестування якої планується у 2023 рік [4].

Отже, боротьба з організованою злочинністю у фінансовій сфері є важливим завданням для країн світу, включаючи США, країни Європи та Україну. Для цього необхідно співпрацювати з міжнародними організаціями, підвищувати рівень знань та свідомості усіх учасників фінансового сектору, розвивати нові технології та інструменти для виявлення та запобігання фінансовій злочинності, а також зміцнювати законодавство та ефективно використовувати його для притягнення злочинців до відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросович Л. Зарубіжний досвід протидії організованій злочинності у сфері фінансів та можливості його застосування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Т. 1, № 2. С. 31–37.

2. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України.* 2003. № 1. С. 81–87.

3. Толкач А. М. Міжнародний досвід кримінально-правової боротьби з організованою злочинністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. 164 с.

4. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. *Національний банк України*. URL : https://bank.gov.ua/ua/news/all/zapratsyuvalo-nove-pokolinnya-sep--na-bazi-standartu-iso-20022-v-tsilodobovomu-rejimi (дата звернення: 12.04.2023).

Дмитерко А. С.,
Глушко А. О.,
здобувачі вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Фролов О. П.,
старший викладач кафедри
кримінальних розслідувань,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

На сьогодні міжнародне співробітництво відіграє важливу роль під час фінансових розслідувань, оскільки може сприяти виявленню та припиненню міжнародних фінансових злочинів, таких як відмивання грошей, корупція, економічні злочини та інші порушення фінансового характеру.

Варто одразу зазначити, що згідно зі змістом останньої редакції 40 Рекомендацій ФАТФ, можна виокремити такі елементи, які формують основу міжнародного співробітництва у фінансових розслідуваннях: перший – здатність країни визначати, здійснювати оцінку та розуміти ризики, пов'язані з відмиванням коштів та наявність національної політики в боротьбі з відмиванням коштів; другий – визначення відмивання коштів, отриманих від злочину та фінансування тероризму кримінальним злочином; третій – наявність таких складових національної системи ПВК\ФТ: санкції; первині процедури фінансових розслідувань; компетентні та ефективні державні органи, зайняті ПВК/ФТ; четвертий – міжнародне співробітництво [2].

Перейдемо до характеристики безпосереднього співробітництва у розрізі фінансових розслідуваннях. Так, важливим є міжнародна співпраця з Канадою головним органом фінансової розвідки якого є Financial Transaction and Report Analysis Center (FINTRAC). Основними джерелами інформації, що використовують в процесі фінансового моніторингу FINTRAC, є: добровільно надана інформація, повідомлення про підозрілі операції, профільні доповіді, інформація з відкритих

джерел та запити підрозділів фінансової розвідки. Така, позиція використання джерел складає основу деяких програм вітчизняної фінансової розвідки, з метою збільшення інформативної бази [3, с. 131].

Міжнародна співпраця з Ізраїлем ґрунтується на спільний розробці програм запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. А співпраця з TRACFIN - орган фінансових розслідувань Франції, полягає у дослідженні і можливості використанні базових елементів у фінансовій розвідці України, а саме - зобов'язання банків надавати підрозділу фінансової розвідки інформацію про відкриті рахунки фізичних та юридичних осіб. Така практика, дасть можливість визначати незаконне збагачення громадян, приховування доходів, відмивання коштів, здійснення незаконних фінансових операцій [3, с. 132].

Також, варто зазначити важливість співпраці з США (Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) - орган фінансової розвідки США), яка визначила переваг про тісну співпрацю з державними і фінансовими органами всіх рівнів країни. Станом на сьогодні Україна здійснює співпрацю з наступними міжнародними організаціями:

− Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);

− Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);

− Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки;

− Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ) [3, с. 13].

Отже, можна зробити висновок, що фінансові розслідування займають значне місце у забезпеченні економічної безпеки держави. При цьому міжнародне співробітництво у боротьбі з фінансовими правопорушеннями дає можливість перейняти безцінний досвід багатьох країн, зменшити рівень тінізації економіки, легалізувати доходи, знизити рівень корупції на всіх рівнях влади і сферах діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літкевич В. Міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях – формування основних елементів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 3 (31). С. 55–62.

2. Рекомендації FATF. *Збірка щодо стандартів FATF, методології їх оцінки та правила та процедури*. URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/ 5%20round%20FATF.pdf (дата звернення: 19.04.2023).

3. Таран Д. Ю., Шевченко Н. В. Міжнародний досвід співпраці України у сфері фінансової розвідки. *Фінансова розвідка в Україні*. Львів, 2021. С. 131–133.

Захарчук Р. П.,
здобувач освіти першого (бакалаврського) рівня, студент 4 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАНЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Забезпечення розслідувань є важливою складовою боротьби з господарськими правопорушеннями (фінансовими, економічними тощо), оскільки вони характеризуються своїми властивими ознаками та потребують спеціальних професійних умінь щодо їх виявлення, розслідування та попередження, наприклад Д. Кобелька зазначає, що фінансові правопорушення це суспільно небезпечні винні діяння які спрямовані на створення, формування, розподіл централізованих і децентралізованих фондів коштів [1, с. 197], також Л. Царьова зазначає, фінансові правопорушення, як самостійні, та спрямовані на зазіхання державного порядку здійснення фінансової діяльності [2, с. 48], до цих правопорушень належать наступні: відмивання грошей, фінансування тероризму, корупцію, банківське шахрайство та інші. Отже відповідні правопорушення, як окремий вид і потребують окремого правового регулювання, як на національному рівні так і на міжнародному, через їх транснаціональний характер, адже здійснюватися вони можуть не тільки в межах однієї держави.

Тож одним із головних джерел для криміналістичного забезпечення господарських розслідувань є законодавство, так як методи та засоби здійснення відповідних правопорушень постійно оновлюються та вдосконалюються правопорушниками, тож і Національні та міжнародні закони та конвенції, що забезпечують необхідну правову базу для здійснення розслідувань потребують вдосконалення відповідно до потреб які виникають при здійсненні розслідуванні та виявленні господарських правопорушень. Наприклад, в Україні діє Закон України

"Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [3], який регулює проведення фінансових розслідувань та встановлює вимоги до криміналістичного забезпечення таких розслідувань, відповідний Закон прийнятий від 6 грудня 2019 року із змінами і доповненнями від 06.05.2023, який дає змогу зрозуміти що відповідні потреби в боротьбі з фінансовими правопорушеннями є доволі актуальними та потребують сучасного підходу.

Важливим елементом криміналістичного забезпечення господарських розслідувань є міжнародне співробітництво. У зв'язку з тим, що більшість цих правопорушень, як було вказано мають транскордонний характер, тож необхідно взаємодіяти з правоохоронними органами інших країн та міжнародними організаціями.

Одним із прикладів такого міжнародного співробітництва є програма Financial Intelligence Units (FIU), яка дозволяє обмінюватися інформацією міжнародними фінансовими розвідками. Крім того, багато країн мають укладені міжнародні угоди про взаємну правову допомогу в кримінальних справах, що сприяє ефективному проведенню господарських розслідувань.

Іншим важливим джерелом є міжнародні стандарти в галузі боротьби з господарською злочинністю, такі як стандарти Financial Action Task Force (FATF) [4]. Ці стандарти містять рекомендації щодо забезпечення ефективного виявлення та розслідування, зокрема фінансових правопорушень, а також встановлюють міжнародні стандарти протидії легалізації доходів, фінансуванню тероризму тощо.

Ще одним важливим інструментом для криміналістичного забезпечення господарських розслідувань є технічні засоби, які допомагають виявляти та аналізувати фінансові правопорушення. Наприклад, програми-аналітики та системи виявлення шахрайства дозволяють виявляти підозрілі фінансові операції та здійснювати їх аналіз. Такі програми забезпечують аналіз великих обсягів даних та дозволяють виявляти складні злочинні схеми [5], особливо коли вони здійснюються під час міжнародних фінансових правопорушень.

Крім того, професійний рівень криміналістів, які займаються господарськими розслідуваннями, також є важливим фактором криміналістичного забезпечення. Наявність кваліфікованих експертів, які володіють знаннями у галузі фінансів, банківської справи, бухгалтерського обліку, податкового законодавства та інших суміжних галузей,

є ключовою у виявленні та розслідуванні господарських правопорушень, доволі актуальним є обмін міжнародним досвідом та навичками, тож є доречним проведення постійних міжнародних форумів та тренінгів, задля підвищення кваліфікованості працівників органів державної служби в сфері виявлення та розслідування господарських правопорушень.

Отже, державне та міжнародне правове регулювання в боротьбі з фінансовими правопорушеннями є важливими аспектами, задля їх розслідування та виявлення. Відповідне питання є актуальним адже фінансові правопорушення, як окрема сфера, вимагають і окремих засобів стосовно них, а їх транснаціональний характер, потребує міжнародного регулювання та співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобелька Д. М. До проблеми визначення правопорушень у фінансовій сфері. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. №. 11, т. 1. С. 197.

2. Царьова Л. К. Підстава відповідальності у фінансово-правових відносинах. *Актуальні проблеми держави та права* : збірник наукових праць. Одеса, 2001. Вип. 12. С. 48.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення від 28 квіт. 2023 р. № 361-IX. Дата оновлення : Закон України від 06.0.52023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text

4. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. effective from 2012-02-16. Official edition. URL : https://www.fatfgafi.org/content/dam/fatfgafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf (дата звернення: 07.05.2023).

5. Концепція регулювання фінансово-економічної безпеки України URL : https://lb.ua/blog/grigol_katamadze/465417_kontseptsiya_regulyuvannya.html (дата звернення: 05.05.2023).

Ігнатенко Є. В.,
здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня, студентка 3 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань є важливою темою у світовому сьогоденні, де зростає кількість кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності та потреба в їх ефективному розслідуванні. Сьогодні інформаційно-аналітичне забезпечення фінансових розслідувань є дуже важливим завданням у багатьох галузях, включаючи фінансовий сектор, державні установи та приватні компанії. Нижче наведено кілька сучасних викликів, які стоять перед розробниками та користувачами інформаційно-аналітичних систем для фінансових розслідувань:

1. Обробка великих обсягів даних: з появою великої кількості даних, таких як соціальні мережі, електронна пошта та інші електронні комунікації, з'явилася потреба у розробці нових технологій для збору, збереження, обробки та аналізу цих даних.

2. Аналіз в реальному часі: з появою великих обсягів даних з'явилася потреба у відстеженні та аналізі фінансових транзакцій в режимі реального часу. Це може забезпечити попередження шахрайства та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з фінансами, негайну реакцію на порушення та покращення ефективності дослідження [1, с. 83–84].

3. Забезпечення конфіденційності та безпеки даних: при обробці та зберіганні великих обсягів даних інформаційно-аналітичні системи повинні забезпечувати конфіденційність та безпеку даних.

4. Політичний тиск та регулювання: фінансові розслідування можуть стати предметом політичного тиску, а також бути регульовані законодавством, що може вплинути на ефективність розслідувань та даних, які можуть бути доступні для дослідження [2, с. 207–208].

5. Інтерпретація результатів аналізу: забезпечення правильної інтерпретації результатів аналізу є важливим викликом для фінансових розслідувань. Для цього необхідно використовувати відповідні методи та інструменти, а також володіти необхідними знаннями та досвідом.

6. Інтеграція даних з різних джерел: для отримання повного зображення фінансової діяльності особи або компанії, необхідно інтегрувати дані з різних джерел, таких як банківські та фінансові системи, реєстри акціонерів, державні бази даних тощо.

7. Розробка інструментів для виявлення нових методів шахрайства: з появою нових технологій та методів кримінального правопорушення, необхідно розробляти нові інструменти та методи для виявлення шахрайства та інших кримінальних правопорушень, що пов'язані з фінансами.

8. Розвиток машинного навчання та штучного інтелекту: машинне навчання та штучний інтелект можуть бути використані для автоматизації процесу фінансових розслідувань та забезпечення більш точного та швидкого аналізу даних.

9. Забезпечення підтримки користувачів: розробники та постачальники інформаційно-аналітичних систем повинні забезпечувати підтримку користувачів та надавати навчання з використання цих систем [3, с. 39–41].

Усі ці виклики можуть бути вирішені за допомогою нових технологій та методів, таких як машинне навчання, штучний інтелект та блокчейн, які забезпечують більш точний та швидкий аналіз даних, підтримку користувачів та інтеграцію даних з різних джерел. Однак, важливо також забезпечити безпеку та конфіденційність обробки та зберігання фінансових даних під час їх аналізу. Також варто зазначити, що з огляду на розвиток технологій, з'являється все більше можливостей для зловживання та шахрайства в галузі фінансів. Тому, у додаток до технічних викликів, важливим є вдосконалення правових та регуляторних механізмів для протидії кримінальним правопорушенням в сфері господарської діяльності [5, с. 232–233].

Однак, на жаль, правопорушники також використовують нові технології та методи для здійснення своїх кримінальних правопорушень, що ставить перед фінансовими розслідуваннями нові виклики. Наприклад, кіберзлочинці можуть використовувати шифрування та інші захисти, щоб приховати свою діяльність, що може зробити розслідування складнішим.

Крім того, з розвитком фінансових технологій, таких як криптовалюти, можуть виникати нові типи кримінальних правопорушень, які будуть потребувати нових методів розслідування. Також важливим є збільшення кількості даних, що збираються, що може спричинити проблему з їх обробкою та аналізом.

Важливо забезпечити захист персональних даних та конфіденційності усіх сторін, що беруть участь у розслідуваннях. Для цього необхідно використовувати сучасні технології шифрування та захисту даних. Також важливим є впровадження етичних принципів у фінансових розслідуваннях, таких як дотримання прав людини, принципів рівності та справедливості. Це допоможе забезпечити довіру громадськості до роботи фахівців з розслідування кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності. Для подолання цих викликів необхідно продовжувати розвивати нові технології та методи розслідування, а також залучати до цієї роботи експертів з різних галузей. Наприклад, можна використовувати колективний інтелект та спільні платформи для розв'язання складних завдань. Також важливо забезпечити навчання та підвищення кваліфікації фахівців з розслідування кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності, а також сприяти співпраці між різними країнами та міжнародними організаціями [4, с. 21–23].

Отже, розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення фінансових розслідувань повинен продовжуватися, зокрема шляхом розробки нових технологій та методів розслідування, навчання та підвищення кваліфікації фахівців та забезпечення співпраці між різними країнами та міжнародними організаціями. Це допоможе забезпечити більш ефективне виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням в сфері господарської діяльності, які можуть мати серйозні наслідки для економіки та безпеки країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вівчар О. І. Організаційно-правовий механізм фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності: інформаційно-аналітичний підхід. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 3. С. 82–86.

2. Alex Osoro Mbaka, Juliana M. Namada. Integrated Financial Management Information System and Supply Chain Effectiveness. *American Journal of Industrial and Business Management*. 2019. С. 204–232. URL : https://www.researchgate.net/publication/330444513_Integrated_Financial_Management_Information_System_and_Supply_Chain_Effectiveness (дата звернення: 14.04.2023).

3. Silvana Lule. International Cooperation Combating Financial Proceeds of Crime. *European Journal of Economics and Business*. 2021. С. 37–45. URL : https://revistia.com/files/articles/ejes_v7_i1_21/Lule.pdf (дата звернення: 14.04.2023).

4. Коваль Т. О. Злочини у сфері функціонування платіжних систем. *Економіка інноваційної діяльності підприємств*. 2017. С. 298–300.

5. Бондар В. С. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення криміналістичної діяльності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 4 (88). С. 226–240.

Капітонов О. О.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях є надзвичайно важливим для боротьби із злочинами, пов'язаними з несанкціонованим оборотом фінансових ресурсів. З міжнародною торгівлею, фінансовими ринками та швидкими технологічними змінами, відмивання грошей та інші злочинні дії стають більш складними для виявлення та припинення. Тому, міжнародне співробітництво та координація у фінансових розслідуваннях є надзвичайно важливим для досягнення успіху в боротьбі зі злочинністю.

Однак, не завжди співробітництво між країнами є ефективним у фінансових розслідуваннях через різні правові системи, культурні та мовні бар'єри, а також різницю в рівнях розвитку економіки та технологій. Це призводить до труднощів у обміні інформацією, що порушує розслідування та притягнення злочинців до відповідальності.

Отже, метою даного дослідження є аналіз існуючих методів та механізмів міжнародного співробітництва у фінансових розслідуваннях, виявлення їх недоліків та внесення рекомендацій щодо їх поліпшення та ефективного використання в боротьбі зі злочинністю.

Основним завданням міжнародного співробітництва є забезпечення ефективного та швидкого обміну інформацією між країнами, встановлення чітких процедур та стандартів для співпраці та координації розслідувань у фінансових справах.

З метою досягнення максимально позитивного результату при розслідуванні злочинів, що мають транскордонне значення, була започаткована нова міжнародна операційна мережа з боротьби з відмиванням грошей, її назва – AMON [3]. Ініціаторами створення цієї мережі стали Національна поліція Італії та Європол. Метою створення

мережі AMON є покращення міжнародного співробітництва в області боротьби з відмиванням грошей, а також координація робіт між різними країнами. AMON складається з представників правоохоронних органів з більш ніж 20 країн світу, що дозволяє забезпечити ефективну співпрацю між країнами та обмін інформацією.

В рамках мережі AMON будуть проводитися спільні операції та розслідування, спрямовані на зниження ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму. Мережа буде працювати з використанням новітніх технологій та методів аналізу даних, що дозволить забезпечити якісний та ефективний результат. За словами представників Національної поліції Італії, створення мережі AMON є важливим кроком у боротьбі зі злочинними угрупованнями, які займаються відмиванням грошей. У свою чергу, генеральний директор Європолу Фабріціо Кавалоне наголосив, що це ще один приклад успішного співробітництва міжнародних партнерів у боротьбі зі злочинністю. впровадження мережі AMON є частиною глобальних зусиль у боротьбі зі злочинністю, які зосереджені на забезпеченні безпеки та правопорядку в міжнародному співтоваристві. Такі ініціативи покликані зменшити можливості фінансової злочинності та підвищити ефективність боротьби з нею.

Отже, в результаті аналізу міжнародних стандартів та норм, що регулюють співробітництво у фінансових розслідуваннях, можна зробити висновок, що в цій сфері існує значна потреба у покращенні міжнародної координації та співпраці. Національні законодавства, культурні та мовні бар'єри та політична ситуація є чинниками, що ускладнюють ефективне міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях.

Розроблення єдиного міжнародного стандарту для фінансових розслідувань може допомогти уніфікувати процедури та полегшити співпрацю між країнами у цій сфері. Крім того, важливо підтримувати та розвивати існуючі міжнародні стандарти та норми, а також здійснювати постійний моніторинг їх ефективності та відповідності вимогам сучасності. Загальна мета роботи полягає у визначенні шляхів покращення міжнародного співробітництва та координації у фінансових розслідуваннях.

Дослідження ключових факторів, що впливають на ефективність міжнародного співробітництва у цій сфері, допоможе висунути конкретні рекомендації, що сприятимуть досягненню цієї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA). *EUROPOL*. 2022. URL : https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/socta-report

2. FATF Annual Report 2021-2022. FATF. 2022. URL : https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/Annual-Report-2021-2022.html

3. International Anti-Money Laundering Operational Network (AMON). *EUROPOL*. 2022. URL : https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/international-anti-money-laundering-operational-network-amon-launched

Кащук К. В.,
здобувачка вищої освіти
навчальної групи ПМПФ-20-1
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання щодо актуальної ситуації з транснаціональними кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності досліджували такі науковці як: Антонюк А.Б., Виноградова О.І., В'язовченко О.В., Карпов О.Н. та Оніщик Ю.В.

Для того, аби розкривати кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, що вчиняються на міжнародному рівні, правоохоронні органи звертаються до міжнародного співробітництва. Міжнародне співробітництво під час таких розслідувань є важливим інструментом для боротьби з фінансовою корупцією, відмиванням грошей та іншими злочинними діями, пов'язаними з фінансовими потоками. Злочинні мережі часто оперують через кілька країн, використовуючи міжнародні банківські системи та інші фінансові канали для перекладання коштів або приховування походження грошей.

Саме поняття «міжнародне співробітництво» пов'язане з категорією «міжнародна правова допомога». Законодавство України визначає, що таке є «міжнародна правова допомога», тому відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 541 Кримінального процесуального кодексу України про роз'яснення термінів під «міжнародною правовою допомогою» мають на увазі «проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою» [1].

Важливим є зазначити обсяги міжнародної співпраці: відповідно до статті 542 Кримінального процесуального кодексу України про обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження

встановлює, які заходи необхідно вжити для надання міжнародної правової допомоги. Також встановлює алгоритми для виконання окремих процесуальних дій щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Закон регулює питання про тимчасову передачу осіб, передачу засуджених осіб та виконання вироків. При цьому передбачається, що інші форми співробітництва можуть керуватися міжнародними договорами, що прийняла Україна [1, 2].

Багато дослідників ототожнюють поняття «міжнародного співробітництва» та «міжнародної правової допомоги». Наприклад, Виноградова О.І. зазначає, що «надання міжнародної правової допомоги (міжнародного співробітництва) у галузі боротьби зі злочинністю становить урегульовану нормами міжнародного й національного права узгоджену діяльність різних держав щодо захисту інтересів особи, суспільства й держави» [3, с. 13].

У свою чергу, В'язовченко О.В. вважає, що «міжнародне співробітництво в кримінальних провадженнях – це здійснювана на основі чинних норм міжнародного та внутрішньодержавного законодавства або відповідно до принципу взаємності узгоджена діяльність двох чи більше держав в особі своїх компетентних органів і посадових осіб, а також міжнародних організацій, реалізована шляхом отримання й надання правової допомоги, здійснення кримінального переслідування, видачі (екстрадиції) осіб з метою розкриття та розслідування злочинів і досягнення призначення кримінального судочинства» [4, с. 57].

Розрізнення в трактуваннях не впливають на роботу правоохоронних органів, проте створюють поле для розвитку цієї галузі та удосконалення алгоритмів дій та взаємодій під час міжнародного співробітництва при розкритті транснаціональних кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

При міжнародній співпраці правоохоронних органів щодо питань транснаціональних кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, встановлюються умови та об'єми такої співпраці. Для ефективної співпраці правоохоронні органи обмінюються інформацією та координують свої дії для проведення спільного розслідування.

Основні форми міжнародного співробітництва під час таких розслідувань включають:

1. Обмін інформацією (країни та організації спільно обмінюються інформацією про підозрілі фінансові транзакції, банківські рахунки, власників компаній, фінансові розкриття, операції з активами тощо, що може допомогти в розслідуванні);

2. Спільні розслідування (різні країни та організації можуть об'єднуватися для спільного проведення розслідувань, таким чином об'єднуючи ресурси, експертизу та правові повноваження для ефективного виявлення та припинення злочинних схем);

3. Експертна підтримка (аудиторські фірми та консалтингові компанії, можуть надавати спеціалізовану експертну підтримку у проведенні фінансових розслідувань – це допомога у виявленні шаблонів фінансових злочинів, аналізі фінансових даних та встановленні підозрюваних осіб).

Карпов О.Н. у своєму дослідженні зазначає, що «з метою нейтралізації негативних явищ, держави укладають міжнародні угоди, які можуть бути багатосторонніми, а також двосторонніми, можуть регулювати різні відносини, а також відрізнятись за своїм змістом» [5, с. 272].

Тенденція до укладення найбільшої кількості угод стосовно міжнародного розшуку, які застосовуються з великою ефективністю, простежується у країнах, які мають однакові соціальні та культурні традиції, спільну мову або велику кількість сусідів по кордонах.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал: для того, аби транснаціональні злочини розкривалися швидше та ефективніше необхідна активна міжнародна співпраця та обмін досвідом. Останнє особливо важливо оскільки злочини мають тенденцію мігрувати від більш економічно розвинених країн до менш та навпаки. Подібні «міграції» можна попередити, якщо буде відбуватися обмін набутими знаннями.

Для подолання транснаціональних кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності діалог між країнами є необхідним, оскільки чим більше договорів укладається, тим більше співпраці вдається організувати.

Для України в умовах війни проблема з транснаціональними кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності, нажаль, не стала меншою чи не важливою, тому в країні вводяться обмеження на виведення коштів у валюті та знову запроваджується декларування доходів. Це може попередити певний відсоток злочинів, проте такі заходи не є достатніми.

Враховуючи це, на нашу думку, Україна має активніше розвивати інститути міжнародного співробітництва та бути не пасивним діячем у цій сфері, оскільки вона стосується і нашої економічної стабільності та благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_033

3. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 22 с.

4. В'язовченко О. В. Міжнародне співробітництво під час розслідування ухилень від сплати податків транснаціонального характеру : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 225 с.

5. Карпов О. Н. Правова природа міжнародного співробітництва у розшуку злочинців. *Університетські наукові записки*. К., 2009. № 2(30). С. 272–275.

Круць Е. М.,
здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня, студентка 4 курсу ННІ економічної безпеки та митної справи
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах війни та поширення різних форм злочинності набуває подальшого поширення й злочинність фінансового характеру. Цьому сприяють й фінансова криза в країні, економічна та політична нестабільність в країні, розвиток науково-технічного прогресу та діджиталізації інших країн, що дозволяє різними способами уникати відповідальність за фінансові правопорушення. Тому ці всі виклики зумовлюють потребу в удосконаленні існуючої системи засобів, які спрямовуються на запобігання та більш ефективне проведення розслідування фінансових правопорушень. Серед тенденцій в цій сфері варто акцентувати увагу на процеси реформування державних правоохоронних органів, які несуть відповідальність за таку протидію та проведення досудового розслідування різних кримінальних правопорушень.

Дослідження поняття досудового розслідування фінансових розслідувань проводилося багатьма вченими. Даною проблематикою займалися, такі вчені, як: В. А. Некрасов, О. Є. Користін, Т. О.Часова, С. С. Чернявський та ін.

Так, С. С. Чернявський та О. Є. Користін відзначає, що «під досудовим розслідуванням фінансових правопорушень розглядають процесуальну діяльність, що включає в себе збір, розгляд, закріплення та вивчення обставин правопорушення, що пов’язане з посяганням на відносини в процесі розподілу, формування, використання та перерозподілу фондів фінансових ресурсів різних суб’єктів економічних

відносин» [5]. О. Є. Користін зазначає, що «під фінансовими правопорушеннями вбачається рух фінансових ресурсів за межами правового поля, що може призводити до правопорушень у фінансовій сфері». Переважна частина таких правопорушень регулюється Бюджетним кодексом, Митним кодексом, Кодексом про адміністративні правопорушення, Податковим кодексом та діючим валютним законодавством. Часова Т. О. відзначає, що «під досудовим розслідуванням фінансових правопорушень розглядається практична діяльність в сфері розкриття різних економічних кримінальних правопорушень» [4].

Відповідно до вітчизняного законодавства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності дозволяються наступні дії: доступ до документів та речей на тимчасовій основі, вилучення майна або накладення арешту майна також на тимчасовій основі, проведення обшуку та можливість залучення потрібного експерта, а також здійснення економічної експертизи і зняття даних з різних інформаційних систем в електронному вигляді. Також варто відзначити засоби, які варто взяти до уваги під час проведення розслідування кримінальних фінансових правопорушень, проте відповідно до діючих положень Кримінального процесуального кодексу України [1] та з врахуванням Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» [2] не можуть застосовуватися під час проведення розслідування правопорушень, оскільки вони відносяться до підслідності та компетенції Національного антикорупційного бюро України.

З врахуванням міжнародної допомоги, яка надходить в країну потрібно звернути увагу на міжнародно-правові документи з питання регламентації системи запобігання фінансових правопорушень та проведення їх розслідування кримінальних правопорушень під час господарської діяльності. Аналіз міжнародної нормативно-правової бази дозволяє окреслити наступні положення:

1. у міжнародній законодавчій базі застосовується широкий підхід до обґрунтування фінансових та економічних злочинів, відповідно до якого до таких злочинів відносять: проведення діяльності злочинного характеру організованих злочинних груп, всі злочини, які пов'язані з корупційними проявами, злочини, що безпосередньо пов’язані з процесом відмиванням тих доходів, які отримані злочинним шляхом та безпосереднє фінансування різних проявів тероризму;

2. на рівні документів, які прийняті на міжнародному рівні значна увага приділяється тим заходам, які спрямовані на процес розслідування та запобігання різних категорій кримінальних правопорушень, внаслідок того, що вони мають транснаціональний характер та становлять суспільну небезпеку, що вимагають проведення регулювання на найвищому;

3. відносно фінансових правопорушень у системі оподаткування всі міжнародні нормативно-правові акти спрямовані на проведення регламентації різних форм співробітництва в різних податкових справах [4].

Тому для того, щоб удосконалити процес проведення досудового розслідування фінансових правопорушень варто використовувати в роботі правоохоронних органів Сорок рекомендацій, які підготовлені Групою розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей - FATF GAFI [3]. Також варто втілити такі напрямки удосконалення діючого Кримінального процесуального кодексу для підвищення ефективності здійснення досудового розслідування різних фінансових правопорушень, які стосуються початку проведення досудового розслідування такої кримінальних правопорушень, зокрема окреслення підслідності та проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, використання відповідних заходів для того, щоб забезпечити кримінальне провадження та застосувати альтернативні форми регулювання кримінально-правового конфлікту до таких правопорушень [5]. Внаслідок поширення діджиталізації варто на законодавчому рівні закріпити обов'язкову вимогу до внесення скан-копій документів у конкретному кримінальному провадженні до Єдиного реєстру досудового розслідування та запровадити механізм електронних запитів із застосування цифрових підписів в електронній формі через листування з використанням електронних скриньок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. № 25–26. Ст. 131(дата звернення: 25.04.2023).

2. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 25.04.2023).

3. Сорок рекомендацій (підготовлені Групою розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – FATFGAFI) // База даних «Законодавство України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835_001#Text (дата звернення: 25.04.2023).

4. Часова Т. О. Кримінально-процесуальне доказування злочинів у сфері економіки в умовах інформатизації суспільства. *Вісник АПСВТ.* 2020. № 1–2. С. 36–42.

5. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2017. 164 с.

Лелеко А. М.,
канд. юрид. наук,
Центральне міжрегіональне
управління ДМС
у м. Києві та Київській області
(м. Київ)

ПРАВОВИЙ ТА ДИПЛОМАТИЧНИЙ ЗАХИСТ ДЕРЖАВОЮ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ

Одним з найбільш спірних і суперечливих в доктрині міжнародного права та практиці міждержавних відносин є питання про правомірність здійснення заходів державою задля захисту прав своїх громадян. Процеси інтеграції та глобалізації, які характеризують XXI сторіччя, коли державні кордони відкриті для іноземних громадян, примушують акцентувати увагу на проблемі забезпечення прав індивіда на території іноземної держави. Особливе значення вона має для України, велика кількість громадян якої опинилася за кордоном. Основним засобом рішення проблеми є дипломатичний захист.

Згідно з словником-довідником, дипломатичний захист – це захист, який відповідно до міжнародного права по дипломатичним каналам держава надає своїм громадянам, заявляючи претензію в цілях забезпечення чи відновлення їх прав і інтересів, порушених іноземною державою. Проект статей про дипломатичний захист визначає його як право держави]. В окремих випадках за спеціальною домовленістю між зацікавленими державами допускається також дипломатичний захист громадян (фізичних та юридичних осіб) третіх держав («делегований захист») [4, с. 126].

Існує розуміння дипломатичного захисту як дипломатичної процедури, за допомогою якої держава захищає права своїх громадян у випадку їх порушення міжнародно-протиправним діянням іншої держави, в якій вони не змогли добитися відновлення своїх прав, вичерпавши місцеві засоби юридичного захисту. Підхід є загальновизнаним в теорії та практиці. При цьому міжнародні суди, зокрема у справах щодо палестинських концесій Мавроматіса та компанії «Барселона Трекшн» розглядають право держави на дипломатичий захист як «елементарний принцип міжнародного права» [1, с. 32; 3, с. 12].

Предметом дипломатичного захисту в юридичному плані є права держави, а також особисті і майнові права громадян в сфері юрисдикції іноземної держави. Це стосується прав як фізичних, так і юридичних осіб. Ейхельман вважав, що приватна особа не має власних самостійних прав у міжнародних відносинах, тому ці права повинні захищатися державою [18].

Право на дипломатичний захист в теорії та практиці розглядається як дискреційне право держави. Іншими словами, держава може сама вирішувати, чи здійснювати дипломатичний захист в даному випадку [11, с. 395]. Такого роду концепція була підтверджена Міжнародним судом у справі щодо Барселонської компанії [1].

Новим моментом у розвитку розглядуваного інституту є визнання права дипломатичного захисту за ООН. Забезпечення захисту агентів ООН має суттєве значення не тільки для виконання ними своїх функцій, але і для забезпечення їх незалежності відповідно до ст. 100 Статуту ООН [17]. Право ООН на дипломатичний захист своїх агентів було обґрунтоване Міжнародним Судом ООН в консультативному висновку про відшкодування шкоди, понесеної на службі ООН.

Перераховувати усі випадки, коли заступництво держави за своїх підданих може мати місце, немає можливості: кожний законний інтерес підданого, порушений місцевою владою, може виправдовувати це заступництво.

Згідно з науковою думкою XIX ст., кожний підданий, що знаходиться за кордоном, повинен бути захищений місцевими судами проти незаконних посягань на свою особу, власність та інші права. Відмова у визнанні права на захист є відмовою у правосудді, тому вітчизняна влада зобов'язана заступитися за свого підданого .

Часто викликали захист держави комерційні підприємства її підданих і особливо неспроможність іноземної держави сплатити відсотки та погасити зовнішні борги. Варто відзначити, що права іноземців в сфері підприємницької діяльності, права іноземних юридичних осіб забезпечені краще інших прав. Компанії мають значно більше фактичних можливостей захисту своїх прав, ніж фізичні особи. Ці можливості реалізуються і у правових актах. Заключаючи контакти з іноземною державою, великі компанії добиваються включення в них положень про захист своїх капіталовкладень. Як свідчить досвід західних держав, права компаній захищаються дуже енергійно.

Права компанії захищені і на міжнародному рівні. Конвенція про врегулювання інвестиційних спорів між державами і фізичними та юридичними особами інших держав 1965 року дозволяє іноземним компаніям порушувати справи проти держави у Міжнародному центрі з урегулювання інвестиційних спорів. Для цього необхідно, щоб держава-відповідач і держава, в якій зареєстрована компанія, досягли угоди про відповідну процедуру. Аналогічні засоби захисту передбачають багато двосторонніх договорів про інвестиції.

Інститут дипломатичного захисту є загальновизнаним у сучасному міжнародному праві. Постійна палата міжнародного правосуддя в рішенні у справі Мавроматіса (1924 р.) визначила право держави захищати своїх громадян як основний принцип міжнародного права [3]. Інститут дипломатичного захисту закріплений і такими універсальними конвенціями, як Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року (ст. 3) та Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року (ст. 5) [6; 7].

Прямий обов'язок здійснювати дипломатичний захист закріплено в конституціях ряду держав, а саме: Албанії, Болгарії, Китаю, Хорватії, Естонії, Грузії, Угорщини, Італії, Латвії, Литви, Польщі, Російської Федерації тощо.

Україна захищає своїх громадян, що знаходяться за кордоном, згідно з Конституцією України, ст. 25, ч. 3: «Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами» [10]. Ця норма має вищу юридичну силу стосовно інших нормативно-правових актів України, в яких вона деталізується. Згідно зі ст. 25 Закону України «Про громадянство України», Міністерство закордонних справ України, дипломатичні представництва і консульські установи України здійснюють повноваження щодо осіб, які проживають за кордоном. Крім цього, дипломатичний захист може надаватися лише громадянам та юридичним особам власної держави. Це означає, що іноземці та особи без громадянства не можуть розраховувати на дипломатичний захист з боку посольств інших держав.

Питання про правомірність дипломатичного захисту і межі його застосування обговорюється на різних міжнародних форумах. Ця проблема розглядалася на декількох конференціях Асоціації міжнародного права, а також в ході радянсько-американської Конференції юристів-міжнародників у 1990 р. у Вашингтоні [2, с. 185–223].

На своїй 48 сесії у 1996 році Комісія міжнародного права виділила тему «Дипломатичний захист» в якості однієї з трьох тем, що підходять для кодифікації і прогресивного розвитку. Того ж року Генеральна Асамблея у своїй резолюції 51/160 від 16 грудня 1996 року запропонувала Комісії продовжити вивчення цієї теми, а у 1997 році на своєму 2477 засіданні у виконання резолюції була створена Робоча група з цього питання, яка і представила Проект статей з дипломатичного захисту, що вже затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї A/RES/62/67 від 8 січня 2008 року.

Таким чином, дипломатичний захист представляє собою інститут, що має найбільш серйозне значення для поваги прав людини і держави в сучасних умовах. Розвиток міжнародного права в сфері прав людини вносить немало нового у згаданий інститут. Разом з тим маються невирішені проблеми, успадковані з минулого. Все це диктує необхідність чіткого правового врегулювання дипломатичного захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Barcelona Traction Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)* (Judgment) [1970] ICJ 3.

2. Law and Force in the New International Order, 1990.

3. *Mavrommatis Palestine Concessions case (Greece v. Great Britain)* (Jurisdiction) [1924] PCIJ Series A, No. 2.

4. Большой юридический словар / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. 2-е изд., перераб. и доп. ИНФРА, 2002. 794 с.

5. Валиуллина А. А. Дипломатическая защита и проблемы, возникающие при определении оснований ее осуществления. *Академия управления «Тисби».*

6. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року. URL : http://zakon.rada.gov.ua

7. Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року. URL : http://zakon.rada.gov.ua

8. Додонов В. Н., Панов В. П., Румянцев О. Г. Международное право. Словарь-справочник / под общей ред. акад. МАИ, д-ра юрид. наук В. Н. Трофимова. ИНФРА, 1997. 368 с.

9. Конвенція про врегулювання інвестиційних спорів між державами і фізичними та юридичними особами інших держав 1965 року. URL : http://zakon.rada.gov.ua

10. Конституція України, із змінами, внесеними згідно із Законом від 08.12.2004 № 2222-IV. К. : Велес, 2008. 48 с.

11. Проєкт статей о дипломатической защите. Резолюция ГА A/RES/62/67 от 8 января 2008 года. URL : http:/daccessdds.un.org

12. Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2006. 372 с.

13. Статут Організації Обєднаних Націй. Сан-Франціско, 1945, 59 Stat. 1031, T.S. 993.

14. Эйхельман О. О. Очерки из лекций по международному праву. Вып. 2. Киев, 1900.

Лисеюк А. М.,
канд. юрид. наук,
Національна академія СБ України
(м. Київ),
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

Все більшої популярності в сучасному правознавстві набуває міжнародне кримінальне право, становлення якого пов'язане з другою половиною минулого століття. Сьогодні перед державами постають нові виклики, серед яких значне місце посідають міжнародні злочини. Сам факт вторгнення росії в Україну є злочином агресії відповідно до Міжнародного кримінального судочинства, а також порушенням Статуту ООН.

Збройна агресія росії проти України – це перший після Другої світової війни масштабний збройний конфлікт, який відбувається чи не в самому центрі Європи. російсько-українська війна становить загрозу для звичного міжнародного порядку, а також загрожує перерости у Третю світову війну, особливо ці побоювання посилюються на тлі можливої участі білорусі у війні на боці росії.

Крім того, держави-учасниці Конвенції зобов'язані переслідувати осіб, які вчинили дії, що порушують норми міжнародного гуманітарного права, або передавати таких осіб державі, яка готова здійснювати таке переслідування. Іншими словами, воєнні злочини (як і інші види міжнародних злочинів) підпадають під дію принципу універсальної юрисдикції відповідно до Женевських конвенцій.

В умовах інтеграційних процесів міжнародне співробітництво розвивається дуже бурхливо та набуває особливого значення. В останні роки напрям розвитку міжнародного співробітництва спрямований на розширення використання можливостей спеціалізованих міжнародних організацій, які формуються на європейському рівні. Фінансові розслідування часто виходять за межі національних кордонів, тому важливо забезпечити своєчасне використання компетентними органами можливостей формального та неофіційного міжнародного співробітництва під час слідчих дій [1, с. 371].

На сучасному етапі розвитку нашої держави дуже важливо побудувати ефективну систему запобігання та боротьби з фінансовими правопорушеннями, враховуючи при цьому зарубіжний досвід боротьби з цим явищем [1, с. 372].

В преамбулі ратифікованої нашою державою 16 вересня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони вказується на бажання просувати процес реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації, а також на зобов'язання вести боротьбу з організованою злочинністю та легалізацією (відмиванням) коштів.

У п. «е» ч. 2 ст. 1 Угоди однією з цілей асоціації визначено посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Саме у контексті досягнення цієї мети має відбуватися формування в Україні нової моделі фінансових розслідувань. Фінансові розслідування виступають дієвим фактором протидії таким суспільно- небезпечним явищам, як корупція та організована злочинність, легалізація коштів, здобутих злочинним шляхом фінансування тероризму тощо

І.О. Завидняк у своїй наукові праці визначає, міжнародне співробітництво при розслідуванні фінансових злочинів має низку характерних ознак, а саме:

а) наявність міжнародно-правового регулювання й особливих універсальних принципів взаємності та неухильного дотримання суверенітету держави, які підтримують своєрідний баланс необхідності якісного виконання запиту про міжнародну правову допомогу й міжнародне співробітництво загалом;

б) повна незалежність суб'єктів міжнародного співробітництва один від одного на всіх рівнях, а також відсутність законних підстав і можливостей для примусового виконання запиту про міжнародну правову допомогу за кордоном;

в) можливість відмови у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу, коли може бути завдано шкоди економічним інтересам запитуваної країни або коли викликана інформація належить до відомостей, що становлять державну таємницю;

г) тривалість і необмеженість термінів надання інформації (позбавлення оперативності отримання інформації фінансового характеру негативно впливає на ефективність розслідування транснаціональних фінансових злочинів. У зв'язку з цим, на нашу думку, обмін інформацією фінансового характеру має здійснюватися за спрощеною процедурою, за якою отримання необхідної інформації фінансового характеру під час розсліду;

ґ) особливий суб'єктний склад (залучення центрального органу, компетентного органу, Міністерства закордонних справ, Державної служби фінансового моніторингу тощо);

д) особливі способи зв'язку (канали зв'язку Міністерства закордонних справ України, Інтерполу, центральних органів тощо) і специфічні технічні засоби (інформаційна система Інтерполу);

е) особливі непроцесуальні форми спільної діяльності (наприклад, присутність на допиті без права самостійно задавати питання, міжнародні слідчі та слідчо-оперативні групи тощо);

є) географічна віддаленість суб'єктів міжнародного співробітництва, мовні та культурні відмінності, зовсім інші й часто незвичні особливості кримінального процесуального законодавства [2 с. 104].

Показники ефективності міжнародного співробітництва становлять сукупність політичних, економічних, соціальних, екологічних, інфраструктурних, культурно-освітніх та інших результатів діяльності певної країни, які відображають наслідки реалізації програм співробітництва з певними міжнародними фінансовими організаціями у визначений період часу [2].

У свою чергу потребують подальшого дослідження питання ідентифікації чинників, що формують кожну групу показників оцінювання. Також вважаємо, що сучасний стан та пріоритети подальшого розвитку країни мають визначальний вплив при визначенні вагомості тієї чи іншої групи критеріїв. Проте розробка ґрунтовного механізму оцінювання ефективності співпраці країни з міжнародними фінансовими організаціями дозволить врахувати пріоритетні питання реалізації програм співпраці.

Положення міжнародних документів свідчать про те, як світова спільнота крок за кроком шукала шляхи подолання небезпечного для цілісності міжнародної фінансової системи явища відмивання «брудних» грошей. Сформовані в них принципи та підходи були повністю взяті на озброєння спеціальною робочою групою з фінансових заходів.

До міжнародних організацій, які сприяють протидії та розслідуванню фінансових правопорушень, відносять Інтерпол, Європол, Євроюст, Ініціатива StAR Світового банку, Камденська міжвідомча мережа з питань повернення активів (CARIN), Міжнародний центр боротьби з корупцією (IACCC) [1].

Створення та діяльність Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (далі – FATF) це майже єдиний успішний приклад формування світовою спільнотою глобальної системи вирішення конкретної проблеми. Незважаючи на відсутність імперативних приписів у документах, що створюються FATF, ця система сьогодні володіє набором не примусових методів впливу, за допомогою яких доволі ефективно й оперативно відбувається постійна трансформація правових, регулятивних та інституційних основ національних систем протидії відмиванню коштів, а також формування міжнародного співробітництва у фінансових розслідуваннях.

Згідно зі змістом останньої редакції 40 Рекомендацій FATF [5], можна виокремити такі елементи,які формують основу міжнародного співробітництва у фінансових розслідуваннях

Враховуючи зазначене, варто зауважити, що боротьба з фінансовими правопорушеннями – це сукупність дій правоохоронних органів держави з правоохоронними органами зарубіжних держав та/чи міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на попередження та розкриття кримінальних правопорушень у сфері фінансової безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук В. В. Міжнародне поліцейське співробітництво у боротьбі з фінансовими правопорушеннями. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. № 2. С. 371–375.

2. Завидняк І. О. Поняття й сутність міжнародного співробітництва в розслідуванні фінансових злочинів транснаціонального характеру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2020. № 47. С. 102–105.

3. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С.Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с. URL : http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/4312/1.pdf (дата звернення: 18.08.2022).

4. Rybalchenko L., Ryzhkov E., Ohrimenco S. Economic crime and its impact on the security of the state. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Vol. 1, no. 2, pp. 67–80.

5. Рекомендації FATF : збірка щодо Стандартів FATF, Методології їх оцінки та Правила та Процедури 5-го раунду взаємних оцінок Комітетом MONEYVAL (зі змінами станом на листопад 2020). С. 33–184. URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Міжнародні стандарти/UKR_Compilation book-FINAL(02.02.20211).pdf (дата звернення: 19.08.2022).

Писаренко М. В.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Науковий керівник:
Калганова О. А.,
канд. юрид. наук, доцент,
Державний податковий університет (м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Сьогодні через міжнародну систему передавання інформації та платежів СВІФТ (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) здійснюється понад 1 млн. транзакцій на день, в яких беруть участь біля 11 000 банків з 200 країн світу. У звіті про транснаціональну безпеку Мюнхенської конференції з безпеки обсяг відмитих коштів у світі у 2018 р. оцінювався в 1,7–4,2 трлн дол. США [1, с. 40].

Виявити у цьому транснаціональному потоці банківських операцій «брудні» кошти, вилучити їх у злочинців – це та глобальна проблема, яку міжнародне співтовариство прагне вирішити вже понад сорок років шляхом формування відповідних механізмів протидії таким злочинам. Один із елементів таких механізмів – міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях, основне завдання якого – позбавлення злочинців їхніх доходів.

Починаючи з 90-х років минулого тисячоліття, міжнародна спільнота приділяє не аби яку увагу економічним злочинам транснаціонального характеру, які постійно прогресують, видозмінюються й завдають шкоди усе більшій кількості соціально-економічним інститутам. Тому, в останні роки міжнародне співробітництво при розслідуванні злочинів даної категорії поповнилось новими напрямами, пов’язаними із створенням правових основ взаємодії різних країн у сферах розшуку, арешту й конфіскації одержаних злочинним шляхом грошових коштів та майна, розслідування економічних злочинів, вчинених з використанням сучасних комп’ютерних технологій, розслідування економічних злочинів у сфері оподаткування, використанні засобів відеоконференцзв’язку при проведенні процесуальних дій під час розслідування цих злочинів.

Для того, щоб ми могли дослідити дану тему, потрібно визначити поняття «фінансові розслідування». Отже, термін «фінансові розслідування» сьогодні активно використовується в різноманітних міжнародних документах, у наукових дослідженнях і в повсякденному житті. Простежуються певні відмінності щодо сфери застосування цього поняття, його предмета, суб'єктів.

Згідно з аналізом цього терміна, що запропонували науковці Національної академії внутрішніх справ, можна виокремити:

1) фінансові розслідування як збирання, закріплення, усебічний розгляд, вивчення фінансової звітності та відстеження фінансових операцій, з метою виявлення протиправних діянь;

2) фінансові розслідування як особливий вид аналізу фінансової складової злочинної діяльності, який допомагає правоохоронним органам розслідувати злочини, пов'язані з рухом фінансових ресурсів і слідами у вигляді фінансової інформації;

3) фінансові розслідування як вид послуг-форензік суб'єктів приватного сектору економіки, зокрема консалтингових компаній, щодо виявлення та зменшення ризиків виникнення шахрайства, незаконних дій та неетичної поведінки у сфері господарської діяльності [2].

Відповідно до ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає в ужитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб і виконання вироків [3]. Але хочемо акцентувати увагу на тому, що, незважаючи на необхідність активного міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів транснаціонального характеру, вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство не розкриває зміст дефініції «міжнародне співробітництво», а тільки визначає його напрями та форми. Також варто відмітити, що не всі форми міжнародного співробітництва, визначені в Кримінальному процесуальному кодексі України, можуть бути застосовані під час розслідування фінансових злочинів транснаціонального характеру. Насамперед це стосується таких форм міжнародного співробітництва, як видача осіб, які вчинили злочин, і передача засуджених осіб. Наприклад, відповідно до ст. 5 Європейської конвенції про видачу правопорушників, видача здійснюється, відповідно до

положень цієї Конвенції, за правопорушення, пов'язані з податками, зборами, митом і валютою, тільки якщо Договірні Сторони ухвалили таке рішення стосовно будь-якого такого правопорушення або категорії правопорушень [4].

Особлива роль у врегулюванні міжнародного співробітництва країн під час розслідування та розкриття економічних злочинів транснаціонального характеру належить двостороннім договорам, оскільки у них міститься обсяг зобов'язань щодо надання допомоги з урахуванням домовленостей між державами. Аналіз двосторонніх міжнародних договорів України щодо протидії економічним злочинам транснаціонального характеру показує, що найбільшого поширення набули двосторонні угоди з таких питань, як: уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням; співробітництво у сфері оподаткування; боротьба з організованою злочинністю; боротьба з виготовленням та збутом підроблених фінансово-банківських документів, грошей та цінних паперів; запобігання незаконним фінансово-банківським операціям, відмиванню грошей, нажитих злочинним шляхом, контрабанді; розшук осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності та покарання; видача правопорушників; передача засуджених осіб для відбування покарання в країні, громадянами якої вони є [5, с. 130].

Аналіз сукупності двосторонніх міжнародних договорів України у сфері міжнародного співробітництва під час розслідування економічних злочинів транснаціонального характеру свідчить про те, що до переліку передбачених ними форм взаємної правової допомоги у кримінальних справах даної категорії входять:

1) отримання показань та заяв від окремих осіб (включаючи обвинувачених, підозрюваних, свідків, потерпілих, експертів);

2) сприяння у наданні затриманих або інших осіб для надання свідчень або надання допомоги у проведенні розслідувань;

3) вручення документів, пов'язаних із провадженням у кримінальній справі;

4) проведення обшуків та оглядів;

5) надання інформації, речових доказів, оригіналів або засвідчених копій відповідних документів та матеріалів, включаючи банківські, фінансові, юридичні та ділові;

6) встановлення особи та місцезнаходження осіб;

7) проведення експертиз;

8) визначення або виявлення доходів, власності, коштів або інших речей, їх передача для доказових цілей, а також здійснення заходів, пов'язаних із накладенням арешту, конфіскацією та передачею майна, одержаного злочинним шляхом;

9) надання будь-якої іншої допомоги, яка не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної держави.

Ураховуючи викладене вище, вважаємо, що міжнародне співробітництво під час розслідування фінансових (економічних) злочинів транснаціонального характеру – це встановлена нормами міжнародного та національного законодавства діяльність держав, їх компетентних органів, міжнародних організацій, що полягає в наданні міжнародної правової допомоги під час розслідування транснаціональних фінансових злочинів.

Специфіка завдань міжнародного співробітництва при розслідуванні фінансових злочинів транснаціонального характеру зумовлена загалом додатковими правовими обмеженнями, особливостями організації та обумовленої нею тактики розслідування цієї категорії злочинів за кордоном. Так, міжнародне співробітництво з правоохоронними й компетентними органами іноземних держав зумовлено неможливістю проведення національними правоохоронними органами слідчих (розшукових) дій за кордоном, відсутністю ресурсів, нерідко відсутністю відповідних технологій, що не дає змоги досягти цілей розслідування на власній території. Спеціальними завданнями, особливо характерними для розслідування транснаціональних фінансових злочинів, є, наприклад, забезпечення схоронності доказів за кордоном щодо їх витребування, розшук, а в низці випадків проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на території іноземних держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Transnational Security Report. Cooperating Across Borders: Tackling Illicit Flows. Finance: Munich Security Conference. Munich, 2019. URL : https://securityconference.org/assets/01_Bilder_Inhalte/01_Themen/05_TransnationalSecurity/MSC_Transnational_Security_Report.pdf

2. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с. URL : http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/4312/1.pdf

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 02.05.2023).

4. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_033 (дата звернення: 02.05.2023).

5. Цимбал П. В., Завидняк І. О., Завидняк В. І. Процесуальні аспекти міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері оподаткування : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 172 с.

Проскурня В. А.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Разом із зростанням сучасних трендів у використанні інформаційних технологій, які надають безліч можливостей для швидкого розвитку економіки, швидких платежів та доступності послуг, зростає рівень вчинення кримінальних правопорушень у фінансовій сфері, які в більшості випадків набирають транснаціонального характеру. Поняття «фінансові розслідування» з кожним днем все частіше зустрічається у суспільному вжитку.

Виявити у цьому транснаціональному потоці банківських операцій «брудні» кошти, вилучити їх у злочинців – це та глобальна проблема, яку міжнародне співтовариство прагне вирішити вже понад сорок років шляхом формування відповідних механізмів протидії таким злочинам. Один із елементів таких механізмів – міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях, основне завдання якого – позбавлення злочинців їхніх доходів [1].

Через зростання фінансової злочинності, такої як відмивання грошей, фінансування тероризму, корупція та інші види фінансового шахрайства, яка має транскордонний характер, співпраця між різними країнами є досить актуальною. Адже ефективне міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях допомагає виявляти, відстежувати та припиняти глобальні фінансові схеми, які шкодять легітимній фінансовій системі.

Однак варто пам’ятати, що проведення фінансового розслідування – це складний і трудомісткий процес. Міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях може стосуватися багатьох питань, серед них можуть бути: необхідність обміну інформацією, необхідність спільного розслідування, процес екстрадиції – передачу злочинця з однієї країни та ін.

Державні органи різних країн розробили низку процесів для здійснення запитів та отримання інформації, доказів та арешту активів в рамках транскордонних розслідувань та судових переслідувань. Цей процес зазвичай починається з взаємного обміну інформацією між правоохоронними органами або через міжнародні механізми правової допомоги.

Однак, незважаючи на існуючі механізми міжнародного співробітництва у фінансових розслідуваннях, існують деякі проблеми, які ускладнюють цей процес. Виникненню деяких проблем можуть передувати наявність різних правових систем, адже різні країни можуть мати різні правові системи та процедури щодо розслідування фінансових злочинів та переслідування злочинців. Це може ускладнювати співпрацю та обмін інформацією між країнами.

Другою проблемою може бути відсутність стандартизованих форматів інформації, адже недостатня стандартизація може ускладнити обмін інформацією між різними країнами та органами. На практиці інформація про фінансові транзакції може зберігатися у різних форматах, що робить її складною для обробки та аналізу. Окрім того, виконання міжнародних фінансових розслідувань може бути дуже дорогим процесом. Адже ми знаємо, що різні країни можуть мати різний рівень ресурсів та фінансування для розслідування фінансових злочинів, що може ускладнити співпрацю та обмін інформацією.

Отже, міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях виступає сучасним механізмом захисту глобальної фінансової системи, адже глобальна природа фінансової злочинності вимагає міжнародного співробітництва, оскільки злочинці можуть оперувати в різних країнах, використовувати міжнародні фінансові інструменти та переховувати кошти в різних юрисдикціях. Тому, ефективне міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях є важливим інструментом для боротьби з глобальною фінансовою злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літкевич В. С. Міжнародне співробітництво у фінансових розслідуваннях-формування основних елементів. *Актуальні проблеми правознавства.* 2022. № 3.

2. Завидняк І. О. Поняття й сутність міжнародного співробітництва в розслідуванні фінансових злочинів транснаціонального характеру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2020. № 47. С. 102–105.

3. Завербний А. С. Проблеми і перспективи міжнародного співробітництва України у сфері фінасового моніторингу за умов євроінтегрування. *Фінансова розвідка в Україні.* 2021 С. 55–57.

Ревуцький В. Д.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Міжнародне співробітництво є надзвичайно важливим елементом в розвитку вітчизняної системи фінансових розслідувань. У світі сьогодні, коли фінансові злочини стають все більш глобальними і складними, взаємодія між країнами у сфері боротьби з ними є надзвичайно важливою. У даному контексті Л. І. Горпинич та М. І. Прус слушно відзначають, що питання покращення ефективності протидії злочинності у фінансовій галузі стали центральними для міжнародної спільноти. Дії, що приймаються на національному рівні без врахування міжнародної координації та співпраці, можуть бути обмеженими в ефективності. Боротьба з такими видами злочинності стала вельми актуальною проблемою, яка вимагає використання сучасних, ефективних та рішучих методів [1, с. 123].

Так, І. О. Завидняк доречно виокремлює, що «міжнародне співробітництво при розслідуванні фінансових злочинів має низку характерних ознак, а саме:

а) наявність міжнародно-правового регулювання та загальноприйнятих універсальних принципів взаємодії та обов'язкового дотримання суверенітету кожної держави допомагає зберегти необхідний баланс між якісним виконанням запитів на міжнародну правову допомогу та загальним міжнародним співробітництвом;

б) повна незалежність суб'єктів міжнародного співробітництва один від одного на всіх рівнях, а також відсутність законних підстав і можливостей для примусового виконання запиту про міжнародну правову допомогу за кордоном;

в) можливість відмови від виконання запиту про міжнародну правову допомогу можлива у випадках, коли його виконання може завдати шкоди економічним інтересам запитуваної країни, або коли інформація, що запитується, належить до категорії державної таємниці;

г) тривалість і необмеженість термінів надання інформації;

ґ) особливий суб'єктний склад (залучення центрального органу, компетентного органу, Міністерства закордонних справ, Державної служби фінансового моніторингу тощо);

д) особливі способи зв'язку (канали зв'язку Міністерства закордонних справ України, Інтерполу, центральних органів тощо) і специфічні технічні засоби (інформаційна система Інтерполу);

е) особливі непроцесуальні форми спільної діяльності (наприклад, присутність на допиті без права самостійно задавати питання, міжнародні слідчі та слідчо-оперативні групи тощо);

є) географічна віддаленість суб'єктів міжнародного співробітництва, мовні та культурні відмінності, зовсім інші й часто незвичні особливості кримінального процесуального законодавства» [2, с. 104].

Можемо виокремити, що юридичними підставами міжнародного співробітництва під час протидії злочинності у фінансовій системі є міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. До таких договорів віднесена: Конвенція про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності; Угода про співпрацю у боротьбі зі злочинами у сфері економіки; Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах; Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. Додатково до міжнародної координації, співпраця також може бути регульована двосторонніми міжнародними договорами з окремими країнами. В разі потреби отримання допомоги від країни, з якою немає укладеного міжнародного договору, це не повинно стати перешкодою для надання запитуваною країною міжнародної правової допомоги на запит [3, с. 121].

З оглядом на вище окреслений матеріали, варто наголосити, що задля того, щоб вдосконалити міжнародне співробітництво у сфері фінансових розслідувань, можна визначити декілька напрямів: забезпечення технічного співробітництва; розвиток міжнародних стандартів; розвиток кваліфікації фахівців; розробка спільних стратегій та планів дій; розвиток новітніх технологій тощо.

Отже, міжнародне співробітництво є важливим елементом у розвитку вітчизняної системи фінансових розслідувань. Необхідно розробляти та вдосконалювати міжнародні стандарти, забезпечувати співпрацю між державами та міжнародними організаціями, підвищувати кваліфікацію фахівців та розвивати новітні технології. Тільки за таких умов можна говорити про успішну боротьбу з фінансовими злочинами та забезпечення стабільності фінансової системи. Крім того, важливо активно залучати громадськість до цього процесу та забезпечувати відкритість і прозорість у проведенні фінансових розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горпинич Л. І., Прус М. І. Окремі аспекти міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань.* Ірпінь, 2019. С. 123–125.

2. Завидняк І. О. Поняття й сутність міжнародного співробітництва в розслідуванні фінансових злочинів транснаціонального характеру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2020. № 47, том 2. С. 102–105.

3. Андросович Л. Г. Міжнародне співробітництво в питанні протидії організованій злочинності у фінансовій системі. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2022. Випуск 6 (47). С. 120–123.

Сухачов Є. Р.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Полуніна Л. В.,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Під час розгляду інституту міжнародного співробітництва із закордонними компетентними органами та посадовими особами при розслідуванні фінансових кримінальних правопорушень транснаціонального характеру важливо зрозуміти, що просте копіювання досвіду взаємодії між учасниками кримінального судочинства, що здійснюється в рамках законодавства на території окремих держав, неможливе. Тому головним завданням є прийняття та адаптація міжнародного досвіду до конкретних потреб. Міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень транснаціонального характеру є додатковим елементом, який доповнює цілісну систему взаємодії компетентних органів кожної держави.

Відповідно до ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [1].

В сучасних міжнародних документах, наукових дослідженнях та в повсякденному житті широко використовується термін «фінансові розслідування», однак його використання може різнитися залежно від сфери, предмета та суб'єктів [3, с. 371]. Згідно з аналізом Національної академії внутрішніх справ, можна виділити кілька визначень цього терміну, включаючи:

1) збір, аналіз та відстеження фінансових операцій з метою виявлення протиправних дій;

2) аналіз фінансової складової злочинної діяльності, що допомагає правоохоронним органам в розслідуванні злочинів; та

3) надання послуг-форензік суб'єктами приватного сектору, з метою виявлення та запобігання шахрайства, незаконних дій та неетичної поведінки в господарській діяльності.

У листопаді 1990 року Рада Європи ухвалила Страсбурзьку Конвенцію, що стосується боротьби з відмиванням, виявленням, вилученням та конфіскацією доходів від злочинної діяльності. Конвенція визнала, що для боротьби з тяжкими злочинами потрібно застосовувати сучасні та ефективні методи на міжнародному рівні [2]. Один із таких методів - позбавлення злочинців доходів, отриманих злочинним шляхом. Для досягнення цієї мети необхідно створити життєздатну систему міжнародного співробітництва, особливо у фінансових розслідуваннях.

Страсбурзька Конвенція відрізняється від попередніх тим, що вона не обмежується конфіскацією доходів, що були отримані з предикатного злочину, але включає всі кримінальні злочини, що можуть стати предметом відмивання грошей. Основними санкціями є конфіскація або інші заходи, призначені судом після розгляду кримінального провадження. Також, Конвенція встановлює принцип ефективної боротьби з відмиванням, що передбачає необхідність прийняття відповідних заходів, щоб національні уповноважені органи мали повноваження і процесуальну здатність виявляти доходи, що отримуються в результаті вчинення кримінальних злочинів та застосовувати конфіскаційні заходи.

Отже, міжнародне співробітництво під час розслідування фінансових кримінальних правопорушень транснаціонального характеру – це взаємно узгоджена й заснована на національному законодавстві, міжнародних договорах та угодах діяльність, що здійснюється уповноваженими органами зацікавлених держав, з використанням прийомів, методів і засобів, розроблених у криміналістиці, спрямована на досягнення цілей розслідування фінансових злочинів загалом, і в конкретних слідчих ситуаціях, а також на запобігання кримінальним правопорушенням цієї категорії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Страсбурзька Конвенція про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text

3. Переверзєва О. С., Гаджієв В. Ф. Особливості правової природи міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ). *Часопис Київського університету права.* 2020. № 3. С. 370–374.

Тильчик Ольга,
д-р юрид. наук, професор
Державний податковий університет,
запрошений професор Університету
Барселони (Іспанія)

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ В ІСПАНІЇ

Запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, на сьогодні для України набуло особливої актуальності. Боротьба з рф як із країною, що розв'язала війну на території України та вчинила численні міжнародні воєнні злочини, ведеться за кількома напрямами. Один із таких напрямів пов'язаний із забезпеченням дії санкцій, що стосуються окремих представників РФ та їх майна. Розшук та накладення арешту на активи таких осіб, їх спрямування на відновлення України, можливі за досягнення високої ефективності міжнародної співпраці за даним напрямом та узгодження рекомендацій, стандартів міжнародних організацій із приписами національного законодавства. У Висновках щодо розгляду Заявки України про членство в ЄС на цьому окремо наголошено [1].

У даному аспекті варто навести дані з «Пропозиції щодо Директиви європейського парламенту та ради щодо повернення та конфіскації активів»: «Злочинні організації використовують складні засоби для відмивання своїх величезних доходів, які оцінюються принаймні в 139 мільярдів євро щороку [Європол, « Демонтаж зашифрованої мережі сколихнув організовані злочинні групи по всій Європі », 2 липня 2020 р.; «Нові масштабні втручання для », 10 березня 2021 р.; «800 злочинців заарештовано під час найбільшої в історії правоохоронної операції проти зашифрованого зв'язку», 8 червня 2021 р.]блокування зашифрованих комунікацій злочинних мереж. Як підкреслюється в Стратегії ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю (2021-2025) 2 , позбавлення злочинців цих незаконних прибутків має важливе значення для припинення діяльності злочинних груп і запобігання їх проникненню в легальну економіку. Оскільки основним мотивом організованої злочинності є фінансова вигода, повернення активів є дуже ефективним механізмом стримування злочинної діяльності.

Щоб переконатися, що злочин не окупається, Комісія оголосила у своїй Стратегії ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю про намір посилити правила повернення та конфіскації активів, беручи до уваги Звіт Комісії за 2020 рік «Повернення та конфіскація активів: забезпечення того, щоб злочин не окупився» [2].

Зважаючи, що для інших країн Європи вказана проблематика була під пильною увагою науки та практики з кінця 1980-х років, напрацювання у цьому напрямі дійсно вагомі та потребують врахування в Україні. Слід зауважити, що Групою розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) у висновках свого Звіту про взаємну оцінку, інституційне та правове забезпечення протидії відмиванню доходів Іспанії названі високоефективними, а Іспанська система фінансової розвідки отримала найвищий міжнародний рейтинг. Основний Закон Іспанії про запобігання відмиванню доходів та фінансуванню тероризму 10/2010 від 28 квітня 2010 року.

Для реалізації правил та політики щодо боротьби з відмиванням коштів створено Комісію з протидії відмиванню коштів та валютним порушенням при Державному секретарі з питань економіки та підтримки бізнесу, на яку, серед інших функцій, покладено: повноваження спрямовувати та сприяти діяльності з метою запобігання використанню фінансової системи або інших секторів діяльності для відмивання грошей або фінансування тероризму. Комісія відповідає за просування та координацію заходів із запобігання відмиванню грошей, а також за визначення санкцій за порушення зобов'язань із запобігання [3]. Комісія є колегіальним органом, що залежить від Державного секретаря з питань економіки та підтримки бізнесу і складається з цього Державного секретаря, який очолює її, а також представників прокуратури, міністерств і установ з компетенцією у цьому питанні (поліція, цивільна гвардія, митниця, фінансова та податкова інспекція, захист даних, CNI), представники наглядових органів фінансових установ (Банк Іспанії, CNMV, DG Insurance) та делегати CC.AA. з компетенцією щодо захисту людей і власності та забезпечення безпеки громадян.

Комісія діє у повному складі або через постійну комісію, або Комітет фінансової розвідки. Для виконання своїх функцій він має підтримку Виконавчої служби Комісії (SEPBLAC) і секретаріату комісії, чиї повноваження виконує Генеральний підрозділ з інспекції та контролю за рухом капіталу [3].

Після отримання звітів про підозрілі операції від зобов'язаних суб'єктів Sepblac аналізує декілька джерел інформації та, у тих випадках, коли виявлені ознаки або впевненість у відмиванні коштів чи фінансуванні тероризму, створює звіти фінансової розвідки. Крім того, Sepblac виконує функції стратегічного аналізу для виявлення моделей, тенденцій і типологій відмивання коштів або фінансування тероризму. Уся інформація, отримана, оброблена, збережена або поширена Sepblac, захищена належним чином [3]. Було прийнято політику для забезпечення її безпеки та конфіденційності, включаючи належні процедури її обробки, зберігання, розповсюдження, захисту та доступу.

З метою управління збільшенням обсягу інформації, що надходить, та забезпечення підвищення ефективності у 2021 році з деякими органами було впроваджено автоматичну систему перехресних посилань на ідентифікаційні дані, що дозволяє краще оцінювати ризики, ефективніше розподіляти вхідну інформацію та оптимізувати ресурси під час процесу аналізу. Ці нові процедури означали значне підвищення ефективності у поданні фінансової інформації Sepblac до компетентних органів для проведення кримінальних розслідувань. Робота, проведена протягом останніх років, включає збільшення кількості та глибини стратегічних аналізів, що проводяться. Sepblac, зосереджуючи увагу на нових ризиках, що виникають, або на періодичному аналізі певних ризиків, наприклад, використання готівки або операцій з нерухомістю [3].

Розглядаючи проблематику протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, корупції варто визнати, що розробка загальнонаціональної комплексної програми щодо цього в Україні ще тільки почалася і її перспективи залежать від спроможності врахувати наявний досвід країн ЄС за цим напрямом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Opinion on Ukraine application for membership of the European Union 16 June 2022. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en

2. Пропозиція для Директиви Європейського Парламенту та Ради про повернення та конфіскацію активів. Брюссель, 2022. 25 травня. COM. 2022/0167 (COD). URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0245

3. Servicio Ejecutivo de la Comision de Prevencion del Blanqueo de Capitales e Infracciones Monetarias. URL : https://www.sepblac.es/es/sobre-el-sepblac/datos-de-actividad/

Наукове електронне мережеве видання

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

ЗБІРНИК ТЕЗ
Міжнародної науково-практичної конференції
(19 травня 2023 року)

Верстка тез доповідей здійснена на основі текстів, представлених авторами.
За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідальність
несуть автори та наукові керівники учасників інтернет-конференції.

Укладач: *А. С. Амеліна*

Відповідальний за випуск: *Є. Ю. Колосовський*, *А. В. Лавренюк*

Верстка: *Д. П. Завальніцька*

Здано до друку 12.06.2023
Друк. арк. 21,25
Замовлення № 1054

Вебайт кафедри: https://dpu.edu.ua/uk/kafedra-kryminalnykh-rozsliduvan
e-mail: 39.11@nusta.edu.ua

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
«Державний податковий університет»
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022